

ANNALER

FOR

NORDISK OLDKYNDIGHED OG HISTORIE,

UDGIVNE

AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1849.

KJÖBENHAVN.

TRYKT HOS J. D. QVIST, BOG- OG NODETRYKKER.

TRÓJUMANNA SAGA OK BRETA SÖGUR, EFTER HAUKSBÓK, MED DANSK OVERSÆTTELSE AF JON SIGURDSSON.

(Slutning, see Annalerne for 1848, S. 3-215).

Idet vi her meddele Slutningen af den i Annalerne for 1848 (S. 3-215) paabegyndte gamle Bearbeidelse af Trójumanna saga og Breta sögur, skulle vi kun, i Sammenhæng med den i foregaaende Bind gjorte Slutningsbemærkning (S. 214. Anm. 3), tilföje, at de Haandskrifter som her benyttes ere:

1) Hauksbók (Arna Magn. Nr. 544 i 4.) betegnet *H* som i det foregaaende.

2) Brudstykker af en udförligere Bearbeidelse af disse Sagaer, i to Membranhefter fra 15de eller maaskee endog 14de Aarhundrede, i den Arna-Magn. Saml. Nr. 573 A og B, hvilket Haandskrift her, som i det foregaaende, betegnes med *B*.

3) et Brudstykke af Breta sögur, paa Membran af omtrent samme Format og samme Tidsalder som *B*, om ikke med samme Haand, opbevaret i den Thottske Haandskriftsamling paa det kongelige Bibliothek under Nr. 1763 i 4. Dette Brudstykke, som begynder der hvor *B* ophörer, betegnes her *T*.

4) Geoffroy af Monmouths Historia Britonum (*Geoffr.* eller *G*), hvor denne Fortsættelse begynder med VIte Bogs 6. Capitel (Giles's Udgave S. 100).

Af[1] Vortigernó ok Merlínó spámanni[2].

25. Vortígernus hèt ein*n* ríkr jarl á Skotlandi[3], ok höfðu menn þat fyri satt, at hann hefði ráðit konúng, en hann synjaði þess[4]. Síðan ferr jarl á fund Constantis múnks, ok talði þat fyri honum at hann lèti taka sig til konúngs, ok svå fylgði hann þessu máli at hann var til konúngs tekinn, en engi biskup vildi hann kóróna með konúngs víxlu. Síðan tekr Vortigernus þat vald á sig, at hann setr á höfuð honum kórónu, ok var hann síðan í miklum kærleikum við konúng, vildi ok konúng*r* hans ráð hafa um alla ríkistjórn. Vortigernus[5] laust þeim kvitt upp, at herr veri komin*n* í landit[6], ok bað gera eftir Skotum til landvarnar, ok svå var gert; ok er þeir komu þar, gaf hann þeim fè, til þess at þeir segðu hann betr vera til konúngs fallin*n* en þan*n* er þá var. Jall lèt þá gera eina mikla veizlu, ok at þeirri veizlu drápu Skotar konúng sin*n*; en Vortigernus lèt sem hann yrði mjök reiðr þeim, ok lèt taka þá alla ok drepa. Eftir þat tók hann ríki ok konúngdóm í Bretlandi, ok var hann þar lengi konúngr síðan. Þeir Aurelíus ok Pendragon[7] flýðu til Litla-Bretlands[8], til þess konúngs er Benedictus[9] hèt, ok voru þeir með honum lánga stund síðan[10]. Í þenna tíma komu brœðr[11] ij af[12] Saxlandi, hèt annarr Heimgestr[13] en annarr Hors[14], Þiðrik hèt enn iij[15]; Þeir fóru á konúngs

---

[1]) *Herfra er et Stykke i H overskrevet.* — [2]) spam *(ligesom* spámenn) *overskrevet i H.* — [3]) *Geoffr. kalder* Vortegirnus consul Gewisseorum. — [4]) þers, *H, her og ellers hyppig i lignende Former.* — [5]) hann tók þá til hirðarinnar hundrað Skota (centum Pictos milites, *G*) ok bar fee á þá. Þeir mæltv oft við Vortigernvm: þv skilldir kongr vera þvíat Konstancius er huarki uegandi ne ueriandi, *B.* — [6]) landiþ, *H.* Pictos velle conducere Dacos et Norwegenses — ut maximam inquietudinem inferant, *G.* — [7]) *dette Ord er ikke overskrevet i H.* — [8]) fóstra (nutritores, *G*) sueinanna flýði með þá á Kornbretaland (in minorem Britanniam, *G*), *B.* — [9]) Budecius, *Geoffr.; Navnet findes ikke i B.* — [10]) *ikke overskrevet i H.* — [11]) *uden Overskrivning i H.* — [12]) *her er*

Om Vortigernus og Spaamanden Merlinus.

25. Vortigernus hed en mægtig Jarl i Skotland, han antoges almindelig for at have været Ophavsmand til Kongens (Constantins) Mord, men han negtede det. Han drog derpaa hen til Munken Constans, og overtalte ham til at lade sig vælge til Konge, og saa kraftig drev han paa denne Sag, at han blev taget til Konge, men ingen Biskop vilde krone ham ved kongelig Indvielse. Vortigernus tiltog sig da selv den Magt, at sætte ham Kronen paa Hovedet, hvorpaa han holdt sig i stor Yndest hos Kongen, saa at Kongen vilde benytte hans Raad i alle Regjeringssager. Vortigernus udspredte det Rygte, at en Hær var falden ind i Landet, og raadede til at kalde Skotterne ind til Landets Forsvar; dette gjorde man og, men da de kom, gav han dem Penge for at de skulde erklære ham selv for bedre skikket til Konge end den daværende. Jarlen lod da holde et stort Gjestebud, og under dette dræbte Skotterne deres Konge, men Vortigernus lod som han blev meget opbragt paa dem og lod dem alle fange og dræbe. Derefter overtog han Riget og Kongedömmet i Bretland, og beholdt det længe. Aurelius og Pendragon flygtede til Lille-Bretland, til en Konge ved Navn Benedikt, og bleve hos ham i længere Tid. Ved denne Tid kom to Brödre fra Saxland, hvoraf den ene hed Heimgest, den anden Hors; den tredje hed Didrik; de kom til Kongen

overskrevet vr, *men den oprindelige Skrifts Form skimtes underneden.* — [13]) *Saaledes eengang med fulde Bogstaver i H, men ellers overalt* Heĭgestr, *der ogsaa kan læses* Heingestr; *B har Formen* Heimgestr, *Geoffr.* Hengistus. — [14]) *dette Navn er næppe læseligt i H, men Læsemaaden synes dog at være sikker, hvilket bestyrkes ved Geoffr. VI, 10, der har* Horsus. — [15]) *Her er B meget mere kortfattet:* En er Aurelius vex upp, þá var Uortigernus hræddr vm sik, fieck hann ser þa fulltings menn kynstóra af Saxlandi ok sva hetv: Heimgestr ok Cerdix, ok margt lið með þeim; spilltv þeir allt kristnum dómi ok brutv niðr. kóngr mægðiz

fund ok buðust honum til landvarnar með ccc manna, ok sögðu Merkúríum sèr þángað vísað hafa. Konúngr spurði, hvat Merkúríus veri? Heimgestr svarar: þann kalla sumir Óðinn, ok hafa vârir forellrar mikin*n* trúnað á honum haft, svâ ok á Þór ok Tý, Frigg ok Freyju, höfum vèr því trúað, at þau ráða heimi þessum ok forlögum manna; tóku þeir, konúngr, þat ráð, at eigna þeim daga í hverri viku, at þau þœttist at skyldari til at gæta allssaman, manna ok missera, ok því kölluðu þeir Óðinsdag ok Týsdag ok Freyjudag[1]. Litlu síðarr [kom mikill herr af Peitu[2] til Bretlands[3]. Þetta spyrr Vortigernus[4], ok ferr móti þeim með her, ok verðr þar harðr bardagi, gengu Saxar vel fram; flýðu víkíngar undan. Eftir þat veitti konúngr þeim Lindishèrað, ok gerðu *þeir*[5] sèr þar sterka borg. Konúngr lèt senda til Saxlands eftir meira liði, ok kom þá með þeim dóttir Heimgests, hon hèt Ranvæn[6], hon var hverri mey fegri. Heimgestr gerði móti þeim fagra veizlu, ok bauð þángat konúngi ok allri hirð hans. Ranvæn skenkti konúngi með gul*l*keri; konúngi brá svâ mjök við, at hann bað hennar þar í stað, ok þat varð afráðit at hann fèkk hennar; unni konúngr henni svâ mikit, at hann gáði enkis fyri henni. Konúngr átti áðr ij syni, hèt annarr Vortimer, en annarr Pacencíus[7].

26. Í þenna tíma kom Germanus biskup ok Lúpus biskup til Bretlands at boða trú, því at þar var þá nálega

---

uið Heimgest ok fieck dóttor hans, en þó vurðu þeir síðarr missáttir sín ímilli, fór Heimgestr að honum með her, varð Uortigernus borinn ofrliði ok hertekinn, varð hann mikið ríki að gefa þeim til lavsnar ser. Síðan villdi hann gera láta tvrn eða kastala til skióls ser í einv fialli *o. s. v., (jevnfr. nedenf. 27. Cap.)*

[1]) *Den foregaaende Sætning findes saaledes hos Geoffr.:* cui Hengistus: Deos patrios, Saturnum, Jovem, atque ceteros qui mundum gubernant, colimus: maxime autem Mercurium, quem Woden lingua nostra appellamus. Huic veteres nostri dicaverunt quartam septimanæ feriam, quæ usque in hodiernum diem nomen Wodensdai

og tilböde sig ham med trehundrede Mand til Landværn, idet de sagde, at Merkurius havde vist dem derhen. Kongen spurgte hvad Merkurius var? Heimgest svarede: ham kalde somme Odin, og vore Forfædre have ivrig dyrket ham, ligesom ogsaa Thor og Tyr, Frigg og Freyja; vi have troet at de raadede for denne Verden og for Menneskenes Skjæbne; de besluttede, o Konge, at tilegne disse Guder nogle Dage i hver Uge, for at de skulde ansee sig saa meget mere forpligtede til at vaage over alt, baade Mennesker og Aarstider, og derfor kaldte de Odinsdag, og Tysdag (Tirsdag) og Freyjasdag (Fredag). Kort efter kom en stor Hær fra Peita til Bretland, og da Vortigernus faaer Underretning herom, rykker han imod med sin Hær og der opstaaer en haard Kamp; Saxerne gik tappert frem og Vikingerne flygtede bort. Derefter gav Kongen dem (Saxerne) Lindes Herred, hvor de opförte en stærk Borg. Kongen lod hente flere Tropper fra Saxland, og med dem kom en Datter af Heimgest, ved Navn Ranvæn, som overgik alle Möer i Skjönhed. Heimgest modtog dem med et prægtigt Gjestebud og indböd dertil Kongen og hans hele Hof. Ranvæn skjenkede for Kongen i et Guldbæger; Kongen blev da saa henreven, at han öjeblikkelig friede til hende, og det blev besluttet at han fik hende til ægte; han elskede hende saa höjt, at han ændsede intet andet for hendes Skyld. Kongen havde iforvejen to Sönner, den ene hed Vortimer, den anden Pacentius.

26. Ved denne Tid kom Biskop Germanus og Biskop Lupus til Bretland for at forkynde Troen, thi der herskede

---

de nomine ipsius sortita est. Post illum colimus deam inter ceteras potentissimam, nomine Fream, cui etiam dedicaverunt sextam feriam, quam de nomine ejus Fridai vocamus. — [2]) *fra [ikke overskrevet i H.* — [3]) emergentes ex Albania Picti, *Geoffr.* — [4]) *herfra er et Stykke i H ikke overskrevet.* — [5]) *tilf.* — [6]) Rowena, *Geoffr.* — [7]) *saal. H senere, her* Facencius; Pascentius, *Geoffr., som ogsaa nævner en tredje*, Katigernus.

alheiðit, ok gerðu margar jartegnir; þá kom ok sunnan af Saxlandi Otta[1], sun Heimgests, með ccc skipa til konúngs, en Bretar hötuðust mjök við Saxa, ok báðu konúng reka þá brott, en konúngr vildi þat eigi, sakir tengða. [Síðan tóku Bretar til konúngs Vortimer[2], sun[3] hans, ok áttu þeir margar orrostur við Heimgest ok [sunu hans, ok[4] drápu Hors[5] ok [mikit fólk annað[6]; flýði [þá Heimgestr[7] til Saxlands; var þá góðr friðr [í Bretlandi með ráðum Germanus ens helga. Stjúpmóðir Vortimers[8] rèð honum [bana, ok gaf honum eitr at drekka, en eftir an*d*lát hans tók Vortigernus annað sinni konúngdóm; hann sendi boð Heimgest, at hann[9] kæmi[10] til hans með fá menn, en Heimgestr kom með iij þúsundrað manna[11] ok var Bretum engi þökk á hans kvâmu; konúngr kallaði til sín marga höfðíngja til stefnu, ok er þeir koma þar, þá sezt Heimgestr nest konúngi; ok er Bretum var min*n*st von, þá laupa Saxar upp með stórum knífum ok handsöxum, ok drápu þar ix hundruð manna, ok voru þar í margir jarlar ok barúnar, ok því heldr er bótarmaðr var í landinu. Þar var þá inni Elldon[12] jarl en*n* sterki, hann þreif upp ein*n* staur ok varðist með honum, ok þar með drap hann LXX manna af Söxum, ok komst undan sjálfr. Hèr eftir vildu Saxar drepa Vortigernum; hann bauð þeim lausn þá alla er þeir vildu taka; tóku þeir þá undir sik allar enar sterkustu borgir í Brettlandi, ok ráku þeir þaðan brott alla Breta.

---

1) Octa, *Geoffr.; som Octas Fölgere nævner Geoffr.* Ebissa et Cerdich *(jevnf. B^s* Cerdix *ovenfor).* — 2) *saal. rettet;* Vortini, *overskr., H.* — 3-4) *fra* [*overskr. i H.* — 5) *Dette Ords Læsemaade er meget usikker, og kunde maaskee ogsaa læses* .ij. *(ɔ: to af* Heimgests *Sönner). I det tilsvarende Sted i Geoffr. VI, 13 hedder det:* Quatuor bella gessit cum eis [*Vortimerius cum barbaris*], et in omnibus superavit — — — — secundum super vadum Episford, ubi convenerunt Horsus et Catigernus, alter filius

da Hedenskab næsten overalt; de gjorde mange Undergjerninger. Da kom der ogsaa sönden fra Saxland Otta, en Sön af Heimgest, med tre hundrede Skibe til Kongen, men Britterne bare indædt Had til Saxerne og bade Kongen at jage dem bort, men Kongen vilde det ikke, paa Grund af Svogerskabet. Derefter toge Britterne hans Sön Vortimer til Konge, og holdt mange Slag med Heimgest og hans Sönner og dræbte Hors, foruden mange andre. Derpaa flygtede Heimgest til Saxland, og blev der da god Landefred i Bretland ved den hellige Germanus's Medvirkning. Vortimers Stedmoder gjorde Anslag mod hans Liv og gav ham Gift i Drik, men efter hans Död tog Vortigernus anden Gang Kongedömmet; han sendte Bud til Heimgest, at han skulde komme til ham med faa Mænd, men da Heimgest kom med tre tusinde Mand, satte Britterne ingen Pris paa hans Ankomst. Kongen kaldte til sig mange Hövdinger til et Möde, og da de kom der, tog Heimgest Sæde nærmest Kongen, men da Britterne vare mindst forberedte, sprang Saxerne op med store Knive og Haandsaxe, og dræbte der ni hundrede Mand, hvoriblandt mange Jarler og Baroner, og overhovedet især de, der hörte til Landets udmærkede Mænd. Derinde var da Jarlen Eldon den stærke, han greb en Træfork og værgede sig dermed, og dræbte saaledes halvfjerdesindstyve Mænd af Saxerne og undkom selv. Derefter vilde Saxerne dræbe Vortigernus, men han tilböd dem til Udlösning alt hvad de vilde modtage; de toge da under sig alle de stærkeste Borge i Bretland og fordreve alle Britter derfra.

Vortegirni. Congressuque facto ceciderunt ambo, alter alterum letaliter aggressi. — [6-7]) *fra [overskrevet i H.* — [8]) *retlet efter de oprindelige Skrifttræk i H;* Vortini, *overskr.* — [9]) *fra [overskrevet i H.* — [10]) kiæme, *H.* — [11]) trecenta millia armatorum, *Geoffr.* — [12]) consul Claudiocestriæ nomine Eldol, *Geoffr.*

27. Vortigernus varð ryggr við þessi tíðindi[1], ok ætlaði[2] at láta gera sèr urugt vígi í einni fjallslíð, ok er þeir höfðu grafit grundvöllin*n*, þá ráku þeir niðr í stóra steina, ok er til var komit, voru þeir horfnir. Þessi undr voru sögð konúngi; hann kallaði til sín vísindamenn, ok bað þá segja hvat þessu voldi. Þeir báðu leita at þeim manni, er engan ætti föður, ok blanda hans blóði við límið. Síðan sendi konúngr hvervetna um lönd at leita þessa manns. Þeir komu í þá borg er Morlangs heitir[3], þar lèku ij úngir sveinar, hèt annarr Dinabúcíus[4] en annarr Merlínus, ok reiðist Dunabúcíus ok mælti: ekki skaltu keppa við mik, því at ek em konúngsson, en þú átt öngan föður! Sendimenn heyrðu þetta, ok spurðu hversu við vissi; en þeir sögðu, at engi maðr vissi föður Merlínus, en móðir hans er dóttir Domóvarsíí konúngs, ok var hon þá nunna er hon fæddi hann. Sendimenn sögðu konúngi sitt erindi, ok lèt hann kalla til sín Merlínus ok móður hans. Konúngr spyrr, hverr faðir er þessa sveins, en hon sagðist þat eigi vita: [en sá var atburðr hans getnaðar, at ek svaf í herbergi mínu læstu með meyjum mínum, þá kom til mín úngr maðr, ok var hann þeim samvistum hjá mèr at hann hygg ek vera hans föður[5]. Konúngr lèt kalla [til sín Mágantíum spekíng, ok[6] spurði hvárt svâ mætti vera, ok sagði *hann*[7] þat finnast í bókum at [þau eru[8] dýr í lofti, millim túngls ok jarðar, [*er hafa* anda

---

[1]) *herfra er et större Stykke for störste Delen overskr. i H.* — [2]) *saal. synes oprindelig at være skrevet i H; overskrevet er* vtlægi. — [3]) in urbem, quæ postea Kaermodin vocata fuit, *Geoffr.* — [4]) Dabutius, *Geoffr.; i B forekommer ikke dette Navn.* — [5]) *fra* [þvíat þá er ek huillda, sagði hon, í klefa mínum byrgðum, kom oft til mín úngr maðr uiænn, ok var blíðr uið mik ok huarf sva iafnan á bravt að luktr uar klefinn, en vm síðir átti hann þenna svein með mer, þvíat ek hefi alldri haft annan mann, *B.* —

27. Vortigernus blev bedrövet ved disse Tidender og tænkte paa at lade sig opföre en sikker Fæstning i en Bjergskrænt, og da de havde gravet for Grunden, dreve de store Stene der ned i, men da man kom til, vare Stenene forsvundne. Disse Undere bleve berettede til Kongen; han tilkaldte Viismænd og bad dem sige hvad Aarsagen var hertil; de sagde, at man skulde opsöge den Mand, som ikke havde nogen Fader, og blande hans Blod med Kalken. Kongen sendte da omkring overalt i Landene, for at opsöge en saadan Mand; de Udsendte kom til en Borg, som hedder Morlangs, der legede to Ynglinge, hvoraf den ene hed Dinabucius, den anden Merlinus. Dinabucius blev vred og sagde: du skal ikke kappes med mig, thi jeg er en Kongesön, men du har ingen Fader! — Dette hörte Sendebudene, og spurgte hvorledes Tingen hang sammen, men man sagde dem, at intet Menneske vidste hvem Merlins Fader var: hans Moder derimod er en Datter af Kong Domovarsius, og var en Nonne dengang hun födte ham. Sendebudene aflagde en Beretning for Kongen om Udförelsen af deres Hverv, og han lod kalde for sig Merlinus og hans Moder. Kongen spurgte, hvem der var Fader til den unge Mand; hun svarede, at hun vidste det ikke; men ved hans Undfangelse tildrog det sig saaledes, at jeg sov i mit tillaasede Kammer tillige med mine Jomfruer, da kom en ung Mand til mig, og hans Samværen med mig var af den Beskaffenhed, at jeg troer at han er hans Fader. Kongen lod da kalde Viismanden Maugantius for sig og spurgte, om sligt kunde skee; han svarede, at man fandt i Böger, at slige Skabninger opholdt sig i Luften, imellem Maanen og Jorden,

---

[6]) *fra* [*er formet deels efter de oprindelige Skrifttræk, som kunne skimtes i H* (til sin .. g ... vm speking ok), *deels efter Geoffr.:* jussit Maugantium ad se vocari. *I B nævnes kun* fræðimenn. — [7]) *tilf. efter Gjetning.* — [8]) *fra* [*forandret efter de oprindelige Skrifttræk;* þat er, *overskr.*

eðli [1] ok [bregða mættu [2] á sig mannslíkjum [3] ok mættu börn geta [4]. En er Merlínus kom til konúngs, spurði hann hvat hann vildi honum; konúngr sagði hvat spekíngar hans höfðu sagt. Merlínus bað, at þeir skyldu við talast, ok svâ var gert. Hann mælti: hvítil sögðu þèr, [heimskir menn [5]! at blóði mínu skyldi blanda við lím til grundvallar? leitið heldr hvat undir er þeim grundvelli! Hann bað grafa grundvöll djúpan, ok sagði at vatn var undir, ok sagði því steinana sökkva. Merlínus bað spekínga segja [6], hvat undir var vatninu, en þeir þögðu. Merlínus mælir: undir því vatni eru ij berg, ok þar eru í hellar, ok í hellu*nu*m sofa ij ormar [7]. Konúngr lèt veita brott vatninu, ok síðan voru bergin or stað fœrð; þá skriðu þar undan ij ormar, annarr hvítr en annarr rauðr, þeir blèsu eitri svâ sem eldar brinni ok kom enn rauði á flótta [8]; síðan snýst enn rauði móti, ok kom þá enn hvíti á flótta; en er konúngr sá þetta, þá spurði hann Merlínus, hvat þetta víg hafði at þýða. Síðan sagði Merlínus lángt fram um konúnga æfi, [ok mörg önnur stórtíðindi, þau er en*n* eru eigi fram komin. Hèr eptir hefir Gunnlaugr [9] múnkr ort kvæði, þat [10] er heitir Merlínus spá [11].

---

[1]) *fra* [*efter B; i H staaer kun* anda. — [2]) *fra* [*rettet efter Gjetning;* brigþa mætti, *H; her ere Ordene* ok jarðar anda ok brigþa *ikke overskrevet.* — [3]) m likiv, *overskrevet i H.* — [4]) Konúngr spurði frœðimenn sína ef sva mætti verða. Þeir svöruðv: huernctna er það í fornvm savgum, þeim er ver trvum sannar vera, að þat anda eðli se í lofti, meðal sólar ok túngls, er kallaðir ero manneinglar, hafa svmir anda eðli en svmir mannz, ok mega taka manna ásiánur ok geta börn, *B.* — Adductus autem Maugantius, auditis omnibus ex ordine, dixit ad Vortegirnum: In libris philosophorum nostrorum et in plurimis historiis reperi, multos homines hujusmodi procreationem habuisse. Nam ut Apulejus de deo Socratis perhibet, inter lunam et terram habitant spiritus, quos incubos dæmones appellamus, hi partim hominum, partim vero angelorum naturam habent, et cum volunt assumunt sibi humanas figuras et cum mulieribus coeunt, *Geoffr.* — [5]) *fra* [*ikke overskr. i H.* [6]) þá mælti Merl. til spámanna konúngs: segið til, dritskeggíngar, *B*

som vare Aander og kunde paatage sig Menneskeskikkelse og avle Börn. Men da Merlinus kom til Kongen, spurgte han hvad Kongen vilde ham. Kongen sagde hvad hans Viismænd havde sagt. Merlinus bad om, at de maatte tales ved, og dette blev ham tilstaaet. Han spurgte: i hvilken Hensigt sagde I, dumme Mennesker, at man skulde blande mit Blod med Kalken til Grunden? sög heller efter hvad der findes under denne Grundvold! — Han bad dem grave Grundvolden dybt, og sagde at der var Vand under, og derfor sank Stenene. Han anmodede Viismændene om, at sige, hvad der fandtes under Vandet, men de taug. Merlinus sagde: under dette Vand ere to Klipper, og deri ere to Huler, og i Hulerne sove to Orme. Kongen lod lede Vandet bort, og derefter bleve Klipperne förte bort, der kröb da frem to Orme, den ene hvid, den anden röd, de hvæsede Gift som brændende Ild, hvorpaa den röde kom paa Flugt; derefter vendte den sig til Modværge, og da kom den hvide paa Flugten; men da Kongen saae dette, spurgte han Merlinus hvad denne Kamp havde at betyde. Merlinus forudsagde da for en længere Tid om Kongernes Levnetslöb og mange andre vigtige Begivenheder, som endnu ikke ere indtrufne; derover har Munken Gunnlaug forfattet et Digt, som hedder Merlins Spaadom.

---

[7]) drekar, *B;* dracones, *Geoffr.* — [8]) til híðs síns, *add. B.* — [9]) *saal. B og som det synes H oprindelig, men overskr.* Gvðlavgr. — [10]) *her sees i H nogle Bogstaver af den oprindelige Skrift, uden Overskrivning, som ikke med Sikkerhed kunne læses, men synes at være* eft'; *i saa Tilfælde vilde Overskriveren have læst Begyndelsen af denne Sætning noget feilagtig, og Ordet* ept' *er ogsaa der overskrevet med en anden nyere Haand end det övrige.* — [11]) *fra* [sem eftir er mynt ið stærsta af kuæði þuí er Merlins spá heitir, er orti Gunnlaugr múnkr Leifsson, ok kunna margir menn þat kuæði. En er Merlin lavk spá sinne þá lofaði konúngr miog fróðleik hans ok uísdóm . Sv spá hefir oft síðan af hinum uitrvztvm mönnum á Einglandi rannsökuð uerið ok finz æ nockuð þess í, er myklum raukum þickir sæta, *B.*

28. MERLINUS SPÁ [1].

1. Ráðumst segja
sunbáls [2] viðum
spár spaklegar
spámanns göfugs,
þess er á breiðu
Bretlandi *sat* [3],
hèt Merlínus
margvitr gumi.

2. [Sagðr var [4] lýðum
ok landrekum
myrk [5] at ráða
mörg rök fyri;
kærr var hann kristnu [6]
kyni þjóðar,
var-að á moldu
maðr vitrari.

3. [Leitig-a ýtum [7]
orð at vanda,

28. MERLINS SPAADOM.

1. Vi vove at fremstlle
for guldsmykkede Helte
vise Spaadomme
af en herlig Spaanand,
som i det vide
Bretland boede,
Merlinus hed
den vise Mand.

2. Han sagdes blandt Folk
og Folkeherskere
at raade mange mörke
Begivenheder forud;
kær var han den kristne
Folkenes Slægt,
over Muld var ingen
visere Mand.

3. Jeg agter ei at sige
pyntelige Ord

---

[1]) *saaledes næppe læseligt, med röde Bogstaver; i Margen ved Siden af er skrevet med Blæk, af den samme Haand som har sögt at opfriske den gamle Skrift:* Merlinu sspaa, *og underneden i anden Linje:* ölæs *(ulæselig). Begyndelsesbogstavet er rödt.* — [2]) *d. e.* sundbáls. Sund-bál, *Söens (egentlig Söguden Ægirs) Ild = Guld; Guldets Ved (Træarter af Hankjön) = Mand, jfr.* Snorra Edda *(Arnam. Comm. Udg.* 1, 334*).* — [3]) *saal. tilf. efter de ældre Afskrifter, da et Ord maa være udfaldet i H.* — [4]) *fra* [*Schevings Rettelse istedenfor* Sagði við, *som er overskrevet i H; virkelig sees ogsaa* var *at have oprindelig staaet der, og dette forudsætter igjen Læsemaaden* sagðr *for* sagði, *uagtet der ikke sees noget Spor af denne Forandring.* — [5]) *Schevings Rettelse for* myrkt, *som er overskrevet i H.* — [6]) *Schevings Rettelse for* kristin, *som er overskrevet i H.* — [7]) *fra* [*Rettelse, som Sammenhængen og det efterfölgende* heldr *synes at fordre; I H er overskrevet* leita ýtar, *som ikke synes at give nogen passende*

viti flotnar þat,
frœðis þessa:
heldr fýsumst nú
fornra [1] minna
miðsamleg rök
mönnum segja.
4. Ljós man lýðum
ljóðborg vera,
þó er í frœði
flest at [2] ráða:
þat er fyri jöfurr
öldu sagði,
brezkri þjóðu;
nú skal brag kveða [3].
5. [Vaxa í [4] víðri
Vintonía,
(þat er borgar nafn),
brunnar þrennir [5]:
[þeir munu [6] láði
lœkjum skipta

(det skal man vide)
til dette Digt:
men jeg önsker her
ældgamle Minders
mindeværdige Træk
for Mænd at fremstille.
4. Lys skal for alle
Digter-Borgen være [a],
dog vil i Kvadet
det meste tolkes:
af hvad den gjæve
forudsagde
det bretske Folk;
nu skal Sangen digte.
5. Vælde op i den store
Vintonia,
(det er en Borgs Navn)
trende Brönde:
de ville Landet
ved Bække dele

Mening; med Hensyn til Formen leitig-a *jevnf.* kallig-a *i* Goðrúnar kviða III, 7.

[1]) *saal. efter Gjetning; i H staaer nu overskrevet* for hra, *som kun kan læses* for herra, *hvilket ikke tillader nogen utvungen Forklaring. Med Hensyn til Udtrykket* forn minni, *jevnf.* Fornm. s. 8, 53; Snorra Edda, 1, 618; *at Ordet* fornra *kunde være skrevet som i to Ord foraarsages ved en Rift i Membranen.* — [2]) að, *H.* — [3]) *Det foregaaende er den islandske Oversætters Indledning, hvortil ikke findes noget tilsvarende i Geoffroy.* — [4]) *Rettelse, med Hensyn til Latinen, som tillige bestyrkes ved at et* V *sees at have været det förste Bogstav i H, men ved Overskrivningen er det blevet til* Sar e; *ældre Afskrifter have* sáz í, *som uden tvivl er Rettelse.* — [5]) Tres fontes in urbe Guintonia erumpent, *Geoffr.* — [6]) *fra* [*med den oprindelige Skrift uden Overskrivning.*

a) Det er: Digtet skal være tydeligt for alle.

[þrír úlíkir
í [1] þrjá staði [2].
6. Einn er brunna
beztr [3] at reyna:
eykr auðstöfum [4]
aldr ef drekka:
nè sótt höfug
sœkir hölða,
þá er bergt hafa
beisku vatni.
7. Illr [er annarr:
allir svelta
þeir [5] er af bekkjar
bergja [6] drekku [7];
þó er enn þriðja
þýngst at reyna:
deyja þeir allir
er þar [8] drekka [af,
nè hrœ [9] guma
hyljast foldu [10].
8. Vilja höldar
hylja [brunna,
þá er [11] flestum hal [12]

tre forskjellige,
i tre Stykker.
6. En af Bröndene
vil pröves den bedste:
den forlænger
de drikkendes Alder:
ej den svære Sot
hjemsöger de Mænd,
der have nydt
det bedske Vand.
7. Ond er den anden:
alle sulte
de som af Bækkens
Vande nyde;
dog er den tredje
sværest at pröve:
de döe alle
som deraf drikke,
ei de Mænds Lig
med Jord bedækkes.
8. Man vil stræbe
at stoppe de Brönde,
som de fleste Mænd

1) *fra [uden Overskrivning.* — 2) staðar *er overskrevet, men öjensynlig urigtig, da Bogstaverne næppe have kunnet rummes. Læsemaaden* staði *bestyrkes ved Stedet hos Geoffroy:* quorum rivuli insulam in tres portiones secabunt. — 3) *saaledes underneden, men* bezt *er overskrevet, der giver samme Mening.* — 4) *jfr.* Brynh. kv. I, 31. — 5) *[ej overskrevet.* — 6) *saaledes rettet efter tydelige Spor i H og efter Sammenhængen;* ligja *er skrevet over.* — 7) Qui bibit de altero indeficienti fame peribit, *Geoffr.* — 8) *saaledes oprindelig, ved Overskriften gjort til* því. — 9) *fra [ikke overskrevet.* — 10) nec corpus ipsius subire poterit sepulcrum, *Geoffr.* — 11) *fra [ikke overskrevet.* — 12) *dette og den förste Halvdeel af fölgende Ord er ikke overskrevet.*

fjörspell gera,
en [þat lýðir
á lög[1] bera[2]
allt verðr at öðru
en áðr sè[3]:
grund at grjóti,
grjót at vatni[4],
viðr at ösk*u*,
en af[5] ösku vatn.

9. Farið er at meyju
margfróðastri
í kapps-auðga
Knúts-skógar borg,
at hon lækníngar
leiti fyrðum
ok hon firri menn
fári slíku[6].

10. Tekr hon at reyna
ok at ráða fjölð,
tekr hon íþróttir
allar fremja;
andar síðan
snót á brunna
ok hon bruðþurra
báða gervir[7].

med Fare true,
men hvad der af Folk
i Vandet sænkes
alt bliver til andet
end det för var:
Jord til Stene,
Stene til Vand,
Ved til Aske
og af Aske Vand.

9. Man opsöger en Mö
mangekyndig
i den hovedrige
Knudskovs Borg,
at hun Lægedom
tilvejebringer
og letter af Folket
den svære Pest.

10. Hun gjör Forsög
og hitter paa Raad,
og anvender
alle Kunster;
siden aander hun
paa de Brönde
og dem begge
brat udtörrer.

---

[1]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [2]) *saaledes rettet for det i H overskrevne* h'a; *i Geoffr. staaer:* si superjecta fuerint. — [3]) *herfra og til Slutningen af 12te Vers ere kun faa Ord overskrevne.* — [4]) lapides in limpham, *Geoffr.* — [5]) *rettet efter Geoffr.:* cinis in aquam; *H har* at, *udentvivl ved Skrivefeil.* — [6]) ad hæc ex urbe Canuti nemoris eliminabitur puella, ut medelæ curam adhibeat, *Geoffroy.* — [7]) Quæ ut omnes artes inierit, solo anhelitu suo fontes nocivos siccabit, *Geoffr.*

11. Hon þá drekkr [1]
eð dýra vatn,
ok máttr við þat
magnast brúðar,
berr hon í hœgri
hendi sinni,
kynstór kona,
Kalídonis [2] skóg,
en í lófa man
Lundúna borg [3].

11. Hun da drikker
det dejlige Vand,
og vinder derved
store Kræfter,
i den höjre
Haand hun bærer,
den höjbaarne Kvinde,
Kalidons Skov,
men i den hule Haand [a]
Londons Fæstning.

12. Gengr hon síðan
gott frón yfir,
svâ at sporum snótar
sprettr upp logi;
með römum reyk
Rúteneos [4]
sá [5] vekr [6], ok verkn [7]
verþjóðu gerr [8].

12. Derpaa hun gaaer
over det gode Land,
saa at af hendes Spor
Lue opblusser;
med den ramme Rög
som Rutener
lokke skal, og lave
Söboerne [b] Spise.

13. [9] Gerist ógurlegt
óp í landi,

13. I Landet opkommer
et frygteligt Skrig,

---

[1]) *i H skrevet som* fekkr. — [2]) *saaledes rettet efter Latinen;* Kolidonis, *H.* — [3]) Exin ut sese salubri liquore refecerit, gestabit in dextera sua nemus Caledonis, in sinistra vero murorum Londoniæ propugnacula, *Geoffr.* — [4]) *saal. H.* — [5]) *efter H er dette Ord usikkert, det kunde maaskee læses* skal, *og muligen paa flere Maader.* — [6]) *saal. H, ikke overskrevet.* — [7]) *saal. H temmelig tydelig, skjöndt Ordet er usædvanligt; i Latinen maatte det svare til* cibus (= verðr). — [8]) Quacunque incedet, passus sulphureos faciet, qui duplici flamma fumabunt: fumus ille excitabit Rutenos et cibum submarinis conficiet, *Geoffr.* — [9]) *Herfra er overskrevet, forsaavidt ikke det modsatte bemærkes, indtil i Vers 40.*

a) *efter Latinen:* i den venstre Haand. — *b*) verþjóð, *som ellers er en digterisk Omskrivning af Mænd eller Mennesker i Almindelighed, synes her at skulle udtrykke det latinske* submarini (ver = *Sö*, þjóð = *Folk*) *jevnf. V. 23.*

er gullskögul
grætr hástöfum;
ok þjóta tekr
þjóð með henni
innan um alla
ey með ríngum[1].

naar Guldets Valkyrje
græder saa stærkt;
og Folket med hende
farer afsted
over Öens
hele Omkreds.

14. Hjörtr[2] drepr hana
hin*n* er tvenna v
[hræs á[3] hausi
hornkustu[4] ber*r*;
hafa[5] kórónu
kvistir iiij,
en vj aðrir
sjálfir verða
at vísundar
verstum hornum[6].

14. En Hjort hende dræber
som togange fem
paa sit Hoved
Hornkviste bærer;
en Krone sidder
paa Kvistene fire
men de sex andre
af sig selv forvandles
til Uroxens
frygtelige Horn.

15. Þeir þjótandi
þrjár[7] um ræra[8],
búnir at berjast,
Bretlands eyjar;
þá man vakna
viðr en*n* danski
ok manns röddu
mæla sjálfri[9]:

15. De ville ved Larmen
tre bevæge,
beredte til Kamp,
Bretlands Öer;
da mon vaagne
den danske (danciske) Lund
og med Mandsstemme
tale saalunde:

---

[1]) Lacrymis miserandis manabit ipsa, et clamore horrido replebit insulam, *Geoffr.* — [2]) *rettet, med Hensyn til det latinske*; hrottr, *H, overskrevet.* — [3]) *fra* [*i H er* kræsa *eller* hræsa *overskrevet, som eet Ord.* — [4]) *d. e.* hornkvistu. — [5]) *rettet med Hensyn til Latinen* (gestabunt); *i H er overskrevet* ē hº (en hon), *men med tydelige Spor til Forvanskning.* — [6]) Interficiet eam cervus decem ramorum, quorum quatuor aurea diademata gestabunt, sex vero residui in cornua bubalorum vertentur, *Geoffr.* — [7]) *Rettelse, overeensstemmende med Latinen*; þrir, *H, overskrevet.* — [8]) *saal. overskr.* — [9]) quæ nefando sonitu tres insulas Britanniæ commovebunt. Excitabitur Dancium nemus, et in humanam vocem erumpens clamabit, *Geoffr.*

16. Kom þú Cambría[1],	16. Kom du Cambria,
með Cornbretum,	med Corn-Britter,
segðu Vintoní[2]:	sig til Vintonia:
völlr þik [um gleypir[3]!	dig vil Jorden sluge!
fœrðu[4] hirðis [sjót	för Hyrdens Sæde
hinig[5], er leggja[6]	derhen, hvor de lægge
lúng at láði,	Skibene til Land!
munu liðir allir	Lemmerne alle
höfði[7] fylgja;	Hovedet fölge;
þat er hjálp guma[8].	det er det Heles Hjelp.
17. En [sæti hans	17. Men hans Sæde
sunddýr[9] fagna	Sö-Dyr[a] glæder,
hans [man stóll vera	hans Stol vil staae
yfir[10] stoðum [tvennum;	over Stolper tvende;
þó hefir[11] gumnum	dog har for mange
grandað[12] mörgum	medfört Skade
hvítrar ullar	den hvide Ulds
hverskyns litir.	forskjellige Farver.
18. Borg man falla,	18. Borgen vil falde,
veit ek [bana þjóð	det er Folkets Död,

[1]) *saal. synes oprindelig at have staaet i H, men overskrevet er* Cimbria. — [2]) *rettet, overeensstemmende med Latinen;* vontoni, *eller* Vortoni, *overskrevet.* — [3]) *fra [rettet efter Schevings Vink, med Hensyn til Latinen* (absorbebit tellus te); *overskrevet er* vr Skyþ', *hvor det sidste Ord let kan være fremstaaet af* gleypir. — [4]) færðo, *overskrevet i H.* — [5]) *fra [ikke overskrevet i H.* — [6]) *Schevings Rettelse, som bestyrkes ved Latinen* (applicant); leng" (lengra) *overskrevet.* — [7]) havfþi, *ikke overskrevet, H.* — [8]) Accede Cambria et junge lateri tuo Cornubiam, et dic Guintoniæ: absorbebit tellus te. Transfer sedem pastoris, quo naves applicant, et cetera membra caput sequantur, *G.* — [9]) *fra [Schevings Rettelse, som bestyrkes ved Latinen; H har* sætaz svndi, *overskrevet.* — [10-11]) *fra [ikke overskrevet i H.* — [12]) *rettet; i H er overskrevet* vvandað, *med tydelige Spor til Forvanskning.*

a) d. er: Skibene.

þat [1] hon eiðrofa	at den först
áðr um gerðist;	sin Eed forraadte;
munu griðbítar [2]	Fredens Forstyrrere
gjörla drepnir [3],	skulle falde heelt,
[geldr Vintona [4]	Vintona undgjelder
vândra manna [5].	de onde Mænd.
19. Mun bjarnígull	19. Pindsvinet vil
borg upp gera,	en Borg opföre,
smíðar [6] hæsta	Fyrsten bygger
höll landreki:	den höjeste Hal,
[hana mun rem*ma* [7]	den vil den rige
ríkr oddviti	Hersker styrke
fimm hundruðum [8]	med femhundrede
fagra turna [9].	skjönne Taarne.
20. Þat [10] Lundúnum	20. Dette vil London
[líkar illa,	ilde hue,

---

[1]) *fra* [*rettet efter Gjetning, istedenfor det i H overskrevne* bana (*el.* kana) þioð v̄ þt (um þvíat). *Scheving antager, at Forvanskningen gaaer endnu videre, og at man burde læse:* Vinton man falla | veit ek kenna þjóð | um því, *o. s v.* — [2]) *saaledes H overskrevet; efter Trækkene kunde Ordet læses* griðbiartar. — [3]) *rettet;* drepn^r (drepnar) *overskrevet i H.* — [4]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [5]) *Ordenen i 17de og 18de Vers viger noget fra Latinen, der lyder saaledes:* Festinat namque dies, qua cives ob scelera perjurii peribunt. Candor lanarum nocuit, atque tincturæ ipsarum diversitas. Vah perjuræ genti, quia urbs inclyta propter eam ruet. Gaudebunt naves augmentatione tanta, et unum ex duobus fiet, *G.* — [6]) *det sidste Bogstav er ikke overskrevet, og har derfor ikke staaet i Afskrifterne.* — [7]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [8]) *H har kun Tallet* . d . — [9]) Reædificabit eam ericius [oneratus pomis, ad quorum odorem diversorum nemorum convolabunt volucres, *see Vers 21*]. Adjiciet palatium ingens, et sexcentis turribus vallabit illud, *Geoffr.* — [10]) *saal. uden Tvivl oprindelig H, hvilket det förste Bogstavs Form (Ð) ogsaa viser; ved Overskriften er det blevet til* sat. —

eykr[1] hon[2] þrem lutum
þykka veggi;
kostar hon keppir
við konúngiðnir;
ferr[3] suðr um fjall
frægð af smíði,
[en Tems um[4] borg
tekr at geisa[5].

den vil tredobble
de tykke Mure
og med Kraft udföre
kongelig Id;
syd over Fjeldet gaaer
Arbeidets Ry,
men Tems om Borgen
heftigt bruser.

21. En it[6] horska dýr
hleðst aldini
harðla góðu,
því er hilmir velr;
koma fuglar þar[7]
fljúgandi til,
af vogum viða
vitja epla[8].

21. Men det falske Dyr
med Frugter læsses
af udmærket Godhed,
som Kongen vælger;
der komme Fugle
flyvende hen
fra Skovens Dyb
at söge Æbler.

22. En [bjarnígull
býr[9] um vèlar,
leynir hann eplum
Lundúnum í;
grefr í grundu
götur háligar[10]
fýstr[11] til fengjar[12]
fláráðugt dýr[13].

22. Men Pindsvinet
over Lumskhed ruger,
han de Æbler
i London skjuler;
graver i Jorden
brede Veje
rovbegjerlig,
det falske Dyr.

---

1) *fra [ikke overskrevet.* — 2) *saaledes sees at have staaet i H, men ved Overskriften er det forvansket til* hann. — 3) *saal. oprindelig;* mer *overskrevet.* — 4) *fra [rettet efter Latinen; overskrevet er:* eyrteins ok. — 5) Invidebit ergo Londonia, et muros suos tripliciter augebit. Circuibit eam undique Tamesis fluvius, et rumor operis transcendet Alpes, *Geoffr.* — 6) *saal. synes at have staaet oprindelig; overskrevet er* vm. — 7) *saal. underneden, men overskrevet er* þ' (því). — 8) *det latinske Forbillede see ved 19de Vers.* — 9) *fra [ikke overskrevet.* — 10) *ikke overskr.* — 11) fýstr *jfr.* Göndlar fýstr, *pugnæ cupidus,* Rekstefja *str. 32, Scr. hist. Isl. III, 266.* — 12) *ikke overskrevet.* — 13) Occultabit intra illam ericius poma sua, et subterraneas vias machinabitur, *Geoffr.*

23. Þá man or moldu
mæla steinar
ok verþjóðar [1]
væl upp koma,
[ey man víðar
en Valir [2] skjálfa,
ok sjór saman
sœkja fíkjum [3],
svá [at millim landa
mál um heyri [4].
24. [Kemr or skógi
Kalaterió [5]
fugl fljúgandi [6],
sá er [fíra villir [7]:
flýgr um nóttum
[nýsir gerla [8]

23. Da ville fra Muld
Stenene tale,
og Söboernes
Rænker oplyses,
Öen udvides,
men Valerne zittre
og Söen storligen
sammentrænges,
saa at mellem Lande
Tale höres.
24. Kommer af Skoven
Kalaterius
flyvende den Fugl,
som alle forförer:
flyver om Natten
og nöje speider,

[1]) v[1]þjóðar *overskrevet, men Siglet for* er *sees at have staaet ved den förste Stavelse.* — [2]) *fra* [*ikke overskrevet med Undtagelse som det synes af Ordet* viðar, *som maaskee er forvansket; da det tilsvarende i Latinen synes at være:* solum insulæ dilatabitur, *kunde man formode, at man for* víðar *burde læse* víðaz *(dansk:* udvides, *isl. sædvanl.* víðka*), men denne Form forekommer, saavidt vides, ikke.* — [3]) *ikke overskrevet.* — [4]) *fra* [*ikke overskrevet.* In tempore illo loquentur lapides, et mare, quo ad Galliam navigatur intra breve spatium contrahetur. In utraque ripa audietur homo ab homine et solum insulæ dilatabitur. Revelabuntur occulta submarinorum et Gallia præ timore tremet, *Geoffr.* — [5]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [6]) *rettet;* flvganda, *H overskrevet.* — [7]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [8]) *disse Ords Læsemaade fra* [*er noget usikker, paa Grund af Overskriften, hvor Ordene gjerne löbe sammen i eet; de overskrevne Træk kunde læses* nvfirgia *eller* nvfirgla, *men under de to förste Bogstaver sees Enderne af to Bogstaver fra den oprindelige Skrift, som gaa nedenfor Linien; disse kunne passe til* ny; *efter* g *sees ligeledes tydeligt over Linien Siglet* er; *vel forekommer intet tilsvarende i Latinen, men i den frie Oversættelse synes Udtrykket* nýsir gerla (accurate speculatur *eller* explorat) *at passe ret vel til*

kallar hegri [1]
hvern fugl til sín [2],
ẹr um [tvívetri
tálráð samið [3].
25. Flykkjast fuglar,
fara þeir í sæði,
eyða þeir ökrum [4]
ok aldini;
sultr verðr ok sótt,
sè [ek mart fyrir [5],
man*n*dauðr [6] mikill,
mein gengr um þjóðir [7].
26. En fugl eftir [þat
ferr vestr í dal [8]
þan*n* er Galabes
gumnar kalla:
hann man hefjast
[í eð [9] hæsta fjall,
ok þar [uppi
í [10] eikrlimu

den Hejre kalder
hver Fugl til sig,
i to Aar varer
Bedragets Færd.
25. Fuglene flokkes,
de flyve i Sæden
og ödelægge
Agre og Frugt;
Sult kommer og Sot
(jeg seer meget forud)
megen Mandedöd,
Meen raser blandt Folkene.
26. Men Fuglen derpaa
flyver mod Vest
til en Dal, som man
Galabes kalder:
denne vil sig hæve
til det höjeste Fjeld
og der oppe
paa Ege-Kviste

Meningen. Ordet (at) nýsa (*og* nýsaz) *forekommer i* Hávamál *(7, 142) og Egil Skallagrimsons Saga c.* 44, Sonartorrek *13.*

[1]) heg^w (hegra) *overskrevet.* — [2]) þín *overskrevet; Rettelsen af dette og foregaaende Ord* (hegra) *er nödvendig ifölge Latinen.* — [3]) *fra* [*ikke overskrevet.* — Post hæc ex Calaterio nemore procedet ardea, quæ insulam per biennium circumvolabit. Nocturno clamore convocabit volatilia, et omne genus volucrum associabit sibi, *Geoffr.* — [4]) ockrum, *overskrevet.* — [5]) *fra* [*ikke overskr.* [6]) *rettet;* mandauða, *overskrevet.* — [7]) in culturam mortalium irruent, et omnia grana messium devorabunt. Sequetur fames populum, atque dira mortalitas famem, *Geoffr.* — [8]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [9]) *fra* [*sees kun* ð *i den oprindelige Skrift, men det övrige er ganske udslettet; Ordene ere dannede med Hensyn til Latinen og til den aabne Plads i H.* — [10]) *fra* [

treiðr[1] hegri[2],
hann er[3] fugla ve*r*str[4].

27\. [Þrjá klekr hann únga
því reiðri í,
eigi er[5] hegra [kyn
hugþek*k*t fírum:
þar er vargr ok björn[6],
ok at [vísu refr
slægr, ok sínum
sjaldan *verri*[7] er alin*n*[8].

28\. [Vaxa þar allir
upp brœðr saman,
er*u*[9]-at gjarnir þeir
gott at vinna:
[refr á[10] móður
ræðr[11] grim*m*lega,
tapar[12] henni

træder Hejren,
den værste blandt Fugle.

27\. Tre Unger han udklækker
i denne Rede,
(ej er Hejrens Slægt
yndet blandt Folk):
der er Ulv og Björn
og Ræv tillige,
i Lumskhed og Slægthad
sjelden födtes en værre.

28\. Der opvoxe sammen
alle de Brödre,
deres Hu staaer ej
til det Gode:
Ræven sin Moder
med Grumhed angriber
og hende ombringer

---

næsten udslettet i H og ikke overskrevet, kunde ogsaa læses verpr í, *men den latinske Text synes at bestyrke den optagne Læsemaade.*

[1]) *saal. H, overskr., uden Tegn til Forvanskning; da de omstaaende Ord ikke tillade at læse* hreiðr (reiðr *efter Hs sædvanlige Skrivemaade) maa man antage* treiðr *for en udvidet Form af* treðr; *i Hávamál V. 121 har det bedste Haandskrift* treyðr *f.* treðr, *men saavel i H som i flere gamle Haandskrifter afvexle, som bekjendt,* y *og* i *i mange Former.* — [2]) *dette Ord er næsten ganske udslettet i H.* — [3]) *rettet;* a *overskrevet.* — [4]) *dette Ord og de to sidste Bogstaver af det foregaaende er ikke overskrevet.* — At cum calamitas tanta cessaverit, adibit detestabilis ales vallem Galabes, atque ipsam in excelsum montem levabit. In cacumine quoque ipsius plantabit quercum, atque intra ramos nidificabit, *Geoffr.* — [5-6]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [7]) *tilföjet efter Gjetning.* — [8]) *fra* [*ikke overskrevet.* — Tria ova procreabuntur in nido, ex quibus vulpes, lupus et ursus egredientur, *Geoffr.* — [9]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [10]) *rettet med Hensyn til Sammenhængen;* af *over Linien med den gamle Haand, istedenfor et raderet Ord.* — [11]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [12]) *ikke overskrevet.*

	sá [týnir sauða[1],		den Faare-morder,
	er [grenbúi		Hulens Beboer
	gjarn á ríki[2].		vil gjerne herske.
29.	Brœðr vill hann sína	29.	Sine Brödre han vil
	beita vèlum,		med Svig beseire,
	tekr horshöfuð		et Hestehoved
	hildíngr á sig;		Herskeren paasætter;
	en hoddskata		men den guldmilde
	hræðast[3] báðir,		begge frygte,
	flýja barmar		Brödrene undflye
	brott or landi[4].		bort af Landet.
30.	Í suðr[5] skal	30.	I Syd skal man
	sveitar leita,		deres Flok opsöge,
	vekr vargr ok björn		Ulven og Björnen
	villigalta;		Vildgalt opvække;
	en galti[6] þeim		men dem Galten
	gengi[7] sínu		sin Undsætning
	heitr[8] hvatlega,		lover snarligen,
	þvíat hann hug trúir.		thi paa Modet han stoler.
31.	Þeir snarlega	31.	I en Hast de
	sundrökn búa,		Skibe udruste
	dragast lítinn þeir		og samle tillige
	landher saman;		en Landhær sammen;
	gnýr er meirr[9],		Tummelen voxer,
	gengr lið róa,		man ta'r fat paa Aaren,
	hylr Högna sjót		Högnes Sæde[a] dækkes

[1-2]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [3]) ræðaz, *H.* — [4]) *istedenfor det 28. og 29. Vers har Geoffroy kun*: Devorabit vulpes matrem et asininum caput gestabit. Monstro igitur assumpto, terrebit fratres suos, ipsosque in Neustriam fugabit. — [5]) *dette skal udentvivl svare til Latinens*: in Neustriam. — [6]) *rettet;* gialldi *overskrevet i H.* — [7]) *ikke overskrevet.* — [8]) *ikke overskrevet.* — [9]) m̄r, *H overskrevet.*

a) d. e. Söen, efter Sökongen Högne.

herkorn skipa[1].	af Skibenes Mængde.
32[2]. Halda þeir sunnan	32. De drage sönden
um svalan ægi	over svale Bölge,
Bretlands á vit,	drage til Bretland
búast til rómu;	og til Slag sig ruste;
en refr hinig[3]	men Ræven igjen
með rekka lið	med sin tappre Hær
[ferr fráliga[4]	drager rask imod
fold at verja.	at værne om Landet.
33. Hríð gerist hjálma,	33. Kampen sig hæver,
hlifar klofna,	Rustninger klöves,
eru[5] ramliga	med voldsom Kraft
randir [kníðar,	Skjoldene pröves,
gnesta[6] geirar,	Spydene slaae Gnister,
er Guðr vakin[7],	Valkyrjen vækkes,
v*er*ðr[8] víða lið	Krigerblod vide
at vallroði.	Slagmarken farver.
34. Dregr el yfir	34. Rædselstraalens Byge [a]
ógnar-ljóma,	trækker sammen,
[gerir drjúgan[9] dyn	stærkt der klirrer
dýrra málma,	den prægtige Malm,
gnýr er á glestum	Gny höres paa skjönne
Göndlar himni	Gönduls Himmel [b]
ok [í hörðum hlam	og Dump i de haarde
Hlakkar tjöldum[10],	Hlakkas Tæpper [c],

[1]) *saal. overskrevet. Schevings Afskrift læser her* Kornbreta, *men dette maa beroe paa en Gjetning. Til v. 30-31 svarer hos Geoffr. fölgende:* At ipsi excitabunt aprum dentosum in illa, et navigio revecti cum vulpe congredientur. — [2]) *i Geoffr. findes ikke noget tilsvarende til v. 32-36, der altsaa maae være tildigtede af Oversætteren.* — [3]) *ikke overskrevet.* — [4]) *fra [ikke overskr.* — [5]) *dette og förste Stavelse af fölgende Ord ere ikke overskrevne.* — [6]) *fra [ikke overskrevet.* — [7]) *rettet efter Schevings Gjetning;* vakni *overskrevet.* — [8]) vðr, *H.* — [9-10]) *fra [ikke overskr.*

a) d. e. Slaget. — *b*) Skjoldet. — *c*) Brynjerne.

er-að skjólsamar
[Sköglar treyjur [1],
hrýtr [hagl boga
hlífar gegnim [2].
35. Grenja gránir [3]
garmar slíðra,
bítr frán freki
ferð helsgerðar,
[rýrr gramr guma
gollor-hallir [4],
bregðr benlogi
bygðum [5] hjarna,
eru brotnar mjök
borgir heila.
36. Sè ek [ve [6] vaða,
verðr [7] flýtt [8] skaða,
sýngr [sára klúngr [9]
snyrti-drengjum,
en á leið fara
[lægjörn ara
jóð ok ylgjar
enn til sylgjar [10],

slet kun dække
Sköguls Tröjer [a],
Buens Hagl falder
gjennem Dækket [b].
35. Tude de graalige
Balgens Hunde [c],
Halsspangens [d] vilde Ulv [e]
Krigerne bider,
Gram [f] forstyrrer
Hjertets-Haller [g],
og Saarluen [h]
Hjernens Bygder [i],
stærkt nedbrydes
Hjerne-Borge [k].
36. Fanen seer jeg flyve,
Faren voxer,
Saar-Tornen [l] suser
hos de gjæve Helte,
men paa Vej drager
den listige Yngel
af Örn og Ulv,
at söge Blod,

---

1) *fra [efter Schevings Gjetning;* sköglir heyra, *H, det förste Ord overskrevet.* — 2) *fra [rettet;* hagſ boga hlift gegnri *overskrevet.* — 3) *ikke overskrevet.* — 4) *fra [ikke overskr.* — 5) *ikke overskr.* — 6) *saal. heller end* vo, *H.* — 7) *fra [ikke overskr.* — 8) *Schev. Gjetning for* mitt, *som er overskrevet i H.* — 9) *Schev. Rettelse for det overskrevne* saræk² vngr, *hvortil ogsaa findes Spor i H.* — 10) *fra [ikke overskr.*

a) Pandserne. — *b*) Dækvaaben beskytte ikke mod Pilene. — *c*) Sværdene. — *d*) Brynjens Halsdæksel, *her* for hele Brynjen. — *e*) *d. e.* Sværdet. — *f*) Sigurd Fafnesbanes Sværd, *derfra* Sværd i Almindelighed. — *g*) *d. e.* trænger ind i Brystet og dræber. — *h*) Sværdet. — *i-k*) Hovederne. — *l*) Sværdet.

hrapa hernumin [1]
hvartveggi börn.
37. En refr gerir
ráða á galta,
[því́at hann reisa mótt [2]
rönd [3] við hânum;
svâ lætr döglíngr
sem hann dauðr sè,
er-að [4] lík hulið
lofðúngs Breta [5].
38. En galti þat
eggjar [6] at reyna,
blæs hann [í anlit
ok í augu gram;
en refr [7] við þat
ræðr á galta,
fær hann af honum [8]
fót enn vinstra,
hlustina hœgri
ok [9] hryðjarnes [10].
39. En í fjalli felst [11]

graadig iler
den hele Flok.
37. Ræven da gjör
paa Galten Angreb,
men hans Kraft
for svag sig viser;
flux han sig
som död anstiller,
ej Brittekongens
Lig bedækkes.
38. Dette Galten
önsker at pröve,
han blæser i Kongens
Ansigt og Öje;
men Ræven pludselig
Galten angriber
og river af ham
den venstre Fod,
det höjre Öre
og Halen tillige.
39. Men i Fjeldet sig skjuler

---

[1]) *dette Ord forekommer paa andre Steder i Betydningen „fangen i Krig", Scheving foreslaaer derfor her at læse* hræmunin, *d. e.* cadaverum avidi. — [2]) *saal. H uden Overskrivning.* — [3]) *ikke overskr.* — [4]) *rettet;* brað *overskr.* — [5]) quæ cum certamen inierit, finget se defunctam, et aprum in pietatem movebit, *Geoffr.* — [6]) *over* g *sees en mat Streg, men Overskriftens Læsemaade giver en antagelig Mening.* — [7]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [8]) *rettet;* henni (hn̄i) *overskrevet.* — [9]) *rettet ifölge Latinen, jevnf. v. 40;* f' (fyri) *overskrevet.* — [10]) Mox adibit ipse cadaver, et dum superstabit, anhelabit in oculos ejus et faciem. At ipsa, non oblita præteriti doli, mordebit sinistrum pedem ipsius, totumque ex corpore evellet. Saltu quoque facto, eripiet ei dextram aurem et caudam, *Geoffr.* — [11]) *saal. efter Schevings Gjetning, for det i H overskrevne* nest.

fádygt[1] höfuð,
hyggr þar[2] jöfuðr
kun at æxla;
en[3] villigöltr
vargi ok birni
segir sárliga
sorg ok missu[4].

40. En [hraustir bræðr[5]
hugga galta,
[kveðast sár munu
sjálfir græða;
fara[6] skulum báðir
fótar[7] at leita,
hlustar ok hala þèr,
hèr bíttu galti[8]!

41. En refr ofan
renn or fjalli
ferr fárhugaðr
finna galta;
hann býðr sættir
af svikum einum,
kvezt hann mart við svín
mæla vilja[9].

det falske Hoved,
der tænker han
sin Slægt at foröge;
men Vildgalten
til Ulven og Björnen
med Smerte beretter
sin Sorg og Tab.

40. De tappre Brödre
tröste Galten,
og love selv
hans Saar at læge;
vi gaae begge
dig Fod at hente,
Öre og Hale,
vènt her Galt!

41. Men Ræven ned
fra Fjeldet drager
og grum i Hu
Galten opsöger;
han byder Forlig
men kun paa Skrömt,
og siger han vil meget
med Svinet tale.

---

1) faðygt, *d. s., overskrevet.* — 2) *rettet;* þær, *overskrevet.* — 3) *rettet;* ef *overskrevet.* — 4) et intra cavernas montium delitebit. Aper ergo illusus, requiret lupum et ursum, ut ei amissa membra restituant, *Geoffr.* — 5-6) *fra* [*ikke overskrevet.* — 7) *dette Ord og det fölgende, indtil V. 49 inclus. er ikke overskr., med Undtagelse af de Ord som bemærkes.* — 8) Qui ut causam inierint, promittent ei duos pedes vulpis, et aures et caudam, et ex ipsis porcina membra component. Acquiescet ipse, promissamque restaurationem exspectabit, *Geoffr.* — 9) Interim descendet vulpes de montibus, et sese in lupum mutabit, et quasi colloquium habitura cum apro, adibit illum et callide ipsum totum devorabit, *Geoffr.*

42[1]. Trúðu mèr galti!
ek man heill vera,
svík ek aldregi
svín í trygðum;
fund skulum leggja
ok frið gera,
skaltu ein*n* gera
okkar í millim.

42. Tro du mig Galt!
jeg vil ærlig være,
aldrig jeg svigter
mod Svinet min Tro;
mödes vi skulle
og stifte Fred,
du ene skal dömme
os imellem.

43. Er fundr lagiðr
ok friðr samiðr,
koma mildíngar
málstefnu til;
en á fundi þeim
flærðir reynast,
banar hertoga
brezkr landreki.

43. Mödet bestemmes,
Freden stiftes,
Kongerne begge
paa Stævnet möde;
men paa det Möde
Rænkerne pröves,
Hertugen dræber
den bretske Drot.

44. Ok á sjálfan sig
síðan festir
leparðs höfuð
lofðúngr at þat;
ræðr hann lýðum
ok lofða fjöld,
þar þrýtr þessa
þengils sögu.

44. Og paa sig selv
dernæst sætter
Leopard-Hoved
den listige Konge;
siden han styrer
Land og Folk,
hans Saga dermed
Ende tager.

45. Ok[2] svíns . . . .
á sig h . . . .
brigðr ok brœðra
bíðr slœglega;
en[3] er þeir koma
kosti at fœra

45. Og Svins (Skikkelse)
paa sig . . . .
tager, og Brödrene
lumskelig venter;
men naar de komme
Gaver at bringe

---

[1]) *til dette og det fölgende Vers er kun Motivet taget af det strax ovenfor anförte Sted i Geoffr.* — [2]) *her adskilles ikke Versene i H.* — [3]) *H begynder her en ny Strophe (der kun bliver paa 4 Linier).*

bítr hann báða ij
ok banar hlýrum[1].

46. Er á hans dögum
höggormr ali*n*n[2],
sá er fyrðum vill
fjörspell gera;
svâ er hann lángr
at um Lundúnir
heiðar hvalr
hríng of mælir,
ok svâ óðr
at urðar lindi[3]
um . . . ðendr
alla gleypir[4].

47. Ha*n*n Cambríe
kallar sveitir,
ok Norðhumru
nánar hjarðir;
ok útrautt
Tems at þurru
drengs dólgþorins
drekka lýðir[5].

bider han dem begge
og Brödrene myrder.

46. I hans Dage
en Hugorm födes,
som vil Folk
Döden bringe;
hans Længde er saa stor
at Londons By
Hedens Hval[a]
som Kreds omgiver,
og saa vild
at Urens Baand[b]
de omreisende
alle sluger.

47. Han tilkalder
Kambriens Flokke
og de nærstaaende
Nordhumbriens Hjorde;
og uden Ophold
den kampdjærves Folk
heelt til Bunden
Tems uddrikker.

---

[1]) Exin transvertet sese in aprum, et quasi sine membris expectabit germanos: sed et ipsos, postquam advenerint, subito dente interficiet, atque capite leonis coronabitur, *Geoffr.*, *som svarende til v. 44 og 45.* — [2]) *overskrevet i H.* — [3]) *kunde ogsaa læses* sigðr *i H.* — [4]) In diebus ejus nascetur serpens, qui neci mortalium imminebit. Longitudine sua circuibit Londoniam, et quosque prætereuntes devorabit, *Geoffr.*; *derpaa overspringes een Sætning:* Bos montanus caput lupi assumet, dentesque suos in Fabrica Sabrinæ dealbabit. — [5]) Associabit sibi greges Albanorum et Cambriæ, qui Tamensem fluvium potando siccabunt, *Geoffr.* *Efter dette Sted overspringes et heelt Stykke af Geoffroys Text.*

a-b) Orm.

48. Verða síðan
et sama ár
lópartar vij
linni bornir,
þeir hafa brúsa
bölgjörn höfuð,
eru dáðlausir
döglíngs synir[1].

49. Þeir flestar taka
fljóða sveitir,
hervígs ramir,
ok hóra mengi,
ok sameignat
sinnar kvânar
gera geirvanir,
geigr er í slíku[2].

50[3]. Lángt er at tína
þat er lofða vinr
um aldar far
ýtum sagði;
er fæst í því
fagrt at heyra,
læt ek líða þat
ok lok segja.

48. Siden blive
det samme Aar
syv Leoparder
af Ormen födte,
de bære Bukkens
ondtvarslende Hoved,
uden Saft og Kraft
ere Kongens Sönner.

49. De tage de fleste
Kvinders Flokke,
de kampstærke Mænd,
og Skjöger i Mængde,
og Sameje
af Ægtekvinder
gjöre de spydvante,
sligt maa forfærde.

50. Langt er at opregne
hvad Folkenes Ven
om Aarenes Löb
forudsagde;
deri er det mindste
smukt at höre,
jeg gaaer det forbi
og om Enden beretter.

---

[1]) Egredientur ex eo septem leones, capitibus hircorum turpati, *Geoffr.* — [2]) Foetore narium mulieres corrumpent: et proprias communes facient, *Geoffr.* — [3]) *Herfra er et Stykke i H overskrevet, med Undtagelse af de Ord, som bemærkes. Det 50de Vers er, som Indholdet viser, af Oversætteren, og de efterfölgende Vers ere saa frit bearbeidede, at man kun hist og her finder parallele Steder i Geoffr., den störste Deel derimod, især det, hvori concrete Begivenheder eller Personificationer omtales, er udeladt.*

51[1]. Verðr á foldu,
kvað enn fróði halr,
styrjöld mikil,
stórar ógnir,
víg ok vèlar,
vargöld ok köld
hrími hverskonar
hjörtu lýða.

51. Paa Jorden kommer,
siger den vise Mand,
en voldsom Ufred,
store Rædsler,
Drab og Svig,
Ulvtid og Kulde
af alsköns Rimfrost
i Folkenes Hjerter.

52. Þá munu gleymast
gálausir menn,
ok sællífir
seggir drekka,
leita at[2] fagna
ok við fè una,
vell at œxla
ok vegsmuni[3].

52. Da ville larme
de tankelöse
og de vellystige
drikke stærkt,
söge i Glæden
og i Rigdom Hvile,
ved at samle Guld
og verdslig Hæder.

53. Hagr gerist hölda
hættr í mörgu,
munað fyrða ráð
fagr*t* at reyna;
dyljast drjúgum
dráms[4] ívaðendr,
við sjálfa sig
sjást ekki at.

53. Samfundet trues
af mange Farer,
ei Folks Adfærd
smuk sig viser;
dybt sig forstille
de i Drömme vandrende,
ei til eget Vel
de Hensyn tage.

54. Verst er í he*i*mi,
veit-að sun föður[5],
slíta þeir sifjum svâ
synir við feðra;
kannast engi
við kunna menn
nè nána frændr

54. Verden forværres,
ei Sönnen Faderen kjender,
Slægtskabs Baand briste
mellem Sönner og Fædre;
ingen vedkjendes
egne Bekjendte
eller nære Frænder

---

1) *til Vers 51-53 findes intet ligefrem tilsvarende i Geoffr.* — 2) að, *H.* — 3) vexmvni, *H.* — 4) *saal. med Accent H, enten* = draums, *eller et usædanligt Ord* drám, *som maatte betyde „dösig Tværhed".* — 5) Nesciet pater proprium filium, *Geoffr.*

nirðir bauga.	blandt Folkenes Slægter.
55. Höfugt er að heyra	55. Tungt er at höre
þatz um her gerist:	hvad i Verden skeer:
lifa fénaðar	Mennesker före
fyrðar lífi [1],	Fæets Liv,
hyggja á þenna	tænke paa denne
þrágjarnan heim	urolige Verden
ok hverskonar	og bortkaste
hafna gæzku.	alt det gode.
56. Mun eð hvíta silfr	56. Det hvide Sölv
höldum granda,	vil Skade volde
ok gull gera	og Guldet Mænd
gumna blinda [2];	med Blindhed slaae;
himni hafna,	de forkaste Himlen,
en á hauðr sjá,	men hige efter Jorden,
svíkr ofdrykkja	Drukkenskab forförer
ýta mengi [3].	Folkets Mængde.
57. Lifir en danska	57. Det danske [a] Folk
drótt at holdi,	i Kjödet lever,
gerir eyvið sèr	mod egne Lyster
öld at móti;	man intet gjör;
því munu en tignu	thi ville de höje
tíðmörk himins	himmelske Tidmærker
ljósi sínu	deres Lys
frá lýð snúa [4].	fra Folket vende.
58. En grund eftir þat	58. Derefter Jorden
gróða hafnar,	sin Frugtbarhed taber,

[1]) quia more pecudum lascivient, *Geoffr.; her overspringes igjen et större Stykke i Geoffr., som ikke gjengives i Oversættelsen.* — [2]) fulgor auri oculos intuentium excoecabit, *Geoffr.* — [3]) Imposito vino inebriabuntur mortales, et postposito coelo in terram respicient, *Geoffr.* — [4]) Ab eis vultus avertent sidera, et solitum cursum confundent, *Geoffr.* (*jfr. Str.* 59).

a) maaskee danciske, *jvfr. Str.* **15** viðr enn danski=Dancium nemus.

nè skúr ofan
or skýjum kemr [1],
sól ok máni
sjálf annan veg
fara fagrsköpuð
en þau fyrr hafi [2].

59. Ok þar á hlýrni
heiðar stjörnur
má marka því
moldar hvergi;
sumar fara öfgar,
sumar annan veg
af enni gömlu
göngu sinni.

60. Sumar sækjast at
en sumar firrast [3],
bregða ljósi
ok litum fögrum;
berjast vindar,
þau eru veðr mikil,
ok hljóm gera
meðal himintúngla [4].

61. Geisar geimi,
gengr hann upp í lopt [5],
slíkt er ógurlegt
ýta börnum;
slíkt er ógurlegt
upp at telja,

ikke en Byge
fra Skyerne kommer,
Sol og Maane
selv anden Vej
gaae, de deilige,
end de för plejede.

59. Og paa Himlen
de klare Stjerner
ei kunne bestemmes
ved et sikkert Sted;
nogle gaae bagvendt,
nogle dreje af
fra deres gamle
tilvante Bane.

60. Nogle rykke sammen,
andre sig fjerne,
tabe Lys
og Farvernes Skjönhed;
Vindene kæmpe,
som heftige Storme,
og fremkalde Larm
mellem Himmelens Kloder.

61. Söen bruser
og höjt opsvulmer,
sligt er gyseligt
for Menneskets Börn;
sligt er gyseligt
at opregne,

---

[1]) Arebunt segetes his (ɔ: sideribus) indignantibus, et humor convexi negabitur, *Geoffr.* — [2]) Splendor solis electro Mercurii languebit, *Geoffr.* — [3]) *saal. oprindelig i H* (firaz), *men overskrevet* finaz. — [4]) Confligent venti diro sufflamine, et sonitum inter sidera conficient, *Geoffr.; Slutningsordene i syvende Bog.* — [5]) In ictu radii exsurgent æquora, *Geoffr.*

man en forna mold	den ældgamle Jord
af fírum verða [1].	for Mennesker blottes.
62[2]. [Væri mart	62. Meget fortjente
mönnum kynna	at forkyndes
or fólkstafs	af Spaamandens
fornu [3] kvæði;	ældgamle Sang;
ek mun þó	dog jeg agter
[þeygi fleira	ikke mere
Þróttar [4] þíngs	for Odins Thingmænd [a]
þollum segja.	at fremsætte.
63. Þó hefir ek sagt	63. Dog har jeg sagt
[seggja kindum	Mændenes Börn,
slíkt er bók	sligt som Bogen
brögnum kynnir;	selv forkynder;
nýti [5] sèr	gid de som höre
[njótar stála	Nytte drage
slíka sögn,	af slige Udsagn
ok sèst [6] fyri!	og see sig for!
64. Sjá við synd	64. Agte sig for Synd
ok svika ráðum	og falske Raad
ok allskyns	og alleslags
illum verkum [7];	onde Gjerninger;
drýgjum dáð,	lad os handle vel
drottin*n* [elskum,	og elske Herren,
hrindum ört	og strax bortkaste
illu ráði!	onde Forsætter!
65. Skrjúpt er líf	65. Skröbeligt er Livet
lýða barna	hos Menneskers Börn

[1]) et pulvis veterum renovabitur, *Geoffr.* — [2]) *det fölgende er, som Indholdet viser, tildigtet af Oversætteren.* — [3]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [4]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [5]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [6]) sez, *H.* — [7]) *fra* [*ikke overskrevet.*

a) d. e. Tilhörerne: *Þróttr* = Odin, hans Thing = Slaget; Thingmændene, Krigere, Mænd overhoved.

undir hreggská [1]
hlíðar [2] tjaldi;
[en lífs laun [3]
líða eigi
góð eða ill
gumna mengis [4].

66. Gleðjumst öll
í góðum hug
[ok við vân
vegs ok dýrðar;
gætum góðs,
gleymum illu,
eflum opt
andar prýði [5]!

67. Biðjum opt
bragna [6] stilli
[œztan eflð
öllu hjarta;
ok víðfrægr
virða stjóri
dœgr ok dag
dróttar gæti!

68. Ok herþarfr
hrindi gerla
gumna liðs
grandi hverju,
svâ at til lífs
leiði gerfva
þjóðar [7] vörðr
[þetta mengi [8]!

under det stormsvangre
Fjeldliens Telt [a];
men Livets Gjengjeld
ei udebliver
god eller ond
for alle tilhobe.

66. Lad os glæde os alle
af godt Hjerte
og ved Haabet
om Ære og Herlighed;
lad os fölge det Gode,
men det Onde glemme,
stræbe at foröge
Sjelens Pryd!

67. Lad os ofte bede
Menneskenes Konge [b]
den ypperste om Styrke
af ganske Hjerte;
og at den herlige
Menneskenes Hersker
Dag og Nat
Folket bevare!

68. At alles Velgjörer
fjerne ganske
fra Menneskenes Slægt
ethvert Onde,
samt at til Livet
sikkert före
alles Bevogter
dette Folk!

---

[1]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [2]) *saal. overskrevet, maaskee for* heiðar. — [3]) lifslavsn, *H.* — [4]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [5]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [6]) *ikke overskrevet.* — [7]) *fra* [*ikke overskrevet.* — [8]) *fra* [*ikke overskrevet.*

a) Himlen. — *b*) Gud.

29. MERLÍNUS SPÁ [1].

1. Nú [2] skal ek flotnum
[þat er forðum var [3],
lýði fróðir [4] mèr
fyrðar, [segja:
at buðlúngr sat
Bretlandi at,
hèt vellskati
Vortigernus [5].

2. Jörð var forðum
[fyrkend [6] Bretum,
sú er Englum er
eignuð síðan;
þvíat [7] en enska þjóð
áðan vèlti
breks úsama
brezka hali [8].

3. Ok láð þeirra
með liði miklu
sjálf eignaðist
í sögum fornum;

29. MERLINS SPAADOM.

1. Nu skal jeg forkynde
hvad fordum skete,
lyt til mig alle
kyndige Mænd:
En Konge sad
paa Bretlands Trone,
den guldmildes Navn var
Vortigernus.

2. Det Land bar fordum
af Britterne Navn,
som er tilegnet
Angler siden;
thi Anglerfolket
fordum besnærede
de haardföre
brittiske Mænd.

3. Og deres Land
med talrig Hær
selv tog i Eje,
som Oldsagn berette;

---

[1]) *saal. H med röde Bogstaver, uden Overskrivning; i det fölgende er kun overskrevet hvad der saaledes betegnes.* — [2]) *Begyndelsesbogstavet rödt og grönt, det andet Bogstav* (v) *overskrevet i H.* — [3]) *rettet;* v' (við) *overskrevet.* — [4]–[5]) *fra* [*overskrevet. Til de förste 15 Vers svarer Begyndelsen af Geoffr. VII, 3 saaledes:* Sedente itaque Vortegirno Britonum rege super ripam exhausti stagni, egressi sunt duo dracones, quorum unus erat albus et alter rubeus. — [6]) *saal. istedenfor* fyr kend, *som er overskrevet i H; men hvor* fyrr *vilde blive en utidig Gjentagelse af* forðum; *uagtet man ikke finder Exempler paa Sammensætningen* fyrkenna *i lignende Betydning som at* kenna við, *mangler der ikke Analogier for en saaledes dannet Ordform.* — [7]) *dette og Halvdelen af foregaaende Ord er overskrevet i H.* — [8]) *Bogstaverne* al *ere overskrevne, det sidste Bogstav ulæseligt.*

ok þar er kristnir
kænir [1] byggja
áðr tók heiðin þjóð
hallir smíða [2].

4. Er áttbogi
enskrar þjóðar
saxneskr sagaðr
í sögum fornum;
þaðan eflðust þeir
til þrimu geira,
landi at ræna
lofðúng Breta.

5. [En hers [3] jaðarr
halda máttið
brezkri jörðu
nè bauga fjöld;
allt fór en*n* heiðni
herr eð eystra
eldi ok járni
eylands jaðar.

6. En hertogi
hœlis leitar,
gerist traustan turn
tiggi að smíða;
ok þángat [til
þeirrar [4] gerðar
samnar mörgum
mildíngr smiðum [5].

7. Komu til smíðar
spakir völundar

og hvor nu de kloge
Kristne bygge,
der fordum Hedninger
Haller opförte.

4. Slægtens Herkomst
for Anglerfolket
saxisk benævnes
i ældgamle Sagn;
derfra de samlede
Styrke til Kamp
at röve Land
fra Brittekongen.

5. Men Hærens Flöjmand [a]
ei holde kunde
den brittiske Jord
eller Gods og Guld;
Hedninger droge
med Ild og Jern
over Öens hele
östlige Bred.

6. Men Hærens Anförer
Værn opsöger,
et vældigt Taarn
vil Kongen opföre;
og til Stedet
til dette Værk
samler Drotten
mange Smede.

7. Til Bygning kom
de klögtige Smede

---

¹) kiæn', *H.* — ²) *her er ingen Adskillelse af Vers i H.* — ³) *fra* [*rettet;* En̄ hs̄ (Enn hans) *overskrevet i H.* — ⁴) *rettet;* þeirra, *H overskrevet.* — ⁵) *fra* [*er overskrevet i H.*

a) d. e. Folkets Hövding, Kongen.

[(þat er ýtum sagt)
uppi í fjalli;
en þat er drengir
á degi gerðu [1]
sá þess engan stað
annan morgin.

8. [Kalla lèt fylkir
fróða seggi [2]
frá gunnþorinn [3]
gramr hvat volldi:
er gerla hvarf
grundvöllr [sá
brott, sem [4] grund gömul
gleypti steina
eða hamloðin [5]
har . . . . eldi [6].

9. Ei*nn* var maðr
sá er [myrkva frètt
fyri skata skýrum
skynja kunni,
hèt ýngva vinr
Ambrosíus [7],

(saa der berettes)
oppe i Fjeld;
men hvad de opförte
den ene Dag
var der ei Spor af
den næste Morgen.

8. Kongen lod kalde
de vise Mænd,
den kampdjærve spurgte
hvad sligt forvoldte,
at hele den lagte
Grundvold forsvandt,
som om den gamle Jord
Stenene slugte,
eller dens Skorpe
med Ild blev svedet.

9. Een Mand var der,
som det dunkle Varsel
for den vise Drot
tolke kunde,
den Kongens Ven hed
Ambrosius,

---

[1]) *rettet;* gerði *overskrevet og saaledes fra* [*overskr. i H.* — [2]) *rettet;* seti *overskr. i H.* — [3]) *rettet;* gvnnþorni, *overskr. i H, fra* [*er nemlig det hele overskrevet.* — [4]) *rettet;* seimgrvnd, *i eet Ord, overskr. i H.* — [5]) *saal. i eet Ord overskr. i H uden Spor til Forvanskning.* — [6]) *fra* [*overskr. i H; den sidste Linje er noget usikker, paa Grund af tydelige Spor af Forvanskning i Overskrivningen; det overskrevne er* hmurſe (lldi), *men naar de oprindelige Træk tages med, vilde der komme frem* hr mūrselldi, *hvoraf vi ikke have kunnet udfinde nogen sandsynlig Læsemaade, men oversat Stedet efter den formodede Mening. — Schevings Rettelse:* eða hám glóða garmi selldi, *fjerner sig formeget fra H, til at vi have vovet at optage den.* — [7]) *fra* [*overskrevet i H. Hos Geoffr. kaldes Spaamanden* Ambrosius Merlinus.

en enn ágæti
öðru nafni [1]
Merlínus sá
maðr [kallaðist.

10[2]. Þat kvað valda [3]
verbáls[4] [hötuðr,
at þar [5] undir [6] var
úlítið vatn;
[bauð [7] grund grafa
gumna stjóri,
reynist spaklig
spámanns saga.

11. Ok e*n*n fróði halr
frètti lofða [8]
hvat undir vatni
væri niðri;
ok er engi þat
annarr vissi
sagði fylki
fleinþollr spökum:

12. Sofa þar í dimmu
diúpi niðri
tven*n*ir ormar

men med andet Navn
den ypperlige
Merlinus kaldtes
den nævnte Mand.

10. Det forvolder,
sagde den vise Mand,
at der under findes
Vand i Mængde;
da böd grave Jorden
Folkenes Styrer,
der pröves den vise
Spaamands Udsagn.

11. Og den kyndige
spurgte de Mænd
hvad under Vandet
var forneden;
og da det ingen
anden vidste,
saalunde han talte
til den vise Drot:

12. Sove der nede
i det mörke Dyb
tvende Orme

---

[1]) *dette Ord og de to sidste Bogstaver af det foregaaende er overskrevet i H; der synes ligeledes at være Adskillelse af Stropher, men Sammenhængen synes at fordre, at de næste to Linier föjes til.* — [2]) *Her adskilles ikke Stropherne i H.* — [3]) *fra* [*overskr. i H.* — [4]) *saal. efter Gjetning, jevnf.* Fornm. S. 10, 19; *i H staaer uden Overskrivning* v'dav *eller* v'dax. — [5]) *rettet, overskr. er* þat. — [6]) *rettet efter de oprindelige Træk, som skimtes under Overskrivningen; overskr. er* visa; *fra* [*er overskr.* — [7]) *her begynder H en Strophe, som kun vilde blive fire Linier.* — [8]) *fra* [*overskr., men det fölgende ikke, indtil i 38te Strophe.*

tveimr hellum í;
þeir eru lindar
lands úlíkir;
sè ek rauða seil
rás ok hvíta.

i tvende Huler;
ei hinanden ligne
Landenes Bælter[a];
eet Jordbaand rödt,
det andet hvidt.

13. Láttu grund grafa,
gera skorrnínga,
sagði Merlínus
menja deili,
veitið vatni —
ok vitið síðan
hvat spáð hafi
spillir bauga
(þat er nýlunda) —
niðr or fjalli.

13. Lad Grunden grave
og Gröfter skjære,
sagde Merlinus
til den guldmilde Drot,
förer Vandet —
og seer siden
hvad spaaet haver
den Ringe-Spilder [b]
(det er nyt Vidunder) —
ned fra Bjerget.

14. Gerðu greppar
þat er gumnum bauð,
varð vatni niðr
veitt or fjalli,
ok seimgefendr
snáka þekktu
trygðarlausa,
sem Týr fírum
hafði Hristar
hugspár sagat.

14. Man udförte
hvad han dem böd,
Vandet blev ned
fra Bjerget ledet,
og de omstaaende
Ormene kjendte
de trolöse,
som Valkyrjens Gud [c],
den forudvidende,
havde forudsagt.

15. Ok drjúglegir
drekar vöknuðu,
gerðust báðir
brott or rúmi;

15. Da vaagnede op
de uhyre Drager,
og styrtede begge
bort af Lejet;

---

a) d. e. Ormene, efter Midgaards-Slangen, som troedes at omringe Jordens Kreds. — *b)* en almindelig Omskrivning af en Mand: den som bryder Ringe, d. e. er gavmild, er Gentleman. — *c)* Hrist, en af Valkyrjerne, dens Tyr (en af Aserne), en Kriger, en Mand.

rennast síðan
snart at móti
fróns fásýnir
frœknir baugar.
16. Gerist sókn mikil
snáka tveggja [1]
gapa grim*m*lega
grundar belti
höggvast hœknir [2]
hauðrs girðíngar,
blásast eitri á
ok blám eldi [3].
17. Forflótti var
frán*n* en*n* rauði,
bar en*n* ljósi hann
liðr [4] at bakka;
en hann haglega
hrökkr at móti,
elti hann en*n* hvíta
hugtrúr dreka [5].
18. Þeir víg gera
vatns [6] farveg í,
ok lengi hvat*t*

derpaa som Lyn
mod hinanden rendte
de sælsomme, modige
Jordens Ringe.
16. Stærk Kamp opstaaer
mellem begge Snoge,
gabe af Vildhed
Jordens Belter;
higende hugges
Jordkringlens Gjorder,
hvæse Gift
og den blaae Flamme.
17. Paa Flugten kom da
den röde Snog,
den lyse Orm drev ham
heelt til Bredden;
men han snildt
svinger sig imod
og modig forfölger
den hvide Drage.
18. De holde Kamp
i Vandets Leje,
og længe modig

---

[1]) *i H skrevet med Tal:* .ij. — [2]) *Egilsson sammenligner med dette Ord det norske* hæken, avidus, *dansk* higen. — [3]) Cumque alter alteri appropinquasset, diram commiserunt pugnam, et ignem anhelitu suo procreabant, *Geoffr. VII, 3.* — [4]) *under* ð *staaer et Punkt i H, som om det ikke skulde læses, men Sammenhængen og det latinske Forbillede viser at den her fulgte Læsemaade* (liðr = linnr) *maa være den rigtige.* — [5]) Prævalebat autem albus draco, rubeumque usque ad extremitatem lacus fugabat. At ille cum se expulsum doluisset, impetum fecit in album, ipsumque retro ire coëgit, *Geoffr.* — [6]) vaz, *H.*

linnar berjast;
mega ormar þar
ymsir meira
ok ymsir þeir
undan leggja.

19. Segþu, Merlínus,
kvað menbroti,
erttu fróðari
fyrðum öðrum:
hvat tákna man
tveggja[1] orma
ógurlegt víg
aldar börnum[2]?

20. Grèt gumna vinr[3]
er hann greiða bað
þengill göfugr
þessa[4] hegju[5];
ok eftir þat
aldar snytrir

Ormene hugges;
nu den ene
faaer overhaand,
nu den ene
for den anden viger.

19. Sig du, Merlinus,
sagde Ringenes Bryder,
du er mere kyndig
end andre Mænd:
hvad mon betegner
de to Ormes
rædsomme Kamp
for Menneskers Börn?

20. Den vennesæle græd,
da ham tolke bad
den vældige Konge
dette Jærtegn;
og efter det
Folkets Mester

---

[1]) *i H skrevet med Tal:* .ij. — [2]) *i Geoffr. svarer fölgende til 18de og 19de Strophe:* Ipsis ergo in hunc modum pugnantibus, præcepit rex Ambrosio Merlino dicere, quid draconum prælium portendebat. — [3]) *i H skrevet* vin' (*som* vinir). — [4]) þersa, *H.* — [5]) *dette Ord forekommer, saavidt vides, kun i* Rekstefja, *V.* 23, *i den stockholmske Skindbog Nr. 1 i Fol.* (konúngabók af Bergi ábóta), *et gammelt, men i Viser temmelig upaalideligt Haandskrift. Stedet er saaledes, hvor der tales om Olaf Tryggvasons Forsvinden og hvad man allersidst saa til ham paa Ormen hin lange:* Unnelds yppi-runnum | engi kann en sva lengra [*Skb. har* leingi] | heggju hilmis seggja |, = engi kann seggja (segja) yppirunnum unnelds heggju hilmis lengra en svâ *o. s. v., hvor* segja *er forandret til* seggja, *for at danne et Heelrim til* heggju; *det forekommer os imidlertid sandsynligt, at* hegja *kunde være den rigtigere Form, beslægtet med* hagr, *i Betydning af* eventus, fatum *o. s. frd.*

rökstælta spá
rekkum sagði [1].
21. Táknar e*nn* rauði
rás fagrsili,
kvað bjóðr bragar,
brezka lýði,
en hinn hvíti naðr [2]
þá ena heiðna þjóð,
er byggja man
brezkar jarðir [3].
22. Er harmr mikill
hölðum segja:
segi ek sigr hafa
snák e*nn* hvíta,
láð man leggjast
ok lýða fjölð,
munu dreyrgar ár
or dölum falla.
23. Farast mun kristni,
kirkjur falla,
(sá er harmr höfugr)
herr er í landi;
þá man e*nn* eflast
en auma þjóð,
áðr er harðla hnek*k*t
hennar kosti [4].

en grundig Spaadom
alle forkyndte.
21. Det röde Jordens
Glimmerbaand *a* betegner,
sagde Spaamanden,
det bretske Folk,
men den hvide Orm
det Hedningefolk,
som kommer til at bygge
i brittisk Land.
22. Sörgelig Nyhed
maa berettes:
jeg siger der seirer
den hvide Snog,
Landet nedtrykkes
og Folkets Mængde,
blodige Elve
fra Dalene falde.
23. Kristendommen kues,
Kirkerne falde
(den Sorg er tung)
Fjenden er i Landet;
da styrkes endnu
det usle Folk,
som forhen var
haardt nedböjet.

---

[1]) Mox ille in fletum erumpens, spiritum hausit prophetiæ et ait, *Geoffr.* — [2]) *rettet;* m[r] (maðr), *H.* — [3]) *til dette og fölgende Vers svarer i Geoffr. dette Sted:* Væ rubeo draconi, nam ejus exterminatio festinat: cavernas ejus occupabit albus draco, qui Saxones, quos invitasti, significat. Rubeus vero gentem designat Britanniæ, quæ ab albo opprimetur. Montes itaque ejus ut valles æquabuntur, et flumina vallium sanguine manabunt. — [4]) Cultus religionis delebitur, et ecclesiarum ruina patebit. Prævalebit tandem oppressa, et sævitiæ exterorum resistet, *Geoffr.*

a) den röde Orm.

24. Mun þar í líki	24. Da vil der
lofðúngr koma	en Konge opkomme
(sá er vegligastr)	(det er den herligste)
villigaltar,	i Vildgalts Skikkelse,
hann fulltíngir	han understötter
fáráðum her	det kuede Folk
ok und [1] fótum treðr	og træder under Födder
ferðir Saxa [2].	Saxerfolket.
25. Ferst [3] undir hann	25. Ham underlægges
foldu grœnni	den grönne Jord,
ok eyja fjölð	og Öernes Grupper
í úthafi:	i Verdenshavet:
Íra ok Engla	de Irers og Anglers
ok út Skota,	og de fjerne Skotters,
víðum löndum	de vælske Stammers
valskra þjóða,	vidtstrakte Lande,
Noregs [4] síðu	Norges Kyster
ok norðr Dana [5].	og Daners mod Nord.
26. Ok Rúmverjar	26. Og Romerne nære
ræsi ugga,	for Kongen Frygt,
meguð reisa þeir	de mangle Kraft
rönd við stilli.	til at modstaae ham.
Mart veit ek annað	Meget veed jeg andet
um menbrota,	om Kongens Dage,
en ek úglöggt sèg	men dunkel er mig
örlög konúngs [6].	hans Endeligt.
27. Hann munu tigna	27. Ham ville ære
túngur lýða,	Folkenes Tunger,
sá mun gramr vera	den Konge vil blive

[1]) vnd', *H.* — [2]) Aper etenim Cornubiæ succursum præstabit, et colla eorum sub pedibus suis conculcabit, *Geoffr.* — [3]) *saal. H her.* — [4]) Norex, *H.* — [5]) Insulæ oceani potestati ipsius subdentur, et Gallicanos saltus possidebit, *Geoffr.* — [6]) Timebit Romulea domus ipsius sævitiam: et exitus ejus dubius erit, *Geoffr.*

gumnum tíðastr;
ey mun uppi
öðlíngs frami
ok hans hróðr fara
með himinskautum [1].

28. Ok áttúngar
ens ítra grams
laða at lofðúngi
landi ok þegnum;
en eftir þat
orms ens hvíta
verðr meira vald
en verið hafði [2].

29. Honum fulltíngir
Fenrir sjófar,
þeim er Affríkar
utan fylgja;
verðr kristnibrot
um kyni þjóðar,
þó munu sjálfir
síðar nokkvi
enskir lýðar
allir skírast [3].

30. Líðr *biskups* [4] stóll
Lundúnum or
í ena breiðu
borg Cantara,
ok lánga tign

mest elsket hos alle;
stedse vil leve
Kongens Hæder
og hans Roes gaae
til Himmelens Hjörner.

28. Og den herlige
Konges Ætmænd
tilvende ham
baade Land og Folk;
men derefter
den hvide Orms
Magt bliver större
end den forhen var.

29. Ham understötter
Söens Ulv,
hvem Afrikaner
fra Udlandet fölge;
Kristendommen brydes
hos Folkenes Slægt,
dog ville selv
kort derefter
de engelske Stammer
alle döbes.

30. Bispesædet
fra London flyttes
til den vide
Kanterborg,
og Legion-Borgens

---

[1]) In ore populorum celebrabitur: et actus ejus cibus erit narrantibus, *Geoffr.* — [2]) Sex posteri ejus sequentur sceptrum, sed post ipsos exsurget Germanicus vermis, *Geoffr.* — [3]) Sublimabit illum æquoreus lupus, quem Africana nemora comitabuntur. Delebitur iterum religio, et transmutatio primarum sedium erit, *Geoffr.* — [4]) *dette Ord er dannet efter Formodning, men sees ikke i H.*

Legíónum	langvarige Hæder
taka mun en mæta	vil den herlige
Menevía [1].	Menevia tage.
31. Stór verða rök:	31. Store Ting skee:
rignir blóði,	der regner Blod,
hár snarpr at þat	stærk Hunger derpaa
sultr man*n*kyni,	Menneskene plager,
en [2] en*n* rauði snákr	men den röde Snog
eflist síðan,	siden styrkes
fær hann af miklu	og vinder ved det svære
mátt erfiði [3].	Arbeide Kraft.
32. Líðr nauð yfir	32. Nöd overgaaer
naðr en*n* hvíta:	den hvide Orm.
er hans kyn kvalið	hans Slægt bliver pint,
ok konur ristnar,	Kvinder opskaarne,
ræntr er hann borgum	hans Borge plyndres
ok búi mörgu,	og mange Gaarde,
fè hverskonar,	alsköns Gods
foldu grœnni,	med den grönne Jord,
eru grim*m*liga	grueligen bliver
gumnar drepnir [4].	Folket dræbt.

---

[1]) *dette Navn er taget efter Latinen;* Menelogia, *H; i dette Vers springes to Sætninger over i Geoffr., hvor det tilsvarende Sted lyder saaledes:* Dignitas Londoniæ adorabit Doroberniam: [et pastor Eboracensis septimus in Armorico regno frequentabitur]. Menevia pallio urbis Legionum induetur: [et prædicator Hiberniæ propter infantem in utero crescentem obmutescet]. — [2]) *overstreget i H med nyere Blæk.* — [3]) Pluet sanguineus imber: et dira fames mortales afficiet. His supervenientibus dolebit rubeus: sed emenso labore vigebit, *Geoffr.* — [4]) *Til den 32te og 33te Strophe svarer i Geoffr. fölgende:* Tunc infortunium albi festinabit, et edificia hortulorum ejus diruentur. Septem sceptrigeri perimentur, et unus eorum sanctificabitur. Ventres matrum truncabuntur, et infantes abortivi erunt. Erit ingens supplicium hominum: ut indigenæ restituantur.

33. Hníga fyri brezkum
bragnínga kon
siklíngar sjau [1]
sigri numnir,
ok heilagr verðr
herja deilir,
einn af enskum
öðlíngum sjau.

34. Sá er slíkt gerir
man sjálfr taka
eirmann á sig,
aldar stjóri,
ok of há hliði
hilmir síðan
eirhesti á
ítarlegr sitr,
gætir [2] Lundúna
lofsæll konúngr [3].

35[4]. Þá gervist þat
um þjóð Breta
er þeim enn hefir
áðr um grandað:
at þeir sjálfir sízt [5]
sáttir verða,
[6]deila þeir um veldi
ok um víða fold,

33. Falde for den bretske
Kongebaarne
syv Folkedrotter
Sejer berövede,
og hellig bliver
Hærenes Ordner [a]
een af de syv
engelske Konger.

34. Den som sligt gjör
vil selv tage
en Kobbermand paa,
den Folkedrot,
og over höje Port
Herskeren siden
paa en Hest af Erts
herlig sidder,
London bevogter
den lovpriste Konge.

35. Da vil det vise sig
om Britternes Folk,
som för har voldt det
megen Skade:
at de ej indbyrdes
forliges kunne,
de kjævles om Magten
og det hele Land,

---

[1]) vij, *H.* — [2]) Get'r (Getirr), *H, der begynder en ny Strophe med dette Ord.* — [3]) Qui faciet hæc, æneum virum induet, et per multa tempora super æneum equum Londoniæ portas servabit, *Geoffr.* — [4]) *her begyndes ikke ny Strophe i H.* — [5]) sitz, *H.* — [6]) *her begynder H en ny Strophe.*

a) en Konge.

eru kappsamir [1]	ivrigt kjæmper
kindir brezkar [2].	Britternes Afkom.
36[3]. Kemr bardagi	36. Slaget træffer
buðlúng himins	fra Himmelens Konge
ákafr um her,	voldsomt Folket,
ári steypir,	de gode Aar svinde,
kvelr en*n* harði	den haarde Hælværk
helverkr fíra,	Mændene piner,
megüð dauðan her	man kan ej de Dödes
dróttir hylja,	Mængde bedække,
líðr sultr ok sótt	Sult og Sot
at sigrviðum,	raser blandt Folket,
missir manna,	Mennesketab,
mörg stríð höfug [4].	mange svære Onder.
37. Lað munu láta	37. Landet miste
þeir er lifa eftir,	de som Livet beholde,
ferr en þíngdjarfa	det tappre Folk
þjóð or landi;	drager bort fra Landet;
býr blezaðr gramr	velsignet Drot
(sá er brezkr jöfurr)	(den brittiske Hersker)
skip sín á brott,	ruster sine Skibe,
ok hann skjótla verðr	og han snart bliver
taliðr tírgöfugr [5],	talt som den tolvte,
í tólfta [6] höll	den höjt berömte,
sæll með sælum	salig blandt salige
settr guðs vinum [7].	Guds Venner stillet.

[1]) *saal.*, kappsam', *H.* — [2]) *saal.*, brezk^r, *H.* — Exin in proprios mores revertetur rubeus draco: et in se ipsum sævire laborabit, *Geoffr.* — [3]) *her begynder ogsaa H en Strophe.* — [4]) Superveniet itaque ultio tonantis: quia omnis ager colonos decipiet Arripiet mortalitas populum: cunctasque nationes evacuabit, *Geoffr.* — [5]) tirgofvg^v, *H.* — [6]) Residui natale solum deserent, et exteras culturas seminabunt. Rex benedictus parabit navigium, et in aula inter beatos duodecimus annumerabitur, *Geoffr.* — [7]) *saal. H; efter Latinen maatte man vente* tólfti í höll, *eller lignende.*

38. Svâ tœmir [1] láð
lýða börnum,
[drífr hryggr hèðan
herr or landi [2]:
at skógar [3] þar
skjótla vaxa
er ársamir
akrar [4] voru
fyrr með fyrðum
[á fold Breta [5].

38. Saaledes udtömmes
Landet af Folk
(sorgfuld drager heden
Folk af Landet):
at Skove der
frodigt voxe
hvor frugtbare Agre
stode forhen
til Folkets Glæde
paa brittisk Jord

39. [Þá mun enn hvíti
hjarlþvengr fara
snót saxneska
snarráðr laða,
ok með miklum [6]
mannfjölða kemr
fjarðbyggs [7] Skögul
fold at byggja [8].

39. Da bortdrager
den hvide Orm,
snild han indbyder
den saxiske Kvinde,
og med talrigt
Fölge ankommer
Smykkernes Skögul [a]
at bygge i Landet.

40. Man sáð koma
sinni öðru
útlent yfir
ora garða,
en sumt yfir
á svalum barmi
eylands þrumir
ormr enn rauði [9].

40. En udenlandsk Sæd
vil anden Gang
over vore Haver
sig udbrede,
men der over
paa den svale Kant
af Öen lurer
den röde Orm.

---

[1]) *saal.*, tœm', *H.* — [2]) *fra* [*overskrevet i H.* — [3]) *rettet;* skiotla, *H.* — [4]) *skrevet* ackrar *i H.* — [5]) *fra* [*overskr. i H.* — Erit miseranda regni desolatio, et arcæ messium in fructuosos saltus redibunt, *Geoffr.* — [6]) *fra* [*overskrevet i H, med Undtagelse af de sidste tre Bogstaver.* — [7]) *i H skrevet* fiarðbygs. — [8]) Exsurget iterum albus draco, et filiam Germaniæ invitabit, *Geoffr.* — [9]) Replebuntur iterum hortuli nostri alieno semine, et in extremitate stagni languebit rubeus, *Geoffr.*

a) fjarðbygg, Fjordens, d. e. Söens Byg = Stene og i særlig Betydning = Smykker; Smykkernes Skögul (een af Valkyrjerne) = Kvinden.

41. Fær hann lítið
af landinu;
þá kórónast
kapps hvítdreki
ok saxneskir
seggir ríkja,
en eirjöfurr
ofan at stíga
verðr af bröttum
borgar armi [1].

41. Han af Landet
kun lidet vinder;
da krones den hvide
Kivets Drage
og saxiske Mænd
Riget bestyre,
men Erts-Kongen
nedstige maa
af den steile
Borgens Mur.

42. Eru laufviðar
ljósum fjötri
takmörk gefin
í tali ára,
munað hann ríkja
um en römu sköp,
nè því enu fagra
fróni ráða [2].

42. Den lövrige Lunds
lyse Baand [a]
ere Grændser satte
i Aarenes Tal,
ej han overskrider
den stærke Skjæbnes Maal,
eller raader længer
over det skjönne Land.

43. Vera munu ára
í aga myklum
fimtán [3] tigi
foldar belti,
en tírœð
tíri göfgaðr
hundruð þrjú [4]
hann man sitja
Lundúnum at
ok lýða fjölð [5].

43. I en Aarrække
af ti Gange femten
hersker stor Ufred
mellem Jordens Bælter [b],
men ti Gange
tredive Aar
den höjt berömte
vil Riget beholde
over London
og Folkets Mængde.

---

[1]) Exin coronabitur Germanicus vermis, et æneus princeps humabitur, *Geoffr.* — [2]) Terminus illi positus est, quem transvolare nequibit, *Geoffr.* — [3]) xv, *H.* — [4]) iij, *H.* — [5]) Centum namque et quinquaginta annis in inquietudine et subjectione manebit, trecentis vero insidebit, *Geoffr.*

a) Lundens (Skovens) Baand eller Lænke=Orm. — *b)* d. e. Ormene

44. Þá man gumnum[1]
gánga at móti
landnyrðíngr hvass
lundar fjötri
ok blóma þá
á brott reka,
er vestrœnir
vindar grœddu[2].

44. Da vil en heftig
nordostlig Storm
træde Lundens
Lænke imöde,
og den Blomstren
bort forjage,
som de vestlige
Vinde frembragte.

45. Man gull glóa
guðs húsum á,
en lögðis veðr
lægir þeygi,
man traut*t* taka
tálsamr dreki
híð sín mega,
þvíat honum nálgast
víti fyri vèlar,
þatz hann verðr bera[3].

45. Guldet vil glöde
paa Guds Huse,
men Sværdenes Storm
sagtnes föje,
den svigfulde Drage
næppe vil kunne
sin Hule naae,
thi ham sig nærmer
Straffen for Svig,
som han maa bære.

46. Fá man hann uppgáng
afar litla stund,
hnekkir honum
hríngserkjað lið;
kemr sunnan sú
sveit um œgi,
er hann ríki mun
ræna myklu[4].

46. Held vil ham hæve
en stakket Stund,
men ham nedtrykker
ringpandsret Hær;
kommer söndenfra
den Hær over Sö,
som vil röve ham
et stort Rige.

---

[1]) *saal. tydeligt og uden Overskrivning i H.* — [2]) Tunc exsurget in illum aquilo, et flores quos Zephyrus procreavit eripiet, *Geoffr.* — [3]) Erit deauratio in templis, nec acumen gladiorum cessabit. Vix obtinebit cavernas suas Germanicus draco: quia ultio proditionis ejus superveniet, *Geoffr.* — [4]) Vigebit tandem paulisper, sed decimatio Neustriæ nocebit. Populus namque in ligno et ferreis tunicis superveniet, qui vindictam de nequitia ipsius sumet, *Geoffr.*

47. Sá man lofðúngr
er liði stýrir,
brátt brezkum her
byggja jarðir;
mun sáð tekit
snáks ens hvíta
endr or úfám
[aldingörðum [1].

47. Den Folkedrot
som for Hæren raader
vil snart med Britter
Landet befolke;
den hvide Orms Sæd
vil end paa ny
oprykkes af mange
Urtegaarde.

48. Þá[2] man hann gjalda
grim*m*ra ráða,
er hans tíundað
tálaukið kyn,
verðr hann grœn*n*i
grund að vinna[3]
ok hann upp frá því
alldri ríkir:
tekr hann svâ fyri svik
sárar hefndir[4].

48. Da vil han undgjelde
for grusomme Raad,
hver tiende falder
af hans svigfulde Slægt,
den grönne Jord
maa han bearbeide,
og fra den Dag af
han aldrig hersker:
saa bitter Hævn
for Svig ham ydes.

49. Ríkir en*n* at þat
ormar tvennir,
missir annar*r* þar
aldrs fyri skeyti,
en annarr man
aftr um hverfa
undir skugga nafns[5],
at sköpum vinna[6].

49. Derpaa end herske
tvende Orme,
den ene der mister
Livet for en Piil,
men den anden vil
tilbage vende
under Navnets Skjul,
for Skjæbnen at lyde.

---

1) Restaurabit pristinis incolis mansiones: et ruina alienigenarum patebit. Germen albi draconis ex hortulis nostris abradetur, *Geoffr.* — 2) *fra* [*overskr. i H.* — 3) *de to förste Bogstaver af Ordet ere ulæselige i H.* — 4) et reliquiæ generationis ejus decimabuntur. Jugum servitutis ferent: matremque suam ligonibus et aratris vulnerabunt, *Geoffr.* — 5) *tilföjet efter den latinske Text, Ordet er næppe læseligt i H.* — 6) Succedent duo dracones, quorum alter invidiæ spiculo suffocabitur: alter vero sub umbra nominis redibit, *Geoffr.*

50. Þá man ríkja
rèttlætis dýr,
þat er eyverskir
ormar ræðast,
ok fyri sun*n*an sæ
sjálfir ugga
viz ramlegir
valskir turnar[1].

50. Derefter hersker
Retfærdigheds Dyr,
som de ölandske
Orme frygte,
og selve de bomstærke
valske Taarne
sönden for Havet
ængstes for det.

51. Þá man gull snarað
af grasi mörgu,
flýtr or klaufum
kálfs ættar silfr;
eru fagrbúin
fljóð í landi,
verðr-at snótum
siðbót at því[2].

51. Da spindes Guld
af mange Urter,
Sölv af Kalveslægtens
Klöver drypper;
prægtig klæde sig
Landets Kvinder,
men ei deres Sæder
vinde derved.

52. Sprett er í miðju
mót penníngum,
mun gjörst gleði[3]

52. Penninge snittes
i Midten over[a],
Glenten mister heelt

---

[1]) Succedet leo justitiæ, ad cujus rugitum Gallicanæ turres et insulani dracones tremebunt, *Geoffr.* — [2]) In diebus illis aurum ex lilio et urtica extorquebitur, et argentum ex ungulis mugientium manabit. Calamistrati varia vellera vestient et exterior habitus interiora signabit. [Pedes latrantium truncabuntur. Pacem habebunt feræ: et humanitas supplicium delebit]. *Geoffr.* — [3]) *saal. tydelig og uden Overskrivning H, hvilket forudsætter Formen* gleðr = gleða *eller* gleðra.

a) Efter den Mening som Oversættelsen fölger skulde her især være tænkt paa Pengenes Deling som Venskabs Pant (jfr. Gisla s. Surssonar cap. 8), da det synes som dette Vers skildrer en Fredens Gyldentid; men Stedet kan forstaaes paa flere Maader, da de latinske Udtryk ogsaa ere dunkle; navnlig kunde man maaskee oversætte: „et Stempel sættes midt paa Mynterne", eller „man hugger et Hul midt paa Mynterne" (for at bruge dem som Smykker).

glatast ránsemi,
tennr munu gylðis
trausti numnar,
ok leó-vargar
verða at fiskum
hvassir hvelpar
hvaltúnum í [1].

53. Verðr meinlega
mæki brugðit,
sè ek blóði ben
blása móður,
(líðr margt höfugt
yfir lýða kyn)
rýðr varðar [2] blóð
Venedociam,
ok síðan sex [3]
snarpir lifra
kynsmenn drepa
Coríneus [5].

54. Þá munu gumnar
gráta á nóttum
ok þjóð gera
þœgjar bœnir;
þá munu höldar
til himins kosta,

sin Rövernatur,
Ulvens Tænder
tabe sin Styrke
og Lövevargens
de vilde Hvalpe
til Fisk forvandles
i Hvalens Hjem.

53. Til sörgelig Meen
Sværdet drages,
af Moderens Saar
seer jeg Blodet strömme,
(svære Sorger tynge
paa Folkenes Slægt)
hendes Blod farver
Venedocia
og derpaa sex
af sine Brödre
dræber Corineus's
tappre Afkom.

54. Da ville Mænds Taarer
om Natten flyde,
og Folket fremföre
varme Bönner;
da ville alle
til Himlen stræbe,

---

[1]) Findetur forma commercii: dimidium rotundum erit. Peribit miluorum rapacitas, et luporum dentes hebetabuntur. Catuli leonis in æquoreos pisces transformabuntur: [et aquila ejus super montem Aravium nidificabit]. *Geoffr.* — [2]) *saal. H, hvilket her antages for Gen. Sing.* [*staaende i Apposition til* móður] *af* vörð, *der ellers kun findes i Plur.* (Ægisdr. 33, Hervarar s. i Fornaldar S. Norðrl. 1, 473). — [3]) VI, *H.* — [4]) Venedocia rubebit materno sanguine, et domus Corinei sex fratres interficiet, *Geoffr.*

fá eð lánga líf
lofðar nýtir [1].

55. Enn mun í skógi
skœðir síðan
vargar vakna,
veiða í borgum,
þeir munu sína
sjálfir dólga
fella eða fjötra;
fáir munu verða
þeir er treystast þeim
telja at móti [2].

56. Einn sitr nýtastr
Nevstríe (or)
Englandi at
auðar skelfir,
þó ('ro) siklíngar
sunnan komnir
fimm eða fleiri,
foldu að ráða.

det evige Liv
de gode vinde.

55. Endnu derefter
i Skoven vaagne
farlige Vilddyr,
som i Borge jage,
de ville selv
sine Fjender
fælde eller fængsle;
faae kun ville
vove mod dem
at före Ordet.

56. Den ene herligst,
fra Neustria kommen,
hersker i England,
en ædel Drot,
dog ere der Herskere
fra Syden ankomne
fem eller flere,
som styrede Landet.

---

1) Nocturnis lacrymis madebit insula: unde omnes ad omnia provocabuntur, *Geoffr.*, *som derpaa har fölgende, hvortil ikke i det islandske findes noget tilsvarende:* Væ tibi Neustria, quia cerebrum leonis in te effundetur: dilaceratisque membris a patrio solo eliminabitur. Nitentur posteri transvolare superna: sed favor novorum sublimabitur. Nocebit possidenti ex impiis pietas, donec sese genitore induerit. Apri igitur dentibus accinctus, cacumina montium et umbram galeati transscendet. Indignabitur Albania, et convocatis collateralibus sanguinem effundere vacabit. Dabitur maxillis ejus frenum, quod in Armorico sinu fabricabitur. Deaurabit illud aquila rupti fœderis, et tertia nidificatione gaudebit. —
2) Evigilabunt rugientes catuli et postpositis nemoribus intra mœnia civitatum venabuntur. Stragem non minimam ex obstantibus facient [et linguas taurorum abscindent. Colla rugientium onerabunt catenis, et avita tempora renovabunt]. *Geoffr.*

57. Sá bjartar brýtr
borgir Íra
ok foldar til
fellir skóga,
gerir ræsir eitt
ríki margra,
tekr leónis
lávarð*r* höfuð [1].

57. Denne bryder Irernes
lyse Borge
og til Jorden
Skovene fælder,
han manges Riger
til eet forvandler,
et Lövehoved
Herren tager paa.

58. Er í reiðíngu
ráð þjóðkonúngs
en*n* fyrra lut
fylkis ævi,
en en*n* œfri aldr
auðvarpaðar
líkar helgum
himinstilli vel [2].

58. Vaklen mærkes
i Kongens Færd
i hans yngre
Alders Aar,
men den guldmildes
senere Liv
behager den hellige
Himlens Konge.

59. Mun hann biskupa
borg um skrýða,
ok helgan stað
hefja margan,
tignar borgir
tvær pallíó,
gefr hann þygjum Krists
þægjar nossir [3].

59. Han vil Biskoppers
Borge pryde
og hæve mange
hellige Steder,
tvende Borge han
med Palliet hædrer,
og skjenker Kristi Terner
skjönne Gaver.

---

[1]) Exin de primo in quartum: de quarto in tertium: de tertio in secundum rotabitur pollex in oleo. Sextus Hiberniæ mœnia subvertet, et nemora in planitiem mutabit: diversas portiones in unum reducet, et capite leonis coronabitur, *Geoffr.* — [2]) Principium ipsius vago affectui subjacebit: sed finis ipsius ad supernos convolabit, *Geoffr.* — [3]) Renovabit namque beatorum sedes per patrias, et pastores in congruis locis locabit. Duas urbes duobus palliis induet: et virginea munera virginibus donabit, *Geoffr.*

60. Verðr af slíku
sverðels hötuðr
himna ferðar
hugþekkr grami,
ok at þetta líf
þíngdjarfr konúngr
taliðr er tiggja
túngls með englum[1].

60. Af sligt bliver
den tappre Drot[a]
de himmelske Skarers
Hersker ret kjær,
og efter Döden
den ædle Konge
regnes blandt Engle
hos Maanens Hersker[b].

61. Glíkt[2] man gaupa
grams jóð vera,
vill þat sinni þjóð
sjálfri steypa,
en af þeim sökum
þremlast hann
bœði Íra ok Engla
auðgrar jarðar,
Nevstría ok[3],
numinn tignum[4].

61. Kongens Afkom
vil ligne en Los,
det vil sit eget Folk
selv nedstyrte,
og af den Grund
han tabe maa
Irers og Anglers
herlige Jord,
med samt Neustria,
sin Hæder berövet.

62. En eftir þat
óðals á vit
fara frálega
fyrðar brezkir,
þó er illa áðr
ært í landi,
eru úsáttir[5]
enskar þjóðir[6].

62. Men efter dette
til Odelslandet
drage med Hast
de brittiske Mænd,
dog er forinden
slet Aar i Landet,
Uenighed hersker
blandt engelske Stammer.

---

[1]) Promerebitur inde favorem tonantis, et inter beatos collocabitur, *Geoffr.* — [2]) *i H skrevet* Glíkgt. — [3]) *saal. H.* — [4]) Egredietur ex eo lynx penetrans omnia, quæ ruinæ propriæ gentis imminebit: per illam enim utramque insulam amittet Neustria: et pristina dignitate spoliabitur, *Geoffr.* — [5]) *saal.* (vsatt'), *H.* — [6]) Deinde revertentur cives in insulam: nam dissidium alienigenarum orietur, *Geoffr.*

a) Sverðel=Sværdenes Byge, Slaget; *Sverðels hötuðr* (f. *hvötuðr*) Slagets Opmuntrer, Krigeren, her Kongen. — *b)* d. e. Gud.

63. Ríðr enn prúði
til Perítonis [1] ár
hvítum hesti,
hvatr öldur-
maðr [2], ok hvítum
þar hann markar staf
aldrœn yfir
ákvernar hús [3].

64. Kalla man Kónan
Caðvaladrus [4]
ok skilvínga [5]
Skotlandi af [6];
rýkr af grim*mu*
Göndlar eli,
verðr eð mikla
málmþíng háið.

65. Svífr eð hvassa
hagl tvíviðar
(hnígr hölda lið)
hart af strengjum,
en geyst hinig
gaflok fara,

63. Den herlige rider
til Peritonis Elv
paa en hvid Hest,
den raske Hövding,
og med en hvid Stok
der han udmaaler
over Floden gamle
Möllehuse.

64. Konan paakalder
Cadvaladrus
og fra Skotland
flere Konger;
raser den grumme
Gönduls Byge [a],
det store Malmenes
Möde [b] holdes.

65. Haardt det skarpe
Buens Hagl [c]
(de Kæmpende segne)
fra Strengen fyger,
men ilende hist
Gaflokker [d] flyve,

---

[1]) *saal. H.* — [2]) *i H skrevet* avlldv mr. — [3]) Niveus quoque senex in niveo sedens equo, fluvium Perironis *(sic)* divertet, et cum candida virga molendinum super ipsum metabitur, *Geoffr.* — [4]) *saal. rettet efter Latinen;* Caðvalodria, *H.* — [5]) *rettet efter Latinen;* skilvingr, *H.* — [6]) Cadwalladrus vocabit Conanum, et Albaniam in societatem accipiet, *Geoffr.* — *Den fölgende Skildring af Slaget maa være tildigtet af den islandske Bearbeider, da intet tilsvarende findes hos Geoffr.*

a-b) Slaget. — *c)* Pilene. — *d)* Gavliner, hos Holberg Danske Staat 2. Opl. s. 415; Gabliner i Oversættelsen af Snorre Fol. Udg. 1, 315; Kastespyd i Aalls Overs. 1,178, jevnf. Konúngs Skuggsjá (1769) S. 383.

meguð Sköglar ský
við skotum halda.
66. Bresta brynjur,
bíta málmar,
eru dreyrfáðir
dörir á lopti,
fleinn á flaugun,
[fólk í dreyra,
bíldr í benjum,
broddr [1] á skildi,
[hjálmr á höfði,
hlíf fyri brjósti,
geirr [2] á gángi
guðr í vexti.
67. Hittist [targa
ok enn togni hjörr,
hjálmr ok hneitir,
hlíf ok örvar,
brynja en brezka
ok brandr roðinn,
manns máttug hönd
ok meðalkafli,
hvítmýlíngar
ok hölda brjóst [3].
68. Hrapa hræfa [4] gjör,
hátt gjalla spjör,
er málmþrima
mest [5] á hjalli;
verðr einn við einn

ej Sköguls Skyer [a]
mod Skud bedække.
66. Brynjer briste,
Malmene bide,
blodfarvede Sværd
svæve i Luften,
Pilen i Flugten,
Folket i Blod,
Eggen i Saaret,
Brodden i Skjoldet,
Hjelmen paa Hoved,
Pandser paa Bryst,
Spyd i Farten,
Slaget i Gang.
67. Mödes Skjold
og det dragne Sværd,
Hjelm og Huggert,
Pandser og Pile,
den brittiske Brynje
og blodröde Glavind,
kraftig Kriger-Haand
og Sværde-Heftet,
lysende Spidser
og Kæmpendes Bryst.
68. Ligdynger falde,
höit Vaabnene gjalde,
Malmenes Torden [b]
heftigt skralder;
i tætte Bunker

---

[1]) *fra* [*overskr. i H.* — [2]) *fra* [*overskr. i H, med Undtagelse af de to sidste Bogstaver.* — [3]) *fra* [*overskr. i H.* — [4]) *i H staaer* rapa ræfa, *men her er* h *sat foran som Rimbogstav.* — [5]) merst, *H.*

a) Skjoldene. — *b)* Slaget.

valköstr hlaðin*n*,
munu blóðgar ár
af bjoðum falla [1],
en vígroða
verpr á lýrni.
69. Falla fyrðar
í fleindrífu,
verðr enskri þjóð
aldrspell skipað,
er völlr roðin*n*
en víg boðin
hlýtr [2] háfan sigr
helmíngr Breta.
70. Yppir fjöllum
fljót valbreka [3],
munu Brútus þau
bera kórónu,
grœnast öflgar
eikr Kornbreta,
fagnar slíku
fús Cambría [4].
71. Eyðist eyjar
eð enska [nafn,
mun hon Anglía
eigi kölluð,

Valen ophobes,
blodige Elve
af Landet nedströmme,
men paa Himlen kastes
Kamprödens Skjær.
69. Mænd falde tæt
i Pilenes Sneefog,
den engelske Hær
til Döden bestemmes,
Slagmarken den röde
bedækkes af Döde
Britternes Halvdeel
faaer herlig Sejer.
70. Fjeldene hæver
Valflodens Ström [a],
de ville bære
Brutus's Krone,
Kornbritternes vældige
Ege grönnes,
Cambria villig
derover sig glæder.
71. Öens engelske
Navn forsvinder,
ei den længer
Anglia kaldes,

---

[1]) *til denne og foregaaende Linje svarer hos Geoffr. dette Sted, som fölger umiddelbart efter det sidst anförte:* tunc flumina sanguine manabunt. — [2]) lýtr, *H.* — [3]) *i Schevings Exemplar læses* Valbreta, *som synes at kunne svare til* Armorici, *men da H her er ganske tydelig og uden Overskrivning have vi fulgt den, uagtet den synes at fjerne sig mere fra Latinen.* — [4]) Tunc erumpent Armorici fontes, et Bruti diademate coronabuntur. Replebitur Cambria lætitia: et robora Cornubiæ virescent, *Geoffr.*

a) Blodströmmene paa Valpladsen.

hlýtr hon at halda
heiti enu[1] forna:
[kend er við Brútum
Britannía[2].

72. Man villigöltr[3]
[vígdjarfr koma
or kynstórri
Kónanus[4] ætt;
sá vígtönnum[5]
valskar[6] heggr[7]
ýngva[8] sun
eikr or skógi,
þó mun hilmir
hollr smáviði[9].

73. Munu Rabítar
ræsi ugga,
út í heimi,
ok Affríkar;
far[10] mun vísir[11]
víðlendr gera

den maa beholde
det gamle Navn:
efter Brutus kaldes
Britannia.

72. En kampdjærv Vildgalt
vil komme frem
af den fornemme
Konans Æt;
med Huggetænder
Kongesönnen
fælder de vælske
Ege i Skoven,
dog er han skaansom
mod spæde Træplanter.

73. Araber ville
for Kongen frygte
i fjerne Land,
og Afrikaner;
den mægtige Drot
vil Hærtog gjöre

---

1) *fra* [*overskr. i H.* — 2) Nomine Bruti vocabitur insula, et nuncupatio extraneorum peribit, *Geoffr.* — 3) *fra* [*overskr. i H.* — 4) *rettet efter Latinen;* komin[9], *overskr. i H.* — 5) *dette Ord er taget efter Schevings Gjetning, hvilken ogsaa stemmer godt med Geoffreys Text; i H er overskr.* vigakonr. — 6) *dette Ord er dannet som en Gjetning efter det latinske Forbillede; Scheving har gjettet enten* valdastar *eller* vildastar; *i H er overskrevet* valldi a, *men med tydelige Spor til Forvanskning.* — 7) *i H overskrevet* hegr. — 8) *efter Gjetning;* yng^z *overskr. i H.* — 9) Ex Conano procedet aper bellicosus, qui intra Gallicana nemora acumen dentium suorum exercebit. Truncabit namque quævis majora robora, minoribus vero tutelam præstabit, *Geoffr.* — 10) *saal. H overskr.* — 11) *fra* [*overskr. i H.*

á eð ytra
œgr Hispaníam[1].

74. Sitr eftir hilmi
hafr at löndum,
hans erat skilja
skap frá vífni;
berr hann á höfði
horn or gulli,
er skegg skata
skapað or silfri[2].

75. Blæs Mistar vinr
or[3] nösum tjossa
þoku þvílíkri[4],
at þekr um ey;
friðr um fylkis
fastr lífdaga,
brestr eigi þá
ár í landi[5].

76. Þá munu *(um)* foldu[6]
fögr víf draga,
blístrar meyjum
metnuðr í spor,
munu kven*n*semi
castra smíðut,

frygtelig til
det fjerne Hispania.

74. Efter ham raader
en Buk for Landet,
hans Higen især
efter Vellyst tragter;
paa Hovedet bærer han
Horn af Guld,
Kongens Skjæg
er af Sölv spundet.

75. Mistas[a] Ven blæser
af Bukkenæsen
en Taage, saa tyk
at Öen skjules;
Landefreden staaer
for Kongens Tid,
ej heller slaaer Landets
Afgröde feil.

76. Da skjönne Kvinder
gjennem Landet drage,
Hovmod hvisler
i Möernes Fodspor,
for Vellysten
Templer bygges,

---

[1]) Timebunt illum Arabes et Africani: nam impetum cursus sui in ulteriorem Hispaniam protendet, *Geoffr.* — [2]) Succedet hircus Venerei castri aurea habens cornua, et argenteam barbam, *Geoffr.* — [3]) *rettet overeensstemmende med Latinen;* ok, *H tydelig og uden Overskrivning.* — [4]) *saal. H.* — [5]) qui ex naribus suis tantam efflabit nebulam, qua tota superficies insulæ obumbrabitur. Pax erit in tempore illius: et ubertate glebæ multiplicabuntur segetes, *Geoffr.* — [6]) *i H skrevet* folldv.

a) Mist, en af Valkyrierne; disses Ven, en Kriger.

svíkr gumna vin[1]
girnd en ránga[2].

77. Verðr at blóði
brunnr enn fagri,
þó er á grundu
gnótt hverskonar;
en á hólmi
hildíngar tveir[3]
berjast um brúði
bjarthaddaða,
sú er í víðri
Vað-batúlí[4].

78. Sjá þessi rök
þrennar aldir,
(þó er lýða ráð
ljótt fyri drottni),
unz landrekar
Lundúnum í
grafnir or grundu
gumnum vitrast[5].

79. Kemr árgalli
enn hinn mikli,
ok meinliga
manndauðr um her,
eyðast borgir
við bragna tjón,

onde Lyster
Kongen besnære.

77. Til Blod forvandles
den yndige Brönd,
dog er i Landet
stor Overflod;
men to Konger
kæmpe i Holmgang
om den unge
lyshaarede Mö
i den vide
Vad-batuli.

78. Disse Tildragelser
tre Sekler skue
(Folkets Færd tilvisse
er ond for Herren),
indtil Konger
i London begravne
stige op af Jorden
og aabenbares.

79. End indtræffer
den store Dyrtid,
og en meenfuld
Mandedöd,
Borge lægges öde
ved Mennesketab,

---

[1]) *saal. H.* — [2]) Mulieres incessu serpentes fient, et omnes earum gressus superbia replebuntur. Renovabuntur castra Veneris: nec cessabunt sagittæ cupidinis vulnerare, *Geoffr.* — [3]) *i H skr.* .ij. — [4]) *saal. i to Ord H.* Fons omnis vertetur in sanguinem: et duo reges duellum propter leænam de vado baculi committent. Omnis humus luxuriabit et humanitas fornicari non desinet, *Geoffr.* — [5]) Omnia hæc tria secula videbunt: donec sepulti reges in urbe Londoniarum propalabuntur, *Geoffr.*

er nauð [1] mikil	höje Nödklager
nýtra manna,	af Borgerne höres,
flýr margr á brott	mangen flygter
maðr or landi [2].	af Landet bort.
80. Kemr kaupskapar	80. Da sig hist
kappgóðr þinig	den herlige viser
villigalti,	Handelens Vildgalt,
virðum samna,	for at samle Folk,
þeim er af fróni	som ud af Landet
flýði áðan;	flygtede för;
lætr hann byggja þá	dem lader han bygge
brezkar jarðir,	det brittiske Land,
borgir eyddar,	öde Borge
ból góligust [3].	og yndige Boel.
81. Mun hans brjóst vera	81. Hans Bryst vil være
brögnum fœzla,	Föde for dem,
þeim er fátt hafa	som lidet Gods
fjár með höndum,	i Eje have,
ok en tállausa	og den svigfrie
túnga hilmis	Kongens Tunge
slökkvir þosta [4]	slukker Törst
þjóðans liði [5].	hos hele Folket.
82. Falla or orða	82. Strömme fra Ordenes
almærri vök	herlige Vaage [a]
dynjandi ár	brusende Floder
dróttar stýris,	paa Folkets Styrer,

[1]) *rettet efter Scheving, overeensstemmende med Rimbogstavernes Fordringer;* avðn, *H uden Overskrivning.* — [2]) Redibit iterum fames: redibit mortalitas: et desolationem urbium dolebunt cives, *Geoffr.* — [3]) Superveniet aper commercii, qui dispersos greges ad amissa pascua revocabit, *Geoffr.* — [4]) *i H staaer* þiosta, *med et Punkt under* i. — [5]) Pectus ejus cibus erit egentibus, et lingua ejus sedabit sitientes, *Geoffr.*

a) orða vök, Ordenes Vaage = Munden.

þær munu döggva
dýrar jarðir
geðs í glæstum
gollorheimi
ok þurrar kverkr
þjóðar margrar[1].
83. Upp renn síðan,
(sè ek þat fyri)
traust í turni[2]
trè Lundúna;
þrír eru kvistir
þeim lundi á,
en hann laufi þekr
land með ríngum[3].
84. Kemr þar af lægi
landnyrðíngr hvass,
lystr hann illum byl
eik af stofni;
þeir munu kvistir
er þruma eftir
þess rúm taka,
þat sè [ek gjörla[4].
85. Hylja þeir[5] alla
ey [með laufi,
unz annarr þar
öðrum bœgir[6]

de skulle væde
herlige Jorder
i Sindets lyse
Hjerte-Verden,
og den törre Hals
hos Folkets Mængde.
83. Siden opskyder
(det seer jeg forud)
et kraftigt Træ
i Londons Taarn;
tre Grene findes
paa dette Træ,
men med Löv det dækker
det hele Land.
84. Fra Söen der kommer
skarp Nordost,
dens onde Stöd
slaae af Stammen en Green;
men de Grene
som tilbage staae
dens Plads besætte,
det seer jeg nöje.
85. De dække hele
Öen med Löv,
indtil den ene
den anden trykker

---

1) Ex ore ipsius procedent flumina, quæ arentes hominum fauces rigabunt, *Geoffr.* — 2) *i H skrevet* tvni. — 3) Exin super turrim Londoniarum procreabitur arbor, quæ tribus solummodo ramis contenta, superficiem totius insulæ latitudine foliorum obumbrabit, *Geoffr.* — 4) Huic adversarius Boreas superveniet, atque iniquo flatu suo tertium illi ramum eripiet: duo vero residui locum exstirpati occupabunt, *Geoffr.* — 5) *fra* [*overskrevet i H.* — 6) *fra* [*overskr. i H.*

ok hann eyðir hans
öllu laufi,
tekr hann þrjú [1] rúm
þrekstórr hafa [2].

og ödelægger
dens hele Löv,
vældig han fylder
Plads for de tre.

86. Ok hann síðan þekkr
þykku laufi
ein*n* um alla
eybarms [3] fjöru:
meguð þá fljúga
fuglar í landi,
þvíat hann œgir þeim;
en hann en*n* til sín
laðar fugla fljótt
ferð útlendra [4].

86. Og siden han dækker
med tykke Löv
ene den hele
Öens Strand,
ej kunne da flyve
Fugle i Landet,
thi han dem skrækker,
men hurtig lokker
fremmede Fugles
Flokke til sig.

87. Þá man illíngar
asni ríkja,
sá er fljótr taka
fè gullsmiða:
er lofða vinr
latr at hefna
gyldis barna
gramr ránsemi [5].

87. Da vil Ondskabens
Asen herske,
hurtig at tage
Guldsmedes Gods,
derimod er Drotten
doven at hævne
Ulveyngelens
Rovlyst med Klem.

88. Ok á hans dögum
harðla bren*n*a
ofs ramlegar
eikr or skógum,
en á litlum
lindar kvistum

88. Og i hans Dage
stærkt opbrænde
forbausende stærke
Ege i Skove,
men paa Lindens
smalle Kviste

---

[1]) .iij., *H.* — [2]) donec alter alterum foliorum multitudine annihilabit: deinde vero locum duorum obtinebit ipse, *Geoffr.* — [3]) *saal. H.* — [4]) et volucres exterarum regionum sustentabit. Patriis volatilibus nocivus habebitur: nam timore umbræ ejus liberos volatus amittent, *Geoffr.* — [5]) Succedet asinus nequitiæ in fabricatores auri velox: sed in luporum rapacitatem piger, *Geoffr.*

vex örlega
akarn í lundi[1].
89. Ok Ránar vegr
renn um ósa[2]
Sabrínus sjau[3]
(sè ek þat fyri);
en Óskará
(þat er undr mikit)
man mánuðr sjau[4]
máttug vella;
gervis fiskum
fjörtjón at því,
er or sjálfum þeim
snákar verða[5].
90. Munu Badónis
borgar verða
(líðr mart yfir)
laugar kaldar,
ok hennar vötn,
heilnæm fírum,
gera þá dauða
drjúgt mannkyni[6].
91. Verðr tuttugu[7]
tjón þúsunda
ljóna ferðar
Lundúnum í;

rigelig voxer
Agern i Lunden.
89. Og Rans Vej[a] strömmer
gjennem Sabrinus
syv Mundinger
(det forudseer jeg);
men Oskaraaen
(det er stort Vidunder)
vil i syv Maaneder
mægtigt koge;
Fiskene derved
Livet miste
da de selv
til Snoge blive.
90. De varme Bade
ved Badonsborg
(meget der skeer)
kolde vorde,
og dens Vande
saa sunde för,
bringe da mange
den bratte Död.
91. Da mistes tyve
Tusinde Mænd
af det Folk
som i London boer;

---

[1]) In diebus illis ardebunt quercus per nemora, et in ramis tiliarum nascentur glandes, *Geoffr.* — [2]) *rettet efter Latinen;* asa, *H.* — [3]) .vij., *H.* — [4]) .vij., *H.* — [5]) Sabrinum mare per septem ostia discurret, et fluvius Osce per septem menses fervebit. Pisces illius calore morientur: et ex eis procreabuntur serpentes, *Geoffr.* — [6]) frigebunt Badonis balnea: et salubres aquæ eorum mortem generabunt, *Geoffr.* — [7]) .xx., *H.*

a) Ránar, Sögudinden Rans Vej = Söen.

þeir munu drengir
drepnir allir,
gerir karla tjón
Tems at blóði[1].
92. [2]Munu kaps[3] mönnum
kvânföng boðin,
eru ekkjur þar
orðnar margar;
en[4] á köldum
kall þeirra nest
menn Mundíu
montum heyra[5].
93[6]. Hèr mun ek lètta
ljóð at semja
ok spásögu
spillis bauga[7];
þó eru fleiri orð
ens fróða manns[8],
hefi ek sumt af þeim
[samit í kvæði.
94. Þau eru önnur ljóð
upp frá þessum[9];

disse Mænd
blive dræbte alle,
ved deres Drab
farves Tems af Blod.
92. Ægteskaber bydes
de kutteklædte Mænd[a],
en Mængde findes
af Enker der;
men paa de kolde
Mundiafjelde
hörer man dernæst
deres Raaben.
93. Her skal jeg standse
i Sangens Digtning
og i den herlige
Spaamands Udsagn;
dog haves flere
af den Vises Ord,
hvoraf jeg adskilligt
har sat i et Kvad.
94. Det andet Digt
til dette sig slutter;

---

[1]) Londonia necem viginti milium lugebit: et Tamensis fluvius in sanguinem mutabitur, *Geoffr.* — [2]) *her adskilles ikke Stropherne i H.* — [3]) *saal. H.* — [4]) *her begynder i H en ny Strophe.* — [5]) Cucullati ad nuptias provocabuntur, et clamor eorum in montibus Alpium audietur, *Geoffr.* — [6]) *her er ingen Adskillelse i H. Det som fölger er, som Indholdet viser, tilföjet af Oversætteren.* — [7]) *overskr. i H.* — [8]) *herved sigtes udentvivl til den fölgende Deel af Merlins Spaadomme* (*Geoffr.* VII, 4), *som er behandlet i det andet Digt, der i H er stillet foran dette; det fölgende viser, baade at Bearbeideren med Villie har udeladt noget i Originalen, og at det af Digtene, som her stilles först, er skrevet för end det andet.* — [9]) *fra [overskr. i H.*

a) Munkene.

alviz [1] [eigi
auðs bendraugar
(bið ek þjóðir þess)
við þenna brag,
þó at ek mynt hafa
mál að hætti
þeim [2], er spár fyri
[spjöll um rakti
málmþíngs [3] hvatuðr,
[í mörgum stað.

95. Viti bragnar þat,
þeir er bók lesa,
hve at spjöllum sè
spámanns farið,
ok kunni þat
kalldyrs viðum [4],
[hverr fyrða sè
framsýnna háttr [5]
mál að rekja
þau er menn vituð [6].

96. Lesi sálma spjöll,
lesi spámanna,
[lesi bjartar þeir
bœkr ok röðla [7],

ei maae laste
de guldbesmykte
(derom jeg beder)
dette mit Kvad,
om jeg end mine
Ord har dannet
i samme Form,
som den spaakyndige
Mand för mig,
paa mange Steder.

95. Det skal vide de,
som Bogen læse,
hvor nöje Spaamandens
Ord her fölges,
og andre deri
undervise,
hvorledes de
som i Fremtiden skue
fremsætte det
som man ikke veed.

96. Læse de Psalmer,
læse de Propheter,
læse de straalende
Helgenes Skrifter,

---

[1]) *saal. H uden Overskrivning; Scheving troer at her burde læses* ylviz (ylfist), *men muligen er den her brugte Form beslægtet med* ález (Oddrúnargrátr 4, *i Udgaverne* hlæz *eller* hlez) *og* álezta (*nu sædvanligviis* álasa), *som findes hos Snorre* (Ólafs s. helga *cap.* 246), *skjöndt man i saa Tilfælde snarere ventede* álezti, *uden* við. — [2]) *fra* [*overskr. i H.* — [3]) *fra* [*overskr. i H.* — [4]) *fra* [*overskr. i H, med Undtagelse af det sidste Ord og de fire sidste Bogstaver af det næstsidste.* — [5]) *rettet;* hattv, *overskr., H.* — [6]) *fra* [*overskr. i H.* — [7]) röðlar *(egenlig Solene) tages her, efter Egilsson, som en Hædersbenævnelse om de hellige Mænd* (lesi þeir ok bjartar röðla bækr), *saaledes som* geisli *(Straale) andre Steder bruges om Helgene.*

ok finni þat,	der ville de finde,
at enn fróði halr	at den vise Mand
hefir horsklega	snildt har sine
hagað spásögu [1],	Spaasagn dannet,
sem [fyri hanum	som för ham
fyrðar helgir.	de hellige Mænd.
97. Virði engi	97. Ingen det tage
þat vitlausu	som Ufornuft,
þótt hann hoddskötum	at han Mænd
heiti gæfi	betegnet haver
viðar eða vatna,	ved Træ eller Vande,
eða veðrs mikils,	eller heftig Storm,
eða allskonar	eller alleslags
orma eða dýra;	Orme og Dyr;
táknar eðli	den valgte Gjenstands
talðrar skepnu	Natur antyder
spjörráðanda	den Paagjeldendes
spjöll eða kosti.	Lyde eller Fortrin.
98. Segir Daníel	98. Daniel fortæller
drauma sína	sine Drömme,
margháttaða,	mangehaande,
merkjum studda:	med Tegn bekræftede:
kvezt hann drjúglig sjá	han seer paa Jorden
dýr á jörðu,	store Dyr,
þau er táknuðu	som betegne
tiggja ríki,	Kongers Riger,
þau er á hauðri	hvilke paa Jorden
hófust síðan.	siden opstode.
99. Rekr enn [2] dýra	99. Den herlige udtaler
dóm konúngr	dyrebare Ord,
[margfalda spá,	en ypperlig Spaadom,
ok mælir svâ:	og siger saa:

---

[1]) *fra* [*overskr. i H.* — [2]) *fra* [*overskr. i H.*

fjöll munu fagna
ok e*nn* fríði skógr,
en skæðar ár
skella lófum,
ok dalir ymna
drottni sýngja[1].

100. Hirtiz höldar
at hæða bækr,
nemi skynsemi
ok skili gjörla
hvat táknað man
í tölu þessi;
er-að e*nn* liðin
öll spásaga,
þó eru mörgum myrk
mál própheta.

101. Frètti fyrðar,
þeir er á fold búa
e*nn* at ora
ævi liðna,
hvat um her gerist,
ok huga leiði,
beri en nýju spjöll
við spásögu,

Fjeldene vil glædes
og den fagre Skov,
de brusende Floder
i Hænderne klappe,
Dalene synge Hymner
til Herrens Ære.

100. Vogte man sig
for at spotte Böger,
man lære Visdom
og klart forstaae
hvad i denne Tale
tilkjendegives;
ei er end opfyldt
den hele Spaadom,
dog ere mörke for mange
Prophetens Ord.

101. Lad de Mænd lytte,
som paa Jorden boe
i Tidens Löb
efter vore Dage,
til Verdens Gang,
og den vel udgrunde,
lad dem hvad der skeer
med Spaadommen ligne,

30. Vortigernus spurði þá Merlínus, hvat honum mundi at bana verða. Merlínus svarar: sèþu við eldi suna Constantínus, ef þú mátt; á morgin mun úhœgra: þeir Aurelíus ok Yðir munu hefna föður síns ok brenna þig inni ok eyða öllum Saxa her[2]. Gekk þetta eftir, sem hann sagði, at Aurelíus kom til Bretlands, ok var hann

---

[1]) *fra* [*overskr. i H, det fölgende derimod ikke.* — [2]) eyða saxneskri þjóð ok viændiss liði, *B*; invadent Saxonicam gentem: subjugabunt populum nefandum, *Geoffr.*

	sè síðan þat,		see derpaa efter,
	hve saman falli.		hvad der sammen træffer.
102.	Varð sú en enska	102.	Den engelske Slægt
	ætt fyri stundu		for en Stund siden
	veldis missa,		Magten tabte,
	nú er valskr konúngr,		nu er der vælsk Konge,
	þó er þeygi enn		ingenlunde dog
	þeirra hætti		ere deres Skikke
	liðit af láði,		af Landet römte,
	nè lýðs Breta		ej heller Britters
	hvossum [1] mæki		Land [a] med skarpe Sværd
	hjall eignaðist.		han fik i Eje.
103.	Heilir allir	103.	Hil dem alle
	þeir er hlýtt hafa		som lyttet have,
	fleinvarpaðir		tappre Mænd,
	frœði þessu!		til dette Kvad!
	geri gott gumar,		gid de handle vel,
	en glati illu,		forkaste det onde,
	bíði bráða		gid deres Feiltrin
	bót afruna,		snart maa rettes,
	hafi hylli guðs		Guds Naade dem skjænkes
	ok himinríki [2]!		og Himmerige!

30. Vortigernus spurgte derpaa Merlinus hvad der monne blive hans Bane. Merlinus svarede: tag dig iagt, hvis du formaaer, for Constantins Sönners Ild; i Morgen bliver det vanskeligere: Aurelius og Ythег ville hævne deres Fader og brænde dig inde og ödelægge Saxernes hele Hær. Dette gik og som han sagde, thi Aurelius kom til Bretland og blev valgt til Konge og overfaldt om Natten

[1]) *i H skrevet* hvorsvm. — [2]) Amen, *t. H.*

a) herved menes vel Wales, som först blev erobret 1283.

til konúngs tekin*n* ok kom at Vortigernus um nóttina, ok gekk með her at kastalanum [1] hans í Kambría, ok brenna ok brjóta kastalan*n*, ok bran*n* þar Vortigernus inni ok allt hans fólk [2]. Heimgestr spurði fráfall konúngs, þá óttaðist hann Aurelíum, því at hann var mikill atgjörfimaðr; ferr hann þá norðr um Humru ok fengu sèr þar lið. Aurelíus sœkir eftir ok finnast þeir, ok verðr þar harðr bardagi með þeim sem nú heitir Konúngaborg [3]. Saxar gengu svâ fram hart, at hèlt við at Bretar mundu flýja, þá kom lið Aur*e*líus í opna skjöldu, ok brast þá flótti á Söxum. Með Aurelíó var Eldon jarl, hann mœtir Heimgest í flóttanum, ok var þar eigi at frýja með þeim stórra höggva, ok mátti varla sjá hversu riða [4] mundi. Síðan kemr þar Gorlín [5] jarl af Kornbretalandi, var Heimgestr þá handtekin*n*. Otta [6], sun Heimgests, flýði í Jork með sínum mönnum ok Cossa [7], mágr hans, með mikin*n* her. Aurelíus kallaði til sín höfðíngja sína til ráðs, hvat gera skyldi með Heimgest. Eldon jarl svarar: hann hefir marga móður græt*t*, ok skal nú hans móðir gráta eiga, ok ljóp upp ok brá sverði, ok hjó af honum höfuð, ok var hann síðan í haug lagðr.

31 [8]. Aurelíus ferr nú með her til Jorkar ok sezt um borgina. Otta sá, at mikill kraftr fylgði trú Aurelíus, ok hann mundi vinna borgina, ok með ráði sinna manna [gekk hann út [9], ok hafði fjötur [10] í hendi ok grashatt á höfði

1) kastal', *H.* — 2) Síðan tók Aurelíus ríki ok kóngdóm: hann var manna fimaztr ok huataztr í bardögum, ástsæll við her sinn ok hirð, hlýddi ecki á róg manna eða fiúksögur, *B.* — 3) Kaerconan, quod nunc Cunungeburg appellatur, *Geoffr.* VIII, *5.* — 4) *saal.* (ríða — reiða?), *H.* — 5) Gorlois (dux Cornubiæ, *Geoffr.)*, *B*, *Geoffr.* — 6) Otto, *B*; Octa, *Geoffr.* — 7) Eosa, *Geoffr.* — 8) Fœddr Artvr konvngr, *overskr. med röde Bogstaver i H, men som ikke svarer til Capitlets Indhold.* — 9) *fra* [*rettet*; ok geck, *H.* — 10) gestans catenam in manu et arenam in capite [*ströet Sand eller Stöv over Hovedet*], *Geoffr.*; *Ud-*

efter Vortigernus, angreb hans faste Borg i Kambria med en Hær, og brændte og nedbröd Borgen, men Vortigernus og hans hele Fölge omkom i Luerne. Heimgest fik at höre Kongens Död, han frygtede da Aurelius, som en udmærket Kriger, og drog derfor nord over Humberen og samlede Tropper der. Aurelius forfulgte ham, indtil de traf sammen, og der blev en heftig Kamp imellem dem ved det Sted, som nu hedder Kongeborgen. Saxerne angrebe med en saa stor Heftighed, at Britterne vare nær ved at tage Flugten, men idet samme faldt Aurelius's Tropper dem i Flanken, hvorved Saxerne kom paa Flugt. Jarlen Eldon var i Fölge med Aurelius, han mödte Heimgest blandt de Flygtende og snart skulde man ikke behöve at anspore dem til store Hug, saa at Udfaldet var næppe til at forudsee. Der kom da ogsaa til Jarlen Gorlin af Kornbretland, hvorpaa Heimgest blev fangen. Heimgests Sön Otta flygtede til Jork med sine Mænd, og hans Svoger Cossa ligeledes med en talrig Hær. Aurelius kaldte sine Hövdinger for sig, og raadspurgte dem om, hvorledes man skulle behandle Heimgest. Jarlen Eldon svarede: han har faaet mangen Moder til at græde, og derfor skal hans Moder nu have Anledning dertil; derpaa sprang han op og svang Sværdet, og hug Hovedet af ham, hvorpaa han siden blev höjlagt.

31. Derpaa drager Aurelius med en Hær til Jork og beleirer denne Stad. Otta saae, at en stor Kraft fulgte Aurelius's Tro', og at han vilde erobre Borgen, han gik derfor ud, efter sine Mænds Raad, med en Lænke i Haanden og en Græshat paa Hovedet, og da han kom for Aurelius,

---

trykket grashatt, *som forudsætter en anden Læsemaade end* arena, *kan alene være fremkommet ved en Læsefeil, maaskee af* avena *for* arena; *B oversætter kun* catenam: Otto hafði rekenndr í hendi, ok rètti að kóngi.

sèr; hann gekk fyri Aurelíum ok mælti: sigruð eru guð mín af yðrum guði; nú takið fjötur þenna ok legg á mik, eða þat an*n*að er þú villt, nema þú vilir oss[1] meiri miskun gera. Þá mælti Eldaldus[2] biskup: Gíbeoníte[3] komu til Gyðínga lýðs, ok fengu miskun eftir mikil afbrot, ok hœfir yðr, herra, eigi verr at gera en þeim. Konúngr gerði sem biskup bað, gaf þeim öllum grið[4] ok hèldu þeir vel trú við hann síðan. Þaðan fór konúngr til Lundúna, ok er hann kom í þat múnkl*ífi*, er Heimgestr hafði föður hans drepit, þá felldi hann tár, ok vildi þar nokkura minníng gera; var þá kallaðr Merlínus spámaðr. Konúngr sagði[5], at hann vildi láta búa um leg föðurs síns. Merlínus mælti: ef þú villt þessa umbúð svâ mjök vanda, þá lát fara á land á Írlandi[6], þar eru mjök ágætir steinar ok skjoplast aldri, ef vel verða settir. Konúngr hló at ok mælti: vantar hèr grjótið í Englandi, þó at vèr takim þat eigi or öðrum löndum? Merlínus mælti: engir eru hèr slíkir steinar, fyri því at þeir eru settir við öllum meinum í heiminum, ok færðu risar þá utan af Serklandi. Síðan gerði konúngr Pendragó eftir þessum steinum, ok með honum xx þúsundir manna. Merlínus fylgði þeim, ok er þeir komu til Írlands, ok er Gallímanus[7] frá þeirra erindi, samnar hann her saman ok vill verja steina þessa; verðr þar harðr bardagi ok hafa Bretar sigr, en konúngr flýði. Bretar fóru á fjallit ok hittu steina þessa, ok tóku stór reip ok fœrðu á steinana, ok gengu á mörg hundruð, ok fengu þá hvergi rœrt. Þá fór til Merlínus ok fœrði litla stund þessa steina til skipa, ok sigldu þeir síðan heim til Bretlands ok þakkaði konúngr þeim sína ferð, ok var nú búið um gröft Constantínus

[1]) ors, *H.* — [2]) Eldadus, *Geoffr.* — [3]) *rettet efter Geoffr.*; Galíante, *H.* — [4]) ok Norðymbraland, *t. B*; regionem juxta Scotiam, *Geoffr. Resten af Capitlet er udeladt i B.* — [5]) sagða, *H.* — [6]) mitte pro chorea gigantum, quæ est in Killarao, monte Hiberniæ, *Geoffr.* — [7]) Gillomanius, *Geoffr.*

sagde han: nu ere mine Guder beseirede af eders Gud, tag nu altsaa denne Lænke og læg den paa mig, eller hvad andet du vil, med mindre du vil vise os en större Mildhed. Da sagde Biskop Eldaldus: da Gibeoniterne kom til Jödernes Folk, erholdt de Naade uagtet store Forseelser, det sömmer sig saaledes ikke for eder, Herre! at handle slettere end de. Kongen fulgte Biskoppens Forbön, og tilstod dem alle Fred, hvorefter de trolig holdt deres Löfte om Troskab imod ham. Derpaa drog Kongen til London, og da han kom til det Kloster, hvor Heimgest havde dræbt hans Fader, fældede han Taarer, og vilde der oprette et eller andet Mindesmærke; Spaamanden Merlinus blev altsaa tilkaldt. Kongen sagde, at han vilde lade sin Faders Gravsted opföre. Merlinus svarede: hvis du vil lade dette udföre paa en udmærket Maade, da skal du sende over til Irland, der findes meget udmærkede Stene, som aldrig rokkes, hvis de blive godt satte. Kongen lo dertil og sagde: skulde her være Mangel paa Stene i England, skjöndt vi ikke hente dem fra andre Lande. Merlinus svarede: ingen slige Stene findes her, thi de ere satte (som Værn) imod alle Onder i Verden, og Jætter förte dem ude fra Serkland. Derpaa sendte Kongen Pendragon efter disse Stene, og med ham tyve Tusinde Mand. Merlinus fulgte med dem, og da de kom til Irland og Gallimanus fik at vide deres Hverv, samlede han en Hær sammen og vilde værge for disse Stene; der blev da en haard Kamp, hvori Britterne seirede men Kongen flygtede. Britterne droge op paa Fjeldet og traf disse Stene, toge stærke Reeb og sloge om dem og mange Hundrede Mand halede, men fik dem ikke rörte af Stedet. Da gik Merlinus til og förte Stenene i en kort Tid til Skibene, hvorpaa de seilede hjem til Bretland. Kongen takkede dem meget for det udförte Hverv, og nu blev Constantins Grav opfört med

konúngs með þessum steinum, ok veitti konúngr þar þriggja vikna veizlu öllum enum hæstum mönnum í landinu.

Yðir tók konúngdóm.

32. Eftir er Vortigernus var fallin*n*, flýði Pacencíus[1] sun hans til Saxlands, ok fèkk sèr þar lið, ok fór aftr til Bretlands ok vildi hefna föður síns. Aurelíus ferr móti honum með her, ok varð þar harðr bardagi, ok flýr Pacencíus til Írlands til Gallómanus konúngs, ok eflast þeir báðir at liði ok fara aftr til Bretlands. Þá lá Aurelíus konúngr kránkr í Vintonía[2], en [Yðir Pendragon fór[3] móti þeim með her; en er þeir spurðu kránkleik Aurelí, þá gekk fram ein*n* írskr maðr[4] fyri konúnga, ok spurði hvat þeir vildi gefa til, at hann rèði Aurelíó bana. Pacencíus svarar: ek gef þèr þúsund punda silfrs, ok ef ek verð konúngr, skaltu vera hundraðshöfðíngi. Eoppa skerr þá hár sitt ok tekr múnks klæði, ok lèzt vera læknir, ok ferr síðan í Vintoníam[5] ok báðu menn hann gánga til konúngs, ok er hann kom þar, gerði *hann*[6] honum drykk, ok er konúngr hafði drukkit, sofnaði hann, ok er hann vaknaði, ken*n*di hann at eitr fór um líkam hans, ok andaðist hann litlu síðarr. Eoppa komst til sinna manna ok sagði þeim sitt erindi. En þegar konúngr var andaðr, var sèn björt stjarna á himni, ok stóð af henni bjartr geisli, vaxin*n* sem dreki, ok runnu or munni drekans ij geislar, ok skein en*n* meiri suðr yfir allt Frakland, en annarr tók yfir Írland ok greindist í vij geisla. En er þessi tíðindi komu fyri Yði, þá spurði hann Merlínus, hvat þat merkti. Merlínus svarar: Óhó, mikill harmr! nú er Aurelíus dauðr, ok er þat hvers man*n*s skaði; far nú ok stríð, því at þú

---

[1]) Pascens, *B.* — [2]) *saal. efter B og Geoffr., som har:* in Guintonia urbe morbo gravatus jacebat, *VIII, 14*; Tonícam, *H.* — [3]) *fra [rettet overeensstemmende med Geoffr.;* Yðer ok Pendrago fóru, *H.* — [4]) nomine Eopa, *tilf. Geoffr.* — [5]) Tomiam, *her, H.*

disse Stene; derefter gav Kongen et Gjestebud for alle de ypperste Mænd i Landet, som varede i tre Uger.

Ytber bliver Konge.

32. Efter at Vortigernus var falden, flygtede hans Sön Pacencius til Saxland, og samlede sig der en Hær, hvorpaa han drog tilbage til Bretland og vilde hævne sin Fader. Aurelius drager imod ham med en Hær, og de kom til en haard Kamp, hvorfra Pacencius flygtede over til Irland til Kong Gallomanus; derpaa samlede de begge Tropper og vendte tilbage til Bretland. Kong Aurelius laa da syg i Vintonia, men Ytber Pendragon drog imod dem med Hæren; men da de fik at höre om Aurelius's Sygdom, gik en irsk Mand (ved Navn Eoppa) frem for Kongerne, og spurgte hvad de vilde give ham for at dræbe Aurelius. Pacencius svarede: jeg giver dig tusinde Pund Sölv, og hvis jeg bliver Konge, skal du være Hövidsmand for Hundrede. Eoppa skærer da sit Haar og tager Munkeklæder paa og gav sig ud for en Læge, derpaa reiste han til Vintonia, og man bad ham gaae til Kongen, men da han kom der, lavede han ham en Drik; da nu Kongen havde drukket, faldt han i Sövn, og da han vaagnede, mærkede han at Gift sneg sig igjennem hans Legeme, og kort efter opgav han Aanden. Eoppa undkom til sine Fölgere og berettede dem om Udfaldet. Men da Kongen var död, saaes en lys Stjerne paa Himlen, og fra den udbredte sig en lysende Straale, af Form som en Drage, og af Dragens Mund udgik to Straaler, hvoraf den större lyste syd over hele Frankerig, men den anden udbredte sig over Irland og fordelte sig i syv Straaler. Da denne Begivenhed blev berettet for Ytber, spurgte han Merlinus, hvad dette betöd. Merlinus svarede: O, den store Sorg! nu er Aurelius död, til stort Tab for enhver Mand; gaa

— [6]) *tilf.; i B staaer:* geyrði hann honum reyckiu hægia. Síðan geyrði hann honum dryck.

fær sigr, ok stjarna sú, er sýndist í dreka líki, merkir þig, en geisli sá er yfir Frakkland stóð merkir sun þin*n*, því at hann verðr svâ voldugr, at hann eignast öll þau ríki er geislin*n* stóð yfir; en annarr geisli merkir dóttur þína, hon mun giftast á Írland, ok munu vij kyn frá henni koma. Yðir [1] ifaði hvârt svâ mundi vera, en þó fór hann móti þeim Gallímanus ok Pacencíus, ok tókst þar harðr bardagi, ok fèllu þeir báðir Gallímanus ok Pacencíus, en Yðir [2] hafði sigr, ok tók konúngdóm yfir öllu Brettanía [3]. Hann lèt gera ij dreka or gulli, ok lèt hengja upp yfir leg föður síns í Ambrí [4], en annan*n* lèt hann bera fyri sèr í [bardaga, hvar sem hann stríddi [5]; var hann síðan kallaðr Yðir [6] drekahöfuð.

33. En eftir andlát Aurelíus samnar Otta Heimgestssun her saman, ok ferr til Bretlands, ok sezt um Jork, ok þar kemr móti honum Yðir með Breta her, ok tekst þar orrosta, ok börðust til netr; þá tóku Bretar at flýja á eitt hátt fjall, þat var allt lukt með hömrum háfum. Saxar settust um fjallit. En er nátta tók ok myrkt var orðit, þá steyptist Yðir með her sin*n* ofan af fjallinu á Saxa úvarandi [7]; fèll þar fjöldi af Söxum, en Otta varð handtekin*n* ok settr í járn ok færðr í Ytoníam [8]. En at páskum gerði konúngr veizlu öllum ríkismönnum í landinu.

---

1) Yðer fór þegar ok barðist uið Pascentem ok felldi hann með mikin heiðíngia her, *B, hvormed dette Haandskrift slutter ved en tilfældig Afbrydelse, saaledes at 6½ Linies Plads staaer uskreven.* — 2) Yter, *her, H.* — 3) *T (Membran-Haandskrift i Thotts Saml. Nr. 1763. 4) begynder her med et nyt Kapitel og stort Begyndelsesbogstav*: Uther tók ríki allt oc konúngdóm yfir Bretlandi. — 4) obtulit unum in ecclesia primæ sedis Guintoniæ, *Geoffr., men kort för berettes der, at Aurelius er bleven begravet* prope cœnobium Ambrii; lèt þar vera annan heima í kirkju, *T.* — 5) *fra* [sócnum, huar sem hann háði bardaga, *T.* — 6) Yter, *H;* vtherdrekahöfut, *T;* Utherpendragon, quod Brittannica lingua caput dra-

nu og kæmp, thi du vil seire, og den Stjerne, som saaes i Drageskikkelse, betyder dig, men den Straale, som lyste over Frankerig, betegner din Sön, thi han vil blive saa mægtig, at han kommer i Besiddelse af alle de Riger, som Straalen omfattede; men den anden Straale betegner din Datter, hun vil blive gift i Irland og fra hende ville stamme syv Slægtrækker. Ytber tvivlede om Sandheden heraf, men desuagtet drog han imod Gallimanus og Pacencius, og der opstod en haard Kamp, hvori baade Gallimanus og Pacencius faldt, men Ytber seirede og blev Konge over det hele Brittannia. Han lod gjöre to Drager af Guld og lod den ene hænge over sin Faders Gravsted i Ambri, men den anden lod han bære foran sig i Slaget, hvor som helst han kæmpede; han blev da derefter kaldet Ytber Drageboved.

33. Men efter Aurelius's Död samler Otta, Heimgests Sön, en Hær og drager til Bretland og beleirer York; der möder ham Ytber med Britte-Hæren og det kommer der til Slag, saa at de kæmpede til Nattens Frembrud; Britterne flygtede da op paa et höjt Bjerg, som overalt var omgivet med höjt Klippebælte. Saxerne gave sig til at beleire Bjerget; men da Natten kom og Mörket var indtraadt, da bröd Ytber frem med sin Armee ned fra Bjerget og styrtede sig over de uforberedte Saxer; der faldt en Mængde Saxer, men Otta blev fangen og sluttet i Lænker og fört til Ytonia. Men ved Paasketider gjorde Kongen Giestebud for alle Rigmænd i Landet; blandt Gjesterne var Gorlois,

---

conis appellamus, *Geoffr.* — [7]) *T har Sagaen her vidtlöftigere, overeensstemmende med Geoffr.* — [8]) þeir Otta ok Eupa (Eosa, *Geoffr.*) vrðu handteknir báðir oc kastað i myrkuastofu. Gillomanius flýði heim til Írlandz oc hafði látið mikit lið oc vndi hann stórilla við sína ferð; hann lifði skamma stund þaðan af oc andaðiz af sótt, en til konúngs var tekinn eptir hann son hans er Loð hèt, hann var vinsæll maðr oc var engi vuin Breta, *T.*

Gorlóis Kornbreta konúngr var þá þar ok hans kona; hon var allra kvenna fríðust; konúngr rendi hug sínum til hennar, ok talaði við hana leynilega; þetta fann hertoginn ok fór brott frá veizlunni með konu sína utan konúngs orlof, ok setti hana í turn einn [1]; en er Gorlóis vildi eigi fara aftr til veizlunnar, varð konúngr reiðr ok sendi menn at sitja um kastalann, svâ at hvârki kœmist menn þaðan til eða frá. Konúngr segir Merlínus [2], at hann má eigi heilsu sinni halda, ef hann nær eigi konu hertogans. Merlínus mælti: þat er eigi mjök hœgt, því at þángat er eitt þröngt einstigi, þat er verja megu fyri öllum Breta her iiij riddarar, þeir er þar vaka yfir bœði netr ok daga; en þó má ek svâ gera, at þar sýnist Gorlóis sem þú ert, en Úlfin rádgjafi þinn [man sýnast, ok svà ek, sem hennar ij þjónustumenn [3], ok megu vèr þá fá orlof í turninn. Þetta ráð þiggr konúngr; fara þeir síðan til kastalans ok verðr þetta allt svâ sem Merlínus gaf ráð til; hugði Ígerna þá nótt at hon svæfi hjá Gorlóis bónda sínum.

34. En er herrinn saknaði konúngs, þá hugðu þeir hann svikinn vera ok ljópu á hendr Gorlóis ok drápu hann, ok mestan þorra liðs hans. Menn sögðu Ígerne konu hans þau tíðindi, en hon vissi eigi hversu þetta kom til, því at hon þóttist hjá honum sofið hafa þá nótt. Konúngr mælti þá: sjá máttu at ek lifi, ok man þat ráð líkast, at fara á konúngs fund ok biðja miskunar. Gengr konúngr þá brott, ok til liðs síns, ok tekr þá aftr allan slíkan hátt

---

1) lèt hana koma í einn háfan turn, er hèt Tindagiol, skamt frá sjó (posuit eam in oppido Tintagol in litore maris, *Geoffr.*), þat var sua aurugt vigi, at þótt allr Breta herr sækti (sækta, *T*) at, þá máttu vel þrír riddarar veria. því at þessi kastali var allr luktr sió oc hömrum, oc þángat var sua þraungt einstigi, at engi van var á at þángat mætti komaz, ef nockurir menn veri til varnar, *T.* — 2) *hos Geoffr. og T raadförer Kongen sig först med* Ulfin de Ricaradoch (Vlfinnr, *T*), *og denne henviser ham til*

Kornbritternes Konge og hans Dronning, den skjönneste blandt Kvinder; Kongen fæstede sin Hu paa hende og talte lönligen med hende. Dette mærkede Hertugen og drog bort fra Gjestebudet med sin Gemalinde uden Kongens Tilladelse, og indesluttede hende i et Taarn; men da Gorlois ikke vilde vende tilbage til Gjestebudet, blev Kongen vred og sendte Tropper til at beleire Fæstningen, saaledes at ingen kunde komme der til eller fra. Kongen sagde til Merlinus, at han kunde ikke beholde sin Sundhed, hvis han ikke fik Hertuginden. Merlinus svarede: den Sag er ikke meget let, thi derhen förer en snæver Bjergsti, hvor de fire Riddere, der ere satte til at bevogte den baade Nætter og Dage, kunne modstaae den hele Brittehær; imidlertid kan jeg dog mage det saa, at man anseer dig for Gorlois, og at din Raadgiver Ulfin og jeg blive antagne for hendes to Tjenere, hvorved vi kunne faae Indgang i Fæstningen. Dette vandt Kongens Bifald. Derpaa gik de til Fæstningen, og föjede sig da alt saaledes, som Merlinus havde forud anlagt; Igerna troede den Nat, at hun sov hos sin Gemal Gorlois.

34. Men da Hæren savnede Kongen, troede den at han var forraadt, og gjorde pludselig Angreb paa Gorlois og dræbte ham og den störste Deel af hans Hær. Da man nu berettede hans Kone Igerne denne Tildragelse, vidste hun ikke hvorledes dette hang sammen, da hun stod i den Tro, at hun havde sovet hos ham den samme Nat. Kongen sagde da til hende: her kan du see at jeg lever, men det raadeligste bliver nok at drage til Kongen og bede om Naade. Kongen gik da bort til sine Tropper og blev i alle Henseender den samme som för; han gik der-

Merlin. — [3]) *fra* [sua sem Jordan, þiónustumaðr þeirra, en ek mun synaz sem Butabes (Briceles, *Geoffr.*), annar þiónostumaðr þeirra, *T*, *nærmere efter Geoffr.*

sin*n* sem áðr hafði hann. Hann gengr síðan til kastalans, ok segir Ígerne allt eð sanna [; hon samþykkir þá við konúng, ok fèkk hann þá hennar[1]; þau áttu ij börn: hèt sun þeirra Artúrus en dóttir Anna; ok litlu síðarr fèkk konúngr krán*k*leika mikin*n* ok mœðilegan, ok meðan konúngr lá sjúkr, var þeim Otta leypt brott or myrkvastofu, ok fóru til Saxlands, ok fóru aftr til Bretlands með úvígjan her; ok er þetta spurðu Bretar, fýstu þeir konúng at gifta Annu dóttur sína Loð konúng*i* af Írlandi, ok þat var til ráðs tekit[2], ok ferr hann síðan með her móti Sõxum[3], ok varð þar harðr bardagi, ok laukst með því at Bretar flýðu. Ok er Yðir[4] konúngr spyrr þat, stefnir hann til sín öllum höfðíngjum, ok lèt bera sig á börum móti her Saxa. Þetta þótti Söxum mikil sköm*m*, at þeir skyldu berjast við sjúkan mann; þeir fóru þá í borg þá er Værolammum heitir, ok bjoggust þar fyri. Bretar brutu borgina, ok er Saxar sá þat, gengu þeir út af borginni, ok varð þar harðr bardagi; fèll þar Otta ok flest hans fólk, en þeir flýðu er lífit þágu. Konúngr varð glaðr við sigr sin*n* ok mælti: heldr vilda ek sjúkr vega slíkan sigr en

[1]) *fra* [oc með huerium brögðum hann hefir hana fengit: oc þó at þú þikiz nú mikinn skaða beðit hafa í drápi bónda þíns, þá munu skiótt ráðaz bætr á því fyri þá grein, at nú skaltu vera mín drotníng oc skal ek í ockarri samuist allt þat bæta sem ek hefir áðr brotið við þig, en hon mælti með miklum harmi: nú er ek sárliga suikin oc hörmuliga gint; hó, hó! segir hon, mikil óskaup ero vorðin, sua er sem ek sè vorðin banamaðr bónda míns, sua ágætz, honum unna ek (sem) líkama siálfrar minnar oc sua sem lífi mínu, hann villdi mèr allt gott oc þat skal verða alldri at ek gángi lostig í sama sæng þeim manni, er minn bónda hefir suikit, ok fyrr skal ek láta mitt líf en þat verði. Hon grætr nú sárliga oc berr sua mikinn harm, at engi maðr mátti hugga hana. Konúngrinn berr nú þetta mál fyri Merlínum speking, oc biðr hann nú sua gera með sínum ráðum at frvin samþycki honum. Merlínus mælti: herra, sagði hann, þat er lítil þraut, þvíat ek má gefa henni þann

paa til Fæstningen og fortalte Igerne hele Sandheden. Hun samtykkede da i Kongens Villie, og han giftede sig med hende; de avlede to Börn sammen, deres Sön hed Arturus og Datteren Anna. Kort efter faldt Kongen i en heftig og besværlig Sygdom, og medens Kongen laae syg, lod man Otta og hans Fölgere slippe ud af deres Fængsel, hvorpaa de gik til Saxland og droge derfra tilbage til Bretland med en umaadelig Hær. Da nu Britterne fik Underretning herom, raadede de Kongen til at gifte sin Datter Anna med Kong Loth af Irland, hvilket ogsaa blev besluttet; derpaa drog han med en Hær imod Saxerne og der blev en haard Kamp, som endte med at Britterne toge Flugten. Men da Kong Yther fik det at vide, kaldte han alle Hövdinger til sig og lod sig bære imod Saxernes Hær i en Bærestol. Dette ansaae Saxerne for en stor Skjendsel, at kæmpe imod en syg Mand, de droge da til den Borg, som hedder Verolamum og forskandsede sig der. Britterne fik Borgen nedbrudt, og da Saxerne saae det, gik de ud af Borgen og der blev en haard Kamp, hvori Otta faldt og störste Delen af hans Hær, men de, som reddede Livet, toge Flugten. Kongen glædede sig ved sin Seir og sagde: heller önskede jeg at vinde en slig Seir som syg, end at

---

dryck, at hon muni engar heiptir við þig, en verði þèr vel vnnandi. Merlínus gefr henni þann dryck, at hon kastar þegar öllum ecka oc ángri, oc samþyckir konúnginum, oc fær hann hennar, *T, uden at noget tilsvarende findes i Geoffr.* — [2]) ok voru þeirra synir Hóel, oc Móreið oc Valuen, *t. T, men modstridende de övrige, som kalde disse Söstersönner.* — [3]) í mót þeim Otta oc Erfa, oc áttu þeir saman nockurar orrostur oc kom lið Breta iamliga á flótta oc fèll þeim þúngt í öllum bardaugum. En er (Yðir) frá þetta, þá stefnir hann til sín öllum höfðíngium sínum, oc er þeir komu þagat, mælti hann sua: mikil hörmúng er þat, segir hann, ef tign oc velldi Bretlandz skal leg . . . . . *her ere to Blade tabte af T.* — [4]) Yter, *H.*

flýja heill. Ein*n* saxneskr maðr blandaði eitri í drykk hans, ok dó hann litlu síðarr, ok fluttu þeir lík hans til þess múnklífis er bróðir hans hvílir í, ok var búið um [gröft hans[1] með mikilli virðíng, ok var hann mörgum manni mjök harmdauðr.

Artúr*r* til konúngs tekinn.

35. At þrim vikum liðnum eftir an*d*lát Yðir[2] var Artúrr sun hans[3] til konúngs tekinn, ok kórónaðr í borg þeirri er Cilestría[4] heitir; hann var þá xv vetra gamall. Hann var mikill á vöxt, venn at áliti, spekíngr at viti, örr af fè, sterkr, harðr ok vâpndjarfr, glaðr ok góðr vinum en grim*m*r úvinum, fastnæmr ok forsjáll, sið*l*átr ok sigrsæll, víðfrægr ok at öllu vel men*n*tr. En litlu síðar*r* en hann var til konúngs tekin*n* spurðist at Saxa her*r* var komin*n* í landit, ok hafði eytt allt ríkit frá Katanesi ok suðr til Humru. Síðan fór Artúrr með her móti þeim; höfðíngi Saxa hèt Kolgrímr[5]; þeir hittust þar sem Þverá[6] heitir, ok varð þar mikil*l* bardagi ok flýðu Saxar í borgina Jork; konúngr settist um borgina. Þetta spurði Balldúlfr, bróðir Kolgríms; samnar hann at sèr vj þúsund manna ok ætla*r* til liðs við Kolgrím; ok er þeir koma x mílur frá Jork, námu þeir staðar. Konúngr varð varr við þeirra ferð, ok gerir móti þeim Cador jarl með mikin*n* her, ok rèðu þeir þegar til bardaga, ok fèllu sumir Saxar, en sumir flýðu. Balldúlfr undi illa við sinn úsigr ok lèt klippa hár sitt ok raka skegg sitt á leikara hátt; hann fær sèr hörpu ok ferr í herbúðir konúngs ok skemti þar; ok eina nótt kom hann sèr með festi í borgina, ok varð bróðir hans honum fegin*n*; gerðu þeir þá menn til Saxlands at biðja liðs Kelldrik[7] hertoga, ok samnar hann síðan her ok ferr til Bretlands

---

[1]) *rettet; fra* [hann gröft, *H.* — [2]) Yter, *H. I Geoffr. begynder her den niende Bog.* — [3]) hann, *H.* — [4]) Cilcestria, *Geoffr.* — [5]) duce Colgrino, *Geoffr.* — [6]) juxta flumen Duglas, *Geoffr. (IX, 1).* — [7]) *saal. senere H, men her* Kolldrik; Cheldricum, *Geoffr.*

flygte som sund. En Saxer blandede Gift i hans Drik, hvoraf han kort efter döde; man flyttede da hans Lig til det Kloster, hvor hans Broder hviler, og han blev stedt til Jorden med stor Pragt, og blev meget savnet af Folket.

Artur vælges til Konge.

35. Tre Uger efter Ythers Död blev hans Sön Artur valgt til Konge og kronet i den Borg som hedder Cilestria, han var dengang femten Aar gammel. Han var höj af Væxt, smuk af Anseelse, viis af Forstand, gavmild af Gods, stærk, haardför og kampdjærv, glad og venlig mod Venner men grum imod Fjender, fastholden og forsigtig, maadeholden og sejersæl, vidtberömt og i alle Henseender udmærket. Kort efter at han var valgt til Konge rygtedes det, at en Hær af Saxer var kommen i Landet og havde ödelagt hele Riget fra Katanes syd til Humberen. Artur drog da med en Hær imod dem. Saxernes Hövding hed Kolgrim. De stödte sammen der som nu hedder Tveraa (Duglas), og der stod et stort Slag, hvorfra Saxerne flygtede ind i Borgen Jork, men Kongen begyndte at beleire Borgen. Dette hörte Kolgrims Broder Baldulf, han samler om sig sex tusinde Mand, i den Hensigt at understötte Kolgrim, og da de kom Jork paa ti Mile nær, gjorde de Holdt. Kongen fik Nys om deres Forehavende og skikkede imod dem Jarlen Cador med en betydelig Hær; det kom strax til et Slag, hvori en Deel af Saxerne faldt, men Resten flygtede. Baldulf sörgede over sit Tab og lod sit Haar klippe og sit Skjæg afrage, efter Spillemænds Skik, han fik sig en Harpe og kom til Kongens Leir og spillede der, men en Nat fik han sig halet ind i Borgen ved Hjelp af et Toug, og hans Broder tog imod ham med Glæde. De sendte da Mænd til Saxland, for at hente til Hjelp Hertug Keldrik, og samlede da denne strax en Hær og drog til Bretland med sex hundrede Skibe; de lagde til ved

með DC skipa; þeir koma við Skotland. Þetta spyrr Artúr*r* konúngr, ok gerir hann boð eftir Hóel[1] systursyni sínum[2], ok kom hann til konúngs með xv þúsundrað hermanna; fóru þeir síðan báðir saman mót heiðíngjum, ok mœttust þeir við á eina; tókst þar harðr bardagi, áðr heiðíngjar flýðu. Konúngr rak flóttan*n* í skóg þann er Callídoníus[3] heitir; þar tóku heiðíngjar móti ok felldu þar mart af Bretum. Síðan lèt konúngr fella mörkina at þeim, svâ at þeir máttu hvergi brott komast. Heiðíngjar sjá nú, at þeir voru uppgefnir, sendu nú boð til konúngs ok buðu honum gull ok silfr sèr til lausnar, ok varð sú þeirra sætt, at þeir skattgildu *sik*[4], ok gáfu honum þar gisla til; en er þeir komu brott, min*n*tust þeir síns man*n*skaða ok rufu sættina við konúng[5] ok herjuðu á ríki hans; en er konúngr varð þess varr, lèt hann drepa alla gislana ok fór síðan móti þeim með her. Hóel systursun hans var sjúkr, ok mátti honum eigi lið veita, ok er þeir sá herbúðir heiðíngja, þá talar[6] Artúr*r* konúngr fyri herinum ok eggjar þá til framgöngu[7]; hann var svâ herklæddr, at hann hafði fjórfalda brynju; hann hafði hjálm af enu sterkasta stáli, ok grafin*n* á ein*n* ormr með undarlegum hagleik; hann hafði þat sverð er Kalebúrnum hèt, þat var svâ mikit at þat

---

[1]) Koel, *her, H.* — [2]) erat autem Hoelus filius sororis Arturi, ex Dubricio rege Armoricorum Britonum generatus, *Geoffr.* — [3]) nemus Caledonis, *Geoffr.* — [4]) *tilf.;* promiserunt se daturos ei tributum ex Germania, *Geoffr.* — [5]) konvngs, *H.* — [6]) takal, *H.* — [7]) *her begynder T igjen i Slutningen af Kong* Arthurs *Tale (jevnf. Geoffr. IX, 3) saal.:* i aullum mannraunum þeim er ver þolum fyri guðs nafni. *Derpaa tilföjer T, frit efter Geoffr. IX, 4:* Eptir þat geck Dubricius erkibiskup vpp á eina hæð, oc kallaði á lýðinn, sua mælandi: þèr góðer dreingir, er prýddir erut táknum kristiligrar trúar oc ágætir at góðum siðum, reyndir at ráðuendi oc rauskuer í framgaungum! minnumz á manndóm oc milldi þá sem erut skyllder at veita vinum yðrum oc fèlugum, er nú ero miog þraungðer af heiðnum mönnum, kostið nú oc dugit

Skotland. Dette spurgte Kong Artur, og skikkede Bud efter sin Söstersön Hoel, der da strax drog til Kongen med femten tusinde Mand; derpaa droge de begge i Forening imod Hedningerne, og stödte paa dem ved en Flod, hvor der blev en haard Kamp, indtil Hedningerne toge Flugten. Kongen forfulgte de flygtende ind i en Skov, som kaldes Callidonius (den kaledoniske), der gjorde Hedningerne Modstand og dræbte mange af Britterne. Kongen lod da Skoven fælde omkring dem, saa at de kunde til ingen Side slippe ud; da nu Hedningerne saae, at de vare komne i en redningslös Stilling, skikkede de Bud til Kongen og böd ham Guld og Sölv som Lösepenge; de forligtes saaledes, at de forpligtede sig til at betale Skat og stillede Gidsler til Pant derpaa, men da de kom bort, mindedes de det lidte Mandetab, og bröde det med Kongen stiftede Fordrag og hærgede hans Rige; men da Kongen fik Efterretning herom, lod han alle Gidslerne dræbe og drog derpaa med en Hær imod Fjenden. Hans Söstersön Hoel var da syg og kunde ikke yde ham Hjelp. Da de nu saae Hedningernes Leir, holdt Kong Artur en Tale til Hæren og opmuntrede den til Tapperhed; hans Rustning var saaledes beskaffen, at han var ifört en firedobbelt Brynje, han bar en Hjelm af det stærkeste Staal, hvorpaa en Orm (Drage) var indgravet med en vidunderlig Kunst; han havde det Sværd som hed Kaleburnum, det var saa

---

oc beriz hraustliga fyri yðru fè oc frelsi, því at á yðr mun liggia eilift brigzli ef þèr standit eigi í mót af öllu megni yðrum vuinum. gángit fram vhræðiliga oc þolit þrekmannliga dauðann, þótt hann komi fram, því at sá dauði er sigr oc lausn alldarinnar, er maðr tekr sakar bræðra sinna. Nú látið yðr eigi í augu vaxa í þessa mannraun at gánga, því at hverr er til skripta gengr ok sýnir guði sanna iðran sinna synda, þá mun hann hólpinn auruggliga í sínum dauða. Síðan blezaði hann allt liðit oc bað herklæðaz skiótt oc vaskliga, í nafni drottins oc sællar Marie.

var fám mönnum vâpnhœft; hans skjöldr var gerr af enum sterkustum húðum, ok pentað á líkneski vârrar frú, því at hann kallaði á hana jamnan sèr til traustst; hans stóra spjót hèt Ron [1]. Nú lystr saman liðinu [2] ok börðust þann dag allan, ok skilði nótt bardagann.

36. Um [3] morguninn, er vígljóst var, hófst orrosta með þeim af nýju, ok fèll mart fólk af hvárumtveggjum, ok fleira af Bretum; ok er konúngr sèr fall sinna manna, verðr hann ákaflega reiðr, ok bregðr sverði sínu ok höggr á tvær hendr, ok felldi á lítilli stundu lxx manna ok cccc, ok í þeirri svipan fèllu þeir báðir brœðr, Kolgrímr ok Balldúlfr, ok margar þúsundir manna; flýði þá Kelldrik hertogi ok allr Saxa her. Konúngr lèt reka flóttann, ok fèll Kelldrik í flóttanum, ok mestr þorri liðs hans. Konúngr fór þá til Írlands, ok lagði þat undir sig, ok svâ Skotland með sama hætti [4]. Systursynir Artúrs konúngs voru þá með honum. Hóel ok Módred, Valvein ok Lancelot,

---

[1]) *T beskriver saaledes Arthurs Rustning:* Artus konúngr tók þá bryniu sína, gerua af hinu harðazta stáli, oc steypir (á) sig; síðan tekr hann hiálm sinn Hercpandum, allan gylldan, harðara hueriu stáli oc grafinn í dreki einn af gulli, oc setr á haufuð sèr; þá tekr hann suerð sitt Kaleburnium oc gyrðer sig með, allra suerða bezt, þeirra er þá voru borin í þann tíma; hauggspiót sitt tók hann í haund sèr, þat er Eron (Ron, *G*) hèt, allra spióta bezt, þeirra er þá voru borin. Hann tekr þá ok skiolld sinn Pridon (Priwen, *G*), hann var þyckr oc þolinn, þar var laugð á með gulli líkneskia Maríe drotníngar, oc á hana hèt hann í raunum aullum til traustz sèr oc fulltíngs. Oc er hann var vapnaðr með sua góðri herneskiu oc ágætri, þá varð allr herrinn glaðr við, er þeir sá sinn haufðíngja oc formann sua vlíkan aullum avðrum, oc treystvz þeir sua vel hans ham*ín*giu, at þeir gengu aller glaðer til þessar orrosto. — [2]) lystr síðan sókn saman, *T.* — [3]) *T fölger nærmere Geoffr. saaledes:* Saxar sóttu upp á fiallit oc settu þar sínar herbúðer, oc höfðu þat fyri vígi um nóttina. En Artus setti sínar herbúðer vnder fiallinu. en þegar vm morgininn sækir hann vpp á fiallit með allan sinn her oc fær hann mikit manntión, því

svært et Vaaben, at det kun var hændeligt for faa; hans Skjold var dannet af de stærkeste Huder, og der paa malet vor Frues (Marias) Billede, thi hende paakaldte han idelig til Hjelp; hans store Spyd hed Ron. Nu stödte Hærene sammen og kæmpede den hele Dag, indtil Natten gjorde Ende paa Slaget.

36. Næste Morgen, saa snart det blev kamplyst, begyndte Slaget paa ny, og mange Folk faldt paa begge Sider, men dog flere af Britterne; og da nu Kongen saae sine Mænds Fald, blev han heftig vred og svang sit Sværd, og hug om sig til begge Sider og fældede i en kort Stund firehundrede og halvfjerdsindstyve Mand. I denne samme Vending faldt begge Brödrene, Kolgrim og Baldulf, og mange Tusinder andre, hvorpaa Hertug Keldrik flygtede og den hele Saxehær. Kongen lod de flygtende forfölge og paa Flugten faldt Keldrik og den störste Deel af hans Hær. Kongen drog da til Irland og underkastede sig dette Land, ligesom ogsaa Skotland. Kong Arthurs Söster-

at Saxar vorðuz alldiarfliga bæði með grióti oc skotum, haufðu þeir iarðarmun oc áttu at vega forbreckis. Oc þá komz Artus vpp á fiallit með allan sinn her oc tekz þá harðr bardagi oc ifanligr, huersu hníga mundi, lúngar stunder. — [4]) *T udförer dette vidtlöftigere, i Overeensstemmelse med Geoffr., navnlig optager den Episoden* de lacu Lumond *og de andre Söer (G. IX, 6-7), saaledes:* En þeir Írar oc Skotar flýðu í ey þá er í voru brunnar Arthi konúngs, oc voru þar margar gnípur oc í þeim gnípum voru iammargir ernir sem gnípurnar voru oc fylgðu þar þau merki, at honum máttu fáer hlutir á vuart koma . . . . Artus konúngr var þar um stundar sakir oc vndraðez Kóel miög vatn þat et mikla er þar var, því at af því vatni féllv lx stór-á oc lágu þar í lx eyia, en í þeim eyium voru lx gnípna, en í gnípunum voru lx arnar-hreiðra, oc þó at af því vatni flyti framm lx stór-á; þá féll þó eigi meirr en ein á til siáfar. Artus konúngr sagði honum til, at þaðan skamt féll eitt vatn, oc var þat tuítugt at breidd, en hálfþrítugt at leingd, oc fiskar með fiórum kynium, oc ero í sínum fiórðúngi vazins huerir fiskarnir, oc gánga aunguer meirr en vm

ok Yvein, hans faðir var Loth, Hörðalands konúngr, af Alrekstöðum í Noregi. Kona Artúrs konúngs hèt Gunnvör[1], hon var dóttir Kadoris hertoga. Artúrr konúngr fór enn aðra herferð til Írlands, ok lagði þat undir sig, ok í þeirri ferð vann hann[2] Orkneyjar ok Hjaltland ok Suðreyjar, Danmörk ok Noreg, Færeyjar ok Gotland, ok lagði skatt á öll þessi lönd; síðan sneri hann heim til Bretlands, ok drifu þá til hans margra höfðíngja synir, ok gerðust honum handgengnir ok eiðsvarar hans. Í þenna tíma andaðist Sighjálmr[3] Noregs konúngr, hann var bróðir[4] Loths[5] konúngs, er þá átti Önnu, systur Artúrs konúngs. Sighjálmr hafði fóstrað Valvein, bróðursun sinn ok systursun Artúrs konúngs; hann gaf honum allt ríki eftir sig, því at hann var sunlaus, en Norðmenn vildu eigi hafa brezkan konúng yfir sèr, ok tóku þeir til konúngs þann mann er Rikúlfr hèt. En er þetta frá Artúrr[6] konúngr, þá ferr hann til Noregs með miklum her; varð þar harðr bardagi ok fèll þar Rikúlfr. [Vann nú Artúrr konúngr allan Noreg ok Danmörk undir Valvein[7].

37. Síðan ferr Artúrr konúngr til Frakklands[8]; Leó keisari hafði þann höfðíngja sett yfir Franz, er Frolló[9]

---

sinn fiórðúng. Þá sagði hann honum, at vatn þat var oc í hans valldi, er Liliguein (Linligwan, *G*) heiter, oc quað hann þat vera suelg þá er þat kom í sjó, oc hrauð stundum sua hátt vpp ór sem fiall veri, en stundum dró at sèr fast, allt þat er í nánd var. *Derefter beretter T om, at Artus gjenoprettede Erkebispestolen i York og indsatte tre Brödre, Loth, Urianus og Anguselus, i deres Riger (jevnf. Geoffr. IX, 8-9).*

[1]) Guenuere, *T;* Guanhumara, *Geoffr.* — [2]) lagði hann undir sig öll norðrlönd, *T, hvorpaa der opregnes de samme Lande som her, i noget forskjellig Orden, og med den Forskjel, at Skotland staaer istedenfor Gotland. I Geoffr. staaer:* Subjugatis itaque totius Hiberniæ partibus, classem suam direxit in Islandiam eamque debellato populo subjugavit, [ok eptir vnnit Írland stefnir hann til Noregs, oc lèttir eigi fyrr en hann hefir unnit allan Noreg, *T*]. Exin — — Doldavius rex Gothlandiæ et Gunfasius rex Orcadum

sönner vare da i hans Fölge: Hoel og Modred, Valvein og Lancelot, samt Yvein, hvis Fader var Loth, Konge over Hördaland, fra Alrekstað i Norge; Kong Arthurs Gemalinde hed Gunnvör, Datter af Hertug Kador. Endnu et andet Hærtog foretog Kong Arthur til Irland, og erobrede dette Land, og paa det samme Tog underkastede han sig Örkenöerne og Hjaltland og Syderöerne, Danmark og Norge, Færöerne og Gotland, og beskattede alle disse Lande; derpaa vendte han hjem igjen til Bretland, og flokkedes da om ham mange Hövdingsönner, som bleve hans Hirdmænd og eedbundne til ham. Ved denne Tidspunkt döde Sighjalm, Konge i Norge, Broder til Kong Loth, som da var gift med Anna, Kong Arthurs Söster. Sighjalm havde opfostret sin Broders Sön og Kong Arthurs Söstersön Valvein, og skjenkede ham hele Riget efter sin Död, thi han havde ingen Sön, men Nordmændene vilde ikke have en brittisk Konge over sig, og valgte til Konge en Mand ved Navn Rikulf. Men da Kong Arthur fik dette at vide, drog han med en talrig Hær til Norge; der blev en haard Kamp og Rikulf faldt; saaledes vandt da Kong Arthur hele Norge og Danmark for Valvein.

37. Derefter drog Kong Arthur til Frankerig; Keiser Leo havde sat en Mand, ved Navn Frollo, som Hövding

ultro venerunt. *Flere Lande nævner Geoffr. ikke paa dette Sted, men lægger til, at Kong Artus derpaa er vendt tilbage og har været hjemme i tolv Aar.* — [3]) Sigi, *her, men nedenfor* Sighiálmr *T;* Sichelinus, *Geoffr.* — [4]) fauður broðer Loths konúngs, systur sonar Artus konúngs, *T;* erat Lot nepos Sichelini, *Geoffr.* — [5]) Lotht eða Lothz, *H.* — [6]) Art[v], *H.* — [7]) *fra* [leggr Artus konúngr þá enn vnder sig í annat sinn allan Noreg, oc setr Loth frænda sinn þar ifir, oc þá gaf hann Danmaurk Valuen (Walvano, *G*) systursyni sínum, oc var hann þá xij vetra gamall, *T.* — [8]) En er hann hafði vnder sig lagt alla norðrhálfu heims, þá fór hann suðr vm sió, sua sem segir í Merlínus spá, oc fór þar herskilldi yfir, *T.* — [9]) *saal. H, T;* Flollo, *Geoffr.*

hèt, hann var tröllum líkari en mönnum fyri afls sakir [1]; hann ferr móti Artúri konúngi, ok átti stríð við hann, ok flýði undan í París, en konúngr settist um borgina; en er Franzesum þröngði húngr, þá bauð Frolló Artúr konúngi til einvígis, ok þat játtaði konúngr glaðlega, ok riðust þeir síðan at með spjótum [2], ok skaut konúngr Frolló af hesti, en þó varð hann ekki sárr. Frolló ljóp upp ok lagði hestin*n* undir konúngi, ok fèll konúngr þá til jarðar, ok hugðu Bretar at konúngr væri sárr vorðin*n*. Konúngr ljóp skjót*t* á fœtr, ok börðust þeir lengi, en svâ lauk, at konúngr klauf [3] höfuð Frolló [4] með hjálmi allt í herðar niðr, ok eignaðist konúngr síðan allt Frak*k*land [5]. [Hann gifti Bjaðvöru dóttur sína Estrúsíam skenkjara sínum, en Adenagíam gifti hann Kæi [6] ráðsmanni sínum [7]; skipti hann síðan öllu Frak*k*landi með sínum mönnum. Rikon [8] hèt kappi ein*n* í Franz, hann var nálega risi at afli ok vexti [9]; hann nauðgaði [10] konúnga, til þess at þeir flægi af [11] skegg sín [12] ok sendi honum í skatt, síðan lèt hann þat gera til fóðurs undir eina skikkju [13]; hann sendi þá orð Artúr konúngi, at hann sendi honum skegg sitt, ok því meiri sem hann var en aðrir konúngar þá skyldi hans

---

[1]) hann var mikill sem risar oc suartr sem iörð, oc var þó meira afl en uauxtr, hann var oc allra manna fimaztr til vapns oc því var trautt menzkra manna at eiga við hann vapnaskipti, *t. T.* — [2]) oc voru þeir dubbaðer til vtreiðar. Þeir tóku spiót sín oc aull sín vapn oc hlupu á sína hesta, oc hleypti síðan huarr móti auðrum alldiarfliga, *T.* — [3]) klavp, *H.* — [4]) Flollo, *her H.* — [5]) *her har T en udförligere Beretning, tildeels efter Geoffr.* — [6]) Kiæi, *H.* — [7]) *saal. T og H senere, men her* Rikion. *Episoden om Jætten Rikon* (Rithonem *hos Geoffr.*), *som T ogsaa sætter her, forekommer hos Geoffr. först senere hen (x, 3), i Sammenhæng med Episoden om Jætten* Mannvís *(see nedenf. Cap. 40).* — [8]) *fra* [*synes at være fremkommet ved en Misforstaaelse, eller Urigtighed i det Haandskrift, som Bearbeideren har haft for sig; efter Geoffr. kan kun her være Tale om fölgende Sæt-*

over Frankerig, han var i Kræfter mere lig Trolde end Mennesker; han drog Kong Arthur imöde og kæmpede imod ham, men tog Flugten til Paris, hvorpaa Kongen begyndte en Beleiring af Staden; da nu Franskmændene plagedes af Hunger, udfordrede Frollo Kong Arthur til Tvekamp; dette modtog Kongen med Glæde, hvorpaa de rendte imod hinanden med Spyd, og Kongen stödte Frollo af Hesten, men uden at han blev saaret. Frollo sprang op og gjennemborede Kongens Hest, hvorved Kongen faldt til Jorden og Britterne troede at Kongen var saaret; men Kongen sprang hurtig paa Benene, og de kæmpede længe, men Enden blev, at Kongen spaltede Frollos Hoved med Hjelmen heelt ned i Skuldrene, og derpaa kom han i Besiddelse af hele Frankerig. Kongen giftede sin Datter Bjadvör med sin Mundskjænk Estrusius, men Adenagia giftede han med sin Hofmester Kaj, og derefter deelte han hele Frankerig mellem sine Mænd. Rikon hed en Kæmpe i Frankerig, han lignede en Jætte i Styrke og Væxt; han tvang Konger til at flaae deres Skjæg af og sende ham i Skat, hvorpaa han lod dem sætte som Foder under en Kappe. Han skikkede da Bud til Kong Arthur, at sende ham hans Skjæg, og sagde, at paa Grund af hans Fortrin fremfor andre Konger skulde hans Skjæg anvendes til Kjölen (Kraven?) paa Kappen. Men da Kongen fik

---

ning som Forbillede (Geoffr. IX, 11): Tunc largitus est Beduero pincernæ suo Neustriam, quæ nunc Normannia dicitur: Cajoque dapifero Andegavensium provinciam, *hvilket i T gjengives saaledes:* Artus konúngr gaf Beduero byrla sínum þat ríki, er nú heitir Norðmandi, hann gaf oc mikit ríki Kaio steikara sínum. — [9]) oc enn mesti berserkr at yfirgángi oc viafnaði, oc bitu hann eigi iárn, hann tók þau fádœmi til, at, *T.* — [10]) kúgaði, *T.* — [11]) honum, *t. ur. H.* — [12]) at láta flá af sèr skeggin, með öllu skinninu, *T.* — [13]) en er þeir haufðu aunguan afla til at standa ímóti, þá fóru þessi endemi fram, oc lèt hann sèr þar af gera skickiu, *T.*

Til S. 96: *Jætten nævnes* Innvis. *Anmærkningerne* 7 *og* 8 *ombyttes.*

skegg til kjols á þetta klæði[1]. En er konúngi komu þessi orð, mælti hann: fyrri man ek gefa hann öllum tröllum, en hann fái mitt skegg eða kampa. Ferr þá konúngr til móts við Ríkonem, tekst með þeim harðr bardagi; Ríkon hjó eitt mikit högg í skjöld konúngs, ok klauf hann allan niðr að guðsmóður líkneskju, þá beit eigi lengra. Konúngr hjó þá í höfuð risanum ok beit ekki, en þó varð höggit svâ mikit at hausin*n* lamðis*t*. Risin*n* greip þá konúng svâ fast, at konúngr hrökk[2] undan; þótti mönnum þá úsýnt hversu fara mundi; en sakir þess at haus hans var lamiðr, þá fèll hann fyri konúngi[3]. Artúr*r* konúngr gerði þá boð öllum konúngum, [at hverr tœki sitt skegg, en þeir þorðu eigi at sœkja, ok játtu sig vera í því hans undirmenn[4]. En eftir þenna sigr[5] sat Artúr*r* konúngr í Bretlandi kyrr um v ár; hann lèt reisa eina mikla borg við á þá [er Óská[6] heitir, ok svâ stórar ij hallir, at engar eru stœrri í landinu, ok gervar á rúmverskan hátt[7]; hann bauð til sín at hvítasun*n*u[8] öllum konúngum, hertogum ok jörlum, ok öllum höfðíngjum í sínu ríki, ok var hann þá krúnaðr ok svâ drottníng, ok er *sú*[9] veizla víðfrægjust orðin[10] á norðrlöndum bœði at fornu ok nýju[11].

---

[1]) þvíat Rikon quez skylldu gera hans rètt því meira en annarra konúnga, at hans skegg skylldi vera til kials á skickiunni, *T.* — Hic namque [*Ritho gigas in Aravio monte*] ex barbis regum, quos peremerat, fecerat sibi pelles, et mandaverat Arturo, ut barbam suam diligenter excoriaret, atque excoriatam sibi dirigeret: ut quemadmodum ipse ceteris præerat regibus, ita quoque in honorem ejus ceteris barbis ipsam superponeret, *Geoffr.* — [2]) hrog, *H;* at hann stakaði við ok fór, *T.* — [3]) ok er þeir haufðu við ázt vm stund, þá mæddi kappann hausbrotið oc fèll hann oc geck Artus þá af honum dauðum, *T.* — [4]) *fra* [þeim er þángat áttu at vitia skeggia sinna, at þeir skylldu þau sækia, oc vinna þat til at gánga til einuígiss við siálfan hann, ella skylldu þeir vera hans undermenn oc honum skattgillder, oc engi þeirra var sua hraustr, at sækia þorði, þvíat þeir þóttuz ecki þar við sinn maka eiga at

dette Budskab, sagde han: för skal jeg forære ham til alle Trolde, end at han skulde faae mit Skjæg eller Bart. Kongen drog da imod Rikon, og der begyndte en haard Kamp imellem dem; Rikon hug et vældigt Hug i Kongens Skjold og spaltede det heelt ned til Gudsmoders Billede; videre bed ikke Sværdet. Kongen hug da i Kæmpens Hoved, men Sværdet bed ikke, dog blev Hugget saa svært at Hovedet blev lammet. Kæmpen greb da fat paa Kongen med en saadan Kraft, at Kongen veg tilbage, og Udfaldet syntes tvivlsomt, men paa Grund af at Kæmpen havde faaet sit Hoved lammet, faldt han for Kongen. Kong Arthur skikkede da Budskab til alle Konger, at hver kunde tage sit Skjæg, men de vovede ikke at hente det og tilstode derved at være ham underordnede. Efter denne Sejr sad Kong Arthur rolig i Bretland i fem Aar; han lod en stor Borg opföre ved den Flod, som hedder Oskaa, og to Haller, saa store, at ingen större findes i Landet, byggede i romersk Stil. Han indböd til sig til Pintsedag alle Konger, Hertuger og Jarler, og alle Hövdinger i hans Rige, da blev han og Dronningen kronet, og det Gilde, som der blev holdt, er blevet det mest berömte i Norden i ældre og nyere Tider.

---

skipta, *T.* — [5]) e. þessar barraztur oc hólmgaungur, *T.* — [6]) *saal. ifölge Geoffr. jevnf.* Óskará *ovenf.* Merlínus spá 2, 89; super Oscam fluvium, *Geoffr. IX, 12;* við á þá at Aska er nefnd, *T; fra* [eroska heitir, *H.* — [7]) ok ij. kirkiur, oc kanoka setr hiá annarri, en nunnusetr hiá annarri; hann lætr oc gera leikhús mikit oc skipat sua allt innan, oc þar hefir hann sua mikinn viðbúníng, sem til slíks ero sízt dæmi, *T.* — [8]) hvítadögum, *T.* — [9]) *tilf.* — [10]) orðit, *H.* — [11]) *Geoffr. opregner ved Navn en Mængde verdslige og geistlige Magnater, som kom til Gjestebudet, deriblandt:* Maluasius, rex Islandiæ; Doldavius, rex Godlandiæ; Gunvasius, rex Orcadum; Lot rex Norwegiæ; Aschillius, rex Dacorum; ex transmarinis quoque partibus: Holdinus, rex Rutenorum; Leodegarius, consul Boloniæ. — *T derimod nævner kun nogle af de*

Af Artúri konúngi ok hans mönnum.

38. Rúmverjar undu stórilla við, at þeir höfðu látið allt Gallía fyri Artúri konúngi, en þeir fengu enga skatta af Bretlandi. Leó keisari var þá farin*n* í Austrveg [1], en yfir Rúmanía hafði hann sett þan*n* höfðíngja, er Lúcíus hèt. En þau tíðindi urðu at enni stóru veizlu Artúrs konúngs, at þar kom*u* sendimenn af Róm [2], með brèfi því

indbudte, og til de strax anförte svarer der: Dollanius, Griklands konúngr; Gunnarius, Orkneyja konúngr; Loth, Noregs konúngr; Áskell Danakonúngr *(og noget för:)* — Sunnan um sjó voru þessir hertogar: Holduin oc Leotiganus (— garius). *Derefter fölger i T Beskrivelsen af Kroningshöitiden (jfr. Geoffr. IX, 13-15):* Hinn næsta dag þessar veizlu var Artus konúngr leiddr til kirkiu af fiórum erkibiskupum, oc setti Dubricius erkibiskup kórónu á haufuð honum, en fiórir konúngar báru fiogur suerð fyri honum, sua búin sem á gull eitt sæi. Erkibiskupar leiddu oc drotníngina til sætiss oc settu kórónu á höfuð henni, oc gingu fyri henni fiórar [*r.* fiórir konúngar; quatuor prædictorum regum, *G*], oc báru með sínum höndum fiórar huítar dúfur, sua sem sniórr. Oc er tíðum var lokit, þá ferr konúngr heim til hallar sinnar, oc aller hinir ágæztu haufðíngiar hans með honum; drotníng fór oc til hallar sinnar, oc fioldi ítra kuenna með henni. Þat hafði verit siðr lengi æfi, at sèr drucku huarir, karlar oc konur [consuetudinem Trojæ servantes, *siger Geoffr.*], oc enn villdu Bretar hallda þann sið. Hertogarnir af Fraklandi tóku þá sína þiónostu, þá er þeir höfðu haft fyrrum með Artho, til sæmðar huarumtueggium, þeim er þiónuðu oc hinum, er þiónat var. Kaius bar kráser fyri konúnginn Artum, oc var sua tíguliga búinn sem konúngar eða iarlar, oc voru meðr honum í þiónostu þúsund gaufugra manna, oc voru aller með einum búníngi. Krásadiskar aller voru af rauða gulli geruir, eða silfri oc settir gimsteinum. Beduerus byrli byrlar Artho, oc með honum fioldi annarra gaufugra manna. Aull ker oc bollar oc skáler voru af gulli eða brendu silfri; eptir slíkum hætti var allr búníngr í haull drotníngar, sua sem konúngs, eða framarr: allt var tialldat vefium enum dýrstum eða guðuef, oc gengu náliga aller menn í gullofnum klæðum. Þá er dryckiu var lokit oc hennar varð í milli, þá voru leikar oc taufl oc saugur. Þar var allzkyns

Om Kong Arthur og hans Mænd.

38. Romerne vare höjlig misfornöjede over at have tabt hele Gallien til Kong Arthur, og tilmed ingen Skatter at faae af Bretland. Keiser Leo var da reist til Österland, men havde stillet i Spidsen for Romerlandet en Hövding ved Navn Lucius. Under Kong Arthurs store Gjestebud skete den Nyhed, at der kom Afsendinge fra Rom, med

streingleikar: fiðlur oc gígiur, bumbur oc pípur oc simphóníam oc haurpur. Riddarar fóru vt af borginni oc skylmaz eða túrneraz, en til sá af borgarueggium bæði karlar oc konur, sumer kaustuðu steinum, sumer lèku at skáktafli, en þeir er sigruðuz áttu vísar vanir giafa af konúnginum, en góðan orðstír af alþýðu. Artus konúngr hafði þángat cc spekínga oc fræðimanna, oc skylldu þeir gamna hinum ellrum mönnum oc öllum þeim er voru at leikinum, eða þeirri skemtan sem áðr var tínd. Þessi gleði stóð yfir .iij. daga hina fyrstu þessarrar veizlu oc maurg aunnur, sú at hèr er eigi getið. Hinn fiórða dag veizlunnar skipti Artus konúngr giöfum með mönnum, oc lèt þat huern af sèr þiggia sem hann var fúsaztr til: gull eða silfr, eða gersemar, vâpn eða klæði dýrlig, borgir eða kastala, eða iók tign manna, er leituðu gaufugra kuanfánga Biskupum oc ábótum oc öðrum lærðum mönnum veitti hann mikil gæðe, oc náliga gædde hann alla nockurri virðíngu, þá sem hann hafði þángat boðit. At þessi veizlu varð mart til tíðenda: Dubricius erkibiskup gaf vpp stól sinn oc rèz í einsetu, en í stað hans var vígðr Davíð, frændi konúngs, oc þótti hann miog líkiaz siðum Dubricii. Þá lèt oc Samson erkibiskup sinn biskupdóm, oc var Celerius prestr tekinn í stað hans, oc fimm biskupar aðrer voru þar vígðer, oc mart var þar annat til tíðenda, þat sem hèr er eigi sagt. Þeir Bretar haufðu nú áðr í kyrðum setið v vetr oc skemtu sèr at slíkum hlutum oc mörgum auðrum, oc lifðu í miklum blóma.

[1]) var í Austrríki, *T.* — [2]) gerðu Rómueriar þat ráð, at senda menn til Artum konúngs. Þessir menn fóru með brèfum oc komu til Bretlands þá er Artus konúngr sat at veizlu, gættu sumir skipa en sumir gengu til hallar, oc gengu inn í haullina, þá er konúngr sat yfir borðum, xij menn venir oc vngir oc tíguliga búnir, oc bar huerr í hendi ker, en annarr lim af olífu-trè oc gengu fyri Artum

er svâ sagði: Lúcíus Rúmverja höfðíngi sendir Artúró slíka kveðju sem honum sœmir. Mjök undrumst vèr yðra dirfð, er þèr þorið at halda þeim skattlöndum, er vârir forellrar vunnu af yðrum frændum, oss Rúmverjum til styrks ok trausts. Nú stefni ek yðr til sjálfs keisarans, at bœta þar yður en stóru brot, svâ sem hans er miskun til, en ef þú fyrinemst þessa ferð, þá man ek hèr koma ok heimta þetta allt miskunarlaust af yðr. En er konúngr hafði lesið brèfið, rèðst hann um við vini sína hvat til ráðs skyldi taka: þá svarar Cador [1] Kornbreta konúngr: þat hefir ek óttazt at þessi veizlu, at vèr mundum [2] sakir sællífis týna vârri vígfimi [3]; höfu vèr ok á þessum v vetrum ekki gert, utan teflt ok leikit eða faðmað konur, ok fyri slíkt tapar margr veg ok virðíng; munu Rúmverjar engan sigr vinna yfir oss. Konúngr mælti: þat vitu vèr allir, at Júlíus Cesar eignaðist Bretland með svikum vârra landsmanna, en með engum rèttindum, þó at þeir hafi nokkora ríð hèðan skatt tekit; sýnist mèr þau málaefni vâr litlu minni, at heimta skatt af þeim, en þeir af oss, því at frændr vârir, Brennir ok Belir, hengðu xxx [4] Rúmverja á einu torgi í Róm, ok eignuðust síðan allt Rómanía. Constantínus Elenu sun, vârr frændi, eignaðist þat ríki, ok hans synir; hví er þat nú eigi rètt, at vèr heimtim stundum skatt af þeim? en því játti ek, at Fránkaríki höfu vèr af þeim unnið, ok þat hafa þeir at kæra. Þá mælti Hóel, konúngs systursun: yðr biðju vèr formann vera þessar ferðar, en vèr viljum allir fylgja yðr at sœkja Rómanía [5], því at svâ hafa vârir spámenn fyri sagt, at iij bretzkir

---

oc kuoddu hann virðuliga, oc fengu honum brèf í haund, þat er sua mælti, *T.*

[1]) *saal. H andre Steder, T og Geoffr.;* Sador, *her, H.* — [2]) *saal. her* (mvndv̄), *H.* — [3]) sóknfimi oc sigrsælld, eða auðrum braugðum ágætum, *T.* — [4]) *saal. her H og T;* suspensis in medio foro viginti nobilioribus Romanis, *Geoffr., jevnf. cap. 16.*

et Brev, saa lydende: Lucius, Romernes Hövding, sender Arthur slig en Hilsen som egner sig for ham. Höjligen undres vi over eders Dristighed, at I vover at holde de Skatlande, som vore Forfædre vandt fra eders Frænder, til Styrke og Stötte for os Romere. Nu stævner jeg eder for selve Keiseren, for der at afböde eders store Forseelser, efter hans naadige Bestemmelse, men hvis du undslaaer dig for denne Reise, vil jeg komme her og fordre alt dette af eder uden Skaansel. Men da Kongen havde læst Brevet, raadförte han sig med sine Venner om, hvad der nu skulde besluttes; da svarede Cador, Kornbritternes Konge: det som jeg har frygtet for under dette Gjestebud, det er, at vi vilde tabe vor Krigerdygtighed ved Vellevnet; vi have ikke heller i disse fem Vintre bestilt andet, end at spille og lege og omfavne Kvinder, men ved sligt taber mangen en Ære og Anseelse; men Romerne ville ikke sejre over os. Kongen sagde: det vide vi alle, at Julius Cesar fik Bretland ved vore egne Landsmænds Forræderi, men med ingen Ret, endskjöndt de (Romerne) i nogen Tid erholdt Skatter herfra, og det forekommer mig at være knapt mindre Grund til fra vor Side, at fordre Skatter af dem, end omvendt, da vore Frænder, Brenner og Beler, hængte tredive Romere paa et af Roms Torve og fik derefter hele Romerlandet (Romania) i Besiddelse. Constantin, Helenas Sön, en af vore Frænder, kom ligeledes i Besiddelse af samme Rige, og hans Sönner fremdeles; hvorfor skulde det da ikke være retfærdigt at vi undertiden kom til at kræve Skatter af dem? — men det erkjender jeg, at Frankerig have vi vundet fra dem, og det er fra deres Side en skjellig Grund til Anke. Da sagde Hoel, Kongens Söstersön: eder bede vi at ville blive Anförer for dette Tog, men vi ville alle fölge eder

— [5]) villdi vèr nú eigi at þú lètir þat fyri vinnaz at sækia Rómaríki, *T.*

menn skyldu eignast Rómaríki; nú hafa ij eignazt, en þú ert en*n* þriði; takið nú sigrin*n*, er sjálfr gengr heim at yðr[1]; man ek annaðhvârt, falla í þessi ferð eða fá sigr; skal ek fá yðr x þúsundir vaskra manna til þessar ferðar[2].

39. En er konúngr heyrir þessa áeggjan, þá býðr hann her út af öllu sínu ríki. Svâ er sagt, at hann hafði eigi minna her en XL þúsundraða[3], ok umfram fótgöngufólk; þessir höfðíngjar voru með honum: Cador Kornbreta konúngr, Gillimar Íra konúngr, Gunnasius Suðreyja konúngr, Palpanus Noregs konúngr, Áskell Dana konúngr, Angússelus Skota konúngr, Hóel konúngsfrændi, Malvasíus Tíle konúngr (þat heitir nú Ísland)[4]. Artúrr konúngr bað sendimenn Lúcíí segja svâ honum, at hann mundi til hans koma ok heimta skatt af Rúmverjum. En er Lúcíus frá þetta, samnar hann her um allt Rúmaríki[5], ok voru með Lúcíó þessir höfðíngjar: [Philippus Girkja konúngr, Manasar Serkja

---

[1]) taktu sigrinn, at siálfkrafi gengr at þèr! dýrkaþu oss sua at þú verðir tignaztr siálfr, *T.* — [2]) Þá reis vpp Auguselus Albanie konúngr oc mælti sua: ek em feginn yðuarri ætlan, sua at ek má þat eigi orðum inna oc ek gleymi öllum óttanum oc gleðiumz ek af bardaga, oc sua er ek giarn til bana Rómueria, sem sá maðr til dryckiu, er áðr hefir lengi þyst, eða stríðt vatn fellr til siáfar; feginn em ek þeim degi, at annathuart sè, at ek fái af þeim sár eða ek veiti þeim bana ella; góðr er sigrinn, enda er gott at falla við tír oc orðlofi, oc hafa vel fram gengit oc varit vel fè sitt oc frelsi, konur oc börn, oc gert konúngs sóma oc tign oc dýrð með dreingskap; hrindum af haundum rauskliga mannlærum þeim oc leggium alla þeirra tign við var metorð! ek fær til farar þessar ij þúsunder riddara oc of fótgángandi manna, at öllu vel búit, þat er þetta fólk þarf at hafa til herbúnaðar, skal ek huergi mik til spara, at gera konúngs sóma í öllum hlutum, þeim er ek má, *T, jfr. Geoffr. IX, 18.* — [3]) Hann hafði af Bretlandi einu saman lx þúsunda; með Artho voru í faur Skotar, Orkneyngar, Suðreyngar, Hialltar, Bretar, Gotar, Norðmenn, Danir, Valer, Frackar oc Flæmíngiar, Albaníar oc Norðimbrar, oc

for at angribe Romerland, thi det have vore Spaamænd forudsagt, at tre brittiske Mænd skulde komme i Besiddelse af Romerriget; hidtil er dette blevet Tilfældet med to, men du er den tredie; tager nu imod Sejren, siden den gaaer eder selv op i Hænderne; jeg skal enten falde i dette Tog eller vinde Sejer, og ti tusinde raske Mænd skal jeg skaffe eder til dette Tog.

39. Da nu Kongen hörer denne opæggende Tale, byder han en Hær ud af sit hele Rige. Der berettes, at han havde ikke mindre end fyrretyve Tusinde (Riddere), foruden Tropper til Fods; disse Hövdinger vare med ham: Cador, Kornbritternes Konge, Irekongen Gillimar, Gunnasius, Konge over Syderöerne, Palpanus, Norges Konge, Danekongen Eskil, Skottekongen Angusselus, Hoel Kongefrænde, Malvasius Konge af Tile (det hedder nu Island). Kong Arthur bad Lucius's Afsendinge sige ham, at han vilde komme til ham og fordre Skat af Romerne. Men da Lucius hörte dette, samler han en Hær over det hele Romerrige, og disse Hövdinger vare med ham: Grækernes Konge Philippus, Saracenerkongen Manasar, Corobia Konge

---

var talit allz riddaralið með honum cc þúsunda oc þriár þúsundir oc cc, utan fótgaungumenn oc knapar, *T.* — At reges ceterarum insularum, quoniam non duxerant in morem equites habere, pedites, quot quisque debebat, promittunt, ita ut ex sex insulis, videlicet Hiberniæ, Islandiæ, Gothlandiæ, Orcadum, Norwegiæ atque Daciæ, sexies viginti millia essent annumerata; ex Gualliarum autem ducatibus, Rutenorum – – – octoginta millia; ex duodecim autem consulatibus eorum, qui cum Guerino Carnotensi aderant, duodecies centum. Qui omnes simul erant centum octoginta et tria millia et ducenti, præter pedites, qui sub numero leviter non cadebant, *Geoffr.* — [4]) *Geoffr. anförer ikke paa dette Sted Anförerne i Artus's Hær nærmere end i den foregaaende Anmærkning er anfört; T anförer dem nedenfor, see S. 106 Anm. 1.* — [5]) um allan Austrueg oc vm Serkland, *T.*

konúngr, Corobía Spánlands konúngr, Síris Medíalands konúngr ok margir aðrir höfðíngjar, bœði hertogar ok jarlar; þeir höfðu svâ mikinn her at tölu sem ccc þúsundraða ok xij hundruð manna[1]. Artúrr konúngr setti eftir til landsgæzlu Móðreð systursun sinn með Gunnvöru drottníngu.

Stríð Rúmverja ok Artúrs konúngs.

40. Hina fyrstu nótt, er hann hóf ferð sína á Englandi, dreymði hann, at hann sá einn björn mikinn fljúga í lopti; honum þótti öll jörð pipra ok skjálfa, ok allt þat sem á henni var, af eimun þessa ens mikla dýrs. Konúngr þóttist sjá einn mikinn dreka, er kom móti birninum, hann flaug or vestri, ok lýsti af honum lánga leið um himininn, ok tekst með þeim harðr bardagi, en sá varð skilnaðr þeirra, at drekinn blès eitri á björninn, svâ at hann fèll til jarðar. Konúngr spurði spekínga sína, hvat þetta hefði at segja; þeir sögðu, at hans fylgja var drekinn en björninn risa fylgja, ok konúngr mundi sigra risann[2]. Konúngr spurði, er hann kom í Franz, til þess risa er Innvis[3]

[1]) *fra* [Ephistromus [Epistrophius, *G*] Grickia konúngr, oc Matezar [Mustensar, *G*] Serkia konúngr oc Alimannas Libíalands konúngr [Alifantinam rex Hispaniæ, *G*] oc Hirtacus Pardia [Parthorum, *G*] konúngr, oc Bocetus [Boccus, *G*] Media konúngr, Serteris Labia konúngur [Sertorius Libyæ, *G*], Pandasus [Pandrasus, *G*] Egiptalandz konúngr, Miscipsa Babilons konúngr, Paliteres [Polytetes, *G*] Bithinie konúngr, Theotus [Teucer, *G*] Frigie hertogi, Euandus [- der, *G*] hertogi Sirie, Ethion Boetie hertogi, Ypolitus af Crít, oc meðr honum margir jarlar oc haufðíngiar. Rómaborgar aulldúngar voru þessir; Lucius Catellus, Marius Hericulus [Lepidus, *G*], Gaius Metellus, Girtanius Muclius Catulsus [Quintus Milvius Catulus, *G*], Quintus Carucius. Þar var talit lið með Lucio lx þúsunda hins fimta hundraðs þúsunda oc eitt c. Þeir hófu ferð sína huarirtueggiu, Bretar oc Rómueriar enn fysta dag augusti mánaðar. — Þessir voru haufðíngiar með Artho: Augocelus Albanie konúngr, Cador Kornbreta hertogi [rex Cornubiæ, *G*], Gerinus Canocencis [Guerinus Carnotensis, *G*], Boso or

af Spanien, Siris Konge af Medien og mange andre Hövdinger, baade Hertuger og Jarler; de havde en saa stor Hær, at den var i Antal trehundrede Tusinde og tolvhundrede Mand stærk. Kong Arthur lod sin Söstersön Modred blive tilbage, for at bestyre Landet med Dronning Gunvar.

Krigen imellem Romerne og Kong Arthur.

40. Den förste Nat, som Kong Arthur begyndte sit Tog fra England, drömte han, at han saae en stor Björn flyve i Luften; han syntes at hele Jorden, og alt hvad der var paa den, zittrede og bævede ved Lyden af dette store Dyrs Fodtrin. Kongen syntes, at han saae en stor Drage, som kom imod Björnen, den flöj fra Vest, og det lyste af den over en stor Deel af Himlen; mellem dem opstod en haard Kamp, men de skiltes saaledes, at Dragen spyede Gift paa Björnen, saa at denne faldt til Jorden. Kongen spurgte sine Viismænd, hvad dette havde at betyde, de sagde, at Dragen betegnede ham selv, men Björnen en Jætte, og at han monne beseire Jætten. Da Kongen kom til Frankerig, fik han at höre om en Jætte, som hed

---

Auxnafurðu, Loth Noregs konúngr, Áskell Danakonúngr, Hoelus oc Valuen, systursynir Arthi, Karos (Cajus=Kæi) skutilsueinn oc Beduerus byrli, Hollduin hertogi [Holdinus rex Rutenorum] oc Guidardus af Peitu [Pictavensis, *G*], Jugen oc Jonathas, Vrgenus [Urgennius, *G*] af Badon oc margir aðrer ágæter menn oc haufðíngiar, *T.* — [2]) en Artus quez huggia at vera mundi fyri sameign þeirra Julii, oc mundi hann stiga yfir stólkonúnginn; þeir qváðu aðra raun á mundu verða. Þeir tóku land síðan oc gerðu sèr búðer á landi oc biðu þar vm nockurra nátta saker liðs síns, þess er vkomit var, *t. T.* — [3]) *Geoffr. giver ikke Jætten noget Navn men siger kun:* Interea nunciatur Arturo, quendam miræ magnitudinis gigantem ex partibus Hispaniarum advenisse, et Helenam, neptem ducis Hoeli custodibus ejusdem eripuisse, et in cacumen montis, qui nunc Michaelis dicitur, cum illa diffugisse, *T har Jættens Navn* Jannis *eller* Janius.

hèt, hann var þar sem Mikjálsfjall heitir; allt var við hann rætt [1]; hann hafði tekit til sín þá mey, er Elín hèt, hon var frændkona Artúrs konúngs [2]. En er konúngr spyrr þat, fór hann brott frá sínum mönnum eina nótt með iij. mann, ok er þeir komu at fjallinu sjá þeir elda ij í helli brenna. Konúngr gekk til hellisins, ok sá at Innvis risi sat við eld ok steikti ein*n* villigölt. Konúngr bað þá bíða úti. Konúngr gekk inn; ok er þetta sá risin*n*, tekr hann klubbu sína, þá er svâ var þúng, at eigi lèttu ij menn af jörðu. Konúngr hjó til risans með sverði í ennið, en risin*n* laust kylfunni til konúngs, en konúngr veik sèr undan, ok kom höggit niðr á jörðina hjá konúngi; varð þat svâ mikit högg, at allt fjallið skalf við, en þó at sár risans veri eigi mikit, þá ljóp þó af honum stórt blóð; risin*n* kastar þá kylfunni, ok ljóp at konúngi ok greip hann svâ fast at konúngr fèll á knè; um síðir þá mæðir risan*n* svâ blóðrás, at hann gat þá eigi upp staðit, ok ljóp þá konúngr upp ok hjó af honum höfuð; hann lèt geyma höfuðit til sýnis, því at konúngr hafði aldri fyrr í líka raun komit, nema þá er hann átti við Ríkonem; fór hann síðan til skipa, ok varð mjög frægr um alla norðrhálfu heimsins af þessu stórvirki [3]. Síðan flytr Artúrr

---

[1]) hann var spánuerskr at ætt; hann var sua mikit traull at hann át menn, oc honum mátti ecki bella, oc var huetuetna hræðt við hann, þat er í nánd var, *T.* — [2]) dóttur Hoels, oc þorði engi í mót at mæla oc engi eptir henni at sækia, því at hann kastar sua stóru grióti, huart sem at sækia skipalið eða ríðandi menn, *T.* — [3]) *dette Sagn, om Kampen med Jætten, beretter T noget anderledes, og nærmere efter Geoffr.:* Á næstu nótt eptir þessa frètt rèz af skipum Artus konúngr oc með honum Kaius skutilsveinn oc Beduerus byrli, oc fóru leyniliga oc ecki með þeim utan knapar þeirra. En er þeir komu at fiallinu, þá sá þeir ellda .ij., oc annan meira nockuru. Þá sender Artus Beduerum at vita tíðendi, oc er hann kemr í nánd við enn minna elldinn, þá sèr hann huar elldr brenn í ey einni, hann finnr skip eitt oc ferr til eyiarinnar, oc er hann kemr þar,

Innvis og opholdt sig i det saakaldte Mikaelsbjerg; alle vare rædde for ham; han havde taget til sig en Mö, som hed Elen, en beslægtet af Kong Arthur. Da nu Kongen fik denne Efterretning, gik han en Nat bort fra sine Mænd, selv tredie, og da de kom til Bjerget saae de to Baal brænde i en Klippehule. Kongen gik til Hulen og saae, at Jætten Innvis sad ved Ilden og stegte en Vildgalt. Kongen bad sine Fölgemænd vente udenfor, men gik selv ind; og da Jætten saae det, greb han sin Kölle, der var saa tung, at to Mænd löftede den ei fra Jorden. Kongen hug til Jætten med sit Sværd, i Panden, men Jætten slog efter Kongen med Köllen; Kongen veg tilside, saa at Hugget traf i Jorden ved Siden af ham, og det var et saa vældigt Hug, at hele Bjerget bævede derved; men skjöndt Jættens Saar ikke var betydeligt, strömmede dog meget Blod fra ham. Jætten kastede da Köllen og sprang ind paa Kongen og greb ham saa fast, at Kongen segnede paa Knæerne; men omsider blev Jætten saa mödig af Blodtab, at han kunde ikke staae op, og da sprang Kongen op og hug Hovedet af ham. Han lod Hovedet bevare for at vise det, thi Kongen var aldrig för stædt i en lignende Fare, naar undtages Kampen med Rikon; han vendte derefter tilbage til Skibene og blev meget berömt i hele den nordlige Deel af Verden for denne Stordaad. Derpaa

---

heyrir hann grát mikinn oc vissi eigi hueriu gegna mundi; hann bregðr þá suerði oc gengr at elldinum oc sá þaðan haug mikinn oc nýian oc sat þar hiá kona oc grèt; hon var miög við alldr oc harðla hrygglig. Hon kallar þegar er hon sèr hann, oc mælti sua: huí ertu hèr kominn, enn aumi maðr! skyntu á brott, at eigi sèr þú deyddr herfiligum dauða! hèr byggir einn risi, sá er aungu eirir; haugr þessi er orpinn eptir fóstru mína, er ek vnni sem lífi mínu, oc hefir hann valit henni harðan dauða, því at hon stóðz eigi áfáng hans; flýðu, ef þú mátt, oc bíð eigi hèr, því at mèr er ecki lífi at nærr at þú sèr hèr drepinn, því at hann mun mèr

konúngr her sinn móti Rúmverjum, ok er hvârir sjá aðra, þá sendi Artúrr konúngr iij höfðíngja til Rúmverja: Galven gamla ok Bersó sterka ok Gervin enn frœkna [1], ok bað Rúmverja rýma brott af Gallía. En er Lúcíus frá þetta, mælti hann: því síðr munu vèr flýja, at vèr skulum taka allt ríki Artúrs konúngs ok svâ sjálfan hann. Þá mælti sá maðr, er Kvintus [2] hèt: [mikla dul hafi þèr Bretar, at þèr ætlið að taka ríki vârt Rúmverja [3]. Galvein [4] varð reiðr ok brá sverði ok hjó höfuð af Kvintus, ok fór síðan aftr til sinna manna, [en Rúmverjar sóttu eftir ok varð þar mikill bardagi, ok fèll fjöldi af hvârumtveggjum, áðr þeir komu aftr til sinna manna [5].

---

slíkan ætla sem fóstru minni. Beduerus huggaðe hana oc sagði at hon mundi þaðan leyst verða. Hann ferr nú síðan aptr oc sagði Artho þat sem hann hafði sèð oc varr við orðit. Artus konúngr ferr nú vpp á fiallit oc er þeir koma í nánd elldinum þeim hinum meira, þá sá þeir risann sitia við elldinn oc hafði gaullt á teini oc át af aðra stund. Artus bað þá bíða þar, en veita lið ef hann þyrfti. En er risinn sá, at Artus geck at honum, þá greip hann vpp kylfu sína, er lá hiá honum, at sua var þúng at trautt máttu .ij. menn lypta af iörðu; risinn færði á lopt kylfuna, en Artus brá í mót suerði sínu Kaleburnio oc hió til risans oc veitti honum sár í enni, en hann laust fram klumbunni á iörðina, því at Artus skautz vndan, oc kom eigi á hann, en sua varð hauggit mikit at allt skalf fiallit. Nú þó at sár þat, er Artus veitti risanum, veri eigi banasár, þá fèll þó blóð í augu honum, sua at hann sá varla fyri; hann kastar þá klumbunni oc rann á konúnginn, oc tók hann sva fast at hann fèll á knè fyri. Atgángr þeirra var bæði harðr oc lángr, en þó vm síðer mæddi risann blóðrás oc fèll hann, en Artus konúngr hjó í haufuð honum, sua at heilinn var vti, oc kuað hann við hátt, sua at eik ein mikil, sú er þar var, losnaði vpp með rótum nærr [*i Geoffr. staaer:* Exclamavit invisus ille, et *velut* quercus, ventorum viribus eradicata, cum maximo sonitu corruit]. Konúngr lætr nú skamt hauggua í milli oc sæfiz risinn þá. Artus kallar þá til sín Beduerum oc bað hann hauggua haufuð af risanum oc hafa til sýniss. Artus hafði

förte han Hæren imod Romerne, og saasnart de fik hinanden i Sigte sendte Kong Arthur tre Hövdinger til Romerne, nemlig Galven den gamle, Berse den stærke og Gervin den tappre, og anmodede Romerne om at römme ud af Gallien. Men da Lucius hörte dette, sagde han: saa langt er det fra at vi ville flygte, at vi skulle tage hele Kong Arthurs Rige og ham selv med. Da sagde en Mand, ved Navn Kvintus: storligen indbildske ere I Britter, at I agte at fratage os Romere vort Rige. Da blev Galven vred og svang Sværdet og hug Hovedet af Kvintus, og derefter vendte han tilbage til sine Mænd, men Romerne forfulgte ham og det kom til en haard Kamp, hvori en Mængde faldt paa begge Sider förend de kunde naae tilbage til deres egne.

---

brott með sèr fóstru Helenu til skipa sinna, oc var nú kátr miög, oc sagði sua, at hann þóttiz eigi í slíka raun komit hafa fyrr, sem þá, nema þá er hann átti við Rikonem kappa. Þeir urðu fegnir sigri Arthi, en Hoelus lèt búa vandliga vm leiði Helene, oc lèt gera þar kapellu oc er þat kallat síðan tumba Helene. Þat heitir nú Michaelsfiall, því at hann er þar dýrkaðr. — 1) *til disse Navne svarer hos Geoffr.:* (misit) Walganium nepotem suum, Bosonem Devadoboum et Guerinum Carnotensem; *i T anföres Navnene:* Gualganius oc Valuen, systurson Arthi, Thailus oc Gerinus. — 2) Gaius hèt, oc auðru nafni quintilianus, *T, stemmende med Geoffr.* — 3) *fra* [gnæga hafi þèr Bretar dul oc dælsku, hól oc hræsni, helldr en harðleik oc hyggendi, oc munu þèr kasta miög steini vm megn yðr, at því er mig varir, *T.* — 4) Valuen, *T*; Walganius, *Geoffr.* — 5) *fra* [*berettes i T mere udförlig og nærmere overeensstemmende med Geoffr. x, 4-5:* Rómueriar grípa til vapna oc sækia eptir Bretum oc vilia hefna Gaij, oc er þeir koma eptir, snýz Gerinus aptr í móti þeim, oc leggr í gegnum þann haufðíngia með spióti er Malon hèt [*Geoffr. har ikke Navn*] oc hratt honum dauðum á iörð. Oc er Bulok [Boso, *G*] sá þat, ríðr hann fram oc leggr spióti í hóst manni rómuerskum, þeim er Viron [*G. anförer ikke Navn*] hèt, oc felldi hann dauðan til iarðar. Þá reið fram af Rómuerium sá maðr, er Marcellus Mulius [Mutius,

41. Nú spyrr Artúrr konúngr at Lúcíus var kominn í þá borg er Augustídúnum heitir, ok ætlaði annan dag at

---

G] hèt, hann villdi hefna sinna manna, hann ríðr at Valuen oc kom á bak honum vuorum, oc er hann heyrði gnýinn á bak sèr, snèri hann skióit sínum hesti í mót honum oc leggr suerði sínu í bríóst honum, sua mælandi: seg sua Gaio, kumpáni þínum, þá er þú kemr til Heliar, at Bretar kunnu fleira en dul oc hól, oc eftir þetta sló í bardaga með þeim oc verða Bretar nú ofrliði bornir, oc fóru nockut sua á hæli vndan; þeir höfðu látið sumt lið sitt bíða í skógi nockurum, meðan þeir fóru á fund Rómueria, oc ríða nú fèlagar þeirra af skóginum með vı þúsunder manna til liðs við þá, oc gengu þeir þá hart á hendr Rómuerium oc felldu Bretar þá mart af þeim.

Þessi frètt kemr nú fyri þann haufðíngia Rómueria, er Petronus [Petreius, *G*] hèt, hann var í aulldúnga taulu, [oc ferr hann til] með x þúsunder manna oc vrðu Bretar þá ofrliði borner oc fèllu þeir marger, oc þá kemr til liðs við þá sá haufðíngi er Biklerus [Hiderus, *G*] hèt, með v þúsunder manna, oc gengu þeir þá hart fram Bretar, oc gerðiz þá mikit mannfall af Rómuerium, en sumir flýðu, sumir handteknir. Balok (Boso) ríðr þá framm milli sinna manna oc mælti sua; gerum nú sua sem dreingir, oc látum minn herra Artum konúng þat til spyria, at vèr sigrim vara vuini, gaungum nú af því ígegnum fylkíngar varra vuina, oc ef vèr berum gæfu til þess, þá skulum vær annathuart drepa Petronem, eða taka hann haundum oc færa (hann) yfirkominn Artum konúngi. Bretar ríða nú hart framm á hendr Rómuerium með miklu kappi. Vikerus Bretahaufðíngi ríðr fram oc hauggr til þess manz er Baluk hèt oc klauf hann í herðar niðr. Dosuk (Boso) ríðr nú, at freista at hann gæti Frontone [*r.* Petrone=Petreio] náð, oc þat varð, oc leggr hann sínu spióti vnder hans hægri haund, en sua var brynia (hans) traust at hon hèllt hans lífi þessu sinni, en sua lagði hann fast til, at hann fèll af sínum hesti. Gerinus oc Valuen voru nærr stadder, oc tóku hann þegar haundum er hann var fallinn, oc fingu hann í hendr sínum skialldsveinum. Nú geriz mikit kall í liði Rómueria, oc villdu þeir sækia eptir haufðíngia sínum, en Bretar hófuz undan með herfáng sitt, þat er þeir höfðu veidt. Þeir komu á fund Arthi með Petronem oc marga aðra

41. Nu fik Kong Arthur Efterretning om, at Lucius var kommen i en Borg ved Navn Augustidunum, og

haufðíngia, er þeir haufðu tekit, oc haufðu þeir fengit fagran sigr oc (undu) vel við sinn hluta.

Artus varð feginn sigri þessum, oc þótti góð hin fyrsta framreið þeirra, kallar þá saman Borellum oc Siritakum [Richerium, *G*] oc bað þá fara fyri í París með hina herteknu menn, oc gæta þeirra oc bíða hans þar. Rómueriar verða nú varer við þessa fyriætlan oc senda xv þúsunder hermanna á veginn fyri þá, oc voru þessir haufðíngiar fyri þeim: Vlltius [Vulteius, *G*] Katellus oc Kuintus oc Carucius oc Euuander konúngr af Sýrlandi oc Tonus [Sertorius, *G*] Libie konúngr. Vm morguninn komu Bretar þar sem Rómueriar voru fyri við skóg nockurn, þeir höfðu x þúsunder manna, hlupu Rómueriar þá á Breta óuara oc gengu í gegnum fylkíngar þeirra í fyrstu náliga, en Bretar skipuðu þá liði sínu oc skylldu þeir Rikerius oc Beduerus geyma (hina) herteknu menn, en Cador oc Borellus hèlldu vpp bardaga oc fylktu vannliga liði sínu oc rèðu í mót ravskliga oc haufðu þó ecki liðs við. Þá verðr varr við þenna bardaga Guidardus hertogi af Peitu oc kemr til fulltíngs við þá Breta með iij þúsundir manna, oc tekz nú harðr bardagi. Euander Sýrlandz konúngr ríðr þá at Borello oc leggr í gegnum hann oc hestinn oc hrindr honum dauðum á iörð. Fiórer haufðíngiar fèllu aðrer af Bretum oc mikit lið annat, en fengu þeir halldit enum herteknum mönnum oc komuz með þá í Paris, oc þó fengu Bretar sigr í þessi, því at þeir komu aptr til bardagans Rikerius oc Valuen, en fingu ena herteknu menn borgarmönnum til geymslu. Valuen ríðr nú rauskliga at einum haufðíngia rómuerskum, þeim er Vulcius [Vulteius] hèt oc hauggr til hans með suerði oc veitti honum banasár. Rikerius drap Catellonem, rómuerskan haufðíngia, oc þá villdi Euander Sýrlandz konúngr hefna hans oc ríðr Rikerius honum þá ímót oc hauggr til hans með suerði oc klýfr skiolld hans til mundriða. Í þessi suipan kemr Cador Kornbreta hertogi oc leggr spióti í gegnum Euandrum Sýrlandz konúng oc við þetta leita Rómueriar undan, ok fara nú huarer til sinna herbúða oc sögðu sínum haufðíngium þat sem til tíðenda hafði vorðit í þeirra ferð, oc láta Bretar at Artus muni hafa sigr í hendi. Artus varð glaðr við þessa saugu, oc þótti vel hagnat í fyrstu oc þackar þeim vel sína framgaungu.

fara til Langvíónisborgar [1], ok þá sömu nótt [2] lèt konúngr sína menn herklæðast, ok setti konúngr VII fylkíngar sinna manna í dal þeim er Lúcíus skyldi fara; þetta fólk var at tölu XL þúsundraða ok VII þúsundrað ok átján menn [3]. Konúngr lèt þar segja messu, oc vígja kirkjugarð, til graftar þeim mönnum er þar fèlli [4]. Lúcíus verðr varr fyriætlanar Artúrs konúngs, ok setr hann niðr merki sitt á ein*n* fagran völl, þat var svâ skapat, sem væri einn ari or gulli; ok lèt síðan skipa sínar fylkíngar í [5] átta staði [6].

---

[1]) Linkolni, *T*, *og* Antisiodorum *for* Augustidunum; civitatem Lengrias aditurus, *Geoffr.* — [2]) bað *t. overfl. H.* — [3]) *Geoffr. siger at hver* fylkíng *bestod af 5555 Hoveder, og Artus's egen af 6666.* — [4]) *T beretter efter Geoffr. (x, 6-7) udförligere om Hærordningen, Anförernes Navne og Arthurs Tale:* hann skipaði sèr huaru, riddara liði oc fótgángandi manna; hann skipaði á huaratueggju hönd riddurum. Fyrir einni fylkíngu voru þeir Auguselus af Albanie oc Kator Kornbreta hertogi, oc var sú sueit á sína haund huar með riddara sueit. Annarri sueit stýrðu þeir Gerinus oc Karnotensus [Guerinus Carnotensis] oc Helo or Auxnafurðu [Boso de Richiden, quæ lingua Saxonum Oxineford nuncupatur, *G*]. Þriði(u) fylkíng stýrði Loth Noregs konúngr oc Áskell Danakonúngr; fiórðu stýrði Hoel oc Valuen, systursynir hans. Þessar fiórar fylkíngar voru fremstar settar; hèr var miog valit lið þat sem fræknazt var í þessar fylkíngar, en þessar, er nú eru taldar, standa á bak hinum: þar var fyri einni Beduerus byrli oc Gaius skutilsueinn; annarri stýrði Holldran [Holdinus] hertogi oc Guidardus af Peitu; þriðiu Rugen oc Jonathas [Vigenis de Legecestria et Jonathal Dorecestrensis]. Þá var sett en átta fylkíng á bak þessum fylkíngum oc stýrði þeirri Vrbgenius af Badon; Artus siálfr enni níundu fylkíng, oc var í þeirri vj þúsundir einualaliðs oc vj. c. oc vj. tigir oc vj menn; hinni tíundu fylkíng stýrir Moruuid, oc hefir Artus þessa fylkíng til þess at hon skal fara laus oc koma í opna skiölldu Rómuerium, þá er sókn ueri sem ákaufuzt. Artus setti þá niðr merki sitt á víðan völl, dreka af gulli geruan, oc reisa þar herbúðer sínar; hann bað þángat færa alla þá sem sárir voru oc haufðíngia þá er fèlli, oc lèt hann þann stað vígia

agtede den anden Dag at drage til Langvionsborg; han lod da sin Hær ruste sig den samme Nat, og stillede syv Afdelinger deraf i den Dal, hvorigjennem Lucius skulde drage; disse Afdelinger vare syv og fyrretyvetusinde og atten Mand stærke. Kongen lod der læse en Messe, og en Kirkegaard indvie til Begravelsessted for de Mænd, som maatte falde i Kampen paa dette Sted. Lucius fik Nys om Kong Arthurs Plan, og plantede sin Fane paa en skjön Slette; Fanen var dannet som en Örn af Guld; derpaa lod han ordne sin Hær i otte Afdelinger. Lucius holdt da

---

áðr vandliga. Þá talar hann enn fyri lýðnum oc tók sua til máls: þat vil ek segia yðr aullum, ástuinum mínum, at ek vni stóruel við þat, at ek sè, þó at vær hafim nockura hríð í kyrðum setið, at vèr hafim enn eigi týnt sigrsæli oc sóknfimi, oc vart ágæti á helldr van at á lopt muni færaz en niðr falla; vèr höfum gort æðri Bretlandz tign en annarra landa, oc haufum vèr sua aukit vara tign; er miög þegar mikit skarð haugguit á þeirra lið oc eigu þeir nú þegar at siá eptir sínum hlut við oss, oc er sua inndællt at drepa þá sem suín eða sauði. Eigi varir mik, at þeir ætli yðr auuirðissmenn, at því er ek hugða nú alla vera hrædda við yðr orðna, eggiumz nú á, góðer bræðr, oc gerum þeim eindrægia hríðina, at þeir viti hueria þeir hitta fyri, at þá haufum vèr sigraz oc kostgæft, er minna hefir boðiz. Ef oss verðr auðit at ráða fyri Rómaríki, þá skulu þèr hafa gnógar virðíngar oc yfrit gull oc silfr, hèruð oc þorp, borgir oc kastala oc vapn, at huerr eigi kost at kiósa sèr tignar nafn þat er hann vill siálfr. En er hann hafði lokit sínu máli, þá lètuz aller vilia falla helldr en flýia oc bera eilífa skaumm oc brigzli af huerium er til spyria. — 5) *rettet; ok*, *H.* — 6) hann skipaðe sínu liði [í] tólf fylkíngar, oc voru í þeirri serhuerri vj þúsundir fótgángandi manna oc vj. c. oc lx oc sex menn, en riddaralið allt vmfram, oc var fyri þessi fylkíng Lucius Catellus oc Alipanias [Alifantinas, *G*] Spanialands konúngr, annarri Hiruanus [Hirtacius, *G*] Pardia [Parthorum] konúngr, oc Marius, oc Leuidus [Mar. Lepidus, *G*] Rómaborgar aulldúngr, [*den tredie overspringes, under Boccus og Cajus Metellus, efter G*]; hinni fiórðu stýrði Sertorius Libia konúngr oc Kuintus Milius [Milvius, *G*],

Síðan talaði Lúcíus fyri herinum: yðr man kunnigt vera um þat ránglega tilkall, er Artú*r* konúngr hefir uppá vârt ríki, ok hve mikla sköm*m* eða manna missi er vèr ok vârt ríki hefir fyri honum ok hans frændum farið; veri oss nú hitt betra, at reka þenna fjanda flokk af höndum oss með sœmð, heldr en leggjast undir fœtr þeim með skemð; min*n*ist ok á, at þessi dœmi gjörðu af sèr vârir hínir fyrri frændr, at þeir tóku fyrri sœmð með sigri en peninga með skemð, fengu þeir þá jamnan sigr er þeim þótti dauði sýnni; mun þessi nótt nú brátt líða, ok kemr sá dagr er vèr rekum þessar vanmennur af höndum. En svâ mikin*n* her höfðu Rúmverir, at í hverri þeirra fylkíng var vj þúsundrað manna ok xj hundruð [1] ok vj menn.

42. Eftir þetta ríða Rúmverjar fram í dalin*n* ok mœtast þar þeirra fylkíngar, ok tókst þar harðr bardagi ok urðu þau tíðindi þar fyrst, at Bokkó Medía konúngr reið móti Boðveró, ok lagði spjóti í gegnim hann, en síra Kæi [2] vildi hefna hans, ok var særðr banasári. Híreglas, frændi Boðverí, varð reiðr mjök er hann sá fall hans; gekk hann svâ hart fram, at hann drap Bokki konúng [3]; gerðist þá hörð orrosta ok man*n*skœð [4]. Í þeirri orrostu fèll Rómithel [5] Spánlands konúngr af Rúmverjum [6], ok Qvintus, Marcíus, Lepídus [7] Rúmverja öldúngar ok iij hertogar af Bretum [8]. Nú kemr Lúcíus með sína sveit,

---

Rómaborgar aulldúngar. Þessar - - - *her afbrydes T ved at eet Blad er tabt, men Indholdet af det tabte er Fortsættelsen af den romerske Hærordnings Beskrivelse og Slagets Begyndelse (jevnf. Geoffr. x, 8-9).*

[1]) *dette Tal beroer rimeligviis paa en Feil, uagtet det kunde forsvares ved at hvert Tusinde tænkes bestaaende af 1200; i Geoffr. og T (ovenf. S. 115 Anm. 6) angives Tallet til 6666, her burde derfor læses* vj hundruð lx ok vi menn. — [2]) *i H* Këi, *men Læsemaaden er utvivlsom ifölge Geoffr., da her nævnes* Cajus dapifer (Kæi ræðismaðr). — [3]) *her begynder T igjen saaledes:* oc ei nam hann fyrr staðar, en hann hafði hefnt síns frænda oc

fölgende Tale til Hæren: I ere vel bekjendte med den uretfærdige Fordring, som Kong Arthur gjör paa vort Rige, samt hvor stor Skam og Mandetab vi og vort Rige har lidt ved ham og hans Frænder; det vilde nu være tjenligere for os, at kaste denne Fjendeflok tilbage med Ære, end at kaste os med Skjendsel under deres Födder. Erindrer eder fremdeles, at slige Exempler have vore ældre Frænder efterladt sig, at de foretrak Ære med Sejer for Penge med Skjendsel, og saaledes fik de da og stedse Sejer, selv der, hvor Döden syntes at ligge nærmere. Nu er denne Nat snart forbi, og den Dag kommer, paa hvilken vi skulle jage disse Uslinge ud af vore Lande. Men Romernes Hær var saa talrig, at hver enkelt Hærafdeling bestod af sex tusinde, elleve (*rett.* sex) hundrede og sex (og tredsindstyve) Krigere.

42. Derefter ride Romerne op i Dalen og der stödte Hærene paa hinanden; der opstod da en haard Kamp, og den förste Begivenhed var, at Mederkongen Bokko red imod Bodverus og gjennemborede ham med en Landse, men Herr Kaj vilde hævne ham og fik sit Banesaar. Hireglas, en Frænde af Bodverus, blev meget vred, da han saae hans Fald, og gik da frem med en saa stor Tapperhed, at han dræbte Kong Bokko; der blev da en haard og farlig Kamp. I dette Slag faldt paa Romernes Side Romithel, Konge af Spanien, Kvintus og Marcius Lepidus, Raadsherrer af Rom., og tre Hertuger af Britternes Hær. Nu kommer Lucius til med sin Afdeling, og imod ham

---

fellt Bokconem oc dró hann dauðan eptir sèr til herbúða Arthi (*Geoffr.* x, *9*). — [4]) manskiæð, *H.* — [5]) Alifantinas, *Geoffr.*; Alkania, *T.* — [6]) Miskflá (Micipsa) Babilons konúngr, *T.* — [7]) Quintus Milvius et Marius Lepidus, *Geoffr.* — [8]) en af Artus liði fèllu þeir Hollduin hertogi [Holdinus rex Rutenorum, *G*] oc Leodegarius oc þrír consules oc Tursales [Cursales, *G*], Gualio [Galluc, *G*] oc Vrbgenius, *T.*

ok ráðast móti honum Cador ok Hóel, ok rukku þeir Cador undan. Nú sèr Artúrr konúngr úfarar sinna manna; brigðr hann nú sverði sínu Calebúrnu, ok [mælti: látum engan nú lífs undan koma, fallið heldr með sœmð en flýið með skömm [1]. Konúngr hjó síðan á tvær hendr, ok fyri hverju hans höggvi fèll annaðhvârt maðr eða hestr; hann felldi ij Rúmverja höfðíngja: Sertóríus Libía konúng [2] ok Pólite [3] konúng af Bithiníe [4]; var þá mikit mannfall af hvârumtveggjum. Lúcíus hjó með hœgri hendi sverði, en lagði með spjóti vinstri hendi; en þar sem Artúrr fór, þá rökk allt undan. Í þenna tíma kom Morvið í opna [5] skjöldu Rúmverjum [6], ok fèll þá þúsundruðum Rúmverja lið, ok í þessarri orrostu fèll Lúcíus með góðan orðstír; brast þá flótti á Rúmverjum. Artúrr konúngr lèt reka flóttann, þar til er þeir gáfust í vald honum ok sóru konúngi trúnaðareiða [7]. Artúrr konúngr lèt búa um lík

---

[1]) *fra* [hauggr til beggia handa, oc mætir einum haufðíngia spánlenzkum, þeim er Vtalin hèt, hann var hinn bezti riddari oc allra manna fræknaztr, hann hafði diarfleik at ríða fystr í móti Artho, oc þegar konúngrinn leit hann, ríðr hann at honum oc hauggr til hans með suerði sua ofan í hans hiálm gylldan, oc klýfr allan hiálminn oc búkinn bryniaðan oc sua hestinn, at fèll huartueggi dauðr á iörð. Artus kallar nú hátt: heyrit góðer dreinger, segir hann, taukum vel við í fyrstu oc rekum af haundum oss ómannan þessi, oc látum aunguan með lífi undan komaz, minnumz á þat, at þèr hafit vnder mik vnnit xxx ríkia með yðrum fræknleik. Minnumz hinna fyrri frænda varra, huat þeir deilldu Rómuerium af: þeir skattgilldu þá vnder Breta oc voro þá stærri oc torsóttligri Rómueria haufðíngiar en nú ero, oc falli helldr huerr varr vm þueran annan en vèr flýim með skemð, *T.* — [2]) kr̄ (konvngr), *H.* — [3]) Polytetem, *Geoffr.* — [4]) Bithime, *H.* — [5]) oppna, *H.* — [6]) þá er þessi atgángr var sem harðaztr, þá kemr riddara lið, er Moreið [Moruid consul Claudiocestriæ, *G*, *jevnf. ovenf. S. 114 Anm. 4*] sendi honum, frændi hans, í opna skiölldu með sína fylkíng, sua sem Artus hafði ráð fyri gort; æpa þeir heróp oc blása í lúðra, oc gera sua harða árás, at hundruðum fèll lið

drage Cador og Hoel, men maatte vige tilbage. Da nu Kong Artus seer sine Mænds Uheld, svinger han sit Sværd Caleburnum og sagde: lad nu ingen undkomme levende! falder heller med Ære end at I flygter med Skjendsel; derpaa hug Kongen om sig til begge Sider, og for hvert af hans Hug faldt enten Mand eller Hest; han fældede to Romerhövdinger: Sertorius, Konge af Libien, og Polites, Konge af Bithinien, og der blev meget Mandefald paa begge Sider. Lucius hug med Sværd med den höire Haand, men med venstre Haand stak han med en Landse, men hvor Arthur gik frem, der tumlede alt tilbage. I dette Öjeblik faldt Morved Romerne i Flanken, deres Hær faldt da i tusindeviis, og i denne Kamp fandt Lucius en ærefuld Död, hvorpaa Romerne kom paa Flugten. Kong Arthur lod de flygtende forfölge, indtil de underkastede sig ham og svore ham Troskabseed. Kong Arthur lod

---

Rómueria, kom þeim þessi ófriðr á vuart oc sló ótta á þá. Bretar dirfaz nú við oc sækia hart framm oc eggiar huerr annan, verða Rómueriar nú í klyfinum oc fellr nú hverr yfir annan; er nú sua mikill vapna burðr, at eigi má siá fyri heiðan himin, *T.* —
[7]) í þessi hríð var skotinn í gegnum Lucius Rómueria haufðíngi, oc er hann var fallinn, þá slógu Bretar vpp sigrópi, en Rómueriar sneruz nú aller á flótta, þeir er vpp stóðu, en sua haufðu þeir Moreið hlaðit valkaustum háfum af Rómuerium, at varla mátti flýia firir; varð hèr nú sua mikit mannfall, at varla mátti taulu á koma, fèllu nú merki Rómueria, en Bretar ráku flóttann oc var flótti sua lengi rekinn oc fèll þá enn fiöldi. En er lauk orrostu oc annathuart haufðu aller Rómueriar flýit eða á haund gengit, þá lèt Artus kanna valinn oc færa lík allra haufðíngia, þeirra er með honum haufðu verit, huers til sinnar haufutborgar, en hann lèt lík Lucii færa til Rómaborgar oc þá hina gaufguztu haufðíngia, er af hans liði höfðu fallit, oc bað Rómueria þar taka við skatti, þeim er hann villdi þeim lostliga giallda, eða við bæta þat er þeim þætti á skorta. Artus var þann vetr í Gallia, en vm sumarit fór hann til Rómaborgar oc lagði hana

allra þeirra manna sem þar höfðu fallit, svâ Rúmverja sem sinna manna; sat konúngr þann vetr í Gallía, en um sumarit eftir fór hann til Rúmaborgar ok lagði hana undir sig, ok öll þau ríki er þar til lágu.

Af Artúr konúngi.

43. En er þetta var tíðinda þá komu sendimenn af Bretlandi, ok sögðu konúngi at Móðreð systursun hans lagði undir sig Bretland, ok hann hafði brullaup gört til Gunnvarar drottníngar, konu Artúrs konúngs, ok hann hafði samnað at sèr heiðíngjum at verja landit [1]. Við þessi tíðindi var konúngr mjög ryggr, ok sneri hann heim til Bretlands með mestan þorra hersins, en hann sendi Hóel frænda sinn til keisarans at sættast við hann; gekk honum þat mál vel; tókst þar sætt ok fullr friðr. En er

---

vnder sig oc aull þau ríki er þar voro í nánd, *T. Geoffr. anförer Navnene paa de Borge, hvortil de faldne Hövdinger skulde være förte, deriblandt er* Holdinus, dux Rutenorum Flandrias delatus, in Terivana civitate sua sepultus est.

[1]) *Her er Beretningen udförligere i T end i H, eller selv i Geoffr.:* Nv er at segia huat er í Bretlandi gerðiz tíðenda, meðan Artus var í þessi herfaur. Moðreið systurson hans kemr at máli við drotnínguna Guenuere, sua segiandi: frú, sagði hann, nú er þinn herra Artus konúngr farinn í herfaur vt í Galliam, at beriaz við Lucium Rómaborgar aulldúng, oc þó at hann sè mikill kappi oc rauskr í framgaungum, þá er honum þó ofrefli at deila kappi við rómuerskan her, er nú þess van, at kapp hans oc forsiáleysi valldi hans skamlífi, mun hann ecki koma aptr or þessi herferð. Nú er þat mitt ráð, frú, at láta mik taka til konúngs yfir allt Bretaríki, en þú skalt vera mín drotníng, oc skal ek gera til þín alla hluti eptir því sem þú kant beiða, oc þó at sua verði, at Artus komi aptr, þá hefir ek gnógan afla til at hallda ríkinu fyri þeim, oc munu við, frú, sagði hann, alla ockra lífdaga mega niótaz fyri þeim saukum. Kelldrik enn vtrvi var oc við staddr þessa ráðagerð, oc fýsti hann þessa drotníngina á marga vega, oc sagðiz til skylldu leggia við þau allan þann styrk sem hann fingi af Saxlandi, oc kæmi Artus aptr til Bretlandz. Drotníng hlýðir nú á þeirra for-

alle begrave, som der vare faldne, saavel af Romerne som hans egne; den Vinter over blev han i Gallien, men den fölgende Sommer drog han til Rom og underkastede sig denne Stad og alle de dertil liggende Riger.

Om Kong Arthur.

43. Medens dette stod paa, kom Afsendinge fra Bretland, som berettede for Kongen, at hans Söstersön Modred var ifærd med at underkaste sig Bretland, og at han havde holdt Bryllup med Dronning Gunvar, Kong Arthurs Hustru, og fremdeles, at han havde samlet Hedninger om sig, for at forsvare Landet. Ved denne Nyhed blev Kongen meget bedrövet, og vendte hjem til Bretland med den störste Deel af Hæren, men sendte sin Frænde Hoel til Keiseren, for at gjöre Fred med ham, hvilket ogsaa havde en god

---

taulur, oc ferr þetta fram, at Moðreið geck at eiga Guenuere, oc gerðiz nú konúngr yfir Bretlandi, oc vna þó margir landzmenn oc vinir Arthi stórilla við þessi suik, oc verðr þó sua at standa.

Moðreið spyrr nú, at Artus hefir sigraz á Rómuerium, oc hann hefir vnder sig lagt allt Galliam; þóttiz hann þá oc vita, at hann mundi brátt aptr venda til Bretlandz, gerir hann þá þat ráð, at senda Kelldrik til Saxlandz at safna þar liði, en hann safnar siálfr heima oc dregr at sèr huern mann er hann fær, bæði heiðna oc kristna, oc alla illgerðamenn, því at hann ætlar at veria Artho landit, ef hann kemr til. Einn maðr er nefndr Koronandus, hann var vin mikill Arthi oc náfrændi hans, gerir hann ferð sína leyniliga brott af Bretlandi með nockura menn, oc vill gera Arthum varan við þau suik er honum voro gior. Artus sitr í Rómaborg, þá er Koronandus kemr þar, hann gengr þegar til fundar við konúnginn oc kueðr hann; konúngr tekr blíðliga queðiu hans, sua mælandi: vel þú kominn Koronande! hvat kantu at segia mèr af Bretlandi, eða var drotníngin heil, eða huersu stýrir Moðreið, minn systurson, mínu ríki, eða huersu vna Bretar sínu ráði? — ok þá mælti Koronandus með hryggleik: herra, sagði hann, þaðan kann ek segia ill tíðendi, oc ero þó saunn: Moðreið systurson yðuarr eignar sèr allt Bretland oc hefir lagt hiá sèr Guenuere húsfrú yðra oc gert til hennar brúðkaup *(her afbrydes T, ved at eet Blad er tabt).*

konúngr kom til Bretlands, kom Móðreð[1] móti honum með her, ok varð þar hörð orrosta, fèll konúngi þúngt ok lèt hann marga sína menn, en svâ lauk þó, at Móðreð flýði í borg þá er Vintonía heitir. Konúngr lèt búa um lík sinna manna, ok var mjög ryggr af sínum mikla sk*a*ða. En er Gun*n*vör spyrr þetta, ferr hon um nótt á laun til Lundúna[2], ok gekk þar í nunnu klaustr ok endi þar sitt líf. Þrim dögum síðarr fundust þeir Artúr*r* konúngr ok Móðreð, ok tókst þar þá harðr bardagi ok mikit man*n*fall; lètti Móðreð þá en*n* undan; gáði konúngr þá[3] eigi at jarða sína menn, rak hann þá flóttan*n* allt til ár þeirrar er Kamla[4] heitir. Þar nam Móðreð við ok fylk*t*i sínu liði; hann hafði þá eigi minna lið en lx þúsundraða; þó hafði konúngr meira lið, ok eggjaði hann fast sína menn, ok sneri sjálfr at þeirri fylkíng er Móðreð var fyri. Konúngr gekk svâ í gegnim hans fylkíng, sem hann væði mjöll; fèll Móðreð í þessum bardaga ok mörg þúsundrat manna með honum, ok þessir höfðíngjar: Kelldrik ok Elafius, [Erlingtus, Brúnigus, Saxon, Gilla, Patrik ok fjöldi Íra ok Skota ok Orkneyínga[5]. Konúngr bauð nú grið öllum er þiggja vildu, en af hans liði fèllu þessir höfðíngjar: [Loth Noregs konúngr, Áskell Danakonúngr, Cador ok Casíbellánus[6], ok margar þúsundir annarr*a* manna. Í[7] þess-

---

1) Moðret, *her og paa flere fölgende Steder, H.* — 2) ab Eboraco ad urbem Legionum diffugit, *Geoffr.* — 3) en *tilf. urigt. H.* — 4) ad flumen Cambula, *Geoffr.* — 5) *fra* [Egbrictus, Bunignus, Saxones; Gillapatriæ, Gillamor, Gislafel, Gillarium, Hibernenses. Scoti etiam et Picti, cum omnibus fere quibus dominabantur, *Geoffr.* — 6) *fra* [Olbrictus rex Norwegiæ, Achillius rex Daciæ, Cador Limetiæ Cassibellaunus, *Geoffr.* — 7) *istedenfor det fölgende af dette Capitel har T et kort Slutningscapitel af Artus saga, som fölger:* Nv er þat eptir at segia, at meira er: í þessi enni síðaztu atlaugu feck Artus sár, þau er hann leiddu af þessa heims lífi til eilífs lífs; hann var færðr til Assyslu eyiar til lækníngar, oc þar andaðiz hann; þá var liðit frá burð Kristz v hundr-

Fremgang, saa at der sluttedes Forlig og en fuldkommen Fred. Men da Kongen kom til Bretland, drog Modred imod ham med en Hær, og der opstod en heftig Kamp, som faldt Kongen svær, saa at han tabte mange af sine Mænd, men dog blev Udfaldet saaledes, at Modred flygtede til den Borg som hedder Vintonia. Kongen lod sine Mænds Lig begrave, og var meget bedrövet over sin store Skade. Men da Gunvar hörer dette, drog hun om Natten hemmelig til London og gik der i et Nonnekloster, hvor hun endte sine Dage. Tre Dage efter traf Kong Arthur sammen med Modred, og der blev en haard Kamp og meget Mandefald; Modred trak sig da endnu tilbage; Kongen gav sig da ikke Tid til at jorde sine Mænd, men forfulgte de flygtende til en Flod som hedder Kamla. Der standsede Modred og stillede sin Hær op til Slag; han havde ikke mindre end tredsindstyve tusinde, men Kongens Hær var dog talrigere, og han æggede sine Mænd heftigen til Kamp og gik selv imod den Afdeling af Hæren som Modred anförte. Kongen bröd saaledes igjennem hans Rækker, som han vadede gjennem den löse Snee, og i dette Slag faldt Modred og mange Tusinde Mænd med ham, foruden disse Hövdinger: Keldrik og Elafius, Erlingtus, Brunigus, Saxon, Gilla, Patrik, og en Mængde Irer, Skotter og Örknöinger. Kongen böd alle Fred, som vilde, men af hans Hær faldt disse Hövdinger: Loth Konge af Norge, Danekongen Askel, Cador og Casibellaunus, foruden mange Tusinder andre

---

ut oc xl oc tuau ár; hann var öllum góðum mönnum miog harmdauði oc þikir eigi verit hafa ágætari maðr en hann í þann tíma: hann var bæði vinr guðs oc góðra manna, oc var ágætliga hans grauftr búinn, sem honum sómði, oc tók ríki eptir hann Constantinus, son Cadoris hertoga, því at Artus hafði gefit honum allt ríki eptir sinn (dag) at sèr lifanda, oc lýkr þar nú þessarri saugu. *Derefter har T Begyndelsen af* Valuens þáttr; Hèr hefr vpp oc segir frá herra Valuen oc hans ferðum, *o. s. v., hvilket optager*

u*m* bardaga fèkk konúngr sár, þat er hann leiddi til bana; hann var fœrðr til Avolló-eyjar[1]; lá konúngr þar litla stund, áðr hann andaðist, ok var harmaðr mjök af sínum mönnum. Lík hans var jarðat at Kristskirkju[2] í Cantarabyrgi; er þat mál manna, at hann hafi allra Breta-konúnga mest styrkt kristni á Bretlandi. Þá er Artúr*r* konúngr andaðist, voru liðnir frá burð vârs herra Jesú Krists[3] D ára ok xl tvau ár, ofarlega á dögum Leónis keisara.

44[4]. Eftir an*d*lát Artúrs konúngs tók ríki yfir Bretlandi Constantínus, sun Cadors hertoga, sem sjálfr Artúr*r* konúngr hafði skipat; átti hann litla stund um kvirt at sitja, áðr Saxar gengu á ríkit; voru fyri því liði ij höfðíngjar, synir Móðreð; þeir unnu Lundúnaborg ok Vi*n*ton, ok sátu þar í um stund. Í þenna tíma andaðist Daníel biskup, ok Davíð biskup í Cantarabyrgi[5]. Constantínus dró mikin*n* her saman, ok fór móti þeim brœðrum, ok tókst þar hörð orrosta ok eigi löng[6], áðr Saxar fèllu, en þeir brœðr flýðu í Maríukirkju í Lundúnum. Constantínus ljóp in*n* eptir þeim, ok drap fyri sínu altari hvârn þeirra. Constantínus ríkti um xx ár; hann varð bráðdauðr, ok er grafin*n* í þeim stað er síðan er kallaðr Aneskó[7]. Eftir hann tók ríki sun hans er Aurelíus[8] hèt; ekki var hann vitr maðr til ríkisstjórnar; hann lèt drepa föðurbróður sinn, er Aurelíus hèt, ok ij sunu hans, ok eignaðist síðan allt ríkit ok rèð xxx ára[9]. Eftir hann tók ríki Vortiporíus,

---

Resten af dette Brudstykke, noget mere end 1½ Side. Om dette Haandskrift saaledes har sluttet med Artus saga, med Tilföjelse af nogle af Sagnene om hans Kæmper **(Artus-kappa sögur),** ***eller den har optaget hele Geoffreys Cyclus, med disse Sagn som indskudte, kan ikke afgjöres.***

1) in insulam Avollonis, *Geoffr.* — 2) krizkirkiv, *H.* — 3) Ih'u xpc, *H.* — 4) *H har Overskrift med röde Bogstaver;* Anlát Artvrs konvngs. — 5) obiit sanctissimus urbis Legionum archiepiscopus David in Menevia civitate, *Geoffr.* — 6) *rettet,* lángr, *H ved en Forglemmelse, ligesom om* bardagi *havde staaet istedenfor* orrosta.

Mænd. I dette Slag fik Kongen et Saar, som forvoldte hans Död; han blev fört til Öen Avollo og laae der en kort Tid, indtil han döde, og blev han meget begrædt af sine Mænd. Hans Lig blev jordet i Kristkirken i Kanterborg. Det er almindelig udtalt, at han mest af alle Britternes Konger har befæstet Kristendommen i Bretland. Da Kong Arthur döde, vare hengaaede fra vor Herres Jesu Kristi Födsel fem hundrede og to og fyrretyve Aar; det var i Keiser Leos senere Regjeringsaar.

44. Efter Kong Arthurs Död kom Constantinus, Sön af Hertug Cador, til Regjeringen over Bretland, efter Kong Arthurs egen Anordning; han fik kun kort Lov til at sidde i Ro, indtil Saxerne gjorde Angreb paa Riget, under Anförsel af to Hövdinger, Sönner af Modred. De vandt London og Vinton og holdt sig der en tidlang. Ved denne Tid döde Biskop Daniel og Biskop David i Kanterborg. Constantinus samlede en mægtig Hær og drog imod Brödrene, og det kom til en haardnakket Kamp, som kun varede kort, til Saxerne faldt, men Brödrene flygtede til Mariekirken i London. Constantinus bröd ind i Kirken efter dem, og dræbte dem begge, hver for sit Alter. Constantinus regjerede i tyve Aar, han döde hastig og er begravet i den Stad, som siden er kaldet Anesko. Efter ham tog hans Sön Aurelius Regjeringen; han var ikke nogen viis Regent; han lod dræbe sin Faderbroder, ved Navn Aurelius, og hans to Sönner, og kom siden i Besiddelse af det hele Rige og herskede derover i tredive Aar. Efter ham kom Vortiporius til Regjeringen og i

— [7]) *som svarende til denne Sætning har Geoffr. fölgende:* Exin tertio anno *(altsaa 3 istedenfor 20)* interfectus est a Conano, sententia dei percussus, et juxta Utherpendragon intra lapidum structuram sepultus fuit, quæ haud longe a Salisberia mira arte composita Anglonum lingua Stanheng nuncupatur. — [8]) Aurelius Conanus - - ipsius nepos, *Geoffr.* — [9]) secundo regni sui anno defunctus est, *Geoffr.*

ok herjuðu Saxar mjök um hans daga í landit. Eftir hann tók ríkit Malgó, hann lagði undir sig allt Bretland ok Skotland, Írland, Ísland, Orkneyjar, Danmörk ok Gotland, ok voru þessi lönd öll honum skattgild [1], en karlmenn þýddist hann en eigi konur, ok því varð guð honum reiðr.

45. Eftir hann tók ríki Karsíus [2]; hann var úvitr maðr ok grimmr við sína menn, varð hann af því hvârki kærr [3] guði nè mönnum; þolðu landsmenn honum illa úfrið, ok leita sèr trausts [4] í önnur lönd. En er Saxar fregna þetta, samna þeir liði, ok fara fyrst til Írlands; þar rèð sá konúngr fyri er Guðmundr [5] hèt, ok fengu þaðan mikinn styrk, ok fóru síðan til Bretlands, ok eyddu allt landit norðan. Karsíus samnar her í móti þeim, ok varð þar harðr bardagi, ok eigi lángr, áðr konúngr flýði í borg þá er Cirestría [6] heitir. Saxar settust um borgina ok fá eigi sótta. Þá kemr til móts við Íra konúng Iskarðus [7] systursun hans, ok vinna þá borgina. Gekk þá Carencíus [8] út með sínum mönnum ok hjó til beggja handa; verðr nú Carencíus ofrliði borinn, flýr hann þá til skipa ok fór or landi, ok kom alldri aftr síðan. Þeir Guðmundr konúngr ok Saxar lögðu nú allt land undir sig, brendu þeir bæði borgir ok kirkjur, ok eyddu kristninni, flýðu þá biskupar brott með alla helga dóma, ok suðr um sjó; gekk síðan Bretland or Breta konúnga ætt til forráða; báru Saxar þar þó eigi konúngs nafn, ok skipti þá landit nafni, ok var síðan kallat England. Var þá Aðalbrikt [9] konúngr yfir

---

[1]) Hic etiam totam insulam obtinuit et sex comprovinciales oceani insulas, Hiberniam videlicet, atque Islandiam, Godlandiam, Orcades, Norwegiam, Daciam, adjecit dirissimis prœliis potestati suæ, *Geoffr.* — [2]) Careticus, *Geoffr.* — [3]) kiæR, *her*, *H.* — [4]) travstz, *H.* — [5]) Saxones iverunt propter Gormundum regem Africanorum in Hiberniam, *Geoffr.* — [6]) Cirecestria, *Geoffr.* — [7]) Isembardus, *Geoffr.* — [8]) *saal. her H*, = Karsíus, Careticus.

hans Tid hærgede Saxerne Landet stærkt. Efter ham regjerede Malgo, han erobrede hele Bretland og Skotland, Irland, Island, Örknöerne, Danmark og Gotland, hvilke Lande alle bleve skattepligtige til ham, men da han hengav sig til Omgang med Mandfolk og skyede Fruentimmer, blev han straffet med Guds Vrede.

45. Efter ham kom Karsius til Regjeringen; han var en uforstandig Mand og grusom mod sine Mænd, hvorfor han hverken blev yndet af Gud eller Mennesker; Indbyggerne bleve misfornöjede med hans Urolighed, og sögte sig Understöttelse i andre Lande. Men da Saxerne fik dette at höre, samlede de en Hær, og droge först til Irland (der regjerede en Konge ved Navn Gudmund) og fik der en betydelig Styrke; derfra droge de til Bretland og lagde Landets hele nordlige Deel öde. Karsius samlede en Hær imod dem, og der blev en haardnakket Kamp og ikke lang, indtil Kongen flygtede til den Borg som hedder Cirestria; denne Borg beleirede Saxerne, men kunde ikke tage den. Da kom til Irekongen hans Söstersön Iskardus, og derpaa erobrede de Borgen. Carencius rykkede da ud med sine Mænd og hug om sig til begge Sider; men da han havde Overmagten imod sig, flygtede han til Skibene og drog ud af Landet, og vendte aldrig siden tilbage. Kong Gudmund og Saxerne underkastede sig nu hele Landet, brændte baade Borge og Kirker og ödelagde Kristendommen; derpaa flygtede Biskopperne bort med alle de hellige Sager (Reliquier) og droge syd over Havet. Derefter gik Regjeringen i Bretland over fra den brittiske Kongeslægt, skjöndt Saxerne ikke antoge Kongenavn der; Landet byttede da ogsaa Navn og blev siden kaldet England. Da var Adelbrikt Konge over den sydlige Deel af Landet, Adelred (Ethelred) og Ella over Northumberland,

— [9]) *Geoffr. omtaler* Ethelbertus rex Cantiorum *og* Ethelfridus rex Northanhumbrorum.

syðra luta lands, en Aðalráðr ok Ella fyri Norðhumrulandi, en kristni var þá víðast eydd ok niðrfallin um allt landit.

Kristnað England af Augustínó.

46. Í þenna tíma var enn helgi Gregoríus papa í Rómaborg, ok spurði hann hvat fram fór um kristnina í Englandi. Han sendi þángat einn ágætan [1] sinn lærisvein, enn helga Augustínum, ok marga aðra kennimenn, hann prèdikaði þar trú, ok skírði Aðalbrikt konúng, ok var hann síðan mikill styrksmaðr heilagri kristni; hann setti sinn erkistól ok klaustr í borg þeirri er Bavgor [2] hèt; þeim var skipt í vij staði, ok var ábóti yfir þeim einn lærisveinn Augustíní, sá er Dinot hèt, ok voru undir honum ccc múnka; þeir vunnu jörð sèr til matar. Þá voru konúngar yfir Norðhumrulandi Aðalráðr ok Ella, sem fyrr var ritað, ok vildu þeir því síðr við trú taka, at þeir gerðu fullan úfrið kristnum mönnum, hvar sem þeir náðu þeim, því at þeir lètu drepa einn dag xij c. múnka; voru þeir síðan dýrkaðir af kristnum mönnum svâ sem aðrir guðs píníngarvâttar. Eftir þat tóku Bretar sèr þann konúng, er Cadvanus [3] hèt, ok fór hann með her í móti Aðalráð konúngi; tókst þar harðr bardagi, ok fèll þar eigi færra lið en x þúsundrað. Síðan var sætt ger, at Cadvanus [4] skyldi hafa land fyri sunnan Humru; urðu þeir síðan góðir vinir. Litlu síðarr lèt Aðalráðr konúngr eina konu sína, en tók aðra í staðinn. En hon fór á fund Kadvaní konúngs ok tók hann hana í sitt vald ok setti hana í hásæti hjá drottníngu. Þær fóru báðar senn at hvíla, ok fœddu ij sveina; hèt sun Kadvanus Kaðall [5] en Aðalráðs Edvin, ok vóxu þeir báðir upp´með konúngi; þeir unnust mikit [6].

---

[1]) agiætan, *H.* — [2]) Bangor, *Geoffr.* — [3]) *saal. Geoffr. og H selv senere;* Cadvarus, *her, H.* — [4]) *rettet;* Cananvs, *H.* — [5]) Caduallo, *Geoffr.* — [6]) *Geoffr. XII, 1, beretter, at de bleve sendte* ad Salomonem regem Armoricanorum Britonum, *hvilket ogsaa Ordene i Begyndelsen af fölgende Capitel* (fóru þeir þá til sinnar föðurl.) *forudsætte, jevnf. Cap. 48 Begynd.*

Kristendommen var til den Tid paa de fleste Steder öde lagt og forfalden over hele Landet.

England kristnes af Augustinus.

46. I denne Tid var den hellige Gregorius Pave i Rom; da han nu erfarede, hvorledes det stod til med Kristendommen i England, sendte han derhen en udmærket Discipel af ham selv, den hellige Augustinus, og mange andre Geistlige. Han prædikede Troen der, og döbte Kong Adelbrikt, som siden blev en vældig Stötte for den hellige Kristenhed; han satte sit Erkesæde og Kloster i en Borg ved Navn Bangor; de vare deelte i syv Dele, og deres Abbed var en Discipel af Augustinus, ved Navn Dinot, som havde trehundrede Munke under sig; de dyrkede Jorden til deres Underhold. Da regjerede over Northumberland Kongerne Adelred og Ella, som för meldt, og disse vare saa langt fra at ville modtage Troen, at de behandlede kristne Mænd fuldkommen som fredlöse, hvorsomhelst de fik fat paa dem, thi de lode paa een Dag dræbe tolvhundrede Munke, hvilke siden bleve dyrkede af kristne Mænd ligesom andre Guds Martyrer. Derefter valgte Britterne sig en Konge ved Navn Cadvanus, og denne drog med en Hær imod Kong Adelred; der kom det til en haard Kamp, og der faldt ikke mindre end ti Tusinde Mand; derpaa blev et Forlig sluttet, saaledes, at Cadvanus skulde have Landet söndenfor Humberen, og derefter bleve begge Parter gode Venner. Kort efter skilte Kong Adelred sig ved sin Kone og tog en anden isteden, men hun drog til Kong Cadvanus, som tog hende under sin Beskyttelse og satte hende i Höisæde hos Dronningen. De kom begge paa engang i Barselseng og födte to Drengebörn: Cadvanus's Sön fik Navnet Kadall (Cadwallo), men Adelreds Sön blev kaldt Edvin; de voxede begge op hos Kongen og holdt inderlig meget af hinanden.

47. Í þenna tíma anduðust feðr þeirra; fóru þeir þá til sinnar föðurleifðar; tók Kaðall Norðhumruland, ok er hann hafði ríki haft um ij ár, vildi hann láta kóróna sig til konúngs [1]; hann talaði þetta fyri fóstra sínum [ok systur [2] er Brian hèt, en er hann sagði henni þetta, þá kom svâ mikill grátr at henni þat var fádœmi; þetta spurðist um allt ríkit. Konúngr spurði hvat voldi hrygg-leikr sá er á henni var; hon svarar: mèr þikkir hörmuleg þín fyriætlan ok meirr af lítilmenzku en af viti, mundi svâ þikkja enum fyrrum frændum þínum: at beiðast kórónu en hafa eigi þrek til þess at vinna undir sig landit með sverði; man þetta ríki sœmðarlaust þikkja, meðan Saxar hafa vald hèr í landi; hafa þeir jamnan verið oss [3] ok vârum ættmönnum útrúir, fyrst Vortigernus ok hans æt*t*-mönnum, ok nú síðan griðníðíngar, er þeir fóru í sveit með Módredó ok unnu þann skaða er alldri var hèr unnin*n* annarr slíkr, ok svâ man æ vera, meðan þeir eru hèr í landi. Eftir þat sendi Eddvin orð Kaðali, at hann vildi taka kórónu, ok fylla konúngs tign, ok heita yfirkonúngr, en konúngr játtaði því eigi. Edvin varð þá reiðr, ok sagði, at hann mundi eigi varða hvârt hann lofaði eða eigi. En er Kaðall spyrr ætlan Edvins, sendi hann þá menn til Edvin*s*, at þat kostaði hans höfuð, ef hann lèti sig til konúngs taka; síðan samnaði hvârtveggi liði ok hittust við Humru, ok varð þar harðr bardagi, ok flýði Kaðall til Írlands ok lèt margar þúsundir fólks. Eddvin

---

[1]) rogavit Cadwallonem Edwinus, ut sibi diadema habere liceret, celebraretque statutas solennitates in partibus Northanhumbrorum, quemadmodum ipse citra Humbrum antiquo more consueverat, *Geoffr.* — [2]) *dette Tillæg fra* [*stemmer hverken med Geoffr. eller med H selv senere*, *hvor* Brian *kaldes* fóstri *til* Kaðall; *efter Geoffr. havde Kongerne Möde ved Floden* Duglas; *Cadwallo hvilede* in gremio cujusdam nepotis sui, quem Brianum appellabant. *Medens Sendebude bragte Svar frem og tilbage,*

47. Ved denne Tid döde deres Fædre, og de begave sig til deres Odelsriger: Kadall tog Northumberland, og da han havde regjeret i to Aar, vilde han lade sig krone til Konge; han sagde dette til sin Fostersön og Söster, som hed Brian, men da han omtalte dette for hende, kom der en saa heftig Graad over hende, at det var forbausende; dette rygtedes over hele Riget. Kongen spurgte, hvad Aarsagen var til den Sörgmodighed, som var over hende; hun svarede: mig tykkes din Beslutning harmelig og mere fremgaaet af Uduelighed end af Forstand, og saaledes vilde det synes dine ældre Fædre: at forlange en Krone uden at have Kraft til at underlægge sig Landet med Sværd i Haand; Regjeringen her vil synes at være blottet for al Hæder, saalænge Saxerne have Magten her i Landet, thi de have stedse været os og vor Slægt utroe, först Vortigernus og hans Slægtninge, og nu senere gjorde de sig til Fredniddinger ved at gaae over til Modred, og anrettede en slig Skade, hvis lige aldrig er skeet her i Landet, og saaledes vil det stedse gaae, saalænge de ere her. Derefter sendte Edvin Bud til Kadall, at han önskede at lade sig krone, og antage den fulde kongelige Værdighed, og hedde Overkonge, men Kongen (Kadall) vilde ikke give sit Samtykke dertil. Da blev Edvin vred, og sagde, at han skjöttede ei om, hvad enten han tillod det eller ei. Men da Kadall hörte om Edvins Plan, sendte han det Budskab til Edvin, at det skulde koste hans Hoved, hvis han lod sig vælge til Konge; derpaa samlede begge Tropper og mödtes ved Humberen, og der blev et heftigt Slag, hvorfra Kadall flygtede til Irland og mistede mange Tusinder. Nu hærgede Edvin Kong Ethelreds Rige, og angreb det

---

græd Brian saa heftigt, at hans Taarer vædede Kongens Ansigt og Skjæg; denne troede at der faldt Regn og reiste sig op men da han saae den unge Mand græde, spurgte han om Aarsagen, og fik Svar i Lighed med det fölgende. — [3]) ors. *II.*

herjaði nú í ríki Aðalráðs konúngs, ok sótti þat oddi ok eggju, ok drap alla þá menn er hann náði. Kaðall samnar her, ok ferr til Englands, ok náði hvergi á land at koma fyri samnaði landsmanna. Edvin hafði með sèr þan*n* mann er vissi allt um þeirra ferð, ok ner sigrdagar voru, ok börðust þeir þá at eins [1].

48. Kaða*l* fór þá at finna Solómon konúng [2], er þá var vitrastr [3] maðr, ok hann hafði upp fœtt, ok tók þá veðr mikit, ok rak þá til eyjar þeirrar er Grandregia [4] heitir, með ij skipum; honum fèll þá svâ ner manna missir með sinni úsigrsæli, at hann átt ekki nè drakk vj dœgr [5]; hann lagðist í hvílu af þessu öllu saman. En er svâ var komit, bað *hann* [6], at Brian fóstri hans skyldi fara at veiða honum dýr í eyn*n*i; hann fór allan dag at leita dýra ok fann ekki. En er hann kom heim, þá skar hann vöðvan*n* or læri sèr [7] ok steikti, ok gerði til matar konúngi, ok sagði honum dýrahold vera; konúngr át, ok þóttist ekki jamgott [8] etið hafa, ok varð hann nálega heill á iij dögum; fóru þeir síðan, ok fundu Salúmon konúng ok spurði hann ráða; gerðu þeir þat ráð, at Brian fór brott, ok skyldi freista ef hann næði spámanni Edvins [9]. Brian tekr á sik stafka*r*ls búníng, ok lætr gera sèr hvassan járnstaf; ferr hann síðan, þar til er hann kemr í Jork, var þar fyri Edvin konúngr með mikin*n* prís. Brian slæst í stafkarla sveit, ok settist við hallardyr ok bað sèr matar. Ok er hann hafði litla stund setið, gekk kona ein or höllin*n*i, hon var systir Brians; hon skyldi taka vatn, því

---

[1]) venerat namque ad eum quidam sapientissimus augur ex Hispania, vocabulo Pellitus, qui volatus volucrum cursusque stellarum edoctus, prædicebat ei omnia infortunia, quæ accidebant, *Geoffr.* — [2]) Salomonem regem Armoricanorum Britonum, *Geoffr.* — [3]) vitraðstr, *H.* — [4]) Garnareia, *Geoffr.* — [5]) tribus diebus et noctibus, *Geoffr.* — [6]) *udegl. i H;* cepit cum maxima cupiditas edendi ferinam carnem, *Geoffr.* — [7]) scidit femur suum et inde frustum

med Od og Eg, og dræbte alle dem han kunde naae. Kadall samler en Hær og drager til England, men kunde ikke komme til at gjöre Landgang paa noget Sted, da Indbyggerne vare samlede til Modværge. Edvin havde hos sig en Mand, som vidste Besked om det hele Tog, ligesom ogsaa om de Dage, som vare sejervarslende til Kamp, og paa saadanne alene kæmpede de.

48. Kadall drog da til Kong Salomon, som dengang var den viseste Mand, og som havde opfostret ham; paa dette Tog mödte han en heftig Storm, og drev med to Skibe til en Ö, ved Navn Grandregia; Tabet af hans Folk, i Forening med det stadige Uheld i Krigen, gik ham saa nær til Hjerte, at han hverken spiste eller drak i sex Dögn, og over alt dette maatte han söge Sengen. Da det nu var saa vidt, bad han sin Fostersön Brian drage ud og fange ham Dyr der paa Öen; han gik hele Dagen og sögte Dyr, men fandt ingen, og da han kom hjem, skar han Muskelen ud af sit eget Laar og stegte den, og lavede til Spise for Kongen og sagde ham at det var Dyrekjöd. Kongen spiste og mente aldrig at have spist noget saa velsmagende, og paa tre Dage blev han næsten ganske helbredet. Derpaa fortsatte de Reisen og fandt Kong Salomon og spurgte ham til Raads; de fattede det Anslag, at Brian skulde drage bort og gjöre et Forsög, om han kunde naae Edvins Spaamand. Brian iförte sig da en Oldings Dragt, og lod sig gjöre en spids Jernstav, derpaa drog han afsted, til han kom til Jork, hvor Kong Edvin dengang opholdt sig i stor Herlighed. Brian begav sig i de gamle Tiggeres Hob, satte sig ned ved Hallens Dör og tiggede om Mad; og da han havde siddet en liden Stund, gik en Kvinde ud af Hallen; denne Kvinde var en Söster til Brian, og

---

carnis extraxit, *Geoffr.* — [8]) *usikkert i H;* admirans, quod tantam dulcedinem in aliis carnibus non reperisset, *Geoffr.* — [9]) Magum Edwini regis - - perimeret, *Geoffr.*

at Edvin hafði hana hertekit; kenndi hon Brian þegar hon sá hann, ok bað hon hann skunda brott, áðr konúngsmenn kenndi hann; sagði hann þá henni, hversu hans ferð vissi við, ok bað hana gera svá ráð fyri, at herbergi spámanns veri eigi læst þá nótt: hon hèt honum því, ok gerði sem hann bað. Brian var með stafkörlum til netr; en er allt fólk var í svefni, fór hann til herbergis spámanns; þat var úlæst. Brian gekk inn, ok at hvílu hans, ok lagði járnstafnum fyri brjóst honum ok í gegnim hann, ok lèt þar standa eftir stafinn; síðan gekk hann til stafkarla, ok var hjá þeim þar til er yfir dofnaði, ok fór hann síðan brott leynilega, ok kemr hann á fund Kaðals ok sagði honum sitt erindi, ok þótti honum þat gott vera [1]. Síðan ferr Brian heim í borg sína, ok litlu síðarr kemr þar sá maðr er Pendrak [2] hèt, með Saxa her. Kaðall sendi honum mikinn her ok varð þar hörð orrosta, ok eigi löng, áðr Pendrag varð handtekinn ok drepinn mestr luti liðs hans. Þetta spyrr Edvin, ok samnar liði, ok ferr til fundar við Kaðal, ok hittast þeir á velli þeim er Holóel [3] hèt, tókst þar mikill bardagi ok harðr, fèll í þessum bardaga Edvin, ok sun hans Úsvið [4], ok sá konúngr er Baldr [5] hèt, ok nálega allt þeirra fólk. Síðan fór Kaðall um allt England ok lagði undir sig, ok drap alla Saxa, bæði börn ok konur; eftir þat fór hann í Skotland, ok drap þar Eadan [6] Skota konúng ok ij hans systursyni.

Af Ósvaldi konúngi.

49. Eftir hann tók ríki enn helgi Ósvaldr konúngr yfir Norðhumrulandi; hann var fyri því ríki ix ár; hann var friðgjarn ok fályndr, örr við fátækja menn. Kaðall gekk mjök á *ríki* [7] hans, ok lètti Ósvaldr konúngr undan til

---

[1]) *Efter Geoffr. drog Brian til* Exonia *og forkyndte Britterne hvad han havde gjort, befæstede Staden for at holde sig indtil* Cadwallons *Ankomst og sendte ham Underretning om det skete.* — [2]) Peanda, rex Merciorum, *Geoffr.* — [3]) Hevenfeld, i. e. celestis

skulde hente Vand, thi Edvin havde taget hende i Krig. Hun kjendte Brian da hun saae ham, og bad ham skynde sig bort, förend Kongens Mænd kunde kjende ham, derpaa fortalte han hende, hvad hans Reise sigtede til, og bad hende mage det saa, at Spaamandens Værelse blev utillaaset den Nat; dette lovede hun ham, og gjorde efter hans Önske. Brian opholdt sig blandt Tiggerne, indtil Natten faldt paa, men da alle Folk vare gaaede til Hvile gik han til Spaamandens Værelse, og fandt det utillaaset. Brian gik ind og til hans Seng og stödte ham Jernstaven i Brystet, og gjennemborede ham, hvorpaa han lod Staven blive siddende, men gik selv til Tiggerne igjen og var hos dem, indtil alt blev stille, men siden listede han sig bort og kom til Kadall og berettede ham Udfaldet, hvilket ham syntes godt om. Derefter drog Brian hjem til sin Borg, men kort efter kom der en Mand, ved Navn Pendrag, med en Hær af Saxer. Kadall sendte Brian en talrig Hær til Undsætning, og der blev en haard Kamp, som kun varede kort indtil Pendrag blev fangen og den störste Deel af hans Hær nedhugget. Dette faaer Edvin at vide og samler en Hær og drager imod Kadall; de traf sammen paa en Slette ved Navn Holoel, og der blev et stort og heftigt Slag, i hvilket Edvin faldt, og hans Sön Usvid, og en Konge ved Navn Balder, og næsten hele deres Hær. Derefter drog Kadall igjennem hele England og dræbte alle Saxer, baade Koner og Börn; derpaa drog han til Skotland og dræbte der Skottekongen Eadan og to af hans Söstersönner.

Om Kong Osvald.

49. Efter ham kom den hellige Kong Osvald til Regjeringen over Northumberland; han styrede dette Rige i ni Aar; han var fredelig af Sindelag og indesluttet, gav-

campus, *Geoffr.* — [4]) Offridus, *Geoffr.* — [5]) cum Godboldo rege Orcadum, *Geoffr.* — [6]) Ædanum, *Geoffr.* — [7]) *tilf. som udegl. i H.*

Skotlands, þar er mœttist ok England. Þetta spyrr Kaðall, ok gerir síðan her á hendr Ósvaldi konúngi [1], var þar formaðr fyri Pendan [2] konúngr. Ok er þetta spyrr Ósvaldr konúngr, lèt hann setja niðr á einum velli kross vârs herra Jesús Kristí [3], hann bað þángat sœkja alla sína menn, ok bað þá falla á knè ok biðja almátkan guð, at þeir vegi sigr á sínum úvinum; þeir gerðu sem hann bauð, gengu síðan í bardaga, ok gerði guð þat eftir þeirra bœn, fyri verðleika ens helga Ósvalds konúngs, at Bretar flýðu. En er Kaðall frá þetta, varð hann reiðr mjök ok samnar her, ok fór móti Ósvaldi konúngi, ok tókst þar harðr bardagi; hafði Ósvaldr ekki liðs við. En er Ósvaldr sá, at engi viðrstaða mundi verða, settist hann niðr ok sá í gaupnir sèr, ok bað til guðs fyri öllum þeim er þar börðust, ok síðan lèt hann þar líf sitt ok fór svâ til almáttigs [4] guðs, ok segja menn at Pendan yrði honum at bana; flýði þá allt lið hans, þat er lífit þá. En eftir bardaga*nn* gekk at konúnginum ein*n* gamall maðr af mönnum Kaðals, hann hafði fengit mikit sár á hendi; hann skriðnaði ok stakk niðr hendinni í blóð Ósvalds konúngs, ok er hann stóð upp, var heil höndin [5]. Margar jartegnir ok stórar gerði guð fyri hans verðleika, þó at þær sè eigi hèr ritaðar. Eftir hann tók ríki yfir Norðhumrulandi Ósið [6], bróðir Ósvalds konúngs; hann sættist við Kaðal, svâ at hann skyldi hafa ríki sitt í friði. Síðan setti Kaða*l*l frið um allt Bretland, svâ at sá skyldi af höndum ok fótum, er frið bryti innanlands. Í móti Úsið reis upp Alfrið, sun hans, ok Orðvald [7], bróðursun hans, en þeim varð bœði við hann aflafátt ok svâ gæfuskortr: flúðu þeir undan ok sóttu á fund Pendrags, ok báðu hann

---

[1]) *rettet;* kr̄ (konúngr), *H.* — [2]) *det er den för nævnte* Peanda (Pendrag *efter H*). — [3]) *i H skrevet* ih'c xpi. — [4]) almattix, *H.* — [5]) *dette Jærtegn findes ikke berettet i Geoffr.* — [6]) Oswius, *Geoffr.* — [7]) Ethelwaldus, *Geoffr.*

mild mod fattige Mænd. Kadall gjorde voldsomme Angreb paa hans Rige, og Kong Osvald trak sig tilbage til Grændsen af England og Skotland. Dette faaer Kadall at vide, og ruster da en Hær imod Kong Osvald, under Anförsel af Kong Pendan. Da nu Kong Osvald fik Efterretning herom, lod han vor Herres Jesu Kristi Kors stille op paa en Slette; did bad han alle sine Mænd at söge hen, og at falde paa Knæ og bede den almægtige Gud, at de maatte vinde Sejer over deres Fjender; de gjorde efter hans Bud, og gik derpaa i Slaget, og efter deres Bön lod Gud det saaledes skee, for den hellige Kong Osvalds Fortjenester, at Britterne toge Flugten. Men da Kadall hörte dette, blev han heftig vred, samlede en Hær og drog imod Kong Osvald og der blev en haard Kamp, men Osvald havde ingen Hærstyrke. Men da Osvald saae, at der ingen Kræfter vare til Modværge, satte han sig ned og saae ned for sig og bad til Gud for alle dem, som deeltoge i Slaget, siden mistede han der sit Liv og kom til den almægtige Gud, og man siger at Pendan blev hans Banemand, hvorpaa hele hans Hær tog Flugten, saavidt enhver kunde redde Livet. Men efter Slaget gik en gammel Mand af Kong Kadall's Hær til det Sted, hvor Kongen laae; han havde faaet et svært Saar paa Haanden; han gled ud og stak Haanden ned i Kong Osvalds Blod, og da han stod op, var Haanden helbredet. Mange og store Jærtegn gjorde Gud for hans Værdigheds Skyld, skjöndt de ikke her beskrives. Efter ham tog Osid, Kong Osvalds Broder, Regjeringen over Northumberland; han forligte sig med Kadall saaledes, at han skulde beholde sit Rige i Fred. Derefter satte Kadall Landefred over hele Bretland, saa at enhver indenlands, som bröd den, skulde miste Hænder og Födder. Imod Usid gjorde Alfred, hans Sön, og Ordvald, hans Brodersön, Opstand, men de kom til at skorte baade paa Kraft og paa Lykke til at

fulltíngs móti Úsið. En hann var fullr vèla ok svika, ok vildi gjarna hjálpa þeim, en þorði eigi þó at brjóta frið konúngs, ok hugsaði um vèlar.

50. Í þenna tíma gerði Kaðal*l* konúngr eina stóra veizlu, ok voru þar allir Engla konúngar nema Úsið ein*n*. Pendrag spurði konúng, hví Úsið veri eigi þar, en konúngr sagði hann sjúkan vera. Er an*n*aðhvârt, sagði Pendrag, ella hefir hann sent menn til Saxlands eftir herliði, ok hyggst hefnast Ósvalds bróður síns; hefir hann nú brotið frið þann er þèr settuð. Nú er yðr þat ráð, at taka hann af lífi eða reka hann or landi. Konúngr talaði við sína menn, hvat hann skyldi til ráðs taka, þat at hann bryti eigi sjálfs síns grið, þau er hann setti. Þá svarar Makaduð [1] konúngr: eigi muni þèr gerla [2], hvat land vârt hefir þolað af þessi þjóð, eða hvern trúnað vèr eigum henni at launa; höfum vèr aldri [3] í friði setið, síðan Saxar komu í þetta land. Konúngr gaf í vald Pendrag at fara með þessu máli sem honum líkaði. Pendragó samnar liði miklu ok herjar á ríki Ósvið konúngs, ok brendi borgir ok bœi, ok drap bœði börn ok konur. En er konúngr spurði þenna úfrið, þá rèzt [4] hann um við sína menn, hvat til ráðs skyldi taka, en þeir fýstu hann at leita sætta, ef kostr veri, því at ekki var lið til mótistöðu; ok bauð hann til sætta bœði gull ok silfr, ok enna beztu manna dóm á öllum þeirra málum. Pendragó neittaði þessu, ok kveðst ætla sèr ríki en honum dauða; en er Ósvið spurði, at engar fengust sættir, þá mælti hann til sinna manna: oss mun þat fyri betra, er þeir neita sættum, skulu vèr þángat sœkja til traust, sem urugt er, heitum á almáttkan guð oss til fulltíngs, ok munu vèr í hans trausti fagran sigr vega; göngum fram rösklega ok sýnum enga ræzlu á oss, því at gott er hvârt sem heldr

---

[1]) Margadud, rex Demetiorum, *Geoffr.* — [2]) *dette Ord er usikkert i H.* — [3]) siþan, *tilf. H.* — [4]) reðs, *H.*

modstaae ham: de flygtede bort og sögte hen til Pendrag og anholdt om hans Hjelp imod Usid. Men han var fuld af Svig og Bedrag, og vilde gjerne hjelpe dem, men vovede dog ikke at bryde Kongens Fred og pönsede derfor paa List.

50. Ved denne Tid holdt Kong Kadall et stort Gjestebud; der vare alle de engelske Konger, Usid alene undtagen. Pendrag spurgte Kongen, hvorfor Usid ikke var der, men Kongen svarede, at han var syg. Enten er dette Tilfældet, sagde Pendrag, eller og han har sendt Bud til Saxland efter en Hær, og tænker at hævne sin Broder Osvald; saaledes har han altsaa brudt den Landefred, som I har anordnet; det som I nu har at gjöre er, enten at tage ham af Dage eller jage ham ud af Landet. Kongen raadförte sig med sine Mænd, hvad han nu skulde foretage sig, saaledes at han ikke kom til at bryde den Landefred, han selv havde paabudt. Da svarede Kong Makadud: I husker dog ikke grant, hvad vort Land har maattet taale af dette Folk, eller hvilken Troskab vi skylder det Lön for: vi have aldrig siddet i Fred, siden Saxerne kom ind i dette Land. Kongen overdrog til Pendrag at gjöre med denne Sag hvad han vilde. Pendrag samler en stor Hær og hærger i Kong Osvids Rige, brændte Borge og Byer og dræbte baade Kvinder og Börn. Men da Kongen fik Efterretning om denne Feide, holdt han Raad med sine Mænd, hvad man skulde gribe til; de raadede ham til om muligt at söge at opnaae et Forlig, thi der var ingen Hær til Modstand; han böd da, for at opnaae Fred, baade Guld og Sölv, og at alle deres mellemværende Sager skulde undergives de bedste Mænds Kjendelse. Pendrag negtede dette, og sagde, at han havde bestemt Riget for sig selv men Döden for ham; men da Osvid fik at vide, at ingen Fred var at opnaae, sagde han til sine Mænd: det vil blive til störste Held for os, at de afslaae at slutte Fred, nu skulle vi söge vor Styrke der, hvor den sikkrest findes: lad os paakalde den almægtige Gud til Hjelp for os, og i

kemr upp, at vèr fallim á föðurleifð vârri, ella sigrimst. Síðan tókst harðr bardagi með þeim, ok eigi lángr áðr Pendan fellr, ok með honum xxx jarla, en Úsvið ok hans menn lofuðu guð fyri fagran sigr. Eftir Pendrag tók konúngdóm Villifer [1], sun hans, ok rèðst hann þegar til bardaga við Úsvið, ok með honum jarlar ij, Ebba ok Edbort, en Kaðal*l* fyribauð þeim at berjast, ok sætti þá heilum sáttum, ok sat Úsvið síðan með friði at sínu ríki.

Andlát Kaðals konúngs.

51. Nú er Kaðall hafði konúngr verið átta vetr ok xl, tók hann sótt ok andaðist, ok var hann jarðaðr í Lundúnum, ok var þar kirkja ger ok vígð enum helga Martínó, ok er þar hvern dag lesin sálumessa fyri hans sál. Síðan var þar steyptr af kopar ein*n* hestr, ok þar maðr á baki með öllum herklæðum af eiri, ok gert sem líkast konúnginum, ok settr síðan yfir borgar lið í Lundúnum; þetta líkneski var allt gyllt sem logi. Var þetta gort konúngi til sœmðar. Er hans ártíð xv kal. Decembris [2]. Eftir hann tók ríki sun hans, er Beda prestr nefnir Tedvallum [3]; hann var bœði vinsæll ok friðsamr. En er xij vetr voru liðnir frá andláti Kaðals, þá tók konúngr vanmátt mikin*n*, ok gerðist stjórnlaust landit. Var þá úáran mikil ok sultr ok man*n*dauðr svâ mikill, at eigi varð hálft jarðat; flýðu þá brott allir þeir er því komu við. Konúngr fór ok brott með nokkut fólk, en er hann skildist við England, mælti hann með tárafellíng: til ills hafa sparaz*t* vârir lífdagar af syndum vârum ok forsjóleysi, ok ástleysi

---

1) Wulfredus, *Geoffr.* — 2) xv kalendas Decembris ab hoc seculo migravit. Cujus corpus Britones balsamo et aromatibus conditum in quadam ænea imagine, ad mensuram staturæ ejus fusa, mira arte posuerunt. Imaginem autem illam super æneum equum, miræ pulcritudinis armatam, et super occidentalem portam Londoniarum erectam in signum prædictæ victoriæ, et Saxonibus in terrorem

Tillid til ham ville vi vinde en herlig Sejer; lad os nu gaae tappert frem, og ikke vise nogen Frygt, thi det er godt, hvad enten Udfaldet bliver at vi falde paa vor Odelsjord eller at vi seire. Derefter kom det til en haard Kamp imellem dem, som ikke varede længe, förend Pendan faldt og med ham tredive Jarler, men Usvid og hans Mænd priste Gud for en herlig Sejer. Efter Pendrag blev hans Sön Villifer Konge, og indlod sig strax i et Slag med Usvid, understöttet af to Jarler, Ebba og Edbort, men Kadall forböd dem at kæmpe og forligte dem for fuldt og fast, hvorpaa Usvid sad i Fred i sit Rige.

Kong Kadalls Död.

51. Da nu Kadall havde været Konge i otte og fyrretyve Vintre, faldt han i en Sygdom og döde, og blev jordet i London; der blev da bygget en Kirke og indviet til den hellige Martinus, og der læses daglig Sjelemesse for den afdöde Konges Sjel. Derpaa blev der stöbt en Hest af Kobber, og en Mand siddende paa Hesten i fuld Rustning af Erts, udarbeidet til den nöjeste Lighed med Kongen, og sat over Borgeledet i London. Dette Billede var overalt lueforgyldt, og blev alt dette udfört til Ære for Kongen. Hans Dödsdag er den syttende Dag i November Maaned. Efter ham kom til Regjeringen hans Sön, som Presten Beda kalder Tedwallus (Cadwallader), en baade vennesæl og fredsindet Mand. Men da tolv Vintre vare hengaaede fra Kadall's Död, blev Kongen angreben af en stor Svaghed, og Landet blev uden Regjering. Da var der et svært Uaar og Sult, og en saa voldsom Mandedöd at det halve blev ikke jordet; da flygtede bort alle de, som fik Leilighed dertil. Kongen drog ogsaa bort med noget Folk, men da han forlod England, sagde han under Taarer: kun til det onde ere vort Livs Dage forlængede, formedelst

statuerunt, *Geoffr.* — [3]) Successit — in regni gubernaculum Cadwalladrus filius ejus, quem Beda Ethelwaldum juvenem vocat, *Geoffr.*

við guð, er nú skulu þau údœmi hèr yfir gánga er alldri urðu fyrr, ok megu vèr eigi dyljast við, at þetta er guðs hefnð; hèr hafa gengit yfir Rúmverjar allt Breta ríki, ok margar aðrar þjóðir, ok hefir hèr þó alldri slíkt verið sem nú, en fyri öðru verðu vèr nú at flýja; eigi þröngva oss nú heiðnar þjóðir, ok eigi annarr úfriðr, heldr verðu vèr at flýja með guðs vilja ok hans mætti, ok þurfu vèr, at þessi ánauð snúist oss til synda lausnar. Konúngr kom til Armonía [1] ríkis með sínum mönnum, ok var þar með Alanus konúngi xj vetr, hann var sun[2] Salómons konúngs, fóstra föður hans, ok var hann þar meðan úöld hèlzt á Englandi.

Bygðist England [3] annat sinn.

52. Í þenna tíma kom til Norðhumrulands drottníng sú er Sæburg [4] hèt, með mikit lið; hon lagði undir sig allt Norðhumruland. Ok er Thedvallas [5] konúngr spyrr, hvat títt var í Englandi, ok þar tók æfi at batna, ok þar var komit nýtt ríki yfir, bað hann Alanus konúng fá sèr lið ok skip, því at hann fýstist aftr til Englands. Konúngr játtaði honum þat, ok er skipin bjoggust, vitraðist Thedvalló [6] konúngi guðs engill, ok bað hann eigi fara aftr til Englands, ok sagði þat vera móti guðs vilja, ok bauð honum at fara til Rúmaborgar á fund Sergíí papa, ok taka skript af honum, ok kvað hann þá mundu hittast í heilagra manna tölu, sagði, at alldri síðan mundu hans kynsmenn ríki hafa yfir Englandi, nema þeir nyti hans verðleika viðr. En konúngr ke*nn*dist við, at þá gekk eftir spá Merlínus spámanns ef svâ fœri; virði konúngr meira boð guðs en fýsi sína; var þá rofin*n* þessi skipabúnaðr,

---

[1]) Armoricam petens, *Geoffr.* — [2]) Salomdnis nepotem, *Geoffr.* — [3]) *i H skrevet* engl'ð. — [4]) *Denne* Sæburg *findes ikke omtalt hos Geoffr., der staaer kun:* nefandus populus ille (Germaniæ) collecta innumerabili multitudine virorum ac mulierum, applicuit in partes Northanhumbriæ *(Geoffr. XII, 16).* — [5]) Cadwalladrus, *G.* — [6]) Theovallo, *her, H.*

vore Synder og Mangel paa Omsigt, og Lunkenhed i Kjerligheden til Gud, eftersom slige Rædsomheder, som aldrig för ere skete, nu rase her i Landet; vi kunne ikke modsige, at dette er en Hævn fra Gud; Romerne og mange andre Folkeslag have oversvömmet hele Britteriget, og dog er aldrig indtruffet noget sligt som nu, men en anden Begivenhed nöder os nu til at flygte; det er ikke hedenske Folkeslag, ei heller noget andet fjendtligt Angreb, som nu trykker os, men vi nödes nu til at flygte formedelst Guds Villie og hans Magt, og vi trænge til, at denne Plage vender sig til at blive til Afsoning for vor Synder. Kongen kom til Armonia-Rige (Armorica) med sine Mænd, og var der i elleve Vintre hos Kong Alanus, en Sön af Kong Salomon, hans Faders Fosterfader; han opholdt sig der saalænge Uaaret varede ved i England.

England bebygges anden Gang.

52. I denne Tid kom til Northumberland en Dronning, ved Navn Sæburg, med en talrig Hær, og underkastede sig hele Northumberland. Da nu Kong Tedvallus hörte om Tilstanden i England og at Tiderne der forbedrede sig, og at der var kommen en ny Regjering, bad han Kong Alanus om Folk og Skibe, thi han önskede at vende tilbage til England. Kongen bevilgede ham det, men imedens Skibene bleve udrustede aabenbarede en Guds Engel sig for Kong Tedvallus, og bad ham om ikke at vende tilbage til England, i det han sagde at dette var imod Guds Villie; han böd ham drage til Rom til Paven Sergius, og modtage Skrifte af ham, thi i dette Tilfælde vilde han træffes i de hellige Mænds Tal, og tilföjede, at hans Afkom vilde aldrig herefter beholde Herredömmet over England, med mindre de stöttede sig paa hans Fortjenester. Da erkjendte Kongen, at i dette Tilfælde vilde Propheten Merlins Spaadom gaae i Opfyldelse, og idet han agtede mere Guds Bud end sin egen Lyst, blev denne Udrustning

ok sú ætlan er áðr var ger. Bjó þá konúngr ferð sína til Róms, ok kom á fund Sergíí papa, ok tók hann feginsamlega við honum, ok styrkti [hann með[1] mörgum fögrum orðum ok dýrlegum dœmum í sinni trú, ok svâ segist, at hann gaf þar upp sitt konúngsnafn ok allt ríki, ok síðan vígði Sergíus papa hann til biskups; hann lifði síðan eigi lengr en átta daga, ok andaðist í Rómaborg til eilífs fagnaðar xij kal. Maíí. Þá var liðit frá burð vârs herra Jesú Kristí DC ára ok lxx ok ix ár[2].

53[3]. Svâ er sagt, at síðan var ekki Breta konúnga ríki yfir Englandi, utan af þeirra sjálfra ætt fyrir Norðhumrulandi rèð Sæborg drottníng eitt ár. Öll þessi tíðindi, er nú hafa sögð verið: frá Bretlands bygð ok þeirra konúnga viðskiptum er þar voru yfir, eru rituð eftir þeirri bók, er Historía Britórum[4] heitir, ok er hon ger af fyrisögn Alexandrs Lundúna biskups ok Valtara erkidjákns or Auxnafurðu, ok Gilla ens fróða[5]. Kaðvalla var konúngr xxx ok vij ár; hann lagði fyrstr Rómaskatt á allt England, á hverju ári at gjalda; eftir hann var Aðalráðr xiij ár, þá var Simbur drottníng eitt ár, þá Kinjúlfr konúngr viij ár ok xx, þá Bricíus xvij ár, þá Eggbrigtus xxx ára ok vij mánuði; hann lagði mörg ríki undir sig; þá Eiðúlfr sun hans, er ríkti hálft annað ár; þá Edelalldr, sun hans, v ár; þá Aðalbrigt, bróðir Eiðúlfs, vj ár; þá Alfriðr bróðir þeirra viij ár ok xx, hann eignaðist fyrst þessa konúnga allt ríkit, ok rak brott alla úfriðarmenn, ok stýrði ríkinu vel ok lengi; eftir hann ríkti Játvarðr sun hans iiij ár ok xx; eftir hann Aðalsteinn góði xj ár ok xx, ok vj vikur ok þrjá daga; hann fóstraði Hákon, sun Haralds konúngs hárfagra.

---

[1]) *fra* [*rettet;* hm̄ (honum), *H.* — [2]) *efter Geoffr. Aar 689.* — [3]) *til dette sidste Capitel findes intet ligefrem tilsvarende hos Geoffr.* — [4]) *saal. H;* r. Britonum. — [5]) *Ved* Gilli enn fróði *menes udentvivl* Gildas, *hvis Skrifter Geoffrey omtaler i Forening med Bedas i Begyndelsen af sit Værk.*

af Skibene standset, og den forhen tagne Beslutning forandret. Kongen beredte sig da til en Reise til Rom, og kom til Pave Sergius, som modtog ham med Glæde og styrkede ham i Troen ved mange skjönne Ord og herlige Exempler, og man siger han opgav der sit Kongenavn og det hele Rige, hvorpaa Pave Sergius indviede ham til Biskop; derefter levede han ikke længer end otte Dage og opgav sin Aand til den evige Glæde den tyvende Dag i April Maaned i Rom, da der var hengaaet fra vor Herres Jesu Kristi Födsel sexhundrede og ni og halvfjerdsindstyve Aar.

53. Man beretter, at efter denne Tid förte ingen Konge af brittisk Stamme Regjeringen over England, med Undtagelse af at Dronning Sæburg, af deres Slægt, herskede over Northumberland i eet Aar. Alle disse Begivenheder, som nu ere blevne berettede, om Bretlands Bebyggelse og de der herskende Kongers Handlinger, ere tagne af den Bog som hedder Historia Britorum, der er nedskreven efter Beretninger af Alexander, Biskop i London, Valter Erkedegn fra Oxford og Gille hin sagnkyndige. Kadvalla var Konge i syv og tredive Aar, han var den förste som paalagde hele England en Skat til den romerske Stol, som skulde erlægges aarlig; efter ham regjerede Adelred tretten Aar, derefter Dronning Simbur eet Aar, derpaa Kong Kinjulf otte og tyve Aar, derpaa Bricius sytten Aar, derpaa Eggbrigt tredive Aar og syv Maaneder, han underkastede sig mange Riger; efter ham kom hans Sön Eidulf, som herskede halvandet Aar, derpaa hans Sön Edelald i fem Aar, derefter Eidulfs Broder Adelbrikt i sex Aar, derpaa deres Broder Alfred i otte og tyve Aar, han var den förste blandt disse Konger som fik hele Riget, og bortjog alle Ufredsstiftere og styrede Riget vel og længe; efter ham regjerede hans Sön Edvard i fire og tyve Aar, efter ham Adelsten den gode i eet og tredive Aar, sex Uger og tre Dage; han opfostrede Hakon, Sön af Kong Harald den haarfagre.

UPPLYSNINGAR TILL SÖDRA DELEN AF GRÄNS-BESTÄMMELSEN MELLAN SVERIGE OCH NORGE I SEDNARE HÄLFTEN AF 13de ÅRHUNDRADET,

AF AND. LIGNELL.

Uti Annaler for Nordisk Oldkyndighed 1844-1845 sid. 147-192 har Conference-Rådet E. C. Werlauff meddelat ett gränsdokument om skillnadsmärken mellan Sverige och Norge, tillkommet, såsom det otvifvelaktigt synes, på 1260 eller 1270 talet. Denna handling är högst intressant såsom upplysande förhållanderna i en så vidt aflägse tidepunkt och derföre af stort värde för Skandinaviens gamla geografi. Häröfver har Professorn P. A. Munch ytterligare tillagt Bemärkninger uti samma Annaler 1846, sid. 150-168. Båda dessa lärde, såsom boende långt ifrån gränsbestämmelsens södra del samt utom Sverige, hafva helt naturligt saknat den närmare lokalkännedom, som erfordras för att utvisa de flesta nuvarande ställen, hvarest ifrågavarande gamla gränsmärken böra återfinnas. Det skall till och med, såsom jag sjelf erfarit, för en Svensk vara förenadt med icke ringa möda och tid, att härom vinna erforderlig insigt, helst alla befintliga äldre och nyare kartor, äfven den sista af topografiska korpsen på konglig befallning upprättade och ännu outgifna, lemna liten eller ingen ledning. Flera af de gamla namnen hafva dessutom alldeles försvunnit under tidernas lopp, hvaremot andra blifvit mer eller mindre förändrade.

I många år sysslosatt med forskningar efter Dals lands äldre förhållanden och öden, och fördenskull anställt undersökningar så väl i alla svenska arkiv, der något rimligtvis varit att vänta för mitt syftemål, som ock genom resor och förfrågningar i alla socknarne utefter gränsbandet, har jag kommit i tillfälle erhålla några underrättelser om gränsen för Dal och Bohuslän, hvilka förklara de flesta gamla

namnen och antyda deras rätta läge i trakten från Kongelf till Salholmsröset i Stora Le, der Wermland möter. Ehuru detta innefattar endast en ringa del af hela linien, torde det likväl icke sakna allt intresse, att åtminstone denna del blifver närmare belysd.

Nauðingjaá med *Nauðingjaós*, ån vid Nödinge kyrka ¼ mil norr om Kongelf.

Akrsvík, vid Åkerström i Götaelf och Naglums socken.

Aur, Öresjön ¼ mil vester från Åkerström, dit gränsen från sistnämnde ställe afviker.

Aura, ån ur Öresjön, som gifver vatten till Kållerö bruk och utfaller i Byfjorden vid Uddewalla.

Aurflá, troligen det lilla kärnet i Öreån, Ryr socken, Wäne härad.

Mosafótrinn, Spekeruds mosse i Frendefors socken på Dal.

Bjarnáss, Björnåsen mellan Torsbo hemman i Frendefors samt Siversbo i Ryr socken af Bohuslän.

Röðina viðr Rauðumýri, inom Bohuslän midt för hemmanen Torsbo och Skörbo i Frendefors.

Krákuvatn, en liten sjö något utom nuvarande gräns i Bohuslän, midt för Torps socken på Dal.

Kýrfjall, på Huseby hemmans skog i Torps socken.

Þrístikill, Trestikeln eller Trehörningen, en sjö vid Wågsäter i Ryr socken, Walbo härad.

Skarnhella, Skarnhälla är nu ett torp eller tomt vid hemmanet Hensbacka i Foss socken af Bohuslän.

Kverndølabekkr, vid gården Quarndöle i Foss socken och vid gränsen mot Hattefjell i Ryr socken, Walbo härad.

Tjarnit viðr vatnaruðit, Wattneruds kärn i gränsen mellan Byr och Hede socknar.

Grímássbúðavatn, Grimåssjön i gränsen mellan Grimåsen i Ryr och Stenserud i Hede socken.

Staupenn, ett kärn på Sandåkers egor i Hede vid gränsen mot Ryr socken.

Eikavatn, Ekevattnet, ett kärn i gränsen af hemmanet Långöns mark i Hede socken.

Hólmvatn, i nuvarande gränsen mellan Hede, Ryr och Ferglanda socknar.

Hólmavatn, Holmvattnet i skillnaden mellan Sanne socken i Bohuslän och Rennlanda socken på Dal.

Bjarnsundit, Björnsundet, en vik af Långvattnet mellan Guntorp i Rennlanda och Kittelsröd i Sanne socken.

Langavatn, Långvattnet i Rennlanda socken.

Langbrúarnar, bro mellan Guntorp och Björnerud.

Þíðuós, ett kärn vid gården Tydjesäter i Lerdals socken; gränsar till Björkebräcke i Sanne socken; kallas äfven Igelkärn.

Búðarbekkr, bäck mellanBodane i Lerdaln och Björkebräcke i Sanne socken.

Brotabekkr, bäck mellan Bråten i Lerdaln och Pjexerud i Sanne.

Kroslundin, mellan Manstads och vestra Lerqvillas utmark i Lerdaln; på ett berg vid Bohusläns gräns är en 2 alnar hög rest sten, tecknad med ett kors; stället omgifvet af skog; möjligen är detta Kroslundin.

Bæken viðr Bræke, bäck, som gör skillnaden mellan hemmanen Bräken i Gesäter socken och Snaben i Bohuslän.

Gipa, Djupan, en bäck i skillnaden mellan hemmanen Wiksten, Systeröd, Hulteröd, Torp i Bohuslän samt Skardet, Djupedaln, vestra och södra Kålsäter i Gesäter sn.

Gipsjór, ett kärn i Röane skog, Djupans ursprung; kallas nu endast kärnet.

Veðilbekkr, troligen bäcken vid Styggemyren i gränsen mellan Bön i Töftedals socken och Keddebo i Bohuslän.

Kornsjór syðri, södra Kornsjön i gränsen vid Töftedals socken. I denna sjö ligger Hisön med röset Nr. 1 mellan Sverige och Norge, med årtalet 1752 samt Svenska och Danska konungarnes namn.

Sundit viðr Hauginn, sundet med bro i södra Kornsjön vid gården Högen i Töftedals socken.

Bóká, ån ur Bog- eller Boksjön till norra Kornsjön.

Bóksjór, Bog- Bok- eller Bocksjön i Töftedals socken.

Trollrygenn, Ornholmen, en holme i sistnämnde sjö.

Úlfvatn, kallas nu Ulevattnet; i Nössemarks socken mellan hemmanen Rörviken, Deserud, Finserud och Tolserud å svenska sidan samt Lund i Norge.

Úlfá, rinner inom Norge på Holmgills egor i Aremark.

Urðarfjall, fjellrygg på Holmgills skog.

Rauðafjall, *Rauðakleif*, klef vid en gångstig å Sämsmark i Nössemark socken.

Bosterotjörn, Busteruds kärnen vid Rö i Aremark, vid pass tre åttondels mit utom nuvarande gränsen.

Fiskleysa, Fisklösa, kärn på Hogs egor i Aremark vid en half mil vester om nuvarande gränslinie.

Røyðuvatn, Rövattnet, längre i norr på Hogs mark.

Rauðsbekkr, bäck från sistnämnde kärn, afskär nuvarande gräns i öster genom Dalns egor i Nössemarks socken till Stora Le vid Rödsnäs.

Rauðsnes, Rödsnäs, nu ett torp under hemmanet Daln.

Stafninn viðr Læ, utan tvifvel Salholmen i Stora Le nära vid sjöns vestra strand; der är nu gränsröset Nr. 19.

Häraf inhemtas, att gränsen, när dokumentet uppsattes, med få och obetydliga afvikelser samt dessa till fördel för Norge, var den samma, som än i dag mellan Westergötland och Bohuslän, mellan Dal och Bohuslän samt mellan Dal och Norge.

FREMSTILLING AF DEN ISLANDSKE FAMILIERET EFTER GRÁGÁS, VED VILHJÁLMUR FINSEN [1].

Indledning.

SIDEN den oldislandske Republiks, under den iövrigt fra en nyere Tid hidrörende Benævnelse Grágás bekjendte Lovsamling ved den arnamagnæanske Commissions Forsorg i Aaret 1829 (1830) blev udgiven i Trykken, har denne Lovbog, den omfangsrigeste og i mange Henseender den mærkeligste af samtlige Lov- eller Retsböger fra Nordens Oldtid, i en forholdsviis ikke ringe Grad tildraget sig de Lærdes Opmærksomhed. Det var et ikke lidet Held for Videnskaben, at Udgivelsen af Grágás tillige har givet Anledningen til Udarbeidelsen af den særdeles fortjenstlige Afhandling af Conferentsraad Schlegel om denne Lovsamlings Historie og indvortes Beskaffenhed, der findes trykt i förste Bind af Udgaven [2]. Til denne Afhandling, der vel kan betragtes som en fuldstændig, skjöndt tildeels compendiös og ei tilstrækkeligen gjennemarbeidet, oldislandsk Retshistorie, sluttede sig en i 22de Bind af Juridisk Tidsskrift indrykket Anmeldelse ved Islænderen Balduin Einarsson, hvor Schlegels Resultater findes critisk gjennemgaaede og ledsagede med ikke faa gode Bemærkninger, hvilken Anmeldelses Værd er foröget ved de vedföiede Anmærkninger af Grágás-Lovens Udgiver og Oversætter, Conferentsraad Sveinbjönsson. En ny selvstændig Fremstilling af den

[1]) Nærværende Afhandling udgjör den förste Afdeling af et af Kjöbenhavns Universitet, ifölge en fordeelagtig Bedömmelse af det juridiske Facultet, belönnet Priisskrift til Besvarelse af den juridiske Priisopgave for Aaret 1847-1848: „Man önsker en Udvikling af Familieforholdets retlige Betydning efter Graagaasen. Hertil knyttes sammenlignende Betragtninger over de andre ældre nordiske Loves Indhold i samme Retning." — [2]) Jfr. samme Forfatters Afhandling om Grágás i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed 1, S. 109-150.

hele oldislandske Ret er endelig leveret i 2det Bind af Geschichte von Dännemark ved F. C. Dahlmann, der med Forkjærlighed synes at have omfattet Islands Historie, ligesom han blandt Historieskriverne iövrigt fordeelagtigen udmærker sig ved sit Blik for den retlige Side af Folkelivets Udvikling. Som en Forfatter, der har leveret lærde Afhandlinger over enkelte Materier af den oldislandske Retshistorie fortjener Professor Michelsen at anföres [1].

Unægtelig er ved disse forskjellige Arbeider ikke lidet udrettet for den islandske Retshistorie. En Mængde Resultater ere alt vundne, ikke mindre vigtige for den nordiske Oldkyndighed, samt for den comparative navnlig nordiske Retshistorie, end for Opfattelsen af det islandske Folkeliv. Til de heldigere behandlede Partier höre navnlig den offentlige Ret og Procesordningen, Materier der ved deres eiendommelige Colorit fortrinsviis maatte tildrage sig Opmærksomheden. Ved de complicerede Undersögelser af Schlegel og Einarsson om Kilderne til og Udviklingen af den islandske Ret er ialfald afgivet Materiale for videre Forskninger. Uagtet alt hvad der saaledes er udrettet, turde der imidlertid være særdeles meget endnu at gjöre for den oldislandske Retshistorie og for Grágás; mangen en Blomst turde endnu henstaae skjult bag Buskene, der engang opdaget af den kyndige Gartner, vilde prange blandt de skjönneste i hans Have. Ligesom allerede Grágás-Lovens store Omfang gjör Studiet af den vidtlöftigere, saaledes frembyder dens Dunkelhed og eiendommelige Sprog særegne Vanskeligheder for den, der vil trænge ind i dens Helligdomme. Ulig de övrige nordiske Lov- eller Retssamlinger staaer derhos

---

[1]) I Eranien zum deutschen Privatrechte 2te Lief. har han indrykket en, væsentlig paa Grágás grundet, Afhandling Über altnordisches Armenrecht. I hans i 1847 udgivne Skrift Über die Genesis der Jury har han meddeelt en Afhandling om Processen efter Grágás.

denne Lovbog alene, uden at kunne suppleres eller oplyses ved sideordnede, fortidige eller samtidige, Lovarbeider[1]. I alle Videnskabens Grene gjelder det, at Gjennemförelsen af Systemet forudsætter et grundigt Studium af alle Enkeltheder, der ere Systemets Factorer, og ikke mindst maa denne Sætning finde sin Anvendelse paa Studiet af Grágás, hvor man finder en Conseqvents og en Udförelse i Detaillen, der minder om Romerretten, og hvor de tilsyneladende vilkaarlige eller tilfældige Bestemmelser ofte ved nöiere Undersögelse vise sig at være de fine Led i den af Klögten opförte Bygning.

Til de Materier i Grágás-Loven, der saaledes trænge til en dybere Gjennemtrængen, turde navnlig Familierets-forholdet henhöre[2]. Faa Materier i Grágás frembyde vistnok saa megen Interesse som dette Forhold. Idet Bestemmelserne om den monogamiske, paa contractmæssig Overeenskomst grundede, legitime Kjönsforbindelse ere af stor Vigtighed for de övrige nordiske Retter, der i denne Materie have mange Sammenligningspunkter med den islandske Ret, afgiver Behandlingen af den anden Hovedside af Familieforholdet, Slægtskabsforbindelsen, et eiendommeligt Udbytte ved den conseqvente, særdeles detaillerede Udförelse, af et næsten i alle Retsforhold practisk indgribende Princip, og ved det Lys som derved kastes over de Spor til og Lev-

---

[1]) Den ældste islandske Kirkeret — Kristinrèttr Þorláks ok Ketils —, vedtaget paa Althinget i Aaret 1123 — bör udentvivl betragtes som en Deel af Grágás. Kort efter Republikkens Undergang ved Indbyggernes Hyldning af den norske Konge (1264) aflöstes den ældre nationale Ret ved en ny Lovbog af Hákon Hákonarson, Hákonarbók eller Járnsíða, der, ligesom den derpaa fölgende Lovbog af Magnús lagabœtir, Jónsbók, væsentligen söger sine Kilder i de norske Love. — [2]) En Afhandling om den oldislandske Familie- og Arveret findes i Gans: Erbrecht 4 B. S. 460-549.

ninger af et lignende, om end ei til samme Grad af Consequents udfört, Slægtsbaand, man finder i de beslægtede Retter. Denne Familiens Medlemmers Sammenslutning til en Eenhed med en Fleerhed af Rettigheder og Pligter deels udadtil i Forholdet til andre Familier, deels imellem Familiens Medlemmer indbyrdes, udviklede sig, som antydet, udentvivl i större Omfang og Consequents hos det islandske Folk, end hos de beslægtede Nationer. Det er oftere blevet bemærket, at i Folkenes Barndom, imedens den overordnede Samfundsmagt endnu ikke har faaet Tid til at vinde en saadan Styrke, at den kan yde det enkelte Individ Beskyttelse, medens der er et bellum omnium contra omnes, er det naturligt, at Individerne, hvis Kræfter enkeltviis ei ere tilstrækkelige til at bestaa Kampen imod Naturen og imod andre Individer, slutte sig sammen indbyrdes til fælles Forsvar. Nærmest maa denne Sammenslutten yttre sig blandt dem, der af selve Naturen ere henviste til fælles Samliv, blandt dem der ere forbundne ved Blodsbaandet. Hiin Sammenslutning viser sig da ikke som noget Vilkaarligt, men som en instinctsmæssig, skjöndt ved Forholdene bestemt, Drift. Familien træder da frem, som en de enkelte Individer omfattende Organisme, som en Eenhed til fælles Forsvar og Vedligeholdelse. Vel stod nu det islandske Folk paa Grágás-Lovens Tid ingenlunde paa et saadant förste Trin af Barndomsudviklingen, vel var Civilisationen endog forholdsviis stor paa denne fjerne Ö, hvorfra dengang udgik hine Oldtidsmindesmærker, der altid ville være dens Herlighed, vel har denne Ö at opvise en Lovbog, der i juridisk Tact og practisk Blik neppe har sin Lige blandt samtlige germaniske Folks ældre Love og vel vidner selve Organisationen af Folkets politiske Liv i ikke faa Retninger om den forstandige Aand, der besjelede det, men ogsaa her var dog Samfundsmagtens Beskaffenhed væsentligen Grunden til, at hiin Familiens Betydning, der

andetsteds ved Culturens Fremskridt blev svagere, her ei blot vedligeholdt sig, men endog vandt en stedse rigere Udvikling. Samfundsmagten i Island var nemlig, som en Fölge af den store individuelle Frihed, uden Kraft; der gaves ingen stærkt organiseret central Magt, der kunde beherske og beskytte Individerne. Ligesom Familien derfor havde Leilighed til, fri for enhver hemmende Indflydelse, at udvikle sig selvstændigen, saaledes blev en saadan Uddannelse af dens Kræfter af samme Grund en Nödvendighed. Hiin Mangel paa en organiseret Samfundsmagt maatte endvidere medföre, at Familierne i mange, Familieforholdet efter vore Begreber kun fjernt berörende, Retsforhold maatte træde isteden for Statsmagten.

Medens saaledes Hensynet til krigersk Samvirken maatte hos det feidelystne islandske Folk træde stærkt frem i Familien, var der tillige en anden af de ofte hos Oldtidens Nationer, og ikke mindst hos Islænderne herskende Magter, der i Forening hermed spillede en særdeles vigtig Rolle i den islandske Æts Liv. Denne Magt var Æren. En Fornærmelse mod det enkelte Medlem af Familien betragtedes som en Fornærmelse mod den hele Familie. Ligesom Selvopholdelsesdriften sluttede Ættens Medlemmer sammen til fælles Forsvar, maatte den krænkede Æresfölelse forene dem til fælles Hevn.

Idet en dybere gaaende Undersögelse af den islandske Familierets Forhold til de övrige nordiske Retters Opfattelser af samme, her neppe vilde være paa sit Sted, kunne vi dog ikke undlade at beröre et Moment, der danner en principiel Modsætning mellem den islandske Familie paa den ene og de övrige nordiske Familieretter paa den anden Side. For den mod det Ydre sig sammensluttende Familie, maatte Formuen udgjöre et Middel til Hævdelsen af Familiens selvstændige Bestaaen. Individernes

Formue blev da tillige Ættens. Navnligen maatte dette gjelde om Jordeiendom, som den vigtigste Art af Formue. Denne blev da tillige et Middel til at sammenknytte Individerne, og maatte give Familiebaandet en större Styrke, navnlig hvor Betingelserne for dets frodige selvstændige Udvikling ikke i nogen höi Grad vare tilstede. Her staaer imidlertid den islandske Familie alene. Vel var i Island Omsorgen stor for Vedligeholdelsen af Formuen hos Familien, men denne Omsorg viste sig ikke i noget særdeles större Forhold med Hensyn til Jordeiendom end i Henseende til den mobile Formue. Her kjendtes ingen Ætjord. Aarsagen hertil er det ei vanskeligt at fatte. Bebyggerne af Island forefandt et vidt udstrakt Gebeet, der afgav rigelig Jord til Dyrkning, og Öens Befolkning naaede aldrig nogen betydelig Störrelse i Forhold til Landets Udstrækning. Paa den anden Side har maaskee Manglen af dette Sammenknytningsmiddel været en af de samvirkende Grunde til at Familien i Island udviklede sig paa en friere eiendommelig Maade.

Forfatteren af nærværende Afhandling har bestræbt sig for at levere en, paa et grundigt Studium af Grágás bygget, Undersögelse af den islandske Familieret. Medens vi, hvor vi have fundet Tvivl, ikke have ladet os nöie med at anföre Resultaterne, men have sögt, vistnok undertiden paa den ligelige Behandlings Bekostning, at begrunde disse, saaledes som vi ere komne til dem, have vi derimod isteden for at anstille vidtlöftige Reflexioner bestræbt os for at lade Systemet i sin Simpelhed tale for sig selv. Vel troe vi at have leveret en dybere gaaende Undersögelse af den islandske Familieret end hidtil er bleven denne tildeel, at vi, trods Feil i det Enkelte, have opklaret endeel, der forhen var uklart, og vundet endeel nye Resultater, men vi ere dog meget langt fra at betragte vort Arbeide, som det, der paa nogen Maade kunde gjöre Krav paa at være

en tilfredsstillende Behandling. Hvad vi troe at have leveret er i det Höieste et Materiale for fremtidige Undersögelser.

Det vilde være for fjerntliggende for vor Plan her at foretage en dybere gaaende Undersögelse af de ikke faa Spörgsmaal, der ere blevne opkastede eller kunne opkastes i Henseende til den oldislandske Rets Oprindelse og Udvikling. En saadan Undersögelse vilde derhos i og for sig afgive Stof til en egen længere Afhandling. Derimod ville vi, idet vi skulle forsöge en Fremstilling af et af de meest indgribende Retsforhold i den islandske Samfundsorden, ikke kunne undgaae at antyde de Synspunkter, hvorfra vi have troet at maatte opfatte den mærkværdige, os fra Forfædrene overleverede, Lovsamlings Beskaffenhed og Characteer, af hvilken vi fortrinsviis öse vor Kundskab om hiin Samfundsorden. Til en saadan almindeligere Anskuelse ville vi desuden i det Fölgende ikke sjeldent finde Anledning til at recurrere. Herved ville vi da tillige finde Leilighed til at gjöre opmærksom paa de Hovedspörgsmaal, der ere blevne reiste med Hensyn til den islandske Rets Udvikling og Skikkelse paa de forskjellige Stadier.

Vi ville forelöbigen i Korthed söge at skildre det islandske Samfundsliv i dets Hovedinstitutioner, saaledes som vi kjende det af Grágás og saaledes som vi af Sagaerne vide at det i det Væsentlige har bestaaet i Nationens Blomstringsperiode.

Öen var inddeelt i Fjerdinger, hver Fjerding igjen i tre Vaarthingsdistricter (þing, várþing) — undtagen Norderfjerding, hvor Vaarthingsdistricterne (af locale Grunde) vare fire — og hvert Vaarthingsdistrict atter i tre Herredsforstanderskaber (goðorð, þriðjungr, Trediedeel). Öen talte saaledes i det Hele 39 goðorð, hvilket oprindelige Antal senere blev foröget med 12 nye goðorð, idet hine da til Forskjel fra disse

sidste, kaldtes de gamle (forn). Princippet for denne hele Districtsinddeling var ei den administrative Organisation, men derimod Udövelsen af den lovgivende og dömmende Magt. Herredsforstanderne (goðar) — som Benævnelsen antyder, oprindeligen Tempelforstandere — udövede vel, da de i Almindelighed vare mægtige Hövdinger, en stor moralsk Magt over deres „Trediedeelsmænd" og med fremmede Handlende förte de et Slags Polititilsyn, men vare dog ingenlunde væsentligen administrative Authoriteter. Godernes vigtigste Hverv var derimod deels deres Deeltagelse i den lovgivende Magt, deels Ledelsen af de judicielle Functioner. Godebestillingen var arvelig og afhændelig og kunde, formedelst begaaede Forbrydelser, eller Forsömmelse af Embedspligter, fradömmes Goden, hvorpaa Trediedeelsmændene ved Lodkastning bestemte, af hvem Bestillingen skulde forstaaes.

Paa det aarligen i Juni Maaned afholdte Althing finder man Folkets offentlige Liv potenseret. Althinget var Samlingsstedet for den med den överste Statsmagt udrustede lovgivende Forsamling, ligesom for Landets Hoveddomstole, Fjerdingsretten og Femterretten. Nogen permanent höieste Statsmagt eller faste Domstole kjendte Islænderne ikke.

Efterat den til Island fra Norge udvandrede Úlfljótr var i Aaret 927 vendt tilbage fra Norge, hvortil han var reist for at samle de förste Love for den islandske Fristat, gjennemreiste hans Fostbroder Grímr geitskór (Gedesko) hele Öen, for at söge et passende Sted for Indbyggernes aarlige Folkeforsamling, og hans Valg kunde ikke træffe noget ved Naturens Vildhed og Dristighed mere majestætisk skjönt, noget for den alvorlige islandske Nationalcharacteer mere passende Sted, end den af dybe og steile Klöfter gjennemskaarne, mod Nord af höie Fjelde, mod Syd af den store Indsö Þingvallavatn begrændsede, Lavadal ved

Öxar-Aaen i Árness-Þing i Öens sydvestlige Deel. Her blev Althinget „sat" i Aaret 930, og her vedblev man at holde det indtil dette Aarhundredes Begyndelse, skjöndt rigtignok under de norske og danske Konger i en fra den tidligere aldeles forskjellig Skikkelse. Her holdtes det fri islandske Folks Forhandlinger under aaben Himmel, offentligen og mundtligen.

Sæde med fuld Stemmeret i den lovgivende Forsamling, lögrètta, Lovretten, tilkom Landets oprindelige eller gamle 39 Goder, hvorhos fra Sönder-, Vester- og Öster-Fjerding, hvor der som bemærket kun vare 3 Vaarthingsdistricter, for hver af de 3 Thingsdistricter, medtoges een Mand efter Valg af de 3 Goder i Districtet. Hver af disse 48 Mænd, der toge Sæde paa den midterste af trende sandsynligviis i Qvadrat opstillede Bænke, valgte derhos tvende andre Mænd, til Raadgivere (til umráða með sèr) samt i visse Tilfælde som Suppleanter, af hvilke trende Mænd den ene tog Sæde paa den forreste Bænk foran Goden og den anden bagved paa den dertil bestemte Bænk. Det hele Antal af Lovrettens Medlemmer var saaledes 144, hvortil endnu kom Öens to Biskopper, samt Lovsigemanden (lögsögumaðr), der toge Sæde paa Midtbænken. Paa Pladsen indenfor Bænkene maatte, naar Lovretten var samlet, ingen sidde, undtagen tvistende Parter, der havde Sager at andrage. Udenfor Bænkene befandtes Sæder for Tilhörerne. Lovretten skulde samles 3 Gange under den til 14 Dage bestemte Thingtid, og iövrigt saa ofte som enten Lovsigemanden, eller Fleertallet af Lovrettens Medlemmer[1] vilde. Endelig kan det efter Udtrykkene i Grágás, samt efter Sagaernes Vidnesbyrd neppe paatvivles, at det stod enhver Statsborger, endog

[1]) Udtrykkene meiri hlutr manna (Lögrèttu-þ., Udg. I, S. 6) synes at maatte forstaaes om Lovrettens Medlemmer, jvf. þingskapa-þ. c 9, 24, I, 37, 72, men ikke som i Oversættelsen om major foripetarum pars.

uagtet han ei var Medlem af Lovretten, fçit for at gjöre Initiativet til Love og i Anledning heraf opfordre Lovretten til at træde sammen.

Lovrettens förste Hverv var Valget af Lovsigemanden, der kunde tages af Lovrettens Midte eller udenfor samme og fungerede i 3 Aar men kunde gjenvælges. Lovsigemanden udövede en dirigerende Myndighed med Hensyn til de forskjellige Institutioner paa Althinget. Saaledes kunde han, som bemærket, opfordre Lovretten til at samles, naar han fandt for godt, ligesom han havde at indtage den förste Plads i Processionen, der Dagen efter Althingets Aabning fandt Sted, idet de til Fjerdingsretterne udnævnte Dommere bleve förte til det for Domstolene bestemte Sted, for at give de procederende Parter Leilighed til Recusation. Signalet til Samling gav han ved at ringe med en Klokke. I Lovretten havde han Stemme som enhver af Goderne og i Tilfælde af Stemmelighed, gialdt det Resultat, hvorfor han havde erklæret sig. Lovsigemandens vigtigste Pligt var dog hans Forkyndelse af Lovene fra Lovbjerget (lögberg). Man paaviser endnu det Sted, som hos de Gamle skal have baaret denne Benævnelse, en aflang af dybe steilvæggede Klöfter dannet Holm, hvortil Overgangen ikkun kunde skee fra den ene Ende ad en smal Sti, en Omstændighed, der ei var uden Betydning, hvor et kamplystent Folk let kunde fristes til at glemme Retten for Magten; paa en Klippeforhöining paa Midten af Holmen var sandsynligviis Lovsigemandens Plads, medens den lyttende Folkemasse befandt sig hiinsides Klöften paa den brungraa Lavaslette. Det var Lovsigemandens Pligt fra Lovbjerget at foredrage den hele gjeldende Lovgivning i Löbet af 3 Sommere; alene Materien om Thingsordningen (Þingsköp, navnlig Processen) skulde forkyndes hver Sommer. Lovene maatte han foredrage saa nöiagtigen, at ikke let nogen kunde vide synderligt bedre Besked, og

manglede han selv tilstrækkelig Kundskab dertil, kunde han raadföre sig med 5 Lovkyndige. I Forbindelse hermed stod den Regel, at enhver ny Lov tabte sin Gyldighed, naar den ei hvert tredie Aar blev forkyndt fra Lovbjerget[1]. Lovsigemanden var fremdeles pligtig til, efter Opfordring, at give enhver fornöden Oplysning om hvad der var gjeldende Ret (lögmál), hvorimod han ei behövede at indlade sig paa at meddele Raad. Endvidere bekjendtgiorde Lovsigemanden fra Lovbjerget Benaadninger tilstaaede af Lovretten, de vigtigste Momenter af Calenderen for det kommende Aar o. s. v. og i det Hele var Lovbjerget Stedet for alle Bekjendtgiörelser til den forsamlede Mængde. Her fandt ogsaa en Slags Bebudelse Sted ved Sagsögeren af den Sag han vilde anlægge, ligesom ogsaa Stævninger, forsaavidt saadanne gyldigen kunde iværksættes paa Thinget, fra Lovbjerget höitideligen rettedes af Sagsögerne imod Sagvolderne.

Vi gaae nu over til Lovrettens lovgivende Virksomhed. I Lovretten, hedder det, „skal man rette sine Love" — deraf Benævnelsen lögrètta — „og vedtage nye Love (nýmæli), om man vil". Grágás giver en Fremstilling af Forhandlingsmaaden i Lovretten ved Meddelelsen af en authentisk Fortolkning i Anledning af en mellem to procederende Parter opstaaet Meningsulighed om den rette Forstaaelse af et Lovbud. Kunde en saadan Tvist ei

[1]) Kristinr. Þorl. ok Ket. cap. 45. Denne Regel staaer derimod vistnok ikke i nogen directe Forbindelse med Bestemmelsen om at Lovsigemanden valgtes paa 3 Aar, saaledes som Schlegel har antaget (i hans Udgaven af Grágás forudskikkede Commentat. S. 41, 42), hvilket fölger af, at Lovsigemanden jo kunde f. Ex. döe o. s. v., forinden hans 3 Aar vare tilende, ligesom hans tildeels paa nysnævnte Anskuelse stöttede Mening, at Lovsigemanden tilkom en med de romerske Prætorers analog jus edicendi udentvivl er aldeles feilagtig, saaledes som ogsaa Sveinbjörnsson (Jurid. Tidsskr. 22 B. S. 34 Note) og tildeels B. Einarsson (sammesteds S. 26 ff.) have antaget.

finde sin Afgjörelse ved at eftersee de forskjellige Haandskrifter af Loven, blev det nödvendigt at sammenkalde Lovretten (ryðja lögrèttu). Vedkommende Part begiver sig da til Lovbjerget, og retter, under Tilkaldelse af Vidner, en solen Opfordring til alle Goderne og Lovsigemanden om at gaae til Lovretten (saaledes kaldtes og Stedet, hvor Forsamlingen holdtes) og til deres Sæder, for at give Forklaring over Lovbudet, „saaledes som det herefter skal gjelde". „Jeg opfordrer paa lovmæssig Maade" (beiði ek lögbeiðing) slutter han. Efterat Lovrettesmændene, hvem det gjaldt Straf, dersom de ei hver for sig efterkom Opfordringen, have indtaget deres Sæder, — hver med sine to Raadgivere, den ene foran, den anden bagved, — fremstaae nu de tvistende Parter, fremsætte den omtvistede Lovbestemmelse, og udvikle de modsatte Meninger. Efter at denne Plaidering var tilende, fandt Raadslagning Sted blandt Lovrettens Medlemmer, hvorpaa Lovrettesmændene paa Midtbænken — som det synes af vedkommende Part, der havde givet Anledning til Forsamlingens Sammentræden — opfordredes til at erklære hver for sig, hvad man „vilde" at Lov skulde være i den omhandlede Henseende. Undladelse af at give Stemme straffedes med Bod samt Fortabelse af Godeværdigheden. Majoritetens Mening giorde Udslaget, og bestod Minoriteten af idet mindste 12, aflagdes fra begge Sider en med Motivering af de modsatte Meninger ledsaget juramentum calumniæ. Den saaledes givne authentiske Fortolkning forkyndtes derpaa höitideligt af Lovsigemanden fra Lovbjerget i samtlige stemmeberettigede Lovrettesmænds, eller i manglende Fald, Suppleanternes Nærværelse. At den saaledes beskrevne Fremgangsmaade er bleven anvendt ei alene ved authentiske Fortolkninger i Anledning af opstaaede Retstrætter, men ogsaa ved Beslutninger af ny Love (nýmæli), ifölge et dertil taget Initiativ, synes

under Lovens Taushed i saa Henseende, neppe at kunne betvivles.

Hos et Folk, der kun havde een lönnet Embedsmand — Lovsigemanden — hvem derhos, ved Siden af hans dirigerende Virksomhed, samt hans Pligt at være det Organ, hvorigjennem Folket öste sin Kundskab til den hele gjeldende Ret, ingen anden Myndighed tilkom end hans Stemmeret i Lovretten, hos et Folk, der ingen andre Statsudgifter kjendte end de med Lovsigemandens Bestilling og det aarlige Althings Afholdelse forbundne Omkostninger, kunde der naturligen ei være Tale om nogen administrativ Regering. Hvad der andensteds vilde henregnes til Administrationens Sphære, börte her til Lovrettens Omraade. Saaledes tog Lovretten f. Ex. Beslutninger om Dagen for Domstolenes Sammentræden paa Althinget. Det samme gjaldt om Bevilling til Ægteskab i dispensable Grader, Tilladelse til Forlig i Misgjerningssager, Confirmation paa forskjellige Arvepacter o. s. v. For samtlige saadanne Beslutninger, hvorved saaledes en Dispensation (lóf) indrömmedes fra den strænge Ret, gjaldt imidlertid en særegen Forhandlingsmaade. Det var i saadanne Sager tilstrækkeligt, at den midterste Bænk var fuldt besat, og Raadgiverne, der ellers sad paa den forreste og bageste Bænk, kunde endog, i Tilfælde af Godernes Udeblivelse, indtage disses Pladser paa Midtbænken, hvorimod man paa den anden Side her fordrede Eenstemmighed, en Regel der i disse Sager, hvor en Undtagelse skulde skee fra Loven, var naturlig, ligesom den uden Skade kunde gielde her, hvor ei, som ved Beslutninger om Love, positive Resultater vare nödvendige. Endog en med lydelig Stemme nedlagt Protest udenfor Lovretten af en af Goderne, der netop ikke sidder paa sin Plads, er tilstrækkelig til at omstöde den fattede Beslutning. Straffen for Tilbageholdelsen

af sit Votum var her 3 Mark, altsaa mindre end ved Afgiörelse af Lovgivningssager [1].

Vi have endnu i Korthed at omhandle Domstolene paa Althinget. Den dömmende Function var hos Islænderne særdeles skarpt adskilt fra den lovgivende, noget, der navnligen synes at være miskjendt af Schlegel.

Hver af Fjerdingsretterne gjaldt som Værnething for Beboerne i den vedkommende Fjerding. Fjerdingernes 9 gamle Goder valgte hver en Dommer til Fjerdingsretten, der saaledes bestod af 9 Medlemmer; kun Norderfjerdings 12 gamle Goder maatte enes indbyrdes om Valget af de 9 Dommere til deres Fjerdingsret. Den anden Dag efter Althingets Aabning, den förste Löverdag i Thinget, (Althinget begyndte altid paa en Fredag og varede i 14 Dage) — fandt fra Lovbjerget en Procession Sted af Goderne med de af dem valgte Dommere og Lovsigemanden i Spidsen. Efter at man var ankommen til det af Lovsigemanden til Sæde for Fjerdingsretterne udsete Sted, „sætter" enhver af Goderne den af ham valgte Dommer „ned", tilkalder to eller flere Vidner, „jeg tilkalder Vidner

[1]) Naar Dahlmann II, S. 190 forudsætter, at den her beskrevne Forretningsorden har været den gjeldende ikke alene med Hensyn til Dispensationssager, men ogsaa med Hensyn til Sager om Forandringer i Lovgivningen, og at derimod de ovenfor anförte Bestemmelser i Grágás, om Fremgangsmaaden ved Meddelelse af authentiske Fortolkninger, skulde være indskrænkede til denne ene Classe af Beslutninger, saa modsiges denne Mening, hvorfor kun haves et Argument i Udtrykkene „fylla lög ok lof" (Grág. I, 7), foruden af Udtryksmaaden i det Hele og Gangen i Fremstillingen, navnligen af Bestemmelserne om den hele solenne alvorlige Forhandlingsmaade, der fandt Sted ved authentiske Fortolkninger, og som synes ganske at svare til den Alvor, der maatte finde Sted ved de ingenlunde mindre vigtige Beslutninger om ny Love, i Modsætning til den saa at sige summariske Afgjörelsesmaade, der fandt Sted ved Dispensationer.

paa" siger han, „at jeg udnævner denne Mand N. N. (det maatte i Almindelighed være en Mand af Godens eget District) til at dömme om alle de Sager, der komme her for denne Ret og som han ifölge Lov er pligtig at dömme om, og jeg indbyder nu Sagsögeren og Sagvolderen til at rydde (recusere) denne Domstol", o. s. v. „Jeg udnævner en lovmæssig Domstol" saa slutter han. Rydnings- eller Forkastelsesretten var knyttet til lovbestemte Indsigelser, f. Ex. Slægtskab og Svogerskab. Iforveien (samme Dag eller Dagen för) har Sagsögeren offentligen fra Lovbjerget, rettet et Spörgsmaal til samtlige Goder angaaende til hvilket District den Sagsögte hörer, for at kunne vide, for hvilken Fjerdingsret Sagen skal anlægges, paa hvilket Spörgsmaal Goderne under Straf ere pligtige at svare. Ifölge den skete Opfordring til Rydning fremkommer nu Sagsögeren og Sagvolderen med deres Indsigelser, efter aflagt Ed. „Jeg tilkalder Vidner paa at jeg sværger Ed paa Korset, Loved, og siger det Gud, at saa vil jeg rydde Dommerne af Domstolen, som jeg anseer det sandest og rettest og mest stemmende med Loven." Forhandlingerne om Rydningen fandt Sted under lignende Formaliteter, ligesom ogsaa særegne Bestemmelser findes givne om Beviismaaden af de fremsatte Indsigelser. Istedenfor de ryddede Medlemmer af Domstolen vare Goderne pligtige, under Straf af Bod og Godebestillingens Forbrydelse, at udnævne andre. Paa den af Lovretten til Domstolenes Sammentræden bestemte Dag drage atter Goderne med deres udnævnte Dommere og Lovsigemanden i Spidsen ud til Pladsene for Domstolene. Derhen drage ogsaa Sagsögere og Sagvoldere, af hvilke hver kun maa have et Fölgeskab af 10 Mand. Ved Fuldmægtig kunde Parterne ikke möde for Retten. Derimod stod det dem frit for at overdrage Sagen til Sögsmaal eller Forlig til en anden, altsaa saaledes at denne fik fuld Raadighed over Sagen; dog kunde

han ikke undtagen i nogle ganske særegne Tilfælde overdrage Sagen endnu til en tredie Mand. Offentlig Forfölgning kjender Grágás ikke til, hvorimod der vel gaves Sager, hvori Forlig ei kunde sluttes uden Lovrettens Samtykke, saavelsom ogsaa Sager, der kunde anlægges af enhver Statsborger (actiones populares). Sagerne plaideres efter en ved Lodkastning mellem Parterne bestemt Fölgeorden. Den som Loddet har truffet træder nu frem for Retten. „Jeg kalder Dig N. N. og Dig N. N. til Vidnesbyrd om at jeg byder N. N., som jeg her vil sagsöge eller den Mand, hvem Forsvaret for ham ved Haandslag er overdraget, at lytte til min Edsaflæggelse (eiðspjalls míns) og til Fremsigelsen af min Sag" o. s. v. „Jeg byder Lovbud for Retten, saaledes at Dommerne höre det tværs over Domstolen". Efterat have aflagt en juramentum calumniæ begynder han igjen. „N. N. og N. N. kaldte jeg til Vidnesbyrd, da jeg stevnede — i nogle Sager behövedes ikkun Lysning fra Lovbjerget — min Modpart for den og den Sag". Han forklarer nu alt hvad han under Indstævningen har sagt, og navnlig den Paastand han i Stævningen har nedlagt. „Denne saaledes beskafne Sag (Fredlöshedssag, Bödesag o. s. v.) fremsiger jeg nu i Overeensstemmelse med Stevningen (Lysningen) for N. N. Fjerdingsret". Efterat Stevnevidnerne paa en lignende solen Maade have erklæret, at de af Sagsögeren i sin Tid ere blevne kaldte til Vidnesbyrd om Stævningen, og gjengivet de af ham ved den Leilighed brugte Udtryk, samt til Slutning erklæret, at de nu saaledes herved frembære dette deres Vidnesbyrd for Fjerdingsretten, gaaer Sagsögeren nu over til Beviisförelsen. Grágás kjender 3 Arter af Beviismidler, Vidner (vitni, váttar, vætti) Mededsmænd (sannaðarmenn) og kviðr. Mededsmænd anvendtes kun sieldent (f. Ex. naar Slægtskab skulde bevises, naar Eiendomsretten til den i Hvalen fundne Harpun skulde

godtgjöres, o. s. v). Vidner synes kun at være blevne anvendte, naar de i Öieblikket solenniter vare af Vedkommende blevne opfordrede til at afgive Vidnesbyrd (váttorð) om hvad de havde hört eller seet. Det hyppigste Beviismiddel var kviðr, den islandske Form for Juryinstitutionen, der udentvivl væsentligen er beslægtet med den engelske Jury, navnlig i dennes ældre Skikkelse, og danner med samme en Modsætning til den svenske og danske Form af Juryen [1]. Kviden udmeldtes enten af vedkommende Part og bestod af 5 eller 9 Bönder der boede i det nærmeste Nabolag (násæti, jvfr. den engelske Rets ex vicineto) enten ved Sagvolderens eller Sagsögerens Hiem, eller ved det Sted, hvor Factum havde fundet Sted, (búa kviðr, Nabokvid) eller ogsaa udmeldtes den af Goden, der da selv var Formand i Kviden, der foruden ham talte 11 Medlemmer, valgte af Godedistrictet uden Hensyn til násæti, (tylftarkviðr), ligesom endelig med Hensyn til Facta foregaaede i Udlandet (navnlig Dödsfald eller Drab) en af Parten udmeldt Kvid anvendtes, bestaaende af 5 Islændere (várir landar), hvor saaledes den territoriale Qvalification var udvidet til hele Landet, men af hvilke 5, idetmindste 2, maatte have haft Ophold „i den Konges Rige", hvor Factum var foregaaet, paa samme Tid, eller senere, (fangakviðr). Kviden gav Udsagn, (kviðr, kviðburðr), efter subjectiv Overbeviisning angaaende enkelte be-

---

[1]) Et nyt interessant Bidrag til Juryinstitutionens historiske Udvikling afgiver Michelsens ovennævnte Skrift Über d. Genesis d. Jury, hvor dog de forskjellige Juryinstitutioners rette indbyrdes Forhold neppe turde være opfattet med tilstrækkelig Skarphed, ligesom Forfatteren er i Vildfarelse, naar han taler om en Juryinstitution i Norge, hvor ingen saadan fandtes, hvorimod i dette Land Mededsmænds Institutionen, der i Sverig og Danmark gik over til Nævninger, vandt en rigere Udvikling, bygget paa det oprindelige Grundlag, end i noget andet Land.

stemte Facta. Kvid stod iövrigt tilbage for Vidnebeviis, naar saadant havdes. Den solenne Udmeldelse af Kvidmændene maatte finde Sted enten i Hjemmet eller paa Thinget, og i sidste Fald forinden Retsforhandlingernes Begyndelse, hvilket ogsaa gialdt om de Vidner, man vilde bruge i Processen. Ikkun med Hensyn til Tylfterkviden var en under selve Proceduren iværksat Opfordring til Goden om en saadans Dannelse endnu betimelig nok.

Har nu Sagsögeren en Kvid at före sit Beviis med, opfordrer han de udmeldte Kvidmænd til at tage Sæde paa et af ham nærmere betegnet Sted, for at give Udsagn om den af ham paaberaabte Sögsmaalsgrund, og indbyder Sagvolderen til at foretage Rydning af den saaledes sammensatte Kvid. Efter Rydningen forhandles Spörgsmaalet af Kvidmændene, hvorpaa efter forudgaaet Opfordring af Sagsögeren samt efterat samtlige Kvidmænd have aflagt Ed, en af Kvidmændene — i 12 Mands Kvid Goden som Formand — fremsiger det vedtagne Resultat, hvorpaa de övrige erklære „dette Udsagn give vi alle" [1]. Sagsögeren fremtræder da atter, tilkalder Vidner paa det af Kviden givne Udsagn, og, dersom han ikke har flere Beviismidler at forelægge, opfordrer han Modparten til at tage til Gjenmæle i Sagen, idet han recapitulerer den hele foregaaede Procedure. Undertiden fremsatte da Sagvolderen sine Indsigelser samlede, undertiden derimod fremsattes kun en enkelt Indsigelse ad Gangen, hvorpaa da Sagsögeren replicerede. Ligesom en Feil fra en af Parternes Side i Iagttagelsen af de processuale Former medförte Tabet af Sagen, ja endog desuden Straf, saaledes gjaldt det her væsentligen, under den conseqvent gjennemförte Forhandlingsmaxime, at beseire sin Modpart ved subtile sindrige Exceptioner. Först

[1]) I Tilfælde af Meningsulighed giorde Maioriteten Udslaget.

naar begge Parter intet mere have at anföre, begynder Dommernes Function. En af Dommerne giver da et Resumé (hreifing) af hvad der fra Sagsögerens Side er fremkommet, en anden af de af Sagvolderen foretagne Retshandlinger. Blive Dommerne enige om Resultatet, fremsiges dette enten af Sagsögerens Referent eller af Sagsögtes, eftersom enten den förstnævntes eller den sidstnævntes Paastand tages tilfölge. „Jeg mener, at vi dömme en Lovdom, idet vi dömme saaledes" — hvorefter Dommen fölger — „og saaledes dömme vi alle." „Den Dom dömme vi alle" gjentage de andre. Kunne Dommerne derimod ikke blive enige, erholdes der ikke nogen gyldig Dom, men de tvende modstridende Meninger — nogen tredie gaves der vistnok ikke, thi man holdt sig udentvivl strengt til de tvende Paastande — forkyndes begge og det bliver nu nödvendigt at bringe Sagen for den femte Ret paa Althinget, Femterretten (fimtardómr), for at faae et endeligt Resultat. Baade Sagsögcr og Sagvolder begive sig da til Lovbjerget. „Jeg beder mine Vidner at vidne for mig" siger da hver for sig „at jeg paalyser dem (nemlig de af Dommerne der have dömt imod Parten) en Anklage for at de have dömt imod Loven."

Femterretten bestod af 4 Tylfter Dommere, der ligesom Fjerdingsdommerne udmeldtes af Goderne. Vi have i det Foregaaende bemærket, at Godernes oprindelige Antal var 39, — af hvilke 12 vare i Norderfjerding, 9 i hver af de andre Fjerdinger — og at hertil senere föiedes 12 nye Goder. Denne Forögelse af det oprindelige Antal fandt netop Sted i Anledning af Femterrettens Stiftelse. Hver Gode valgte da en Dommer, undtagen i Norderfjerding, hvor de 15 Goder maatte forenes indbyrdes om Udnævnelsen af de 12 Dommere fra Fjerdingen. Foruden det omhandlede Tilfælde, hvor Fjerdingsretternes Medlemmer ikke kunde blive

enige, anvendtes Femterretten ogsaa som Appelinstants, forsaavidt man for samme kunde paaanke de i Fjerdingsretterne afgivne falske Vidnesbyrd, ligesom den endvidere havde Jurisdiction i nogle faa andre Sager, t. Ex. Bestikkelsessager. For denne Ret maatte Parterne aflægge en meget stærk juramentum calumniæ, stadfæstet ved tvende Mededsmænd. Af de 48 Dommere skulde, naar Sagen ei skulde tabes, de 12 udtages af Parterne, hvorpaa de tiloversblevne 36 dömte efter Pluralitet og i Tilfælde af Stemmelighed blev i Reglen den Sigtede erklæret skyldig. Femterdommerne udnævntes, ligesaasnart Dannelsen af Fjerdingsretterne var fuldbragt, og samtlige Retter aabnede deres Möder samtidigen, naar ikke Lovretten bestemte det anderledes. Udentvivl for at give Femterretten endnu större Værdighed, gav man den Sæde i Lovretten. Ogsaa i Femterretten anvendte man den samme höitidelige Rettergangsmaade og ogsaa her gjaldt det strenge Formalitetsprincip, der anvendtes i Fjerdingsretterne.

Inden vi, efter nu at have skildret samtlige Institutioner paa Althinget, gaae over til de Institutioner udenfor Althinget, hvori Folkets offentlige Liv yttrede sig, skulle vi ikkun endnu tilföie een Bemærkning. Det vil sees, at der til Tilveiebringelsen af Medlemmerne til Lovretten, Fjerdingsretterne og Femterretten, samt til alle under Retstrætterne fremtrædende Vidner og Kvider o. s. v., udfordredes et, for et tyndt befolket Land og paa et af Lavastrækninger og Fjeldheder omgivet Sted, som det, hvor Althinget holdtes, ikke ringe Antal Thingbesögende. Og dog vide vi af Sagaerne, at der ikke manglede Folk paa Thinget, og af Beretningerne kunne vi slutte at Antallet af de Thingbesögende vel undertiden belöb sig i det mindste til et Par Tusinde. Til denne forholdviis stærke Conflux bidrog udentvivl ikke lidet den Bestemmelse, at alle de, der vare i

Besiddelse af en vis Formue[1] vare pligtige til at betale en Afgift, þingfararkaup (Thingreiselön), naar de ei indfandt sig paa Althinget, hvorimod de igjen naar de mödte paa Thinget, erholdt en Godtgjörelse der udrededes af hiin Afgift. Men denne Afgift var tillige en Census for Deelagtigheden i vigtige, statsborgerlige Rettigheder. Den der var mindre formuende end at man kunde paalægge ham en saadan Afgift, kunde ikke være Dommer, ikke Medlem af Nabokviden; ikkun indrömmedes det ham at være Vidne og undtagelsesviis Medlem af Godekviden samt vel ogsaa af fangakviðr. I Communen havde kun de Stemmeret, der betalte þingfararkaup, men det var rigtignok ogsaa dem, der saa skulde erlægge Tienden og bestride den communale Fattigforsörgelse[2]. Ogsaa fortjener det at bemærkes, at Goden kunde paa Vaarthinget opfordre sine Trediedeelsmænd til at gjöre Reisen med ham til Althinget; dog synes ikkun en niende Deel af disse at have været pligtig til at ledsage ham. Iövrigt var det Pligt for Goden, at skaffe sine Trediedeelsmænd Plads i hans egen Bod paa Althinget, naar disse forlangte det.

---

[1]) Man skulde være i Besiddelse af enten en Ko eller Kos Værdi, eller et Skib eller et Net for enhver af dem han havde at forsörge, samt for sine Tjenestekarle, og desuden enten en Oxe eller Hest, hvorhos der iövrigt ei maatte mangle noget af det nödvendige Huusgeraad til Boet, Vigsl. 25. jvfr. Þingsk-þ. 4. — [2]) Da Biskop Gissurr forinden han deelte Landets ene Bispedömme i to (Aar 1107) lod foretage en Tælling af Landets Bönder, befandtes i Östfjords-Fjerdingen 7 hele (eller store) Hundreder (= 120, altsaa 840), i Rangaa- (Sönder) Fjerdingen 10, i Breiðfjords- (Vester) Fjerdingen 9, og i Öfjords- (Norder) Fjerdingen 12, store Hundreder, altsaa ialt 4560 Bönder, men utalte forbleve de, som ikke havde at betale þingfararkaup. Islendingab. c. 10. Den omhandlede Afgift er Grundlaget for den ved Jónsbók (Þegnskyld. c. 1) indförte endnu bestaaende saakaldte „Skat".

Hvad Lovretten var for den hele store Ö, det var Repsmödet (samkoma) for Communen. Communen (hreppr), bestod af mindst 20, med den af Thingreiselönnens Erlæggelse betingede Statsborgerret udrustede, Bönder. Ordinære Repsmöder fandt Sted om Foraaret og Efteraaret. I hver Rep valgte Bönderne 5 Anklagere (sóknarmenn), der skulde være Jordeiere, hvis Hverv det var at anlægge Sager for Brud imod Repslovene, — disse Anklagere kunde da forene sig om hvem af Repsbeboerne det skulde tilfalde hver af dem at före Control med — samt udföre adskillige administrative Forretninger, navnlig med Hensyn til Tienden og den communale Fattigforsörgelse. Disse offentlige Anklagere valgte atter tre samkomumenn, der havde det Hverv at paasee Overholdelsen af Reglerne for Repsmöderne, og navnlig inddrive den Mulct af 3 Mark, der maatte betales af den fra Repsmödet modtvillig Udeblivende. Paa Repsmöderne toges Beslutninger med Maioritet.

Det samme Liv, der i det större yttrede sig ved Proceduren for Fjerdingsretterne og Femterretten paa Althinget, gjenfinde vi i det mindre paa Vaarthingene. Disse Thing, der som Navnet antyder holdtes i hvert Vaarthingsdistrict om Foraaret — i Sommerhalvaarets 6te Uge efter Islændernes Beregningsmaade — og ikke uden Tilladelse af Lovretten maatte vare længere end en Uge og heller ikke i Almindelighed kortere end 4 Nætter, havde ingen legislativ men kun en reen judiciel Characteer. Vaarthingsdomstolene bestode af 36 Mænd, valgte af Thingdistrictets tre (gamle) Goder, hvilke tillige förte Politiopsynet paa Thinget. Vaarthinget var Værnething for alle Thingdistrictets Beboere, samt for de udenfor samme Boende, naar de samtykkede deri. Sagsögeren havde frit Valg om han vilde anlægge Sagen ved Vaarthinget eller ved Fjerdings Domstolen paa Althinget. Alene Bödesager indrömmedes det ikke at ud-

sætte efter Althinget. Blev en Sag anlagt ved Vaarthinget afgjorde dette ofte Sagen i eneste Instants. Alene naar Dissents fandt Sted blandt Vaarthingsdommerne — den dissentierende Minoritet maatte dog, som det synes, udgjöre idet mindste 6 Stemmer, — samt tildeels naar Indsigelse giordes mod Beviismidlernes Ægthed, kom Sagen endnu for vedkommende Fjerdingsret paa Althinget, hvorfra den, som oven bemærket, da endnu kunde skydes til Femterrettens Paakjendelse i sidste Instants. Proceduren ved Vaarthingene var i det Hele den samme som ved Fjerdingsretterne. De Formaliteter, der gialdt paa Althinget, var man pligtig at beholde; derimod stod det Districtsbeboerne frit for efter Overeenskomst at tilföie saamange Former man fandt for godt [1].

Men ved Siden af Vaarthinget finde vi derhos en Række af overordentlige Domstole, dannede i Almindelighed ikke af Goden, men ved Valg af de modstaaende Parter i Anledning af opstaaede Retstrætter. Navnlig fandt saadanne extraordinære Retter Sted i Landboforholdene ved Trætter om Jord, og Rettens Sæde var da paa Aastedet. Af denne Beskaffenhed var den Ret (skuldadómr), der efter Foranledning af den Afdödes nærmeste Frænde, afholdtes i den Afdödes Huus for at pröve Creditorernes Ret til Fyldestgjörelse af Boet. Blev Sagen formedelst Uenighed ikke afgiort ved skuldadómr, indstævnedes den for vedkommende Fjerdingsret paa Althinget. Af en særegen Art var den Domstol, som tjente til at fuldbyrde Straffedommen, féránsdómr, der, ifölge Opfordring af Sagsögeren, afholdtes 14 Nætter efter Thingets Slutning (vápn-

[1]) De kun sparsomt (Grág. Vígsl. 58. Islendingab. 5.) omtalte Fjerdingsthing (fjórðunga þing) for Retssager imellem Parter af forskjellige Vaarthingsdistricter, men af een og samme Fjerding, synes at henhöre til en ældre Periode, og i det Hele neppe at fortjene nogen særdeles Opmærksomhed.

atak) og dannedes ved Udmeldelse af Goden. Ved samtlige disse extraordinære Retter finder man den samme solenne Procesmaade, den samme Forkastelsesret, de samme Beviismidler, den samme alvorlige Grundtone, som ved de ordinære Retter. Til Afholdelsen af disse overordentlige Retter anvendtes ikke sieldent et anseligt Antal Mennesker. Saaledes kunde en engidómr til Afgjörelse af Naboernes Trætte om Eiendommen til et Engstykke, ikke holdes med færre Mænd end 47.

Et med den eiendommelige Procesmaade analogt Liv finder man i de i Grágas hyppigen omhandlede Vurderings- og Skjönsforretninger, i de under höitidelige Former og i Almindelighed ved Haandslag (handsal) sluttede Contracter o. s. v.

Ligesom vi have seet at den lovgivende og dömmende Virksomhed paa Althinget gjenfindes i det mindre hjemme i Herrederne, saaledes havde ogsaa Forkyndelserne fra Lovbjerget tildeels en Analogi i den Bekjendtgjörelse af alle om Sommeren paa Althinget vedtagne nye Love, af de vigtigste Puncter i Aarets Calender, Mödetiden til næste Aars Althing o. s. v., der efter Hjemkomsten fra Althinget, i den sidste Halvdeel af Juli eller Begyndelsen af August Maaned, fandt Sted paa det saakaldte leið, der holdtes paa samme Sted som Vaarthinget ved Districtets tre Goder, af hvilke een altid saavel paa Vaarthing som paa leið havde det överste Polititilsyn og navnligen foretog de nævnte Bekjendtgjörelser [1].

Tre Thing regnede Islænderne for Hovedthing (skapþing), Althing, Vaarthing og leid [2].

---

[1]) Som det Sted, hvor tillige Stævninger, solenne Opfordringer o. s. v. fandt Sted, havde Lovbjerget iövrigt ogsaa paa Vaarthingene et tilsvarende i den saakaldte þingbrekka (Thinghöi). — [2]) Forsaavidt de Enkeltheder i det Ovenstaaende, der maatte afvige fra tidligere Fremstillinger, eller ei hidtil være blevne frem-

Efter saaledes at have betragtet den islandske Fristats legislative og judicielle Hovedinstitutioner i deres Omrids, turde det blive lettere for os at danne os en Mening om den islandske Rets Udviklingsmaade.

De Beretninger, hvoraf vi öse vor Kundskab om den oldislandske Rets Udviklingshistorie, ere faa og tarvelige. Vist er det imidlertid at denne Ret væsentligen kjender tre Stadier i sin Historie.

Det förste var Grundlæggelsen af en fælles Ret for den hele vidtstrakte nybebyggede Ö ved Úlfljótr, i Forbindelse med Oprettelsen af det aarlige Althing. Denne Begivenhed henföres, som i det Foregaaende bemærket, til Aaret 930. „En norsk Mand ved Navn Úlfljótr", — saaledes fortæller Ari hinn fróði (död 1148), vor vigtigste Kilde i hele denne Materie, i hans Íslendingabók c. 2 — „var den der, da Island vidt omkring var bebygget (det var omtrent halvhundrede Aar efter Ingólfs Nedsættelse paa Öen) först bragte Love herud til os fra Norge. — Disse Love kaldte man da Úlfljóts Love. De fleste af dem vare indrettede efter Gulathings-Lovene, saaledes som de vare dengang eller efter de af Þorleifr den Vise Hörðakárason — denne var en Morbroder til Úlfljótr — meddeelte Raad i Henseende til de Tilföielser, Udeladelser eller Forandringer, han fandt tjenlige"[1]. I Henhold til

dragne, ere hensatte uden Begrundelse, maa den ringe Plads nærværende Indledning kan indrömmes, tjene Forf. til Undskyldning.

[1]) — en þau váru flest sett at því, sem þá váru Gulaþingslög, eða ráð Þorleifs hins spaka Hörðakárasonar váru til, hvar við skyldi auka, eða af nema eða annan veg setja. Íslendingab. c. 2. — Sveinbjörnsson feiler, naar han (Jur. Tidsskr. 22. S. 14) forklarer Ordene hvar við, i det anförte Sted ved „hvortil" (hvortil man da skulde gjöre Tilföielser, o. s. v.), ved hvilken Forklaring Bestemmelsen om Tillæggene o. s. v. vilde komme til at referere sig baade til Þorleifr den Vises Raad, og til Gulathingslovens Indhold. En saadan relativisk Brug af Ordet „hvar" er nemlig uislandsk.

disse Love[1], der dog ei affattedes skriftligen, organiseredes nu Althinget paa det dertil udvalgte Sted. Om Althingets Organisation ved dets Indstiftelse giver Íslendingabók os iövrigt ingen directe Efterretninger.

Det andet Stadium i den islandske Rets Historie var den i Aaret 1117-1118 iværksatte Nedskrivning af den hele gjeldende Ret, der hidtil kun var bleven forplantet mundtligen. „Den förste Sommer" — fortæller den samme Forfatter os — „som Bergþórr fungerede som Lovsigemand paa Althinget, blev den Lov (nýmæli), vedtagen, at vore Love skulde opskrives i en Bog i den paafölgende Vinter paa Haflidi Márssons Gaard efter Foredrag og Raadslagning af Bergþórr og andre vise Mænd, som dertil bleve valgte. De skulde gjöre alle saadanne Forandringer i Lovgivningen, som de fandt bedre end de gamle Love. Den nye Lovbog skulde da oplæses den paafölgende Sommer i Lovretten, og alt det skulde gjelde, som Fleerheden af Lovrettesmændene ikke stemte imod. Denne Beslutning blev da ogsaa iværksat saaledes, at da blev Vígslóði (Afdelingen om Manddrab) og meget andet af Lovene nedskrevet og det blev oplæst i Lovretten af geistlige Mænd om Sommeren derefter (1118), men det fandt alles Bifald og mælede ingen Mand derimod"[2]. Faa Aar efter at de borgerlige Love saaledes vare blevne skriftligt affattede, bleve ogsaa de kirkelige Love samlede og nedskrevne ved Biskopperne Þorlákr og Ketill (1123).

Det vil sees, at der imellem de Ulfljotske Love og den Bergthorske Recension ligger et Tidsrum af ikke mindre end henimod 2 Aarhundreder. Om Rettens Udvikling i det Hele i dette Mellemrum have vi ingen directe Efterretninger. Derimod give Sagaerne os leilighedsviis Beretninger om enkelte tildeels vigtige Lovbestemmelser,

---

[1]) Nogle af disse Úlfljóts Love af hedensk Character, men uden synderlig retlig Betydning, ere opbevarede, Landnámab. viðb. II, S. 334 ff. — [2]) Íslendingab. c. 10.

der höre til denne Periode. Disse Love, som vi saaledes have Kundskab om, ere dog ikke særdeles mange. Saaledes erfare vi, at Landets Inddeling i Fjerdinger og i Forbindelse dermed Oprettelsen af Vaarthingene istedenfor de tidligere af Hövdingerne hist og her oprettede enkelte uregelmæssige Thing, er bleven iværksat noget efter Midten af det 10de Aarhundrede, altsaa ganske kort efter Althingets Stiftelse. Ligesom denne Foranstaltning sögte sin Anledning i en opstaaet Retstrætte, saaledes hidförte det practiske Livs Fordringer den henimod Slutningen af det 10de Aarhundrede givne Lov om Udelukkelsen af Mænd under 16 Aar samt Kvinder fra Ret til at være Sagsöger for Drab. Christendommen blev antaget i Aaret 1000 og faa Aar senere oprettedes Femterretten paa Althinget, (1004) og afskaffedes Holmgangen (1011). Til de vigtigere af disse enkelte Love kan endelig Indförelsen af Tienden i Aaret 1096 henföres.

Det tredie Stadium i den oldislandske Rets Historie er den nationale Rets Undergang omtrent samtidig med Indbyggernes Undergivelse under norsk Herredömme i den sidste Halvdeel af det 13de Aarhundrede.

Specielle Beretninger om særdeles indgribende Forandringer i Retsordenen i det omtrent halvandethundrede Aar lange Tidsrum imellem de tvende sidstnævnte Stadier have vi ikke. Navnlig synes man neppe beföiet til, saaledes som nogle Forfattere have gjort, at tillægge Lovsigemanden Gudmundr Þorgeirsson (1123-1135) nogen særdeles virksom Deel i Rettens Udvikling. Data om enkelte med Hensyn til det Hele mindre vigtige Lovbestemmelser mangle derimod ikke.

Flere complicerede Spörgsmaal ere blevne reiste angaaende deels den Ulfljotske Lovgivnings Beskaffenhed og Forhold til de norske Love, deels Forholdet mellem Úlfljóts Love og den Bergthor-Haflideske Redaction, deels

Forholdet mellem denne sidste og Loven saaledes som den er os overleveret, hvortil knytter sig Spörgsmaalet om det indbyrdes Forhold mellem de to Hovedrecensioner, der haves af Grágás, samt den Dom man af disses Beskaffenhed kan uddrage med Hensyn til bemeldte Lovsamlings Væsen og Characteer.

I Henhold til Are frodes oven anförte Beretning har man været temmelig enig i at antage et væsentligt Slægtskab mellem Úlfljóts Love og den ældre norske Ret. Derimod er der blevet tvistet, om Kilden til de Ulfljotske Love nærmest maatte antages at have været Gulathingsloven, hvilken Lov först senere modtog en Redaction ved Hákon Aðalsteinsfóstri, saaledes som Are frode fortæller os, eller derimod snarere fornemmelig den allerede dengang af Hálfdan svarte netop ved Hjelp af Úlfljóts Raadgivers, Þorleifr den vises Morbroder, der ogsaa kaldtes Þorleifr den vise, udgivne eller samlede Eidsivathingslov, hvilken sidste Mening Schlegel har antaget. Angaaende hvorvidt de af Úlfljótr indförte Love have afveget meget fra de norske Kilder, eller om de have været saavidt muligt overensstemmende med disse, om hvorvidt Úlfljóts Love have været faa eller mange og hvilke Materier de have omfattet, o. s. v., have Schlegel og Einarsson opstillet modstaaende Paastande.

Fremdeles har man ikke været enig om, hvorvidt Ulfljotslovene kunne antages at have udgjort Grundlaget for den Bergthorske Redaction, der da vilde være at betragte som en reformeret Ulfljotslov, eller om en betydelig Afvigelse har fundet Sted mellem denne og Bergthors Lovsamling. For denne sidste Mening anföres navnlig, at Grágás, der ellers undertiden angiver bestemte Lovsigemænd[1] som

---

[1]) Saaledes nævnes Lovsigemanden Markús (1084-1093 og 1099-1108) I, 402 Lovsigemanden Guðmundr (1123-1135), I, 288,

Hjemmel for enkelte Lovbestemmelser, derimod ingen Spor afgiver til at kunne udskille nogen Lov som hidrörende fra Úlfljótr.

Endelig opkaster Schlegel det Spörgsmaal om Lovsamlingen, som vi have den, giver os den ægte gamle Text af Haflide og de övrige udvalgte Mænd, med de Forandringer, der navnlig efter Schlegels Mening iværksattes af Lovsigemanden Guðmundr. Schlegel har nu först fundet Anledning til Tvivlsmaal i den os overleverede Lovsamlings paa de forskjellige Steder vexlende Farve, idet man paa mange Steder indaander den graa Alderdoms Luft, men derimod undertiden troer sig at læse et subtilt juridisk System fra en meget yngre Tid. Ikke mindre paafaldende finder han Grágás-Lovens Vidtlöftighed, der ei er de övrige gamle Loves ved Mængden af de forekommende Tilfælde fremkaldte, ofte naive, men farverige, Udförlighed, men derimod den ved mange, ei blot virkelige, men og fingerede Tilfældes Ihukommelse under en subtil Tankeundersögelse fremkaldte Bredhed. Fremdeles antages de i Grágás oftere forekommende Udtryk „Þat er mælt í lögum várum", „segia lög", og fornemmelig Stedet, Vígsl. c. 21, II, 37, „sem atkveðr í uppsögu" at godtgjöre Existentsen af en anden Lovcodex, hvortil vor skulde referere sig. Endelig argumenteres der fra de os levnede Recensioner af Grágás.

Bemeldte Lovsamling er os overleveret fra Oldtiden i tvende gamle Membraner, — der igjen have affödt endeel Papirsafskrifter — af hvilke den ene findes i den arnamagnæanske Samling under Nr. 334, den anden i det store kongelige Bibliothek under Nr. 1157, begge i Fol. Imellem

---

II, 118. Af de i Grágás omtalte Lovsigemænd er ingen fra en ældre Tid end Markús.

disse tvende Skindböger findes en mærkværdig Forskjel. Medens cod. regius indeholder ikke faa særdeles vigtige Afsnit, som cod. arnamagn. slet ikke kjender — Afsnittene om Lovsigemanden, om Lovretten, om Procesordningen (þingskapa-þáttr), om Frændeböder for Drab (baugatal), om Tyvsrandsagningen (rannsókna-þáttr), om Söretten, om Norges Kongers Ret i Island, og om Islændernes Ret i Norge — er ikke blot ved de Afsnit, der ere fælles, Ordenen forskjellig og Overskrifterne uoverensstemmende, men den samme Mangel paa Overensstemmelse findes ogsaa jevnlig i Capitelinddelingen og Capitlernes Orden, samt de enkelte Stykkers Rækkefölge i Capitlerne. Hertil kommer endelig, hvad der begrunder den mest gjennemgribende Forskjel mellem de to Recensioner, at cod. arnamagn. indeholder en Mængde Capitler og utallige större og mindre Stykker foruden den for begge Codices i det hele fælles Text, der aldeles mangle i cod. regius [1], hvorhos i de fælles Stykker, ved Siden af mindre væsentlige Forskjelligheder i Ord o. s. v., undertiden fremtræde endog meget vigtige Afvigelser.

Schlegel spörger nu, hvorledes kan man forklare sig denne Forskjel mellem Recensionerne, der er saa stor at man undertiden kunde fristes til at tvivle, om begge give os den samme Lov, eller to forskjellige, skjöndt lignende? Kun paa eet Sted (Lögrèttu-þ. I, 7) umiddelbart forud for Fremstillingen af Fremgangsmaaden ved Erhvervelsen af authentiske Fortolkninger, omtaler Grágás den Haflideske Codex. „Det skal være Lov her i Landet, som staaer i Haandskrifterne af Lovbogen (skrám). Men dersom Haandskrifterne ikke stemme overens, da skal det gjelde

---

[1]) Enkelte saadanne mindre Stykker og Capitler findes iövrigt ogsaa i cod. regius alene, uden at cod. armanagn. har noget tilsvarende.

som staaer i de Haandskrifter, som Biskopperne eie. Ere ogsaa disse Haandskrifter uoverensstemmende, da skal det af disse Haandskrifter gives Fortrinet, som udförligere omhandler det Punkt, hvorom Sagen dreier sig. Kan dette ei gjöre Udslaget, skal det Skalholtske[1] Haandskrift gives Fortrinet. Det skal alt holdes, som findes i det Haandskrift, som Haflide lod skrive, med mindre en Forandring er gjort senere, men af Forskrifter hos andre lovkyndige (af annara lögmanna[2] fyrirsögn) skal ene det gjelde, som ikke mæler imod det Haflideske Haandskrift, og skal alt det holdes, hvad i dette tillades, eller klarere er fremsat." Af dette interessante Sted, som Schlegel forstaaer saaledes, at man först og fremmest skulde eftersee Haflides Codex og derefter de andre Haandskrifter, slutter han, at man alt tidlig har baaret Omhu for at authentiske Exemplarer af Loven bleve opbevarede paa offentlige Steder. Originalen formoder han da at have fulgt Lovsigemandsbestillingen og hver af de to Biskopper skulde have faaet en authentisk Afskrift. Da nu bemeldte Embedsmænd vistnok ikke nöiagtigen opfyldte den Pligt at tilskrive de efterhaanden tilkomne nye Lovbestemmelser i deres Haandskrifter, er en Uoverensstemmelse opstaaet mellem disse og for at hæve denne Uoverenstemmelse formener han nu at den anförte Lovbestemmelse er bleven vedtagen. Disse authentiske Exemplarer af Loven ere

---

[1]) Af Landets tvende Biskopper havde den ene, som bekjendt, Sæde paa Hólar, den anden paa Skálholt. — [2]) Forklaringen af lögmenn paa dette Sted ved Lovsigemænd, der er antaget saavel i Oversættelsen, som af B. Einarsson og Schlegel (fyrirsögn forstaaer denne om Edicter), modsiges allerede bestemt ved Ordet annara, da Haflide aldrig var Lovsigemand. Udtrykket lögmaðr findes udentvivl ingensteds i Grágás brugt om Lovsigemanden; derimod findes hint Udtryk anvendt i Betydningen af retskyndig i Lögrèttu-þ., I, 3.

imidlertid i Tidens Löb tabte og intet af vore Haandskrifter giver os, efter hans Mening, den islandske Fristats Lov uforvandsket, som den fandtes i hine tre Exemplarer. For denne Mening paaberaabes nu foruden de i det foregaaende anförte Argumenter hentede fra den forskjellige Farve i Fremstillingen, o. s. v., *at* man paa eet Sted i Grágás finder Henvisninger til hvad der i fremmede Lande er Ret (Vígsl. 112, II, 166), *at* man paa flere Steder finder Bemærkninger om den ældre Ret i Modsætning til den nu gjeldende (t. Ex. Festa -þ. 3, I, 309, 310), *at* ikke blot enkelte Lovbestemmelser, men ogsaa nogle Capitler findes i Codices opförte paa to Steder (t. Ex. Kaupa-b. 83 der ogsaa læses i Vígsl. 120), hvilken Gjentagelse ei kunde forenes med den Mening, at vi havde for os den originale Text, *at* endelig heller ikke med denne Mening kunde bringes i Harmoni den Omstændighed, at Steder forekomme, hvor ikkun de förste og de sidste Ord af Lovbestemmelsen anföres, forbundne med Ordet usqve, medens det övrige er udeladt, noget, der navnlig i cod. regius kun synes at finde sin Forklaring deri, at Afskriveren har haft en anden Codex ved Siden.

Disse Tvivlsmaal löser Schlegel nu paa fölgende Maade. De Fortrin og Feil vi finde i de os levnede Haandskrifter skyldes ikke de udentvivl rent mechaniske Afskrivere, men derimod Forfatterne til de Codices, efter hvilke vore Afskrifter ere tagne. Disse Forfattere, være sig en eller anden Lovsigemand — hvilken Embedsmand hertil særligen maatte være opfordret paa Grund af den ham formentligen paahvilende Pligt til under Foredraget af Lovene at udvikle og forklare disse, samt til at give Responsa ogsaa om ulovbestemte Tilfælde (Lögsögum.-þ. og Lögr.-þ. I, 2, 3, 11)[1], — eller en Gode, lode sig ikke nöie med omhyggeligen at afskrive et af de authentiske

[1]) See ovenfor S. 159, 160.

Exemplarer af Lovbogen og heller ikke med, for at have ved Haanden alt hvad de behövede at vide, at sammenstille de ældre Love og de nye Bestemmelser, men udarbeidede tillige en Commentar til Lovene ved Hjelp af Domme — saaledes opfatter Schlegel mindre rigtigt Lovrettens authentiske Fortolkninger — samt udmærkede Juristers og deres egne Meninger om tvivlsomme Retsspörgsmaal, hvilket alt de derpaa ordnede efter Skjönnende. Heraf drager nu Schlegel, — der iövrigt neppe rigtigt, som alt bemærket til Retskilderne henregner foruden Lovrettens Beslutninger, ogsaa Edicter der skulde være givne af Lovsigemændene — den ligefremme Slutning, at vi i Grágás, i dens os overleverede Skikkelse, hverken have en Lovbog eller en Retsbog, men en Blanding af begge Dele, en Lovbog med Commentar. Commentaren skulde dog have haft omtrent samme Retskraft som Loven. — En saadan Codex maatte formedelst den större Brugbarhed blive foretrukket for dem, der gave Lovtexten alene, hvoraf forklares, at ingen Afskrifter ere tilovers af de authentiske Lovhaandskrifter. Da de lovkyndiges Commentarer imidlertid aldrig have erholdt Lovsanction, var det naturligt at forskjellige Recensioner opstode, da en optog Glosser, som en anden kastede Vrag paa [1].

Ved at kaste et Blik paa de Undersögelser, man saaledes har anstillet over den oldislandske Rets Historie og Beskaffenheden af de os overleverede Recensioner af denne Ret, have vi to Bemærkninger at gjöre. For det förste paatrænger det sig snart, at de ved Undersögelsen vundne Resultater væsentligen ere stöttede paa Hypotheser — noget, der iövrigt i Mangel af Facta eller Vidnesbyrd af paalidelige Kilder i og for sig ei er dadelværdigt, naar

---

[1]) See med Hensyn til denne hele Udvikling Schl. Comm. p. XLIV-LXV.

blot de Forudsætninger, hvorfra der udgaaes, ei ere subjective eller vilkaarlige. Ligesom Beretningerne om de Ulfljotske Love hovedsageligen indskrænke sig til de ovenfor citerede Steder af Íslendingabók og Landnámabók, saaledes ere for det hele Tidsrum fra Úlfljóts Lovs Indförelse indtil den gamle nationale Rets Aflösning af den norske, de væsentligste Efterretninger om Rettens Udvikling, der paaberaabes, de foran citerede af Íslendingabók om Nedskrivningen af Retten ved Haflide, de adspredte Bemærkninger i Íslendingabók og Sagaerne om Vedtagelsen af enkelte nye Lovbestemmelser, samt det Sted i Grágás, hvor de forskjellige Haandskriftexemplarers indbyrdes Forhold omhandles. Dernæst ville vi gjöre opmærksom paa et Hovedmoment, der udentvivl ei er blevet tilstrækkelig paaagtet ved disse Undersögelser. Det vil være indlysende af den Skizze, vi have udkastet af Fristatens offentlige Liv, at Islænderen ved sin hele Stilling som Statsborger idelig kom i Beröring med Retten. Enhver Bonde, der ei ligefrem maatte henregnes til de fattige, havde Adgang til at udnævnes til Dommer, at være Medlem af Kviden, han havde Stemmeret i Communens besluttende Forsamlinger, og kunde vælges til Reppens offentlige Anklager; havde han ikke Formue nok til at tilforhandle sig et goðorð, kunde han som Suppleant deltage i Lovrettens Forhandlinger, og havde han tilstrækkelige juridiske Kundskaber kunde han opnaae at blive Lovsigemand. Mededsmand saavelsom Vidne kunde den fattige være som den rige, og ved at möde paa Thinge som Stedfortræder for Bonden, gaves endog undertiden Sönnen eller Tjenestekarlen Leilighed til at deltage i de Functioner, hans uselvstændige Stilling ellers vilde udelukke ham fra. Ligesom allerede, i og for sig, Beklædelsen af disse forskjellige Stillinger gjorde Kjendskab til Lovene nödvendig, saaledes maatte Offentligheden og

Mundtligheden i Forhandlingerne, den höitidelige Fremsigelse i en forsamlet Mængdes Paahör af complicerede Formler, gjöre de Fordringer, der stilledes til den enkelte, endnu större. For Parten, der havde en Retstrætte at udföre, vare Vanskelighederne ikke de mindste, og under Proceduren maatte, hvad vel fortjener at bemærkes, ingen Fuldmægtig anvendes. Ikke mindre end det practiske Livs Tarv maatte Hensynet til den Ære, der aldrig udeblev for den dygtige lovkyndige, for den veltalende Part eller Ordförer for Kviden o. s. v., anspore Borgeren til at lægge Vind paa Studiet af den længe alene mundtligen forplantede Ret, og ved Bestemmelserne om þingfararkaup havde man vidst paa engang at beröre saavel Æresfölelsens Streng ved at gjöre Udredelsen af denne Afgift til den særdeles lave Census for Deltagelsen i vigtige borgerlige Functioner, som Egoismens, idet den pecuniære Interesse maatte befordre det aarlige Althings talrige Besög, hvorved dels i Forbindelse med de hyppige övrige Sammenkomster Folkelivet gaves Næring, dels Forhandlingernes Værdighed paa Thinget fremmedes og Borgerne næsten nolentes volentes förtes ind i det politiske og judicielle Liv. Ikke mindre maatte Folkets Interesse for Retten næres ved den demokratiske Control, Folket ved sine actiones populares kunde udöve mod Goderne, naar disse ikke udförte deres Pligter, samt ved Forkyndelsen af Lovene fra Lovbjerget og paa Leið-Thingene. Maatte nu allerede de anförte Momenter vække og nære en ualmindelig stærk Retsbevidsthed hos Folket, og afgive Betingelser for en livlig Udvikling af Retten, saa vare der ogsaa andre Omstændigheder, der endnu i höi Grad maatte befordre en saadan Udvikling. Som i det foregaaende antydet, gjaldt i Processen et strængt Formalitetsprincip, hvor Lovens Bogstav ofte gjaldt mere end dens Aand, og den juridiske Klögt, der udfandt sindrige Exceptioner, maatte derfor her

skatteres særdeles höit. Opdagede nu en Part at den paaberaabte Lovbestemmelse eller dens Ordbetydning ikke i eet og alt omfattede det foreliggende Factum, saa tilkom det ikke Kviden, der som det hedder, „ikke har at vidne om, hvad der er Lov her i Landet"[1], og heller ikke Domstolen, der alene kunde dömme efter de fremkomne Beviser, at afgjöre det foreliggende ulovbestemte Tilfælde, men Spörgsmaalet maatte af Parterne forelægges Lovretten, som derover gav en authentisk Fortolkning eller en ny Lov. Ogsaa udenfor det Tilfælde, hvor en Retstrætte var opstaaet, kunde enhver Borger, efter det practiske Livs Tarv, tage Initiativet i Lovretten til nye Lovbestemmelser, hvorom derpaa Beslutning toges efter en enkelt Forhandling med simpel Maioritet. Med disse Bestemmelser, der, ved den Lethed, hvormed nye Love kunde sættes igjennem ifölge den enkeltes Forslag, maatte synes endog at medföre en Fare for en altfor stor Oversvömmelse af Love, maae den Regel sættes i Forbindelse, at ingen Novelle beholdt sin Lovskraft, naar den ei hvert tredie Aar forkyndtes fra Lovbjerget. Denne Lov, der maatte medföre, at hvad der ei stemmede med Folkets Retsbevidsthed letteligen af sig selv faldt bort, medens paa den anden Side Borgerne maatte have særdeles Opfordring til at være opmærksomme paa, at gode Love ikke saaledes gik i Glemme, har udentvivl netop sin Betydning som Supplement til hine Bestemmelser, som en Modvægt mod Faren for tilfældige Lovbestemmelser.

Sammenfatte vi dette, komme vi til det Resultat, at ligesom Retsbevidstheden hos det islandske Folk maae have været ualmindelig uddannet, saaledes har ogsaa Retsudviklingen været ligesaa frugtbar som gaaet for sig paa en naturlig Maade. Vi troe da ikke at udtrykke os for stærkt ved at paastaae at vi, om vi end intet kjendte til den oldislandske Ret, maatte antage det for afgjort, at det islandske

---

[1]) Þingskapa-þ. 62, I, 167.

Folk under Fristatens Blomstringsperiode maae have været i Besiddelse af en i egentligste Forstand national, rigt udviklet, Lovgivning.

Ville vi, under Hensyn til disse Bemærkninger, noget nærmere gaae ind paa de foreliggende Spörgsmaal, turde det være hensigtsmæssigt, at skjelne imellem den Tid, der ligger forud for Nedskrivningen af Retten, og den Tid, der forlöb fra dette Tidspunkt indtil den nationale Rets Undergang.

Det vil udentvivl let indrömmes, at Schlegels endog lige imod Are frodes Vidnesbyrd stridende Gisning om at de Ulfljotske Love skulde være blevne affattede især i Overensstemmelse med den ældre nu paa Kristenretten nær tabte Eidsivathingslov, er bygget paa en mindre fast Grund. Et större Udbytte kunde man synes at maatte vente af Undersögelsen om den Ulfljotske Lovgivnings Forhold til Gulathingsloven, — der jo efter Are frodes Vidnesbyrd skulde have været Úlfljóts fornemste Kilde, men med hvilken iövrigt i dens nuværende, som man mener væsentligen forskjellige, Skikkelse, ingen Sammenligning erkjendes at kunne anstilles — om Antallet af de ved Úlfljótr overförte Love, om de Materier disse have angaaet. Unægteligen vilde det ogsaa være et Resultat af ikke ringe Interesse, dersom det t. Ex. kunde bringes til Sandsynlighed, at de Ulfljotske Love i Omraade som i Indhold have været lige de dagjeldende Gulathingslove, og derhos, at disse Love igjennem et langt Tidsrum, for ei at sige, med dem der antage de Ulfljotske Love for Hovedgrundlaget for den Haflideske Recension, indtil Fristatens Undergang, have udgjort den faste, ved Forandringerne og Tilföielserne i det enkelte ei synderligt afficerede, Kjerne for Retten, der altsaa i egentlig Forstand maatte bære Navn af norsk, ikke islandsk. Men et saadant Resultat kan udentvivl aldeles ikke antages. At disse Love have været mange, antydes ikke med eet Ord hos

Are frode, der endog siger „disse Love bleve *dengang* kaldte Úlfljóts Love", og i Grágás forekommer hans Navn ikke. Betydningen af Spörgsmaalet om hine Loves Slægtskab med Gulathingsloven vil, forudsat at det erkjendes, hvad vi ovenfor have sögt at udvikle, at den islandske Ret har været i Besiddelse af alle Betingelser for en rask fremskridende Udvikling i Overensstemmelse med Folkebevidstheden, i Hovedsagen afhænge af, hvorvidt det kan antages at hine Betingelser for Retsudviklingen alt tidligere have været tilstede, eller om de tilhöre en senere Periode. I denne Henseende fortjener det at bemærkes, at vi strax ved Althingets Oprettelse see en Lovsigemand optræde, og at denne da har haft en lignende Function med Hensyn til Foredraget af Lovene som senere, turde allerede godtgjöres af selve Benævnelsen lögsögumaðr [1]. Af de enkelte Love, om hvis Vedtagelse vi have Efterretninger i det efter Althingets Indstiftelse fölgende Tidsrum, ere fornemmeligen ikkun tvende, Landets Inddeling i Fjerdinger (omtrent 963) og Femterrettens Oprettelse (1004) af nogen Vigtighed for Retsudviklingen [2]. Vel maa det antages, at ved den förstnævnte Lov tillige

---

[1]) Ogsaa de svenske lagmänn havde at „framföra laghen", jvfr. Nordström Svenska samhälls-författningens hist. I, S. 31-33; jvfr. Bestemmelsen fra det 13de Aarhundrede for Norge i Kong Hákon Hákonarsons Retterbod om Laugmandstolden (Paus III, 168), hvor det befales Laugmanden i Frostathings Laugdömme at foredrage Lovene, samt den, Præg af betydelige yngre Interpolationer bærende, Eidsivathings Kristenret c. 10 (den længere Recension): Nú skal biskup hvert sumär fara til Eiðsiva þings ok heyra þar lögbók (en anden Læsemaade loghtalu). — [2]) Jvfr. dog ogsaa det temmelig uklare Sted i Njáls s. c 98 om en Forandring i Sammensætningen af Lovretten, og dennes Forhandlingsmaade, hvilken Lov ialfald maa antages hurtigt at være gaaet af Brug igjen, da Stedet under ingen Fortolkning kan bringes i Overensstemmelse med Grágás.

Fjerdingsretterne paa Althinget, samt Vaarthingene ere blevne oprettede, men ligesaavist som det er, at dömmende Thing holdtes vidt omkring i Landet allerede för den Tid, saaledes sees det ogsaa af Beretningen i Islendingabók (cap. 5) om den omhandlede Lov, at der ogsaa för denne Lov har bestaaet en dömmende Authoritet paa Althinget. Ligesom Grundene for en livlig og folkelig Retsudvikling i Fristatens förste Tid, ikke lidet bestyrkes ved Hensynet til det rige Folkeliv i hiin Periode, vi lære at kjende af Sagaerne, af hvilke de fleste netop omhandle Begivenheder fra det 10de og 11te, færre derimod fra det 12te og 13de Aarhundrede, saaledes afgiver endelig Njáls saga et efter vor Formening slaaende Beviis for vor Anskuelse. Denne Saga, der, i tro Skildring af Tidsalderens hele Liv, af alle erkjendes for den förste af samtlige islandske Sagaer, meddeler os, foruden mange Vink i det enkelte, en detailleret Skildring af en paa Althinget i Aaret 1012, altsaa omtrent 80 Aar efter de Ulfljotske Loves Indförelse, stedfunden Procedure [1]. Vi see her i det hele den samme Organisation af Domstolene, de samme Beviismidler, den samme absolute Forhandlingsmaxime, som vi kjende af Grágás; vi see Bestemmelserne om Kvidens — denne aldeles nationale Institutions — Egenskaber og Forkastelsesretten af Kvidmændene udförte i den samme Detail som i Grágás, ja endog med end större Subtilitet [2]; vi höre de samme lange, med juridiske Formler indklædte, Taler af Parter, Vidner, Kvidmænd, Dommere, og endelig finde vi de samme ivrige Bestræbelser hos Parterne for at overraske og beseire

[1]) cap. 142-145. — [2]) Bodsidderen (búðsetumaðr), der ingen Malkekreaturer har, er, efter Grágás, inhabil Kvidmand. Her skjelner imidlertid Njáls saga imellem, om Bodsidderen eier et Stykke Jord til 3 Hundreders Dyrhed, i hvilket Fald han endnu kan faae Plads i Kviden, eller om han ikke eier saa meget. Denne Distinction findes ikke i Grágás.

hinanden ved stedse nye Exceptioner, den samme Talentets Overvægt i den hele Procedure. Men hvor kan nogen for Alvor troe, at alene Procesreglerne have udviklet sig i en saadan Detail, uden at samtidig en lignende, om end ei ligesaa rig, Udvikling har fundet Sted ogsaa i de övrige Retsmaterier. Maae vi nu saaledes antage, at Retten, hvis levende Opfattelse af Folket i denne Periode ikke lidet befordredes ved den mundtlige Forplantning, allerede i de förste 50-80 Aar eller endog tidligere [1], har opnaaet en frodig og selvfölgelig med den nationale Folkeaand overeensstemmende Udvikling, saa er det ogsaa klart, at Undersögelsen om de Ulfljotske Loves Slægtskab med Gulathingsloven, bliver af en temmelig ringe Interesse, da de ialfald hurtigt maatte forsvinde i den mægtige Ström, som Folkelivets Udvikling förte med sig.

Skulde vi udtale, hvilke Materier vi finde det rimeligt, at disse Love have angaaet, da er det vistnok sandsynligt, at Úlfljótr har taget Hensyn til det practiske Behov, og derfor fornemmeligen har henvendt sin Opmærksomhed paa den ydre Organisation af Althinget [2], mindre derimod t. Ex. paa Procesreglerne, der ikke manglede paa de allerede dengang stedfindende Thing i Herrederne [3].

---

[1]) Da Sagsögeren under den nysomhandlede Procedure i Njáls s. havde fremsat den Paastand, at hans Kvid, uagtet de skete Forkastelser, var gyldig, da Flertallet af Kvidmændene ikke var blevet forkastet, sendte Sagsögte Bud til Lovsigemanden Skapti for at spörge ham, om denne Paastand var rigtig, hvorpaa Skapti svarede: „Flere ere nu store lovkyndige, end jeg troede. Dette er saa ret i enhver Henseende, at det ikke kan modsiges, men dog troede jeg at være den eneste, der nu vidste dette, siden Njáll döde, thi han var den eneste, som jeg veed, kjendte denne Lov." S. 237, 238. — [2]) T. Ex. Bestemmelserne om þingfararkaup, hvoraf dog ei fölger, at ogsaa denne Afgifts Betydning som Betingelse for borgerlige Rettigheder skriver sig fra Norge. — [3]) At der blandt

Vi gaae nu over til Perioden fra Lovenes Nedskrivning hos Haflide i Aaret 1118 indtil Fristatens Undergang. Vi maae nu först udtale den Formodning, at den saaledes tilveiebragte Codex mindre har været en selvstændig Bearbeidelse af det foreliggende Stof, end en ligefrem Optegnelse efter den övede Hukommelse af Lovene, som de vare bleven vedtagne og forplantede fra Slægt til Slægt, forbunden med en Ordning efter Materier. Dette turde allerede fölge af den korte Tid, (en Vinter), der blev bestemt for Commissionen til at nedskrive Lovene og endog derhos udarbeide nye Lovbestemmelser; jvfr. ogsaa Ordene „at *sögu* ok umráði þeirra Bergþórs". Denne Mening bestyrkes ved at Annalerne kun löseligt, og Sturlunga saga, der dog beskjæftiger sig meget med Hafliði Márssons Historie, slet ikke omtaler den omhandlede Foranstaltning, hvorhos det endnu maaskee fortjener at bemærkes, at man i Grágás finder nævnte tvende Lovsigemænd fra en ældre Tid end 1118, nemlig Markús (Lovsigemand sidste Gang i Aarene 1099-1108) og Úlfhèðinn (1109-1117) som dem, fra hvem Kundskab er öst om to forskjellige Lovbestemmelser (I, 137, 402). Vigtigere er Spörgsmaalet om Forholdet imellem Haflides Recension og de os overleverede Recensioner, som vi sammenfatte under Navnet Grágás.

Skal man antage Grágás for en Blanding af Lov- og Retsbog, saaledes som Schlegel, i det væsentlige uimodsagt, har formeent, eller for en ren Lovbog? Vi ville betragte de Grunde, Schlegel anförer for sin Mening. Disse ere hentede fra de Spor, man i Grágás skulde finde til Existentsen af andre Lovsamlinger, de Notitser, der undertiden findes om fremmed Ret, samt om den ældre Rets

---

de i det ovenfor nævnte Tillæg til Landnámabók omhandlede enkelte hedenske Love, ogsaa findes en Formel for Ed i Processer, kan vistnok intet bevise i saa Henseende.

Bestemmelser, den imellem den graa Alderdoms og det moderne Systems Sprog vexlende Farve, den theoretiske Bredhed, Gjentagelserne i Codices, samt den hyppige Anförelse i disse af Lovene med Begyndelsesordene og Slutningen, forbundne med et usqve. Hvad nu de to sidstnævnte Grunde angaaer, da er det klart nok, at der vel ved disse kan bevises, at vi ei ere i Besiddelse af den Haflideske Codex, eller af en Afskrift af denne, men at der ingenlunde deri, i og for sig, kan söges nogen Stötte for den Anskuelse, at Grágás er en Blanding af Lov- og Retsbog. Naar der paaberaabes, at man i Grágás skulde finde Spor til at andre Lovsamlinger have existeret ved Siden af dem, vi ere i Besiddelse af, da kan dette, der iövrigt, hvis det forholdt sig rigtigt, vilde være et Moment af særdeles Betydning, vistnok aldeles ikke antages. Udtrykkene „þat er mælt í lögum várum", og „segia lög" synes netop aldeles naturligt at betegne legibus sanctum est, og har sine Paralleler i þat er upphaf laga várra, med hvilke Udtryk flere af de norske Provindsiallove begynde, sva ær i laghum talt, Vestgötal. I, þiuuæb. 4, svá er tekit, Jónsb. þegnsk. c. 2, þat er uppsaga laga várra, Frostathingsloven X, 1 o. s. v. Forsaavidt vore Haandskrifter paa et Sted (Vigsl. 21) omtale en Lovsamling eller Lovstykke med Benævnelsen uppsaga [1], hvilken Overskrift intet Afsnit eller Capitel i Haandskrifterne bærer, kan det vistnok ialfald, i og for sig, uden Tvang antages, at ligesom cod. arnamagn. ikke har optaget alle de Afsnit, vi finde i cod. reg., saaledes har der muligen i andre Haandskrifter, der endnu mere complet end cod. reg. indeholdt alle den gjeldende Rets Dele, forekommet et Afsnit under hin Overskrift uppsaga, hvilket derimod intet af

[1]) Dette Udtryk maatte dog vel snarere oversættes ved Afsnittet om Forkyndelser, end som i Oversættelsen ved liber promulgatus; jvfr. iövrigt Grágás I, 2, 11, 122, II, 82.

vore Haandskrifter har optaget, og, at desuagtet uppsaga findes citeret i disse er ikke besynderligere, end naar den arnamagnæanske codex, der ei har optaget Afsnittet baugatal, desuagtet paa eet Sted citerer dette Afsnit [1]. Hvad fremdeles angaaer det ene Sted, hvor Bemærkning er gjort om fremmed Ret (Vígsl. 112: En þat eru lög í Noregi ok á alla danska tungu etc.), er det tilstrækkeligt at bemærke, at den Formel for griðamál, hvortil denne Bemærkning er knyttet, allerede af den Grund, at der i samme forekommer Udtrykket konungr várr, maa antages at være, idet mindste, tildeels af fremmed Oprindelse, og naar det anföres, at der undertiden forekomme Notitser om den ældre Ret, (t. Ex. Festa-þ. c. 3), samt Udtryk som: þat ero forn lög á Íslandi (Vígsl. c. 15), saa er det ikke paaagtet, at aldeles lignende Bemærkninger findes i andre skandinaviske Love, som man dog ei vilde antage for Blandinger af Lov- og Retsböger, t. Ex. Östgötal. Ræfsta-b. III, 2. (Nu uar þæt sua först — þa gafs þæt af), Eþzs. XVII, Ærfþ-b. XI; Frostathingsl. I, 2, VII, 27 (svá er mælt at fornum rètti). Af störst Betydning synes de fra den afvexlende antike og moderne Farve, samt fra den ved subtile theoretiske Tankeundersögelser fremkaldte Bredhed hentede Argumenter at være. Da Fremstillingens Tone i Love fra ældre og fra nyere Tid selvfölgelig maa være forskjellig, og da der intet eiendommeligt for Grágás ligger i, om der i samme findes Love af forskjellig Alder, maae det förstnævnte Arguments Beviiskraft söges i den Farve, selve de mere moderne Stykker skulde bære ved den subtile Fremstilling. Spörgsmaalet bliver altsaa dels om en saadan Subtilitet findes i Grágás, dels om Fremstillingen af de enkelte Steder ved sin hele Tone og navnlig ved sin Vidtlöftighed maatte vise sig at være den theoretiske Udarbeidelse af private Jurister. Hvad nu

[1]) Vígsl. 32: þar skal rekia til baugatal.

Subtiliteten angaaer, saa kunne vi ikke tilbageholde den Formening, at Schlegel her ei tilbörligen har paaagtet den eiendommelige Frugtbarhed i den islandske Retsudvikling. Visselig finder man en forbausende Subtilitet i Opstillelsen og Afgjörelsen af de mest detaillerede Tilfælde, men kan ikke denne Omstændighed i og for sig fuldkomment finde sin Forklaring i den Maade, hvorpaa den islandske Ret udviklede sig? Dette maae vi vistnok antage. Ogsaa i denne Periode bestode alle hine Institutioner, hvorved Retsudviklingen fremmedes, navnlig den indviklede Procesmaade, den enkeltes Initiativ og Lovretten med dens expedite Beslutninger, og vel fandt, efterat Loven var bleven til i Haandskrift, Retsbevidstheden ei længer et levendegjörende Middel i den mundtlige Forplantelse, men nu traadte ogsaa Lovgivningen mere objectivt frem for Betragtningen, hvorved Huller og Mangler lettere maatte opdages. Men det forstaaer sig, den hele Fremstillings Form paa nogle Steder kunde jo frembyde saadanne Eiendommeligheder i Modsætning til andre Steder at vi maatte erklære de förste for Producter udrugede i Juristens Studerekammer, de sidste for det practiske Retslivs umiddelbare Affödninger. Vi kunne her holde os til det af Schl. selv, til Bevis for hans Sætning, anförte Exempel, Arfa-þ. c. 13-18 (I, 206-224), hvor der fornemmelig handles om Fremgangsmaaden med Arven efter en i Udlandet afdöd, der har Slægtninge i Island. Læser man nu dette Stykke med uhildet Blik, vil man hverken finde nogen theoretisk Begrebsudvikling eller Opstillelse af Spörgsmaal med derpaa fölgende Dröftelse fra forskjellige Sider eller nogen systematisk Ordning af Materierne, og ligesom man ingensinde vil finde nævnte eller unævnte Juristers Meninger berörte, saaledes skinner heller aldrig Personen igjennem Fremstillingen, og der findes overhovedet ingensteds noget subjectivt Raisonnement, end ikke nogen Angivelse af Grunde.

Det har ikke været muligt for os at opdage noget Skjelnemærke imellem Lov og Commentar. Vi maatte da antage alt for Commentar, eller ogsaa alt for Lov. Overalt finde vi de samme kategoriske Udtryk: hann skal —, þá á maðr — erat hann skyldr —, þá þarf hann eigi —, rètt er, at maðr —, o. s. v. Vi finde vel en udförlig Fremstilling, men Udförligheden ligger her i Mængden af Bestemmelser, ikke i en udförlig Fremstilling af Enkelthederne[1]. Det samme Resultat ville vi komme til ved at betragte et hvilketsomhelst andet Stykke af Grágás. Kommer nu hertil, *at* Schlegels Mening er uden Stötte i de historiske Kilder, i hvilke navnlig en Virksomhed af lovkyndige, som den omhandlede, ingensteds findes antydet, og *at* ikke nogen lovkyndigs Navn er opbevaret, hvem man især skulde have tillagt Æren for en saadan Bearbeidelse, noget Folkebevidstheden ellers er meget tilböielig til, saa troe vi med Föie at kunne erklære os imod den Mening at Grágás skulde være en Blanding af Love og Commentar og vi maae tvertimod antage, at den helt og ublandet er en Lovbog[2].

Trods det Resultat vi saaledes ere komne til, gives der imidlertid forskjellige hidtil upaaagtede Omstændigheder, der vistnok turde egne sig til at vække forskjelligartede Tvivl om de os overleverede Recensioners Beskaffenhed. Vi finde som oven antydet undertiden de samme Love opförte paa flere Steder. Det er noget, vi kunne give Afskriverne, Samlerne, Skyld for. Men vi finde ofte ogsaa

---

[1]) I cap. 17, S. 221 have vi i 18 Linier 5 Love uden indbyrdes Sammenhæng. — [2]) Da ingen authentisk Udarbeidelse i skriftlig Form fandt Sted af Loven, er det en Selvfölge, at vi her ikke just mene en Lovbog i den moderne Betydning, men ikkun en Samling af de ved de offentlige Myndigheder vedtagne Love.

de samme Love paa to Steder, indklædte i forskjellig Dragt, vi finde de samme Love gjengivne paa forskjellig Maade, med forskjellig Ordföining, snart udförligere snart mere sammentrængt, paa det ene Sted med Indfletning af Love, der ei findes paa det andet Sted, o. s. v., men dog saaledes at man let kjender den samme Lov. Blandt de mange Exempler ville vi gjöre opmærksom paa Þingskapa-þ. c. 29, I, S. 80-82 jvfr. c. 42 S. 123-124; c. 31, S. 85 jvfr. c. 42, S. 124[20]; Arfa-þ. c. 13, S. 207[18] jvfr. c. 17, S. 221[11]; S. 208[24] jvfr. S. 221[18]; Ómaga-b. c. 3, S. 236 jvfr. S. 239, 240. Som det vil sees af et Par af disse Exempler indeholder cod. reg. undertiden i de Afsnit, hvortil intet tilsvarende findes i cod. arnam., tvende Bearbeidelser af samme Lov; undertiden indeholdes den ene Bearbeidelse af Lovbestemmelsen i cod. reg., i cod. arnam. derimod begge Bearbeidelser; men vi have endelig ogsaa ikke faa Steder, hvor den samme Lov kun findes paa eet Sted i hvert Haandskrift, men forskjelligen udtrykt i hvert af dem; t. Ex. Arfa-þ. 11 S. 203 Not. 1; Kaupa-b. 35, S. 437 Not. 4, Landabr-þ. 1, II, 207 Not. 1 og 5. Hertil kommer den oven berörte forskjellige Orden, hvori de enkelte Love findes anförte i Haandskrifterne; Stedet [1] Ómaga-b. c 7, S. 255[9], indtil S. 256[8] findes t. Ex. i cod. reg. ikke paa dette Sted, men er skudt midt ind i c. 34, S. 299 imellem 19de og 20de Linie; efter förste Passus i Ómaga-b. 23, S. 278[9] fölger i cod. reg. Stedet c. 29, S. 288[6] til Enden og derpaa fölger Stedet c. 8 S. 258[10]; Capitel 43 i Festa-þ. S. 357 om Frigivelse af Træl findes i cod. reg. i Vígslóði (Manddrabsafsnittet) i Forbindelse med cap. 108, II, S. 152 o. s. v. Fremdeles er unægtelig Stilen i Grágás ulig sig selv paa de forskjellige Steder, skjöndt denne Ulighed ingenlunde er

---

[1]) Man vil erindre, at Udgaven af Grágás fölger cod. arnam.

en saadan, som Schlegel har forment, men vel en analog med den vi finde f. Ex. mellem forskjellige nulevende Forfatteres Fremstilling, eller mellem Nutidens af forskjellige Concipister forfattede Love; see t. Ex. de oven anförte Steder I, S. 80, 81 jvfr. S. 123, 124. Men ogsaa sammenlignet med de övrige nordiske Love er vistok Stilen ia Grágás eiendommelig. Istedenfor den fyndige Korthed i de ældre af hine, finde vi ofte i Grágás lange Sætninger (jvfr. det oftere anförte Sted, S. 123, 124), der dog i deres Simpelhed og Naturlighed intet have tilfælles med Middelalderens svulstige Stil, og vi finde kun meget faa Ordsprog i Grágás, efter hvilke ellers de gamle nordiske Love næsten synes at jage. Endelig fortjener det at bemærkes, at vi undertiden i hvert for sig af Haandskrifterne finde Love fra en ældre og en yngre Tid ved Siden af hinanden, der staae i indbyrdes Modsigelse — noget der er forskjelligt fra, at man undertiden i cod. reg. finder den ældre, i cod. arnam. den yngre Lovregel, hvilket simpelthen kan forklares ved at den förstnævnte er bleven afsluttet i en tidligere Periode. Saadan Modsigelse i samme Haandskrift eller begge Haandskrifter, der ingenlunde altid vil kunne finde sin Forklaring i Afskrivernes Fremgangsmaade, have vi Exempel paa i Lögrèttu-þ. S. 7, om Forholdet mellem de forskjellige Lovhaandskrifter, der aldeles ikke synes at kunne bringes i Overensstemmelse med Bestemmelsen i Lögsögum.-þ. S. 2, 3, om Lovsigemandens Pligt at foredrage Lovene saaledes at ingen veed synderligt bedre Besked dermed, og om hans Conference i flere Dage med 5 lovkyndige, dersom han selv ei har tilstrækkelig Kundskab (fróðleikr) til at opfylde bemeldte sin Pligt tilbörligen; jvfr. ogsaa Bestemmelserne om uægte Börns Arveret i Arfa-þ. c. 3 S. 175, jvfr. c. 1 S. 170, hvor det synes klart, at det förstnævnte Sted er den ældre Regel, det sidstnævnte en senere tilkommen og indskudt Bestemmelse.

Nöglen til at fatte disse Eiendommeligheder turde vi maaskee finde ved at betragte nöiere det ovenfor S. 179, 180 anförte Sted i Lögrèttu-þ. S. 7 om Forholdet mellem de forskjellige Haandskrifter. Det synes nu först aldeles klart, at det Haflideske Haandskrift her ikke, som af Schlegel antaget, er nævnt som det, der först skulde eftersees; tværtimod synes Ordföiningen at vise at et saadant Eftersyn kun skulde skee subsidiært. Dernæst synes det at kunne sluttes af Ordene: „Det skal alt gjelde, som findes (finnst) i det Haandskrift, som Haflide lod skrive, med mindre en Forandring er gjort senere (nema þokat sè síðan)", at Forandringerne i Lovgivningen efter Haflides Tid ei ere blevne tilföiede i det originale Haandskrift [1]. Saaledes fatte vi da ogsaa, hvorfor man ei opstillede Haflides Haandskrift som det man ved practiske Spörgsmaal först eller snarere alene skulde fölge. Fremdeles er det klart, at naar det i Begyndelsen af Stedet hedder „Det skal være Lov, som staaer i Haandskrifterne. Ere Haandskrifterne uoverensstemmende, skal det gjelde, som staaer i Biskoppernes Haandskrifter", saa forudsættes det dels at der foruden Biskoppernes ogsaa gaves andre (private) Haandskrifter, dels at man i det practiske Liv först eftersaae disse sidste og ikkun i Tvivlstilfælde eller i Tilfælde af Indsigelse fra Modpartens Side foretog et Eftersyn af de biskoppelige Membraner. Naar det endvidere, i Tilfælde af Uoverensstemmelse mellem Biskoppernes Haandskrifter först og fremmest skal gjöre Udslaget, hvilket af Haandskrifterne med flere Ord, udförligere, omhandler det Spörgsmaal som foreligger mellem Parterne (þá skal sú hafa sitt

---

[1]) Saadant maatte ogsaa allerede være en Fölge af at nye Lovbestemmelser jo ikke hensigtsmæssigen kunde tilskrives i dette afsluttede Haandskrift uden i alt Fald som Tillæg.

mál, er lengra segir þeim orðum, er máli skipta með mönnum), saa synes det dog, i og for sig, at være den naturligste Fortolkning, ikke, at der sees hen til en Tilföielse paa det ene Sted af en ny Lov, der ei findes paa det andet Sted [1], men derimod at een og samme Lov findes forskjelligen fremstillet i Haandskrifterne. Det ligger da ikke meget fjernt, at ogsaa Forskjellen mellem de private og de biskoppelige Haandskrifter ligeledes fornemmeligen har bestaaet i den forskjellige Bearbeidelse af de samme Love. Er vor Forklaring rigtig, maa det selvfölgelig antages, hvilken Mening ogsaa B. Einarsson har udtalt (l. c. S. 105), at hint Sted er en rum Tid yngre end Nedskrivningen ved Haflide, maaskee henimod det 12te Aarhundredes Slutning. Vi faae saaledes ud, at der efterhaanden i Tidsrummet efter Nedskrivningen ved Haflide ere opstaaede flere Haandskrifter, i hvilke de samme Lovbestemmelser ei altid ere blevne fremstillede ordlydende [2]. Med dette Resultat maae vi combinere Bestemmelserne om Lovsigemandens 3aarige Foredrag af Lovene fra Lovbjerget. Dette Foredrag er nemlig ikke ophört ved Lovenes Nedskrivning, men omhandles endog paa to Steder i Grágás, i Lögsögumanns-þ. S. 2, og i Lögrèttu-þ., S. 12, af hvilke det förste Sted aabenbart skriver sig fra en Tid, da Loven endnu ei var nedskreven, og, forsaavidt man jo dog maae antage, at det ei vilde staae der,

---

[1]) Man vilde vel ogsaa i saa Fald have anvendt et lignende Udtryk, som med Hensyn til en saadan Uoverensstemmelse findes brugt i det fölgende af Stedet om den Haflideske codex: nema þokat sè síðan. — [2]) Jvfr. Stedet Arfa-þ. c. 23, S. 228 þat er ok aftekit er ritað var í fornum lögbókum". Iövrigt sees det let, at det omhandlede Sted af Lögrèttu-þ. efter vor Fortolkning i flere Retninger afgiver Grunde imod Schlegels Theori om Sammenblandingen af Lov og Commentar i Grágás.

naar det ei havde staaet saaledes i det Haflideske Haandskrift, afgiver et Argument for at Haflide har holdt sig nöie til Lovene, som de mundtligen vare blevne opbevarede; det sidste Sted derimod er aabenbart fra en yngre Tid, idet det vel paalægges Lovsigemanden at foredrage Lovene, men dog kun dersom meiri hlutr manna vil höre derpaa. Altsaa oplæste Lovsigemanden Lovene paa Althinget, ogsaa efterat de vare bragte paa Pergament. Vi have seet, at Haflides Codex udentvivl forblev usuppleret af yngre Lovbestemmelser. Deraf fölger, at om end ogsaa hint originale Haandskrift var i Lovsigemandens Værge, var det dog nödvendigt for ham at nedskrive selv, eller skaffe sig nedskrevne de nye Love, og en lignende Interesse for at erhverve Lovene i Skrift maatte ogsaa findes hos Aspiranterne til Lovsigemandsbestillingen. Imidlertid vedblev den samme mundtlige Forhandlingsmaade ved Fremsættelse af Lovforslag, og Lovrettens Beslutninger, og Gjengivelsen af de nye Love i Skrift, der maatte iværksættes af den private selv, kunde da let blive forskjellig efter den mere eller mindre tro Opfattelse, den större eller mindre Frihed i Behandlingen. Her have vi da udentvivl den Forskjel imellem Haandskrifterne, som hint Sted i Grágás antyder, og heraf kunne vi forklare de forskjellige Bearbeidelser i vore Haandskrifter. Det var naturligt at Lovsigemændene sögte at anbringe de nye Bestemmelser paa det Sted i Lovsamlingen, hvor de passede ind og heraf fulgte da at en forskjellig Ordning af Materierne samt endog en Omredaction af det gamle lettelig maatte opstaae. Heraf altsaa den forskjellige Orden af Lovene i vore Haandskrifter. Lovsigemanden skulde foredrage Lovene, og han maatte derfor indrette sin Bearbeidelse derefter. Heraf kan man maaskee forklare sig den eiendommelige Tone, der navnlig i sine lange, men ukunstlede, Sætninger, der minde os om Form-

lerne i Processen eller de Taler vi undertiden finde i Sagaerne, synes at vække den Illusion hos os at vi höre Ordene strömme fra Lovsigemandens Læber paa Lovbjerget. Et yderligere Bevis for denne Forklaring afgiver den hyppige Taleform i förste Person, Udtrykket „hèr" om Althinget og det flere Gange i Þingskapa-þáttr, der foredroges den förste Dag i Thinget, forekommende „í dag ok á morgun" om Retshandlinger, der vare at iværksætte den förste eller anden Thingdag[1].

Vi have forudsat, at det fornemmelig har været Lovsigemændene, der tilveiebragte Haandskrifter over den hele gjeldende Ret, men ogsaa andre have naturligviis haft en lignende Interesse. I Fristatens sidste Tid er det derhos sandsynligt, at Lovsigemændenes Foredrag, der allerede efter Bestemmelsen i Grágás maatte blive uregelmæssige, aldeles ophörte. De Haandskrifter, der bleve til enten ved andre Lovkyndige end Lovsigemænd, eller ved Lovsigemænd efterat Oplæsningen var ophört, maatte tildels faae en anden Characteer end de ovenfor skildrede. Det gjaldt her ei at have et Haandskrift til at læse fra Bladet; önskede man altsaa at have et Exemplar af Loven, og man tilfældigviis var i Besiddelse iforveien enten af en anden Samling, end den man nu önskede afskreven, eller af et Supplement til et ældre Haandskrift, behövede man ei at lade de Stykker afskrive, man allerede havde ordret i sit forrige Haandskrift. Begyndelsen og Slutningen af Loven blev da anfört, forbundne med et usque, undertiden ogsaa blot Begyndelsen. Ved den under de borgerlige Uroligheder svækkede Interesse for Retten, samt ved Undladelsen af Lovenes Oplæsning maatte Haandskrifterne blive mindre consekvente. Man tænkte da vel mest paa at faae fuldstændige Exemplarer, og man nedskrev da forskjellige Bearbeidelser af samme Lov ved Siden af hinanden, samt ældre Love ved

---

[1]) See B. Einarsson, S. 29.

Siden af nye uden Hensyn til, om de kunde forenes med hinanden eller ikke.

Flere af disse vore Resultater finde en ikke ringe Bestyrkelse ved nogle hidtil upaaagtede Membranfragmenter af Grágás i den arnamagn. Samling. I Nr. 315, fol. have vi 4 Fragmenter af Grágás, af hvilke Litr. A og C, der begge indeholde Bestemmelser af Vígslóði, og synes at være Brudstykker af fuldstændige Haandskrifter, i det hele stemme med cod. reg.; det fortjener at bemærkes, at C, der især er af utvivlsom Ælde, indeholder et Stykke af Rannsókna-þáttr, der er et af de Afsnit vi alene finde i cod. reg. [1]. Paa det ikke meget gamle Skindblad Litr. B finde vi endel Love, der kun findes i cod. arnam., der aldeles ikke passe sammen med Hensyn til Indholdet (vi have paa et lille Rum Steder af Arfa-þ., Kaupa-b., Ómaga-b., samt af Kristenretten ved Siden af hinanden), og iövrigt tydeligt kunne skjönnes at være fra en sildig Tid. Lovene ere tildels, hvad der er det vigtigste, fremsatte i en fra cod. arnam. betydeligen afvigende Form. Dette Brudstykke giver os udentvivl et Exempel paa et Supplement til et ældre Haandskrift. Det vigtigste er imidlertid det ældgamle tildels ulæselige Fragment Litr. D, der indeholder en Del af Landabrigða-þáttr. Det er klart, at vi her have Levningerne af en fuldstændig codex, der har været ulig begge vore to complette Recensioner. Hvor saaledes disse bruge forskjellige Udtryk, stemmer Fragmentet snart med den ene snart med den anden. Den udelader ofte, hvad

[1]) I Henseende til det Spörgsmaal iövrigt, hvad Grunden maatte være til at cod. arnam. fattes flere vigtige Afsnit (see ovenfor S. 179), der findes i cod. reg., maae vi, forsaavidt dette ei maatte kunne antages at være aldeles tilfældigt, slutte os til Schlegels Formodning (S. LXVI), at bemeldte Afsnit, paa Grund af deres Strid med den ny indförte norske Ret, ei kunde finde saamegen Anvendelse ved Siden af denne som andre.

cod. reg. udelader, men undertiden findes dog saadanne Stykker, der kun staae i cod. arnam. De enkelte Love findes ofte fremstillede i en Form, der er ulig begge Haandskrifternes, og endelig er Ordenen af Love eller Capitler forskjellig fra disses. Endelig er det lykkedes os at blive opmærksom paa en ikke uanseelig Række af Love af Grágás, i Nr. 347, fol, der indeholder Jónsbók, den ældre Kristenret, m. m. Disse enkelte Love, der ere knyttede til Kristenretten uden noget Overgangsmærke, og fornemmelig höre til Festa-þ., Arfa-þ., og Vígslóði, og som ialfald ikke alle ere fra en nyere Tid, ere af Vigtighed, paa Grund af den fra vore Hovedrecencioner afvigende undertiden noget korte Fremstillingsmaade af Lovene, samt paa Grund af at man her finder forholdsvis ikke faa af de vigtigere Lovbestemmelser, der saaledes afgive Bidrag til den rette Fortolkning af vore Hovedmembraners Fremstilling af samme [1].

I Henseende til Spörgsmaalet om, hvilken af de to Hovedrecensioner er den ældste, maa vi, som alt tildels antydet, være enige med Schlegel og Einarsson i, at det arnamagnæanske Haandskrift giver os flere Bestemmelser fra en nyere Tid. Navnlig viser dette sig paa de Steder, hvor den nyere Bestemmelse i cod. arnam. staaer lige stik imod Bestemmelsen i cod. reg.; t. Ex. Festa-þ. c. 3, S., 309, Arfa-þ. c. 13, S. 208 Not. 5. Heraf fölger dog ikke, at man jo undertiden i cod. arnam. ved Siden af den yngre Regel, der ogsaa findes i cod. reg., kan finde en ældre Regel, der staaer i Strid mod hin, og som ikke findes i cod. reg., t. Ex. Arfa-þ. c 13, S. 208[17] jvfr. c 15, S. 113,[2] noget der kan forklares ved at antage, at man ved Nedskrivningen af cod. arnam., eller rettere den Recension, af

---

[1]) Vi ville i det fölgende paa flere Steder finde Leilighed til at meddele Steder af denne Bearbeidelse. — [2]) Jvfr. Kaupa-b. 84.

hvilken bemeldte Membran er en Afskrift, har haft flere Bearbeidelser ved Haanden[1].

Vi have i det foregaaende antydet, at den islandske Familierets tvende Hovedsider ere Ægteskabsforholdet og Ætsforholdet. Overgangsleddet mellem disse danner Forholdet mellem Forældre og Börn. Vistnok kan det ikke nægtes, at dette Retsforhold strængt taget indbefattes under Ætsforholdet, som indbefattende samtlige ved Blodsbaandet forbundne Individer. Da Forældreforholdet imidlertid har sine væsentlige Eiendommeligheder, og da Fremstillingen udentvivl vil vinde i Klarhed ved at betragte begge Forhold i deres Renhed, have vi troet at burde behandle dem særskilt. Vi omhandle da den islandske Familieret efter Grágás i tre Afdelinger, Ægteskabet, Forholdet mellem Forældre og Börn, og Ætten.

FÖRSTE AFDELING.

ÆGTESKABET.

Det er en Bemærkning, der ikke er ny, at Christendommen kun langsomt udövede sin Indvirkning paa den nordiske Familie, som derimod i sine Hovedgrundtræk længe vedligeholdt sin hedenske Characteer, kun i Enkelthederne modificeret ved den nye Lære. Denne Bemærkning ville vi navnlig ogsaa i det fölgende oftere have Leilighed til at anvende paa den oldislandske Ægteskabsret. Den moderne Bevidsthed söger i Ægteskabet et Gjennemgangspunct for Individets sædelige Bestemmelse; det retlige Element gaaer her op i et ethisk, og Ægteskabet har et Formaal i sig selv, der er hævet over de enkelte Individers. En saadan sædelig Betydning finde vi ikke i den oldislandske Kjönsforbindelse. Synspunctet er her i det væsentlige det

---

[1]) Jvfr. ovenfor S. 200, 201.

rent privatretlige. For Penge tilforhandler den giftefærdige Mand sig en Kone, som om det var en fornuftlös Ting, og det samme contractmæssige juridiske Forhold finde vi i det hele under Ægtefællernes Samliv og ved Ægteskabets Oplösning. Undertiden kunde man endog fristes til at spörge sig selv, om ikke her Ægteskabets Formaal er at söge udenfor det selv, om ikke den legitime Kjönsforbindelse i sit Væsen kun er Midlet for Ættens Propagation, og Ægteskabet, som den christelige Bevidsthed erkjender for Familiens Middelpunct, her kun er en Episode i Ættens Liv.

Ikke ucharacteristisk er det, at Grágás egentligen intet Udtryk kjender for Begrebet Ægteskab; det nærmeste er det sjeldent (t. Ex. Grág. I, S. 287, Kristinr. Þorl. ok Ket. S. 164) forekommende hjúskapr, der dog egentlig betegner det ægteskabelige Samliv. Partiet, det endnu ikke indgaaede concrete Ægteskab, betegnes derimod ved ráð, ráðahagr. Ægtefællerne benævnes hjú, hjón, hvilke Udtryk ligesom hjúskapr egentlig have Hensyn til Samlivet, og tillige anvendes i Betydningen af Tyende. Manden hedder kvangaðr maðr, og i Forhold til Konen búandi, bóandi, (bóndi), maðr, ogsaa karlmaðr. Konen betegnes simpelthen ved manns kona (i Flertallet manna konur — kona betyder ligefrem et Fruentimmer), gefin kona, gipt kona, i Modsætning til Manden, kona, og paa et enkelt Sted eiginkona (I, 358). At gifte sig hedder at ráða ráðum eller ráði (t. Ex. I, 326, 332), ráða hjúskaparráðum (Kristinr. S. 164), og om Manden at kvangast, at taka konu.

Ligesom efter de övrige nordiske Retter er ogsaa efter den islandske Ægteskabet monogamisk. Tokoneri (tvíkvenni, Arn. Magn. 347 tvíkvæni), er en Forbrydelse, der kan paatales af hvem som vil, og straffes med Landsforvisning og Börnene der avles i det sidstindgaaede Ægteskab ere uarvedygtige, med andre Ord, de höre ikke til

Ætten[1]. En Undtagelse gjöres dog herfra, idet det tillades at have en Kone i Norge (í Noregs konungs veldi) en anden i Island; dette er ikke strafbart og Börnene af begge Forbindelser ere arvedygtige, naar blot det i Norge stiftede Ægteskab er gyldigt efter de der gjeldende Love — en Bestemmelse der udentvivl hænger sammen med de gamle Islænderes ofte fleraarige Besög i Norge og Nordmændenes igjen i Island, i Forbindelse med Islands Forhold som i det væsentlige bebygget fra Norge, da navnligen i Bebyggelsestiden hyppige Forandringer af Domicil maatte finde Sted[2]. Denne Undtagelse gjelder derimod ikke, som det bemærkes, for den af Nordboere bebyggede Del af Grönland (til dette sigtes der udentvivl ved Udtrykkene S. 181 hèr á landi eðr i várum lögum) som ellers i nogle Retninger betragtes som det mest beslægtede Land[3]. Bigami fra Konens Side omhandler Grágás ikke. Det fortjener, med Hensyn til det i den fjerne Oldtid i Norden som det synes stedfindende Polygami, at bemærkes, at dette Begreb ei kjendes i Grágás men ikkun Bigami.

Grágás anerkjender ei et Concubinat med Retsvirkninger, men betragter enhver Kjönsforbindelse, der ei har det legitime Grundlag, for Leiermaal[4]. Saameget mindre kan en Frille her ved en Slags Hævd erhverve Ægtekones

---

[1]) Arfa-þ. 4, I, 180, 181; Festa-þ. 49, I, 367. Kort og i Formen aldeles forskjellig fra de to Hovedrecensioner findes Reglen i A. M. 347: Sá maðr er eigi arfgengr, er getinn er viðr þeirri konu, sem hann færr síðarr, ok eigi hann tvær konur senn, ok varðar hánum tvíkvæni fiörbaugs garð. Þat er stefnu sök, ok skilr ix búa kviðr. — [2]) Jvfr. Skipperbigami s. Gans Erbrecht, 4 B. S. 513. — [3]) Vígsl. 102, 103, II, 142, 143. — [4]) Naar det i Festa-þ. c 43. S. 358 (i cod. reg.) tillades en Mand uden Lovrettens Samtykke at kjöbe en Trælkvinde til karnaðar sèr, da kan dette ei betegne Concubinat, men ligefrem til Vellyst.

Rettigheder, saaledes som det efter de norske og danske Love kunde finde Sted [1].

Vi ville betragte Ægteskabet i trende Afsnit, i dets Stiftelse, i dets Bestaaen, og i dets Oplösning.

A. ÆGTESKABETS STIFTELSE.

Tre Betingelser fordrer Grágás til et gyldigt Ægteskab, Fæstningscontract, Udredelse af en Kjöbesum for Bruden og endelig Bryllup. Reglen herom fremsættes i Arfa-þ. c 3, I, S. 175, hvor Betingelserne for Arveretten opregnes; „Den Mand er ikke arvedygtig, hvis Moder ikke er kjöbt for Brudekjöbesum (mundr), en Mark eller mere, eller med hvis Moder ei er holdt Bryllup, eller hvis Moder ei er fæstet". Der gives derefter nærmere Forskrifter om Kjöbesummen, samt om Formerne for Brylluppets Indgaaelse. Vor Undersögelse vil her naturligen dele sig i Betragtningen af Fæstemaalet og Bryllupsformaliteten.

I. Fæstemaal. Bestemmelserne om denne Materie finde vi fornemmelig i Festa-þ. c 1, 2, og c. 5-8. Baade Fæstemaal (som Forhold) og Fæstningscontracten indbefattes under det fælles Udtryk festar (festir). Fæstningscontracten benævnes derhos ogsaa særligt festamál. Fæstemanden siges at fastna sèr konu, at festa sèr konu, at taka festar, at hafa sèr konu festa, o. s. v. Fæstekvinden siges at vera föstnuð, at vera fest, at sitja í festum. Fæstningscontracten afsluttes paa Fæstekvindens Vegne af Fæstningsmanden — hendes nærmeste Slægtning, eller ifald den nærmeste Slægtning er Kvinde, dennes Mand, og paa den anden Side af Fæstemanden paa egne Vegne [2]. Om

---

[1]) Den ældre Gulathingslov c 125, Sverres Christenret c 69, Jydske Lov I, 27. — [2]) Af Sagaernes talrige Vidnesbyrd (t. Ex. Njáls s. c 2, 13, 27, Gunnl. ormst. s. c. 5, Laxd. c. 23) vide vi at det var Skik, at Frieren begav sig tilligemed et undertiden temmelig stort Fölge af sine Frænder til den attraaede Kvindes Fæstningsmand (bónorðs-

Fæstningsmanden hedder det at han fastnar manni konu, og han kaldes fastnandi, ogsaa lögráðandi (Formynder). „Sön 16 Vintre gammel eller ældre" — hedder det i Festa-þ. c. 1. — „er Fæstningsmand for sin Moder, dersom han er fribaaren og arvedygtig, saa fornuftig at han kan bestyre sin Arv. Men er ikke Sön til, da er den Datter som er gift, og hendes Mand skal da fæste sin Svigermoder. Men derefter er Fader Fæstningsmand for sin Datter. Men derpaa skal samfædre Broder fæste sin Söster. Men er ikke Broder, da skal Moder fæste sin Datter. I dette ene Tilfælde fæstes Kvinde af Kvinde. Nu lever ikke Moder, da skal samfædre Sösters Mand fæste, o. s. v." Vi ville ei paa dette Sted gaae ind paa en Udvikling af Forholdet mellem Frændernes Ret til det omhandlede Formynderskab for den kvindelige Slægtning og andre, Ættens Medlemmer indbyrdes tilkommende, Rettigheder, ligesaalidt som paa en Fremstilling af Kvindens hele Retsstilling som Medlem af Ætten, hvilke Forhold ville finde deres Plads i tredie Afdeling af denne Afhandling. Derimod ville vi ei kunne undgaae, her at undersöge den Myndighed, der tilkom Fæstningsmanden til dels at tvinge den kvindelige Slægtning, imod hendes Villie, til Ægteskab, dels at nægte sit Samtykke til et Parti, der var efter hendes Önske.

Bestemmelserne herom have vi i Festa-þ. c. 2, S. 306, 307. „Naar Enke bliver fæstet, skal hendes Samtykke fölge med, undtagen naar Fader er Fæstningsmand, da skal han raade. Ikke skal Fader tvinge (neyða) sin Datter til Ægteskab, dersom hun vil lade sig indvie til Nonne". Det bestemmes derefter, at af flere Brödre, der staae lige nær til Fæstningsretten, skal i Tilfælde af Meningsulighed,

---

för) og her fremsatte nu en af Frænderne Frieriet (bónorð) paa hans Vegne. Selve Fæstningscontracten afsluttedes derimod efter Sagaerne som efter Grágás af Fæstemanden selv.

den ældste raade, saafremt Kvinden har overladt Afgjörelsen til dem. „Men har kun tilkjendegivet sin Villie, skal den af Brödrene raade, som er enig med hende, dersom Partiet findes at være passende (ef þat þykkir jafnræði) uden at der tages Hensyn til Fæstningsmændenes Alder, hvilket ogsaa gjelder naar det er andre Slægtninge end Brödre. Men ville Brödrene forhale hendes Giftermaal, og give to Friere Nei, der maatte ansees for passende Partier, da skal hun selv bestemme sig med Hensyn til den tredie, dersom det findes at være et passende Parti, med en af sine Frænders Samtykke". Det bestemmes endelig, at „Enke" ei behöver Fæstningsmands Samtykke for at gifte sig med sin fraskilte Mand, forsaavidt saadant Ægteskab lovligen kan finde Sted. Vi ville först omhandle Reglerne med Hensyn til Kvinder i Almindelighed og derefter med Hensyn til Enker.

Man synes da först, uagtet de anförte Bestemmelser ingenlunde ere klare, at være berettiget til at uddrage den Sætning, at Mö kan tvinges af sin Fæstningsmand til at indgaae Ægteskab imod sin Villie, og at den eneste Maade, hvorpaa hun, trods Fæstningsmandens Befaling, kan undgaae et Giftermaal, der er imod hendes Tilböielighed, er at gaae i Kloster. Vel er denne Tvangsret ei bestemt hjemlet enhver Frænde, fjernere eller nærmere beslægtet, der in casu er Fæstningsmand, og vel kunde navnlig Bestemmelsen om at „Fader" ei maa tvinge Datteren, naar hun vil tage Slöret, synes at vise, at hin Tvangsret kun var en med Fædrenemagten forbunden Myndighed, men ligesom Slutningen fra denne sidstnævnte Bestemmelse, der synes at hidröre fra en yngre Tid[1], og ingenlunde

[1]) At Bestemmelsen er fra en yngre Tid fölger, foruden af den almindelige Formodning der er for at Steder, der kun findes i cod. arnam., saaledes som dette, ere af en sildigere Oprindelse, deraf at der intet Nonnekloster gaves i Island för 1186 (1189), da Nonne-

efter dens Udtryk kan antages at have tilsigtet nogen Forandring i den Fæstningsmanden overhovedet tilkommende Myndighed, for en Del taber sin Vægt ved den Betragtning, at man jo, ved at give en Forskrift om dette Forhold, snarest maatte komme til at tænke paa Faderen, hvis Tvangsmyndighed hyppigst maatte komme til Anvendelse, saaledes fölger vor Sætning udentvivl bestemt antithetisk af den ovenanförte Forskrift om Enker, med Hensyn til hvilke en Undtagelse aabenbart synes gjort. I Sagaerne have vi ogsaa utvivlsomme Vidnesbyrd om at hin Tvangsret ogsaa har tilkommet fjernere Slægtninge end Faderen[1].

Medens Fæstningsmanden saaledes havde en næsten ubetinget Ret til at tvinge den kvindelige Slægtning til Ægteskab, var hans Ret til at modsætte sig et med hendes Tilböielighed stemmende Giftermaal derimod mere indskrænket. Kun to Gange kan han nægte sit Samtykke til Partier, der ere jafnræði, passende Partier; melder der sig endnu en tredie Frier, der ogsaa kan ansees for jafnræði, kan hun selv fæste sig, dersom hun blot kan erhverve en af sine andre (fjernere) Frænders Samtykke dertil, forudsat at hun er i det mindste 20 Aar gammel. Ved

---

klostret paa Kirkjubœ blev oprettet. Da der, efter den förste Abedisse Halldóra Eyjúlfsdatters Död 1210, ingen Abedisse findes omtalt, og heller ei Klostret selv findes nævnt, förend igjen i Aaret 1293, altsaa omtrent samtidig med Oprettelsen af det andet islandske Nonnekloster paa Reinistað (1296), kan man udentvivl uden Dristighed antage den omhandlede Bestemmelse for given i Tidsrummet mellem 1189 og 1210. Jvfr. om bemeldte Klostre Finni Johannæi Hist. eccles. Island. IV, 77 sqq., 105. sqq.

[1]) See t. Ex. Korm. s. c. 7. S. 58; jvfr. iövrigt Sturlunga s. I, S. 109, samt de i Kolderup-Rosenvinges danske Retshistorie, I, S. 145 Not. a. anförte Steder.

jafnræði maae forstaaes Partier, imod hvilke ingen skjellig Grund kunde anföres, med Hensyn til navnlig Frierens Stilling i Samfundet, hans Anseelse, Formue, o. s. v., alt i Sammenligning med Pigens [1]. Hvorledes det i Tilfælde af Tvist skulde afgjöres, om Partiet kunde ansees for passende, gives der ei Bestemmelse om, men vi kunne neppe tvivle om, at saadant er skeet ved Udsagn af en Nabokvid under en derom reist Proces, saaledes som Tilfældet var i lignende Forhold [2]. Fremdeles kunde Pigens Tilböielighed gjöre Udslaget i Tilfælde af Meningsulighed mellem flere Frænder, der, som lige nær beslægtede, i Forening vare i Besiddelse af Fæstningsretten, dersom dog en af Fæstningsmændene var enig med hende, og iövrigt Partiet var jafnræði. Saavel denne Bestemmelse, som og den næst ovenfor anförte synes vel at forudsætte det Tilfælde, at flere Brödre i Forening vare Fæstningsmænd, men ifölge den ubetingede Form, hvori den förstomhandlede Regel er gjentaget i cap. 6, S. 316, maae vi antage at de samme Regler have været gjeldende [3] ogsaa i andre Tilfælde, hvor flere lige nære Slægtninge (t. Ex. flere Sönner; flere Döttres Mænd; Farbroder, Morbroder, Brodersön og Söstersön, hvilke fire staae lige nær, o. s. v.) vare i Forening i Besiddelse af Fæstningsretten.

Enkens Myndighed er her större end Möens. Som Enke ansees ogsaa, som det sees af det anförte Sted

---

[1]) Jvfr. Schl. Comm. S. CXVII, Not., og med Hensyn til den hermed overensstemmende Sprogbrug i Sagaerne, Njáls s. c. 34, Sturlunga s. I S. 198, Gunnl. ormst. s. c. 5, paa hvilket sidste Sted Ordet endog anvendes med Hensyn til Frierens Character. — [2]) T. Ex. Arfa-þ. 12, 1, 204, 205. — [3]) Ordene „ok svá hvervetna þess, er eigi eru brœðr" kunne ei bevise saadant, men referere sig udentvivl blot til de næstforegaaende Ord „en engu ræðr aldrinn þá"; jvfr. Vígsl. 35, II, 68.

(cap. 2), den fraskilte Hustru. Enke eller fraskilt Hustru kan ikke tvinges til Ægteskab uden af Faderen; denne Tvang har hun dog vel, ligesom Mö, kunnet undgaae ved at tage Slöret. Vel skal ogsaa hun have Fæstningsmandens Samtykke til at indgaae Ægteskab, men naar det tredie passende Parti tilbydes hende, behöver hun ei at være 20 Aar gammel, men kan, i hvor ung hun er[1], med en Frændes Samtykke gifte sig, og til at slutte Fæstningscontract med sin tidligere Mand behöver den fraskilte Hustru intet Samtykke af Formynderen.

I det Tilfælde, hvor Mö eller Enke, efter to Gange uden skjellig Grund af Fæstningsmanden nægtet Samtykke, havde Lov til selv at bestemme sig med Hensyn til den tredie Beiler, kunde ogsaa Fæstningscontracten afsluttes af hende selv. En Fæstningscontract afsluttet, udenfor det nysnævnte Tilfælde, af en anden end rette Fæstningsmand, kunde derimod omstödes af denne; Fæstemanden gjaldt det da Bod (rèttr) til Fæstningsmanden og desuden Straf af enten Landsforvisning (fjörbaugsgarðr), eller, dersom Kvinden selv havde sluttet Contracten, Leiermaalsstraf, der sædvanligen var Fredlöshed (skóggangr)[2]. I dette sidste Tilfælde hjalp ingen Indsigelse hverken fra Straf eller Bod; var derimod Contracten afsluttet paa Fæstekvindens Vegne af en uved-

---

[1]) Jvfr. Arfa-þ. 4, 1, 179. I A. M. 347 findes disse Bestemmelser i anden Form og mere bestemt end i Hovedrecensionerne: þeim skal ekkju fastna, er hennar ráði fylgir, nema faðir hennar fastni; þá skal hann ráða. Ekkja skal fastnast hinum þriðja manni, ef lögráðendr hafa hnekkt áðr tveim biðlum hennar, þeim er jafnröði hefir vera þótt, ok þikki ok jafnröði viðr þann. Mær á ok þann kost, ef hón vill, tvítug eða ellri. — [2]) Den væsentligste Forskjel mellem disse Frihedsstraffe bestod i, at en fjörbaugsmaðr forvistes Landet paa tre Aar og skulde have römmet Öen inden tre Sommere efter Domsafsigelse, og i Mellemtiden indtil dette skete anvistes ham tre Opholdssteder, paa hvilke han var fred-

kommende Mand, kunde Straffen for Fæstemanden falde bort, dersom Fæstningsretten havde tilkommet flere i Forening, og Kviden udsagde at det ei havde været ham bekjendt, at der var flere Fæstningsmænd end den, han havde indladet sig med, en Indsigelse, der dog ikke gjaldt, naar hans Vildfarelse var grundet i Uvidenhed om den lovbestemte Slægtskabsorden [1].

Grágás opstiller, som bemærket, tre Hovedbetingelser for den retmæssige Kjönsforbindelse, Fæstemaal, Brudekjöbesum og Bryllup. Vi kunne strax bemærke, at Virkningen af at en af disse Betingelser ei var tilstede, med Undtagelse af det nys anförte Tilfælde, hvor Fæstningsmandens Rolle blev spillet af en incompetent, udentvivl ligefrem var den, at Ægteskabet ansaaes som slet ikke existerende og at navnlig Kvindens Slægtninge umiddelbart kunde anlægge Leiermaalssag mod Manden. Inden vi, efter nu at have omhandlet den ene Side af Fæstemaalsbetingelsen, Fæstningscontractens Afslutning af rette vedkommende, gaae over til den anden Side, selve Fæstningshandlingen, vil det ikke være uhensigtsmæssigt at kaste et Blik paa de övrige, vi kunne kalde dem de fjernere, Betingelser for Kjönsforbindelsen. Her medförte Betingelsens Udeblivelse ei, som i hine Tilfælde, Ægteskabets Nullitet,

---

hellig ligesom ogsaa paa Reisen imellem disse Steder, hvorimod hans Ukrænkelighed bortfaldt, naar han viste sig paa andre Steder; derimod maatte en skógarmaðr hverken huses eller underholdes af nogen, og heller ei föres ud af Landet, men hvor han fandtes, kunde han dræbes. Slap han ud af Landet, havde han aldrig Lov til at komme tilbage. Disse Straffe, der havde forskjellige Mellemgrader og hvormed var forbunden Confiscation af Forbryderens hele Formue, vare de hyppigst anvendte. Lemlæstelse og Trældomsstraf anvendtes kun i et Par særegne Tilfælde.

[1]) c. 6, S. 315, 316. Udtrykket lögvillr S. 315 og 316 forstaae vi ei, som Oversætteren, om tricæ forenses, men om ignorantia juris.

men iövrigt falde disse Betingelser i to Classer, saadanne, hvor Manglen medförte, at Ægtefællerne kunde forfölges med Straf, og derhos Ægteskabet ikke havde de fulde Virkninger, navnlig i Henseende til Börnenes Familierettigheder, som ellers, og saadanne, hvor ikkun den sidstnævnte Virkning fandt Sted. Til den förstnævnte Art Ægteskabshindringer, hvor det gjaldt Sögsmaal og Straf, hörte et tidligere, endnu bestaaende, Ægteskab, medmindre den ene Kone var i Norge, den anden i Island[1]; derimod findes en lignende Virkning af et tidligere Fæstemaal ei omtalt[2]. Fremdeles anvendtes den omhandlede Virkning paa den fraskilte Ægtefælle, der, trods Biskoppens paa hans Bröde grundede Forbud, indgik nyt Ægteskab[3]. Endelig henhörte til denne Art af Ægteskabshindringer Ægteskabsforbudene paa Grund af Slægtskab, Svogerskab samt aandeligt Slægtskab.

Reglerne om Ægteskabsforbudene paa Grund af Slægtskab (frændsemi) indeholdes i Festa-þ. c. 3, S. 308. Vi have den Fordel, at det ældre Haandskrift, cod. reg., giver os den ældre Tids Regler, den yngre, cod. arnam., de nyere Regler. Ogsaa have vi det Held, at kunne paavise den Tid, paa hvilken den nyere Regel er indfört, i det det nemlig af Kristinr. Þorl. ok Ket. c. 44, S. 164 sees, at bemeldte nyere Regel er vedtagen i Biskop Magnús Gissurarsons Tid (1216-1236)[4]. At det

[1]) Arfa-þ. 4. S. 180, 181, Festa-þ. 49. S. 367. — [2]) Jvfr. iövrigt det nærmere under Fremstillingen af Fæstningscontractens Retskraft. — [3]) Festa-þ. c. 20, S. 332, 333, c. 14 S. 326; Arfa-þ. c. 4, S. 178, 179. — [4]) Mærkeligt nok findes i cod. reg. i Kristenretten, der i Haandskriftet staaer foran den egentlige Grágás, den nyere Regel angivet, hvorimod den ældre Regel findes opfört i Festa-þ. i samme Haandskrift, noget Schlegel forklarer ved, at et yngre Haandskrift er af Afskriveren blevet anvendt ved Kristenretten end ved Grágás, see hans Comm. S. XL.

er den nyere Regel, der indeholdes i Kr. R. c. 44 samt i den arnamagnæanke Membrans Redaction af Festa-þ. c. 3, er, foruden af andre Grunde, klart af Udtrykkene i Slutningen af cap. 3: „þat er *nú* aftekit", der og findes i Kr. R. Saavel den ældre som den yngre Regel om Ægteskabsforbudene har det særegne, at der, foruden absolut forbudne Grader, ogsaa gives halvforbudne, dispensable Grader, i hvilke Ægteskab kunde finde Sted mod Udredelsen af en Penge- eller Formues-Præstation. Slægtskabsberegningen er, saavel efter den ældre som den yngre Lovregel, den canoniske [1].

Vi ville först omhandle den yngre Regel. Efter denne strakte Ægteskabsforbudet sig til den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad incl. Giftede man sig i de nærmere beslægtede Grader, bleve Ægtefællerne dömte til Skilsmisse, og desuden til Landsforvisning, hvilken Straf dog kunde undgaaes, naar Slægtskabet ei var nærmere end den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad, og derhos en Kvid af 5 Naboer udsagde, at Ægtefællerne ikke havde været vidende om det stedfindende Slægtskab; i de endnu nærmere Grader gjaldt en saadan Indsigelse derimod ikke. De dispensable Led vare den lige Sidelinies 6te Grad, den ulige Sidelinies 5te og 6te Grad, og den lige Sidelinies 5te Grad. Dispensationerne bevilgedes af Lovretten, maaskee efter Biskoppens Forslag [2]. De, der vare beslægtede i den lige Sidelinies 6te Grad, maatte betale 10 Örer (60 Alen), i den ulige

---

[1]) Med Hensyn til den nærmere Udvikling af den Maade, hvorpaa Grágás beregner Slægtskabet, maae vi henvise til den tredie Afdeling i det fölgende om Ætsforholdet. Ikkun maae her bemærkes, at „annara brœðra" S. 309 betegner Slægtninge i 4de Led efter canonisk Regnemaade (Næst-Næst-Södskendebörn), og „þriðja brœðra" sst., Slægtninge i 5te Led efter canonisk Regnemaade = at fimmta manni, see iövrigt det paafölgende cap. 4 S. 310, Not. 1. — [2]) Jvfr. Festa-þ. 32 S. 345.

Sidelinies 5te og 6te Grad et Hundrede (120) Alen, og de i den lige Sidelinies 5te Grad beslægtede maatte udrede den saakaldte större Tiende (tíund in meiri), af alt deres Gods [1]. Dispensationsgebyrerne tilfaldt Lovretten [2]; dog gjaldt dette ei om den större Tiende, der deltes i 4 Lodder, af hvilke Lovretten fik en, Biskoppen en, medens de övrige to Lodder kunde af Tiendeyderen selv gives til et saadant Brug, som Biskoppen gav sit Samtykke til [3]. Dog havde Lovretten altid Krav paa 120 Alen af Tienden og belöb den sig ei til mere, tilfaldt hele Tienden Lovretten [4]. Som det synes for at controllere Efterlevelsen af de anförte Bestemmelser, blev det gjort den nygifte Mand til Pligt paa förste Vaarthing efter Brylluppet at træde frem og aflægge edelig Erklæring om, at det ei var ham bekjendt, at der fandt noget saadant Slægtskab (ættarmót, Ætmöde) Sted mellem ham og hans Kone, som vilde medföre Dispensationsgebyr (fèvíti, Pengebod). Var et saadant Slægtskabsforhold ham bekjendt, var det hans Pligt at erklære at Slægtskabet existerede og at han vilde betale Gebyret. Denne Erklæring, hvis Undladelse straffedes med Bod, kunde ogsaa skee for Goden, der da igjen fra Thinghöien paa Vaarthinget gjorde Mængden bekjendt med den indgaaede Forbindelse. Betaltes ikke Gebyret den paafölgende Sommer efter denne Erklæring, gjaldt det en Bod af 6 eller 12 Mark, dersom Slægtskabet var i 5-6 eller 6te

---

1) Jvfr. Arfa-þ. 11, S. 202, Festa-þ. 55, S. 379; Den större Tiende maae antages at have udgjort lige en tiende Deel af Formuen, hvilket ei var Tilfældet med Hensyn til den efter den tiltagende Indkomst afpassede ordinaire Tiende; jvfr. Kristinr. c. 36 ff. — 2) Om Anvendelsen af Lovrettens Indtægter, hvilke netop hovedsagelig bestode i Gebyrer, haves kun liden Underretning; jvfr. navnlig Lögsögumanns-þ. S. 3. — 3) Festa-þ. 55, S. 379. Den ordinaire Tiendes Belöb afkortedes i den större Tiende det Aar samme udrededes; s. st. — 4) Festa-þ. 3.

Led, og Sag kunde da anlægges af hvem der vilde; vare Ægtefællerne beslægtede i 5te Led, og den for dette Tilfælde bestemte större Tiende ei udrededes, gjaldt det Landsforvisning og Sögsmaalsretten tilkom Lovrettesmændene og Biskoppen, der dog ei personlig udförte Sagen, hver for sin Deel, og vilde de ei söge, kunde enhver der vilde [1].

Det synes ikke at kunne miskjendes, at vi i den her satte Slægtskabsgrændse ved den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad, finde den af Pave Innocents den 3die i Aaret 1216 givne Anordning, hvorved Ægteskabsforbudene indskrænkedes til 4de Led efter canonisk Beregning [2]. Denne Bestemmelse er nemlig, uagtet den canoniske Regel: collateralium in linea æquali quoto gradu remotior distat à communi stipite, toto distant inter se, vistnok almindeligen bleven forstaaet saaledes, at den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad regnedes med blandt Ægteskabsforbudene, og Ægteskab altsaa först tilstededes i den lige Sidelinies 5te Grad, hvilket kan sees af den af Gregor den 9de i Aaret 1232 givne Bestemmelse [3], hvorved Ægteskab i 4de og 5te Led i den ulige Sidelinie tillodes. Denne sidstnævnte Bestemmelse har derimod ei haft nogen Indflydelse paa Grágás [4]. Hvad der endnu maae forekomme noget besynderligt er, at man i Island, ved Siden af de absolute Ægteskabs-

---

[1]) Festa-þ. c. 9, 10, 11, S. 319-323, c. 55 S. 380. — [2]) c. 8 X de consang. (4. 14): Prohibitio quoque copulæ conjugalis quartum consangvinitatis et affinitatis gradum de cætero non excedat. — [3]) c. 9 X de consang. (4. 14); jvfr. Richter Lehrb. d. Kirchenrechts S. 500. — [4]) Udentvivl er det denne Bestemmelse af Gregor den 9de, som vi finde i Vestgöta L. II, Kirk.-b. LII: (böte) fore frændimma spial a thrithia man ælla fiærþa XII öra, og Jydske L. II, 26: Hva sum utærmer ær i byrth æn at fiærth man han tharf ekki bötæ, jvfr. dog Thord. D. Art. 91: quicunqne alicui infra quintam lineam attinet, ipse potest cum eo leges dare. See ogsaa det sandsynligen interpolerede Sted i Borgarthings Kr. R. I. c. 15 nú skal engi maðr fá frændkonu sína skyldri, en at V knè.

forbud, tillige havde halvforbudne Grader, hvilket imidlertid lettelig forklares af den Udstrækning, Slægtskabet iövrigt i Folkebevidstheden og i andre Retsforhold havde[1], uden at man behöver at söge Grunden i Geistlighedens Indflydelse, saa meget mere som denne ikkun i den nærmeste af de dispensable Grader erholdt nogen Deel af Dispensationsgebyret.

Vi gaae nu over til at fremstille den ældre Regel om Ægteskabsforbudene, der indeholdes i cod. reg.[2]. Her er

---

[1]) Slægtskabets Grændse i andre Forhold var, som i det fölgende vil blive udviklet, den lige Sidelinies 5te Grad incl. — [2]) Da disse Bestemmelser, der findes paa to Steder forskjelligt gjengivne paa hvert Sted, ikke findes fuldstændigt anförte i Udgaven, ville vi aftrykke dem her. Det förste Sted er S. 110 i Membranen, og staaer i samme Orden som de tilsvarende Bestemmelser i cod. arnam. (S. 308-310). „En ef frændsemi er þeim byggjande" (Slutningen af cap. 2, S. 308) ok nánare, en at VIIa manne sè hvárt, þá skal af þess þeirra fè bera í lögrètto, er þat vill eigi fyrir ráðom láta standa. En þar er frændsemi er at VIta manne ok VIIa, skal bera tíu aura í lögrètto, en þar C. álna, er at sètta manne er hvárttveggja. En ef frændsemi er at Vta manne ok VIta, usque ok á hverr sök, er vill. Þar er menn skolo gera tíund ena meire, usque sök er vill (Festa-Þ. 55, S. 279). Þar er maðr á at gjalda tíund, usque lamba gæror sex (hertil synes intet tilsvarende at findes cod. arnam.). En ef frændsemi er nánare, en at V manne ok VI manne, þá varðar fjörbaugsgarð samförin, nema þau geti bjargkvið þann, at hann visse eigi frændsemina, þá er hann gekk at eiga kono þá, ok sè firnare frændsemi, en annara bröðra; þá er ekki fè víti at dómi, ok versk hann máleno, ok skal þá döma skilnað þeirra. Eigi skolo ok vera sifjar skyldre með þeim" (Begyndelsen af cap. 4, S. 310). Det andet Sted findes S. 120 i Membranen. „Ef frændsemi er með mönnom byggjande, ok nánare, en at sjaunda manne, þa skal af þess þeirra fè bera III merkr í lögrètto, er þat vill eigi láta fyrir ráðom (láta) standa. Ef frændsemi er þar at VIta manne ok at VIIda, þá skal bera III merkr í lögrètto, en þar merkr VI, er at VIta manne er hvárttveggja. En ef

de absolute Ægteskabsforbuds Grændse sat ved den lige Sidelinies 5te Grad incl.[1]. De halvforbudne eller dispensable Led ere den ulige Sidelinies 6te og 7de Grad, 6te Led, og 5te og 6te Led. De, der ere beslægtede i den ulige Sidelinies 5te og 6te Led maae, for at kunne gifte sig, udrede den större Tiende, de i 6te Led 120 Alen (6 Mark), i den ulige Sidelinies 6te og 7de Grad, 10 Örer (3 Mark). Beslægtede i 5te Led eller den ulige Sidelinies 4de og 5te Led, dömtes, dersom de giftede sig, til Skilsmisse, og straffedes desuden med Forvisning, dersom det ei godtgjordes, at Ægtefællerne havde været uvidende om Slægtskabsnærheden — ganske den samme Bestemmelse som efter den nyere Regel gjaldt med Hensyn til den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad[2].

---

frændsemi er at Vta manne ok at VIta, þa skolo þau þá þó ráða ráðom sínom, ef þau vilja; en þau skolo gera tíund af fè síno ena meire; enda skal bera VI merkr af því tíundar fèno í lögrètto, ef svá vinnst til. En þóat tíund sè minne, ok skal þó bera sex merkr í lögrètto, ok skal gjalda c. alna vaðmála fyrir þær VI merkr; en byskop skal ráða fyrir þeirre tíund, er um er fram (jvfr. Festa-þ. 55); ok ef hann görir eigi tíund ena meire, þá varðar fjörbaugs garð, ok kveðja til níu búa á þingi; á hverr sök, er vill." Dette Sted udgjör Slutningen af Fæstemaalsafsnittet i codex og fölger efter Festa-þ. 32, S. 346[5]; bagefter det fölger Kaupa-b. 32, S. 432.

[1]) Denne Grændse stemmer netop med Slægtskabsgrændsen i andre Forhold. — [2]) Man kan see, hvorledes den ældre Regel er bleven omstöbt. I Stedet S. 309, förste Pass., hedder det efter Redactionen i cod. arnam., at Skilsmisse skal dömmes, o. s. v. mellem dem som ere nærmere beslægtede end i 5te Led i den lige Sidelinie, og fjernere beslægtede end i den lige Sidelinies 4de Grad. Dette passer ikke ganske vel, da herunder kun indbefattes een Grad, nemlig den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad. Derimod indbefattes efter den ældre Redaction i cod. reg. herunder baade den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad og tillige den lige Sidelinies 5te Grad.

Ved en nöiere Betragtning bliver det i sig höist sandsynligt, at ogsaa hine halvforbudne Grader i en tidligere Periode have været indispensable. Antager man dette, da faaer man som en endnu ældre Grændse for Ægteskabsforbudene den ulige Sidelinies 6te og 7de Grad [1]. Det bör bemærkes, at de Præstationer, der i de 2 sidste dispensable Grader skulde erlægges, angives i cod. reg. paa det ene Sted til respective 3 og 6 Mark, paa det andet til 10 Örer og 120 Alen, hvorhos der paa hint Sted siges: „og for de 6 Mark skal der erlægges 120 Alen". Om herved antydes en Overgang fra en strængere Periode, i hvilken den Præstation, der i de halvforbudne Grader skulde erlægges, har været större (6 Mark er = 48 Örer =

---

[1]) Man synes at kunne spörge, om ei denne Slægtskabsgrændse, der ikke stemmer med den ældre canoniske Ret, som satte Grændsen ved den lige Sidelinies 7de Grad incl. jvfr. c. 2 C. XXXV qu. 5, er den samme som den der gjaldt i Norge, efter dette Lands Privilegium i saa Henseende; jvfr. Gulath. L. 24 („oss er svá lofat, at taka at sjaunda knè ok sjaunda lið frændkonur várar); Frostath. L. III, 1, optaget i Sverr. Kr. R, 56 (telja skal frá systkinum tveim, 6 menn á hvárntveggja veg, ok taka at hinum sjaunda); Eidsivath. Kr. R. I, 30, II, 26: taki at sjaunda (knè); Borgarth. Kr. R. II, 6, III, 6 (fá frændkonu sinnar — at sjaunda knè) jvfr. det ovenanförte Sted i samme Kr. R. I, 15. Ialfald synes disse Bestemmelser ei at kunne forenes med c. 3 X de consang. (4. 14.), hvor det for Norge givne Privilegium omhandles („permissum est hominibus terræ illius in sexto gradu conjungi). Det bör bemærkes, at i Grágás bruges Udtrykket at fimmta manni, at sètta manni, om den lige Sidelinies 5te, 6te Grad, og efter samme Sprogbrug vilde de norske Loves at sjaunda knè eller manni (Fr. L.) blive den lige Sidelinies 7de Mand, altsaa Reglen den samme som den ældste?, vi finde Spor til i Grágás; maaskee tale dog de anförte Udtryk af Frostath. L. (6 menn á hvárntveggja veg) derimod.

288 Alen) end den senere blev, maa lades uafgjort. I alt Fald tör man udentvivl antage at der har været trende Stadier i Lovgivningen om Ægteskabsforbudene med Hensyn til Slægtskab: 1) Grændsen ved den ulige Sidelinies 6te og 7de Led; 2) ved den lige Sidelinies 5te Led; 3) ved den ulige Sidelinies 4de og 5te Led.

Ægteskabsforbudene med Hensyn til Svogerskab (sifjar) strakte sig til den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad. Der gaves her ingen dispensable Grader, udentvivl en Fölge af at Svogerskab i Folkebevidstheden ikke havde nogen synderlig Betydning. Heller ikke findes Spor til at Grændsen forhen har været en anden, end den anförte, hvilken iövrigt, som det vil sees, er den samme som Slægtskabsgrændsen efter den nyeste Regel, (jafnnáit skal byggja sifjar ok frændsemi at fimmta manni hvárt; cod. arnam.)[1]. Ogsaa aandeligt Slægtskab (guðsifjar, cognatio spiritualis) var en Ægteskabshindring. Saadant fandt Sted i Anledning af Daab, primsignan (prima signatio. Meddelelse af signum crucis[3]) samt Confirmation. Den döbte, primsignede eller confirmerede traadte i aandeligt Slægtskab til den der „holdt ham under" Daab, primsignan, eller Confirmation (byskups hönd), ligesom ogsaa den döbte traadte i et saadant Slægtskab til den döbende. Endvidere fandt cogn. spiritualis Sted mellem den döbtes, primsignedes eller confirmeredes Forældre og den der holdt under

---

[1]) Festa-þ. 4. De ældre norske Love (jvfr. de S. 219 Not. 1 anförte Steder) tilstede Ægteskab mellem besvogrede at fimmta knè. Antages de norske Bestemmelser om Slægtskabsforbudene at være de samme som de ældste islandske, maatte vel den samme Overensstemmelse antages med Hensyn til Svogerskabsforbudene. — [3]) Prima signatio fandt Sted saavel altid forud for Daaben, som undertiden uden efterfölgende Daab; jevnför Olavii Syntagm. de baptismo, cap. V.

Daaben o. s. v., samt mellem den döbtes Forældre og den döbende [1].

Til denne Fremstilling af Ægteskabsforbudene paa Grund af Slægtskab, Svogerskab og aandeligt Slægtskab maae vi tilföie en Bemærkning om Straffene for Blodskam. Blodskam i Henseende til Slægtskab (frændsemisspell) og Svogerskab (sifjaspell, sifjaslit) inddeltes i det större og det mindre [2]. Det större fandt Sted mellem beslægtede i den lige Sidelinies 3die Grad, mellem besvogrede i Sideliniens 2den Grad, og Straffen var Fredlöshed. Det mindre gjaldt Landsforvisning og fandt Sted „naar Frændskabet er fjernere end 3die Mand, og nærmere end 6te Mand"[3], hvilket maae forstaaes om den ulige Sidelinies 5te og 6te Grad incl.; var Slægtskabet þriðja brœðra, altsaa den lige Side linies 5te Led, maatte Forlig endog ei sluttes uden Lovrettens Samtykke; i Svogerskab fandt det mindre Blodskam Sted, naar Slægtskabet var fjernere end 2det Led, og nærmere end den lige Sidelinies 5te Grad [4]. Det vil sees at disse Regler kunne, forsaavidt Svogerskab angaaer, forenes med Bestemmelserne om Ægteskabsforbudene; derimod synes en Overensstemmelse med Hensyn til Slægtskabsforbudene neppe saaledes at kunne tilveiebringes. Blodskam i Henseende til aandeligt Slægtskab straffedes med Landsforvisning og fandt Sted naar den ene havde holdt den anden Persons Barn under Daaben eller under

---

1) Jvfr. Olav. Diatribe de cognat. spirituali. De anförte Bestemmelser af Grágás (Festa-þ. 4. S. 310) ere betydeligt forskjellige fra de ældre norske Loves Bestemmelser herom. Af Slutningen af Capitlet sees det, at Bestemmelsen hidrörer fra en Tid, der er ældre end Indförelsen af Præsternes Cœlibat (c. 1179). — 2) Festa-þ. 31, 32, 44, 49, 53, 54, 55. — 3) Festa-þ. 55 S. 380. — 4) Festa-þ. 32, jvfr. c. 55.

Biskops Haand (Confirmation)[1]. Det kom iövrigt ei i Betragtning, om Blodskam fandt Sted i, eller udenfor, Ægteskab[2].

De saaledes omhandlede Tilfælde, hvor Ægteskab blev indgaaet, enten trods Geistlighedens Forbud, eller medens tidligere Forbindelse bestod, eller i de forbudne Grader i Slægtskab, Svogerskab eller aandeligt Slægtskab, skjelne sig som bemærket fra de i Grágás som Hovedbetingelser for den retmæssige Kjönsforbindelse anförte Momenter, derved, at de förstnævnte Momenter ikke som disse medförte Ægteskabets Nullitet, men derimod en paafölgende Straf. Denne Straf have vi allerede anfört med Hensyn til Slægtskab og Svogerskab; for Tokoneri, som og for, trods Geistlighedens Forbud, at indgaae nyt Ægteskab, var Straffen Landsforvisning. Saavel i disse Tilfælde som hvor Ægteskab havde fundet Sted i forbudne Grader, kunde Sag anlægges af hvem som vilde[3]. Den anlagte Sag synes ikke at have gaaet ud paa Skilsmisse, undtagen i Tilfælde af Slægtskab eller Svogerskab[4], noget der iövrigt vistnok var practisk ligegyldigt, da ialfald Sag udentvivl kunde anlægges gjentagne Gange, om det gjordes nödigt[5]. Endelig kan det ikke paatvivles, at Börn af Ægteskaber, indgaaede under de omhandlede Mangler, have været uden Familierettigheder, hvilket dog kun findes udtalt om nogle af disse Tilfælde[6].

Vi skulle nu omhandle de Momenter, hvis Udeblivelse hverken medförte Kjönsforbindelsens Nullitet, heller ikke en paafölgende Straf, men ikkun at Ægteskabet ei havde de sædvanlige Virkninger i Henseende til Familierettigheder.

---

[1]) Festa-þ. 55, S. 381. — [2]) Festa-þ. 32, S. 345. — [3]) Arfa-þ. 4, S. 179, 181. Festa-þ. 55 S. 381, c. 31, S. 344. (Festa-þ. c. 11 omhandler et andet Tilfælde). — [4]) Festa-þ. 54, S. 378, og c. 3, S. 309. — [5]) Man kommer herved til at tænke paa Systemernes impedimenta dirimentia. — [6]) Arfa-þ. 4, S. 179, 181.

Saaledes kunde den 80-aarige Mand ikke uden sin nærmeste eventuelle Arvings Samtykke indgaae Ægteskab med den Retsvirkning, at Börnene af samme bleve arveberettigede efter ham [1], og det samme gjaldt om en vanvittig Mands Ægteskab, hvortil ei var givet Samtykke af hans eventuelle Arving [2]. Var Konen i den Alder, at hun kunde faae Börn (barnbœr), maatte [3] begge Ægtefæller tilsammen være i Besiddelse af en Formue af et Hundrede (120) Örer, foruden sine Hverdagsklæder (jvfr. Ómaga-b. 34) og havde de fattige Slægtninge at forsörge, synes de 120 Örer at være blevne fordrede foruden det, for Forsörgelsens Vedbliven lovbestemte, Minimum af Formue [4]. Ægtefæller, der giftede sig uden Iagttagelse af denne Betingelse, dömtes til Landsforvisning (fjörbaugsgarðr); de skulde ud af Landet med Börnene og maatte ikke komme igjen, förend Formuen enten var voxet til den anförte Störrelse, eller ogsaa Konen imidlertid var kommen udover Börneaarene, og Sögsmaalsretten tilkom dem, der vilde være de nærmeste til at overtage Börnenes Forsörgelse i Tilfælde af at Forældrene ei selv maatte kunne opfylde Forsörgelsespligten, altsaa i Almindelighed de nærmeste Frænder, og dersom ingen saadan var til, Communen. Den idömte Landsforvisning var dog ei forbunden med Confiscation af Formuen, ligesom og Landsforvisningen, der saaledes ei kunde betragtes som en Straf, ikke heller her gjaldt for lige tre Aar, og det sees saaledes, at den hele Bestemmelse ikkun var grundet paa Hensynet til Forsörgelsen [5], og det er, naar hensees til den Conseqvents der findes i Reglerne om Ættens indbyrdes Rettigheder og Pligter, sandsynligt, at Börnene af et saadant Ægteskab ei heller i andre Ret-

---

1) Arfa-þ. 4, S. 178. — 2) Arfa-þ. 4. S. 177. — 3) Festa-þ. 12 S. 323, 324. — 4) Jvfr. navnlig Ómaga-b. 28 S. 286, samt det fölgende under Ætsafdelingen. — 5) Jvfr. ogsaa Ómaga-b. 31, S. 294.

ninger ere i Forhold til Forældrenes Slægtninge blevne betragtede som Medlemmer af Ætten, t. Ex. med Hensyn til Værgemaal, Arv, Frændeböder o. s. v. Endelig manglede Ægteskab mellem en fri Mand og en Trælkvinde, eller en Træl og en fri Kvinde fuld Retskraft, i det Börnene, som det hedder, ere uarvedygtige, og det samme gjaldt endog om Ægteskabet mellem en fri Kvinde og Trællen, som hun havde frigivet i det Öiemed at ægte ham [1].

I disse Tilfælde forudsættes, som det synes, Ægteskabet ligefuldt at bestaae uagtet dets manglende Retskraft [2]. Det sees desuden, at denne Mangel paa Retskraft i nogle af de anförte Tilfælde ikkun fandt Sted i Forhold til Slægtningene paa den ene af Forældrenes, nemlig Faderens Side. Sammenholder man den anförte Regel om Ægteskab mellem en fri Person og en trælbaaren med Bestemmelsen i Festa-þ. 43. S. 358: „Ret er, at en Mand kjöber sig en Trælkvinde til Kone (til eiginkonu) [3] for 12 Örer uden Dispensation (lof, Dipensation af Lovretten)", kan man ledes til at antage, at Ægteskab mellem en fri og en trælbaaren oprindeligen er blevet betragtet strængere og maaskee blevet belagt med Straf.

Ifölge sin hele Anskuelse af Ægteskabet kunde den oldislandske Ret, der i saa Henseende ei heller paavirkedes af den canoniske Ret, ikke opstille nogen Alder hos Personerne for at kunne indgaae Ægteskab. Grágás giver os

---

[1]) Arfa-þ. 4. S. 177, 178. — [2]) Saaledes hedder det om det af den 80-aarige Mand avlede Barn, at det skal ei tage Arv efter ham, men „al anden Arv skal det tage" samt at större Brudekjöbesum i dette Tilfælde ei maae gives end 12 Örer, S. 178. Med Hensyn til den vanvittiges Ægteskab hedder det, at der ei kan gjöres Krav paa Brudekjöbesummen, S. 177. — [3]) I cod. reg: „til karnaðar sèr" d. e. til Vellyst. Er dette rigtigere, hvilket i sig selv ei er usandsynligt, bliver Reglen saa meget strængere.

flere Vidnesbyrd om, at Kvinden ofte er bleven gift i en ung Alder. Saaledes hedder det i Arfa-þ. 4, S. 179: „Gift Kvinde, hvad enten hun er 16 Vintre gammel eller yngre" og strax efter omtales „Enke, yngre end 16 Vintre", jvfr. ogsaa Festa-þ. 7, S. 317. Ligesom vi have seet, at den vanvittige kunde indgaae Ægteskab, hvilket blot i visse Retninger var mindre retskraftigt, saaledes kunde ei heller physiske Mangler være en Ægteskabshindring. Navnlig antydes intet saadant om de i Grágás ofte omtalte Gildinger [1]. Ogsaa mellem Trælle synes et Ægteskab at have bestaaet [2].

Vi gaae nu over til Fæstehandlingen [3]. Denne afholdtes uden nogen Autoritets Mellemkomst under lignende Former som Contracter i Almindelighed. Handlingen begynder med at Fæstemanden, som det hedder, tínir mundarmál [4], det er: giver en solen Erklæring, hvorved han lover den betingede Brudekjöbesum, og hvorved uden-tvivl ogsaa Formuesforholdet mellem de tilkommende Ægtefæller er blevet stipuleret. Derefter afgiver Fæstningsmanden paa samme solenne Maade sit Löfte om den Medgift (heimanfylgja), der fra Hjemmet skulde fölge Bruden. Paa disse gjensidige Löfter kalde derefter saavel Fæstemanden som Fæstningsmanden de tilstedeværende til Vidne. Grágás har opbevaret os Formlen for den sidstnævnte Act fra Fæstemandens Side. „Vi tilkalde Vidner paa at du N. N. (Fæstningsmanden) fæster mig N. N. (Bruden) med Lovfæstningscontract, og du lover mig med Haandslag Medgiften, med Opfyldelse og Fuldbyrdelse af hele den Contract, som nu i disse Öieblikke er bleven fremsagt og fremfört i Vidners Nærværelse, uden Svig og uden Bedrag,

[1]) Disse bestode vel fornemmelig af omvandrende Betlere, som enhver havde Lov til at castrere, Ómaga-þ. 35, S. 301. — [2]) Vígsl. 108, S. 156. Vi have her ogsaa Analogien af Gulathingsloven c. 64; jvfr. Vestgötal. I, Giptar-b. 4 § 3. — [3]) Festa-þ. 7, S. 316. — [4]) Jvfr. Festa-þ. c. 51; Víga-Styrs s. c. 15.

et Parti, lydeslöst og med fuld Hjemmel[1]". Fæstningscontracten hörte til de fire Retshandler, som ei vare retskraftige, naar ikke Vidner vare tilstede[2].

Vi skulle nu nærmere betragte Fæstningscontractens Indhold. Var der Slægtskab i de dispensable Grader mellem Parterne, blev det udentvivl ved Fæstningscontracten vedtaget, hvem af de vedkommende skulde udrede de i disse Tilfælde paabudne Præstationer[3]. Ligeledes blev det ved Fæstningscontracten afgjort, hvormeget hver af Parterne skulde bidrage til Omkostningerne ved Bryllupshöitideligheden[4]. Ogsaa Sted og Tid for Brylluppets Afholdelse maatte ved Fæstningscontracten vedtages. Stedet, hvor Brylluppet holdtes, var, som vi vide af Sagaerne, i Almindelighed hos Brudens Familie[5]. Tiden til Brylluppet kunde udentvivl bestemmes saa fjernt, som det behagede vedkommende. Ofte blev Tiden bestemt til 3 Aar, en Tidsstörrelse, der, paa Grund af Islændernes Sædvane paa deres Reiser til Udlandet at tilbringe 3 Vintre borte fra Hjemmet, spiller en betydelig Rolle i Grágás[6]. Blev der ingen Tid bestemt, maatte Brylluppet i det seneste holdes om 12 Maaneder (1 Aar), ellers var Fæstemaalet oplöst[7].

---

[1]) heilt ráð ok heimilt; om denne Clausuls Betydning vil blive talt nedenfor. — [2]) Um skipa meðferð, c. 4, II, 406. De övrige Tilfælde vare Kjöb af Jord, goðorð, eller af Havskib. Vitterlighedsvidnernes Antal synes i Almindelighed at have været ikke ubetydeligt; jvfr. Festa-þ. 23, S. 336, hvor et Antal af 4 eller flere forudsættes brugt. Iövrigt gjaldt, med Hensyn til Beviskraften, Reglen „Ligefuldt er Vidnesbyrd, om der er to, som om der er ti"; Landabr.-þ. 2, II, 213. jvfr. Gulath. L, c. 59. — [3]) Jvfr. Festa-þ. 2. S. 308. — [4]) Festa-þ. c. 6 S. 313, jvfr. dog c. 5 S. 311; jvfr. iövrigt S. 311, 324. — [5]) Forudsat i Festa-þ. c. 6 S. 311, 313, jvfr. dog c. 5 S. 310. — [6]) Jvfr. I S. 146, 183, 190, 218, 264, o. s. v. Den förste Sommer seilede man til Udlandet, den anden drog man i Viking eller sögte paa anden Maade Forfremmelse, den tredie Sommer reiste man hjem. — [7]) Festa-þ. 54 S. 378.

Fæstningscontractens vigtigste Indhold var imidlertid Bestemmelsen af Ægtefællernes Formuesforhold, og Ægtefællernes gjensidige Formuespræstationer. Det væsentligste var her Bestemmelsen af Brudekjöbesummen (mundr). „Den Mand er ikke arvedygtig, hvis Moder ei er kjöbt for en Brudekjöbesum (mundi keypt[1]) af en Mark eller mere; da er Kvinde kjöbt for Brudekjöbesum, naar en Mark eller mere er betalt i Brudekjöbesum, eller lovet ved Haandslag (handsöluð)"[2].

Brudekjöbesummen benævnes dels mundr dels kvánarmundr (Kvindekjöbesum)[3]. Ordets Slægtskab med det islandske Fæmininum mund, Haand, samt Tydskernes mundium, passer ganske vel til den naturlige Forestilling om den Erhvervelse, Kjöbesummen medförte. Terminologien brúðkaup (egentlig Brudekjöb), Bryllup, kan ogsaa her anföres. Denne Kjöbesum var ikke noget Symbol, hvilket allerede kan sees af den Störrelse, der er fastsat for sammes minimum[4]. At minimum er sat til 1 „mörk", finder iövrigt ogsaa sin Forklaring i adskillige andre Steder i Grágás, hvor samme Formuesstörrelse sættes som Grændsen for Uformuenhed[5], ligesom af den ældre

---

[1]) Dette Udtryk forekommer ogsaa i Arfa-þ. 18, S. 223; jvfr. Udtrykket at gjalda mund við Arfa-þ. 4, S. 181, Festa-þ. 49 S. 367. — [2]) Arfa-þ. 3, S. 175. Handsal var den almindelige Form for Indgaaelsen af Contracter; see I, 140, 141, 384, 400, II 80 (— svá skal sök selja, at þeir skulu takast í hendr —), 213, 234. — [3]) Arfa-þ. c. 2, S. 172, 173, c. 5, S. 185. — [4]) En mörk i Sölv = 16 Lod; Forholdet mellem Sölv-Markens og Vare-Markens Værdi er uklart, jvfr. Kaupa-b. 84, 85. S. 500, 501. — [5]) Saaledes bestemmes det i Kaupa-b. 8, S. 408, at Arvingen ei er pligtig til at indbyde den afdödes Creditorer til „skuldadómr" (til Concursskifte), naar han ikke har efterladt sig idetmindste 1 Mark, i hvilket Fald den afdöde characteriseres som öreigi, (efter Etymologien formueslös) fattig. Efter Festa-þ.

Gulathingslov c. 51 og c. 124, der, ved at bestemme Brudekjöbesummens minimum, bruger Udtrykket „tólf aurar *öreigi*-mundr" (fattig Mands Brudekjöbesum). Derhos sees det og, saavel af Sagaernes Beretninger, som af selve Grágás, at Brudekjöbesummens Störrelse ei i Virkeligheden i Almindelighed er bleven indskrænket til hin Sum, hvortil man vel lettelig var kommet, dersom Præstationen var bleven betragtet som et Symbol. I Arfa-þ. c. 4, S. 178 gives saaledes den Regel, at en 80aarig Mandsperson, der vil gifte sig, ikke uden sin nærmeste eventuelle Arvings Samtykke kan give större mundr end 12 Örer, det er 1½ Mark. Det kan iövrigt bemærkes, at, Indskrænkningen med Hensyn til Störrelsen af mundr i det nysanförte Sted grunder sig alene, som let sees, paa det Hensyn at Familiens Formue ei skal bortsættes; jvfr. ogsaa samme cap. S. 177.

Som det vil sees af det anförte Hovedsted om mundr, kunde samme enten udbetales strax eller der gaves Haandslagslöfte om dens senere Betaling. I saa Fald synes Terminen endog at have kunnet sættes fjernere end den til Brylluppet fastsatte Tid [1]. Der opstaaer her det Spörgsmaal, hvem hin Kjöbesum er tilfalden, Fæstningsmanden eller selve Bruden. Det sidste maae udentvivl aldeles bestemt antages. Vel fremstilles i Festa-þ. c. 6 og c. 7 Fæstningsmanden som den, der ved Sag indtaler Kjöbesummen hos den modtvillige Fæstemand. Men ligesom vistnok ialfald kun lidet kan sluttes fra, at den stipulerede Kjöbesum, i Tilfælde af Brud paa Fæstningscontracten fra Fæstemandens Side, hvor altsaa Forbindelsen ei kom istand, tilfaldt Fæstningsmanden men ikke Bruden,

---

c. 22, S. 335 maatte Manden eie i det mindste 1 Mark, for at det der omhandlede legale Fællig kunde stiftes imellem Ægtefællerne.

[1]) Festa-þ. 6. S. 312, 313 jvfr. dog c. 50 S. 370.

der egentlig havde staaet udenfor det hele, saaledes taler for den Mening, at Konen havde Ret til Brudekjöbesummen afgjörende Festa-þ. 50, S. 370: „Naar begge Ægtefæller komme i een Seng, da har Konen Ret til sin mundr", og Bestemmelserne i Kaupa-b. c. 9, S. 411, Þingskapa þ. 42, S. 126 og Festa-þ. 17 S. 329 om Konens Ret til at udtage mundr af den afdöde Mands Concursbo (ved skuldadómr), ved Execution (fèránsdómr) hos ham, samt ved Skilsmisse; paa det sidstanförte Sted hedder det, at Konen har heimting til mundar *síns;* jvfr. ogsaa Arfa-þ. 2, S. 174.

At betragte mundr som en Morgengave, synes der ei at være Anledning til [1]. Det kan i saa Fald ei bevise noget, at der i Festa-þ. 50 siges, at Konen har Ret til mundr, naar Ægtefællerne ere komne i een Seng. Sagen er, at den Anskuelse træder bestemt frem, at mundr er en Kjöbesum; den stipuleres ved Fæstningscontracten og kan udredes strax, og antages det end at den sidste Termin for Udredelsen, dersom en Frist gaves, maatte være ved Brylluppet, saa er dette ialfald tilfældigt, ligesom og Udtrykkene „naar Ægtefællerne ere komne i een Seng" ingenlunde svare til at de have været en Nat [2] sammen, hvilket vil fremgaae af det fölgende. Endnu mindre har det vistnok for sig at betragte mundr som Fæstensgave [3], hvorimod allerede taler, at mundr ei behövede at betales under Fæstemaalet.

En Medgift fra Konens Side fremhæves ei i Grágás som nödvendig Betingelse for Ægteskabet, hvorimod den dog i Formlen for Fæstningscontracten [4] forudsættes at blive lovet af Brudens Fæstningsmand, ligesom den og

---

[1]) Dette antager Schlegel S. CXVIII. — [2]) Jvfr. Gulath. L. 51. Grimm, Rechtsalterth. S. 411. — [3]) I Oversættelsen til Grágás gjengives mundr ved arrha sponsalitia. — [4]) Festa-þ. c. 7, p. 316, 317.

omtales som sædvanlig, paa flere andre Steder[1]. Medgift gaves undertiden af tredie Mand og denne kunde da, enten ved Fæstningscontracten eller Brylluppet, betinge sig Tilbageerhvervelsen af samme, dersom Konen döde uden Börn. En saadan særlig Stipulation behövedes ei, naar Moderen, der ei var i Fællig med Manden, gav sin Datter Medgift[2].

Endelig toges ogsaa ved Fæstningscontracten Bestemmelse om Ægtefællernes Formuesforhold i det hele, og navnlig, om Fællig skulde finde Sted, og da hvorledes[3]. Med Hensyn til den nærmere Udvikling af dette Forhold, saavelsom de ovenomhandlede gjensidige Præstationers Betydning for Ægtefællernes Formuesforhold, vil det nærmere blive omhandlet under Fremstillingen af Ægteskabets Virkninger.

Vi have nu betragtet Fæstningscontracten i dens Indgaaelse og dens Indhold. Det staaer tilbage at undersöge dens Retsvirkning. Den almindelige Fölge af en Contracts Misligholdelse var baade Skadebod og Straf[4] og der findes endog den almindelige Regel, at i alle Tilfælde, hvor der er bestemt, hvorledes noget skal være, men ei bestemt, hvad Fölgen af Overtrædelsen skal være, skal tre Marks Boden (útlegð) komme til Anvendelse[5]. En saadan Virkning havde imidlertid ikke Brud paa Fæstningscontracten. Vel bestemmes det i Afsnittet um skipa meðferð cap. 4, II, 406, at det gjelder Landsforvisning (fjörbaugsgarðr), dersom Fæstemaal brydes. Denne isolerede Forskrift maae imidlertid udentvivl kun indrömmes en saadan Betydning, som kan stemme med de detaillerede Bestemmelser i Festa-þáttr om Retsvirkningen af Fæstemaal. Disse Regler findes

---

[1]) Arfa-þ. c. 3 S. 172, 174; c. 5 S. 185; Kaupa-b. c. 9 S. 411. — [2]) Arfa-þ. c. 2 S. 174. — [3]) Festa-þ. 22, S. 334, 335. — [4]) Iövrigt maa det erindres, at Straffen i Nationernes Barndom egentligen kun er en privat Fyldestgjörelse. — [5]) Landabr.-þ. 46, II, 344.

navnlig i cap. 5-8. Der skjelnes her mellem, om det var Fæstemanden, der traadte tilbage fra Contracten, eller om saadant Brud fandt Sted fra Brudens Fæstningsmands Side. Var det Fæstemanden, der betænkte sig (ifast ráða) gjaldt det, som det hedder [1], ingen Straf, men han var alene pligtig til at betale den betingede mundr. Fæstningsmanden, der indtalte denne [2], kunde foretage Stævning i Sagen enten paa det Sted, der i saa Henseende var vedtaget i Fæstningscontracten, eller paa den sagsögtes Hjem, eller endelig paa det Sted, hvor Brylluppet skulde have fundet Sted. Stævningen kunde finde Sted den næste Sögnedag efter den til Brylluppet bestemte Dag. Anderledes var det, naar Fæstningsmanden ikke vilde opfylde Overenskomsten [3]. Fæstemanden skal da paa den til Brylluppet bestemte Dag begive sig til Fæstemöens Bopæl, og forlange sin Brud. Men den fölgende Sögnedag derefter skal han atter fare derhen og nedlægge höitideligt Forbud (lýrittr [4]) mod, at enten Fæstningsmanden eller nogen anden huser Fæstemöen eller „lukker Dör og Hængsler om hende" (lúka hurð ok hjarra um hana). Et saadant Forbud var kraftigt. Enhver, som enten har været tilstede ved Forbudet, eller senere erfarer at saadant er iværksat, og som enten huser Pigen, eller endog blot er sammen med hende i Hus (-samvistum eru við- S. 312, 313), og har vidst det, kan Fæstemanden sagsöge til Landsforvisningsstraf. Fölgen vil altsaa blive, at Bruden let kommer

---

[1]) Festa-þ. 6, S. 312. — [2]) Jvfr. c. 7, S. 317. — [3]) c. 6 S. 313, 314. — [4]) Lýrittr eller lýrit skete ved en höitidelig, af Goden eller, som i dette Tilfælde, vedkommende private Mand, under Vidners Tilkaldelse iværksat, Protest jvfr. Þingskapa-þ. 38, Vigsl. 58. Forbud ved Goden (goða lýrittr) synes fornemmeligen at have været anvendt paa Vaarthingene ved Protester mod Rettens Competence.

i hans Vold. Ogsaa Fæstningsmanden, saavelsom enhver anden, der i Raad eller Daad lagde Hindringer iveien for Forbindelsen, straffedes med Landsforvisning. Derhos kunde Fæstemanden fordre den betingede Medgift, og Sögsmaal i Anledning af denne kunde anlægges paa samme Maade, som ovenfor anfört i Henseende til Indtalelsen af mundr hos Fæstemanden. Den, der bortförte Fæstemöen, kunde baade af Formynder og af Fæstemand paastaaes dömt til Fredlöshed [1].

Vi see saaledes at det kun er mod Fæstningsmanden, at den i Söretsafsnittet II, 406, foreskrevne Landsforvisningsstraf kom til Anvendelse, hvorimod Fæstemanden, der bröd sit Löfte, slap fri for Straf, imod at underkaste sig det ikke ubetydelige Onde, at betale Brudekjöbesummen, ligesom vel endelig heller ikke Straf anvendtes mod Pigen i de Tilfælde, hvor hun kunde fæste sig selv. Det bemærkes, at Brud paa Contracten kunde skee saavel udtrykkelig, som og ved Oversiddelse af rette Bryllupstid. En Conseqvents heraf var det igjen, at naar den ene af Fæstefolkene havde misligholdt Contracten ved ikke at indfinde sig til rette Bryllupstid, var den anden ei længer bunden; „Loven siger da Fæstemaalet oplöst" (segja lög lausar festar) [2], hvilken Ophævelse ipsa lege ogsaa, som ovenfor bemærket, fandt Sted, dersom Tiden for Bryllupet (brullaups stefna) ei var bleven fastsat, og heller ei nogen Tid, i hvilken Fæstemaalet skulde være i Kraft, var i Fæstningscontracten bleven vedtagen, naar der fra dennes Afslutning vare forlöbne 12 Maaneder [3].

Medens, som vi have seet, Brud paa Fæstningscontracten ei kunde skee uden Paadragelse af betydelige Onder, gaves der dog enkelte Tilfælde, hvor dels Forholdet kunde oplöses, dels en Oversiddelse af Bryllupstiden kunde finde

[1]) Festa-þ. 40, S. 355. — [2]) Festa-þ. 54, S. 378. — [3]) Festa-þ. 54 S. 378.

Sted, uden at hine Fölger indtraadte. En Fratræden fra den enes Side kunde saaledes skee, naar den anden gjorde sig skyldig i Fredlöshedssag [1]. Fremdeles var Fæstemanden löst fra sit Ord, naar hans Fæstemö befandtes at have, paa den Tid da Fæstemaal blev afsluttet, „været med Barn", — i hvilket Tilfælde den dolöse Fæstningsmand maatte böde med Landsforvisning —, eller dersom der efter Fæstemaals Afslutning blev „ligget med hende"[2], og ligesaa kunde fra Fæstemöens Side en Fratrædelse finde Sted, dersom saadan Leiermaalssag (legorðs sakir) blev anlagt imod Fæstemanden hvor Straffen var forbunden med Confiscation af Formuen, altsaa enten Landsforvisning (fjörbaugsgarðr) eller Fredlöshed (skóggangr)[3]. Det havde, som oven bemærket, Betydning, om Fæstemanden ved Fæstningscontracten havde anvendt Formlen „Du (Fæstningsmanden) lover mig et lydeslöst Parti og med fuld Hjemmel" (heilt ráð ok heimilt). Var denne Formel ei bleven glemt,

---

[1]) Festa-þ. 6, S. 311; sakir þær, er hann er eigi œll kan neppe forstaaes om saadan Skovgangssag, hvor det, endog forinden Dom var falden, var forbudt at underholde den fredlöse, hvilket navnlig fandt Sted for Drab og större Saar og undtagelsesviis for mindre Saar, Vígsl. c. 7, S. 11, c. 13, S. 18. Herom bruges nemlig udentvivl altid Udtrykket úœll til dóms. — [2]) Festa-þ. c. 8, S. 318, c. 36, S. 352, c. 51, S. 371. — [3]) Festa-þ. 6. S. 311, 312. Den almindelige Straf for egentligt Leiermaal var Fredlöshed, med nogle Undtagelser, men Udtrykket Leiermaalssag maa udentvivl antages at indbefatte ogsaa de beslægtede Forseelser. See Festa-þ. 24, S. 337-339 og de flgd. capp. I det anförte Sted Festa-þ. 6, S. 312 nævnes iövrigt Leiermaalssager, som gjelde Confiscation, eller „for hvilke Drabshevn af den fornærmede kan udöves indtil Althingstiden", men dette Tilfælde indbefattes under hint, da saadan Drabs hevn i Anledning af Leiermaal alene kunde udöves for Forseelser mod de nærmeste Slægtninge o. s. v., hvor Straffen var Fredlöshed, ved hvilken altid Confiscation af Godset fandt Sted; jvfr. Vígsl. 31 S. 60, 61.

havde Fæstemanden Ret til at fratræde Forholdet, dersom det befandtes at Fæstemöen havde saadanne Lyder (uheilindi, úkostir, annmarkar), at hun formedelst samme vilde „have ringere Værdi end ellers, dersom hun var Trælkvinde"; dog maatte, dersom Pigen ei havde fyldt det 16de Aar, denne Alder oppebies, for at see, om ei Lyderne forsvandt[1]. Fremdeles opstod Ret til Fratrædelse ved den anden Parts Sygdom, der varede længer end et Aar, regnet fra den til Brylluppet bestemte Tid[2]. Endelig sees det, at et opdaget Slægtskab i de indispensable Grader gav hver af Fæstefolkene Ret til at erklære Forholdet oplöst; — var det Slægtskab i de dispensable Grader, kunde den af dem, der vilde bekvemme sig til af sin Pung alene at betale Gebyret til Lovretten, fordre Forbindelsen iværksat[3]. At ogsaa andre af de Ægteskabshindringer, der overholdtes ved Straf, har givet de vedkommende Ret til Fratrædelse, samt at ogsaa Oplösning ved fælles Overenskomst har kunnet finde Sted, kan vistnok, skjöndt uomtalt i Grágás, neppe betvivles.

Udsættelse af Fæstningscontractens Fuldbyrdelse maatte taales af Fæstemanden, naar Leiermaalssag af den ovenanförte Beskaffenhed var anlagt mod ham, men Dom endnu ei falden, samt, som det synes, for hver af Parternes Vedkommende, naar Fredlöshedssag blev anlagt mod samme, skjöndt Dom endnu ei var falden[4]. Derhos kunde den ene Parts Sygdom foranledige saadan Udsættelse. Her fremtræder imidlertid atter Forskjellen mellem Fæstemand og Fæstemö. Var denne sidste syg paa Bryllupstiden, stod det til Fæstemanden at „gaae i samme Seng med" hende, hvilket han dog maatte gjöre strax, da ellers den „der skal holde Bryllupsgildet" (hvormed vel menes

[1]) Festa-þ. 7, S. 317; jvfr. Ómaga-b. c. 5, S. 243, c. 21, S. 275. — [2]) Festa-þ. 5, S. 310, 311; 6, S. 311. — [3]) Festa-þ. 2, S. 307, 308; 6, S. 312. — [4]) Festa-þ. 6. S. 311, 312.

Fæstningsmanden) kan fordre, at Bryllup ei holdes förend ad Aare[1]. Var Fæstemanden derimod syg, sendte han blot Bud en halv Maaned för Bryllupstid, og Brylluppet blev da ligefrem udsat til det fölgende Aar paa samme Tid[2].

Som det vil sees af det udviklede, fandt intet Samliv Sted mellem Fæstemand og Fæstemö og altsaa intet derpaa begrundet personligt Forhold. Som det af Sagaerne fremlyser, friede man hyppigt uden at være iforveien bekjendt med sin Brud, og efter Fæstningscontracten drog Fæstemanden til sit Hjem, og saae först Bruden igjen ved Brylluppet, noget der var i sin Orden, hvor Anseelse og Rigdom var et saa vigtigt Hensyn ved Indgaaelsen af Ægteskab. Nogen Fæstensgave finde vi ei omtalt i Grágás.

Det bör endnu bemærkes, at der i Sagaliteraturen[3] findes Exempel paa en Distinction mellem en mere og mindre retskraftig Fæstemaalscontract. Fæstemöen benævnedes ifölge hin festarkona, ifölge denne heitmey (lovet Mö). En heitmey var löst fra Forpligtelsen, dersom Fæstemanden ei indfandt sig til den fastsatte Bryllupstid, hvorimod en stærkere Forpligtelse skulde have paahvilet en festarkona. Til en saadan Distinction findes ei Spor i Grágás, hvis Fæstemaal synes at svare til den omhandlede mindre strenge Fæstningscontract. Muligen kunde det antages, at Forskjellen, ialfald i en ældre Tid, har været en mere gjennemgribende end den i Sagaen angivne, navnlig saaledes, at den mindre strenge Contract har indrömmet en fuldstændig Frihed til at træde tilbage, endog uden Grund[4].

---

[1]) Festa-þ. 6, S. 311. — [2]) Festa-þ. 5, S. 310. — [3]) Gunnlaugs saga ormst., c. 5, 9 (Islend. sögur II, 217, 239); jvfr. Schlegel, S. CXVII. — [4]) Udtrykket heitkona forekommer iövrigt i Sturlunga s. III, 179 uden at der synes nogen Anledning til at antage det brugt med Hensyn til en mindre retskraftig Fæstemaalscontract.

II. Bryllup. Fæstningscontracten faaer sin Fuldbyrdelse ved Brylluppet. Formen for dette foreskrives i Arfa þ. 3, S. 175 [1]. „Da er Bryllup gjort lovmæssigen, dersom Formynderen fæster Kvinden, og der er 6 Mænd i det færreste tilstede ved Brylluppet, og Brudgommen gaaer aabenlyst i samme Seng med Kvinden". Bryllupsacten hedder brúðlaup, brullaup, brúðkaup, eiginorð [2], hvilket Ord vel egentligen betegner Eiendomsret over Ting [3], ogsaa samgangr hjóna, samfarir hjóna [4]. At holde Bryllup hedder om Manden at göra brullaup til konu, og om begge at ganga saman. Brudgommen kaldes brúðgumi (Brudmand); kun i Kristenretten (S. 86, 94) forekommer det ellers brugelige Udtryk brúðr om Bruden, der i Grágás simpelthen benævnes kona.

Ifölge det anförte Sted fordres der, foruden Fæstemaal, som vi alt have omhandlet, trende Betingelser 1) at Brudgommen gaaer i samme Seng med Bruden, 2) 6 Mænds Tilstedeværelse og 3) at Brudesengens Bestigelse foregaaer aabenlyst. Af disse Momenter lægger Grágás aabenbart störst Vægt paa det förste, hvilket sees af de flere Steder, hvor dette Moment nævnes som det, der constituerer et gyldigt Ægteskab; jvfr. t. Ex. þar er hjú koma bæði í eina sæing, Festa-þ. 50, S. 370; þegar er þau koma í eina sæing, Kaupa-b. 64, S. 480; hinn skal ráða, hvárt hann vill ganga í sama sæing konunni, Festa-þ. 6, S. 311; „er hún kemr í vers hvílu", Baugat. II, 183. Hermed stemmer ogsaa Terminologien at ganga saman, samgangr, samfarir hjóna [5]. Forsaavidt det hedder, at 6 Mænd skal være „at

---

[1]) Gjentaget i Festa-þ. 54, S. 378. — [2]) T. Ex. I, 162, 174, 310. 479. — [3]) Jvfr. I, 417, II, 259, 274 jvfr. eigin II, 268; I, 355 betegner det nærmest Giftermaal. — [4]) Ómaga-b. 22, S. 277, Festa-þ. 21, S. 333. — [5]) I Henseende til Betydningen af Ordet brullaup, egentlig brúðhlaup, brúðlaup, turde det ikke være af Veien at henlede Opmærksomheden paa det transitive Udtryk at hleypa til, at slippe til.

brullaupi", da er det vel muligt at brullaup her har en moderne Betydning af Bryllupsgilde [1], men sandsynligt er det, at derved netop betegnes den Formalitet, hvorved Ægteskabet fuldbyrdedes, og hvorved de 6 Mænd skulde være tilstede som Vidner. Ligesom det var Skik ved höitidelige Handlinger at have et betydeligt Antal Vidner tilstede, saaledes staaer ogsaa denne Opfattelse i fuld Harmoni med Bestemmelsen om at Brudgommen í ljósi, det er aabenlyst, skal gaae i Seng med Bruden. Ved begge Momenter betegnes det höitidelige ved Handlingen; jvfr. med Hensyn til Udtrykket í ljósi, som iövrigt egentlig betegner Modsætningen til i Mörke[2], de parallele Steder i Gulathings L. c. 104, hvor Udtrykkene „gengit í ljósi í hvílu" modsættes „getinn á laun" (om Concubinebörn i Modsætning til Leiermaalsbörn, Börn avlede i Lön); c. 57, 125, jvfr. Sverr. Kr. R. c. 69; Jydske L. I, 27 om Frillen — „ganger openbarlic met hanom at souæ".

Andre Formaliteter end de anförte synes ikke at have været nödvendige til et Bryllup. Navnlig findes ei Spor til geistlig Vielse. Derimod findes Forbud mod Bryllup

---

Kunde en lignende Tanke antages at ligge til Grund for Betegnelsen bruðhlaup, hvorimod neppe den Indvending kan komme i Betragtning, at Omlyden mangler (jvfr. K. Gíslason, frumpart. ísl. tung. S. 20), da vilde man her have en prægnant Betegnelse af den til Grund for Bryllupsformaliteten liggende Anskuelse. Ikke uinteressant er i Henseende hertil fölgende Sted i Sturlunga saga I, S. 139, hún hljóp úr hvílu ena fyrstu nátt, er Hrafn var innar leiddr; hun (Bruden) löb udaf Sengen den förste Nat, da Hrafn blev fört ind til hende. Grimm, S. 434, forklarer brúðlaup om en Formalitet, ved hvilken et Löb har fundet Sted efter Bruden. — Med brúðlaup er brúðkaup aldeles ei beslægtet; det sidste betegner ligefrem Brudekjöb.

[1]) Saaledes er det opfattet af Oversætteren og Schlegel. — [2]) Jvfr. Kaupa-b. 32, S. 433. Det gjaldt Fredlöshed at ride paa anden Mands Hest forbi tre Gaarde, alle paa samme Side

paa hellige Tider. „Den Nat" maatte man ikke „ganga saman", som gik forud for en lovhellig Dag eller Lovfastedag. Saaledes var Bryllup utilladeligt hele Niugersfasten indtil en Uge efter Paaske, ligesaa i Julefasten, o. s. v. [1].

I Anledning af Brylluppet feiredes et Bryllupsgilde paa flere Dage [2]. Der gives interessante Bestemmelser til Gunst for dem, der vare paa Reise til Bryllup (brúðmenn, hvilket Udtryk indbefatter baade Brudefolkene og Bryllupsgjesterne [3], Folk der ere i brúðför). For at forhindre saadanne Folks Reise var der den samme Straf som for at lægge dem, der vare paa Thingreise, saadanne Hindringer i Veien. Det var en Forbrydelse der straffedes med Landsforvisning, at bortdrive den til Bryllup reisendes Hest, at löse Fodbaandet af Hesten, saaledes at den uhindret kunde löbe bort, at gjöre den sky med Hesteskralden, at indelukke eller sætte den i Skjul. Den samme var Straffen, naar man (til Forhaanelse) skar Halen af den Mands Hest, der var paa Brudereise [4]. Saadanne reisende havde fremdeles Ret til, hvad i Almindelighed ei var tilladt, at reise

---

af Veien, saa nær ved denne, at en sundöiet Mand „í ljósi" derfra kunde see ham ride forbi, dersom man lagde Mærke dertil, og dersom ikke Bakker eller Höie hindrede Udsigten. Her maa í ljósi betegne Dagslyset. I F. Joh. hist. eccl. I, 149 forklares dette Moment i Bryllupsacten ved ad lucem diei sive lucernæ, non vero in tenebris. Jvfr. ogsaa Arfa-þ. 18, S. 223.

[1]) Festa-þ. 13. S. 324, 325, hvormed stemmer, skjöndt tildels forskjellig udtrykt, Kristinr. c. 24, S. 114, samt A. M. 347. Om disse Bestemmelsers Forhold til den canoniske Ret see Note 67 til det anförte Sted i den ældre Kristenret. — [2]) Festa-þ. 13, S. 124. „Brylluppet skal være sluttet (lokit) Löverdagen för Niugersfaste". — [3]) I Gulath. L. c. 51, 124 bruges brúðmenn og brúðkonur om Brudekarle og Brudepiger, der vare tilstede ved Bryllupshöitideligheden. — [4]) Kaupa-b. c. 34, S. 436, c. 36, 37, S. 440, 441. Landabr.-þ. c. 11, S. 233, 234.

med belæssede Heste om Söndagen[1], og den forudgaaende Helligaften kunde de fortsætte Reisen med Lasthestene længere ud paa Aftenen, end det ellers var tilladt[2]. Begjerte de brudereisende paa Löverdagaften Nattely hos Bonden paa deres Vei, var det hans Pligt, under Straf af Pengebod, at give dem Hus og Föde. Denne Pligt paahvilede dog kun de Bönder der betalte Thingreiselön. Dersom Brudgommen eller Bruden selv var med paa Reisen, var Bonden pligtig til at modtage fem Personer, disse iberegnede, af Fölget, var de ikke med, tre, og var der reisende til flere forskjellige Bryllupper, var Bonden pligtig til at laane indtil tredive Personer Hus, og föde dem[3].

Ved Brylluppet kunde forskjellige Stipulationer finde Sted vedrörende den Forbindelse, der skulde indgaaes. Saaledes finde vi, at den tredie Mand, der havde givet Bruden Medgift, ved Brylluppet kunde gjöre sit Forbehold om at faae sin „Gave" tilbage, naar hun döde barnlös, dersom han ikke allerede ved Fæstningscontracten havde betinget sig saadant[4]. Bonden, der fik en Kone, der ogsaa havde Bo, kunde ved Brylluppet erklære om han vilde være i Vaarthingsdistrict med hende eller om hun skulde være det med ham, o. s. v.[5].

Inden vi, efter saaledes at have omhandlet Bestemmelserne om Bryllup, gaae over til det fölgende Afsnit, maae vi endnu beröre det Spörgsmaal, om alle de tre i Grágás nævnte Hovedbetingelser for en retmæssig Kjönsforbindelse, Fæstemaal, Brudekjöbesum og Bryllup, maae antages at have været lige nödvendige, samt, hvad Virkning en Mangel med Hensyn til disse Betingelser kan antages at have medfört. Vi maae da for det förste antage, at ikke noget

---

[1]) Kristinr. cap. 17, S. 86. — [2]) Kristinr. cap. 18, S. 94. — [3]) Kristinr. cap. 17, 18, S. 78-98 og navnlig S. 86, 94. — [4]) Arfa-þ. c. 2, S. 174, c. 11, S. 201. — [5]) þingskapa-þ. 58, S. 162, Kaupa-b. 64, S. 479, 480; jvfr. det nærmere i det fölgende.

af disse tre Momenter har været mindre nödvendigt end et andet. Navnlig maa, hvad der kunde synes at maatte være mest tvivlsomt, Brudekjöbesummen antages at have været en ufravigelig Betingelse for den retmæssige Kjönsforbindelse. I Hovedreglen om disse Betingelser, hedder det ubetinget: „Den Mand er ei arvedygtig, hvis Moder ei er kjöbt for Brudekjöbesum, eller med hvis Moder ei er holdt Bryllup", o. s. v.[1], og paa et Par Steder synes endog Brudekjöbesummen at være nævnt som den væsentligste Betingelse for det retsgyldige Ægteskab; saaledes hedder det: „Barn, hvis Moder er kjöbt for mundr, er arvedygtigt, dersom det kommer levende til Verden", o. s. v.[2]; „Da er Kvinde fæstet paa lovlig Vis, dersom Contract sluttes om Brudekjöbesum"[3]. Herimod kunne ei komme i Betragtning de tvetydige Udtryk, Arfa-þ. 4, S. 181: „Da har man to Koner, dersom han holder Bryllup med eller (eða) betaler Brudekjöbesum" o. s. v., allerede af den Grund at eða eller eðr ikke altid bruges disjunctivt, jvfr. ogsaa Paralelstedet, Festa-þ. 49, S. 367. Interessant er den Forbindelse, hvori de tre Momenter sættes med hinanden; „Da er Bryllup holdt efter Loven, dersom Fæstningscontract er sluttet af Fæstningsmanden", o. s. v.; „Da er Fæstningscontract lovlig, dersom Brudekjöbesum bestemmes" o. s. v.[4]. Med Hensyn dernæst til Virkningen af en af disse Betingelsers Udeblivelse, have vi kun en bestemt Tilkjendegivelse om, at Börnene af en saadan Forbindelse vare uarvedygtige, med andre Ord, uden Ætsrettigheder. Ikkun om det Tilfælde, at Fæstningscontract er paa Pigens Side afsluttet af en anden end rette Formynder, findes nærmere Forskrifter i Festa-þ. 6, S. 315 og 316. Paa det förste Sted, S. 315, hvor det forudsættes,

---

[1]) Arfa-þ. 3, S. 175. — [2]) Arfa-þ. 18, S. 223. — [3]) Festa-þ. 7, S. 316. — [4]) Arfa-þ. 3, S. 175, Festa-þ. 7, S. 316.

at Forbindelsen allerede er fuldbyrdet ved Bryllup, skjelnes der imellem, om Pigen selv har fæstet sig, eller om en ganske fremmed Person har sluttet Fæstningscontracten, eller endelig, om der ere flere Formyndere og en eller nogle af dem paa egen Haand have afsluttet Contracten. I det mellemste Tilfælde bliver Fæstemanden sagsögt til Landsforvisningsstraf og Bod til Formynderen; i det sidstnævnte Tilfælde kan en ignorantia juris befrie for Straffen, men ei for Boden; i det förstnævnte Tilfælde skal Sögsmaal finde Sted „som i andre Leiermaalssager". Ogsaa paa det ovenomhandlede Sted Festa-þ. 6, S. 316 handles der om det Tilfælde, at Fæstningscontract sluttes af Kvinde. Paa dette Sted gives först den i det foregaaende omhandlede Bestemmelse, at „man ei skal tage Fæste af Kvinde, undtagen af Moder, med mindre det er Enke eller tyveaarig Mö", hvis Giftermaal af Frænderne er forhalet, og derefter hedder det: „Söges skal der, dersom andre Kvinder fæste, end de, som nu bleve opregnede, ligesom for Leiermaal." Det er neppe aldeles afgjort, at denne sidste Bestemmelse kun handler om det Tilfælde, at Pigen fæster sig selv. Andre Bestemmelser om Virkningen af de omhandlede tre Betingelsers Udeblivelse haves ikke. Det vil sees, at Virkningen i det Tilfælde, hvor en fremmed Person var optraadt som Fæstningsmand ved den maaskee iövrigt lovmæssige Fæstningscontract, er en lignende, som ved den i det foregaaende omhandlede Classe af Ægteskabshindringer, hvor det lovformelige Ægteskab, som det synes paa Grund af en höiere Interesse, ved Forfölgelse med Straf sögtes oplöst. Til, ogsaa udenfor dette særegne Tilfælde, at stille en Mangel ved de tre Hovedbetingelser ved Siden af hine Ægteskabshindringer, mangler imidlertid enhver Hjemmel. Ligesaalidt synes man beföiet til at stille disse Mangler sammen med hine mindre væsentlige Mangler ved Ægteskabet, der, uden at have Indflydelse paa Forbindelsens

Bestaaen, og uden at medföre Straf for nogen af Ægtefællerne, blot berövede Ægteskabet dets Retsvirkninger i Henseende til Börnenes Ætsrettigheder. Andre Mellemtrin mellem Ægteskabet med dets fulde Retsvirkninger og den aldeles uretmæssige Kjönsforbindelse, Leiermaal, gives der ikke [1]. Vi maae da antage, at Manglen af en af de tre Betingelser har, foruden at beröve Ægteskabet de ordinære Retsvirkninger, givet Konens Slægtninge Magt til at anlægge Leiermaalssag mod Manden, saaledes som specielt bestemmes for det Tilfælde, at Kvinde selv sluttede Fæstningscontract, altsaa til, om de vilde, at betragte Forbindelsen som en Nullitet. Herfor taler ogsaa, at Opstillingen af hine tre Momenter som Hovedbetingelser ellers vilde være uden Betydning, ligesom og dette Resultat synes at være det mest conseqvente, i et Tilfælde, hvor selve Formerne for Forbindelsens Stiftelse manglede.

B. ÆGTESKABET I DETS BESTAAEN OG DETS VIRKNINGER.

Virkningerne af den lovformelig stiftede Kjönsforbindelse vare dels directe, dels mere indirecte. Disse vedröre fornemmelig Forholdet til Börnene, samt det ved Ægteskabet stiftede Svogerskab. De directe Virkninger angaae Ægtefællernes indbyrdes personlige Forhold, samt deres Formuesforhold. Vi ville först omhandle det sidstnævnte, da vi troe at Fremstillingen derved vil vinde i Klarhed.

Grágás foreskriver ikke et nödvendigt Formuesfællesskab mellem Ægtefællerne. Præsumtionen synes endog at

---

[1]) Efter Distinctionerne i Gulath. L. cap. 104 er det ei usandsynligt, at der i Norge engang har været en Gradation mellem Leiermaalsbörn (Lönbörn), Börn avlede i et Ægteskab, hvor ingen Brudekjöbesum var bleven givet, og endelig Börn af det fuldkomment lovformelige Ægteskab.

være for, at saadant Fællig ikke bestaaer. Det sted imidlertid Ægtefællerne frit for, at oprette Fælligscontract med hinanden, (at göra fèlag sitt, leggja fè sitt saman, at eiga fè saman) og derhos opstod, ogsaa uden saadan Overenskomst, under visse Betingelser, et lovbestemt Fællig mellem dem (lög leggja fè hjóna saman). Saaledes have vi da fölgende Forhold: 1, intet Fællig, 2, contractmæssigt Fællig og 3, legalt Fællig. „To Ægtefæller" hedder det[1] „kunne, om de ville, slutte Fælligscontract med hinanden, dersom et passende Forhold bestaaer imellem dem (ef með þeim er jafnmæli), og denne Overenskomst skal da og gjelde for deres eventuelle Arvinger. Fæstningscontract bör gjelde mellem Ægtefæller, medens Fæstevidner leve og ikke anden Overenskomst bliver sluttet. Men dersom Vidnerne, der vare tilstede ved Fæstningscontracten ikke leve, eller ikke mindes hvad der blev vedtaget, da lægger Loven Ægtefællernes Gods sammen, dersom han eiede i det mindste 1 Mark, efterat Ægteskabet var indgaaet og Brudekjöbesummen var betalt, og dersom Ægtefællerne derhos have levet sammen tre Vintre eller længere. Dersom Ægtefællerne fra Fattigdom arbeide sig Formue til, da lægger Loven deres Gods sammen. Og saaledes lægger Loven altid Ægtefællernes Gods sammen, at han eier to Dele af tre, men hun en Trediedel".

Vi see af dette Sted, at Overenskomst om Fællig enten kunde sluttes ved Fæstningscontracten, hvilket forudsættes som mere sædvanligt, eller senere hen under Ægteskabet[2]. Allerede en rigtig Fortolkning, stöttet paa den logiske Modsætning, synes fremdeles at give det Resultat, at Formuesforholdet ved saadant conventionelt Fællig var overladt til Parternes frie Bestemmelse og at altsaa et andet Forhold kunde bestemmes

---

[1]) Festa-þ. 22, S. 334, 335. — [2]) Jvfr. ogsaa Festa-þ. 23, S. 336.

end netop, som ved det legale Fællig, $\frac{1}{3}$ imod $\frac{2}{3}$. Selv om denne Fortolkning imidlertid ei maatte ansees sikker, fölger dog denne Sætning aldeles bestemt af de ikke faa Steder, hvor en Modsætning er opstillet mellem det nysnævnte lovbestemte Forhold og det ved Contract vedtagne[1]. Den eneste Indskrænkning i denne Ægtefællernes frie Raadighed var Hensynet til Slægtningenes Interesse paa begge Sider. Af denne Grund fordres det, at der skal være jafnmæli imellem Ægtefællerne, hvorved maae forstaaes, at der, betragtet fra Slægtningenes Standpunkt, bestod et saadant Forhold imellem Ægtefællerne i Henseende til deres Formue, Stræbsomhed, vel ogsaa Udsigter til ved Arv eller i andre Maader at erhverve Formue, eller paa den anden Side Ödselhed, o. s. v., at de vedkommende Slægtninge paa ingen af Siderne kunde ansee sig bröstholdne ved Fælliget, hvilket i saa Fald da vel kunde omstödes paa lignende Maade, som hvor ellers en Bortsættelse

---

[1]) Saaledes hedder det, Ómaga-b. 3, S. 239 jvfr. S. 236: „Fader skal forsörge sit Barn for to tredie Dele, men Moder for en tredie Del, men dersom de have gjort deres Fællig, da skal hver af dem for en saadan Del bestride Forsörgelsen, som hvers Formue er stor (sem þau eigu fè til)"; Festa-þ. 23 S. 336, 337: „Saa stor Bekostning skal hver af dem bære for Börnenes Forsörgelse, som hvers Formue er stor (sem fè á til), og ligesaa med Hensyn til Döttrenes Medgift; dersom de ikke have lagt deres Gods i Fællig, da skal hun bære Forsörgelsespligten for en tredie Del"; Kaupa-b. 9, S. 411: Havde Ægtefællerne lagt deres Gods i Fællig, da skal hun (ved Skifte efter ham) svare til al Gjelden efter det Forhold, i hvilket hun eiede Del i den fælles Masse (at þeim hluta, sem hón átti í fè við hann). See fremdeles Arfa-þ. 15, S. 212. Festa-þ. 17, S. 330, 331. Schlegel (S. CXX) har antaget lige det modsatte, uden dog at gaae nærmere ind paa Spörgsmaalet. Naar Nordström II, S. 50 synes at antage at det conventionelle Fællig efter Grágás altid var Fælleskab til lige Dele, saa skjönnes det ikke, hvorpaa en saadan Mening kan stöttes.

af Formuen fandt Sted til Skade for Familien [1]. Et saadant Fællig kunde iövrigt vedtages blot for Samlivstiden, saaledes at det oprindelige Forhold i Tilfælde af Ægteskabets Oplösning lagdes til Grund for Delingen [2], og der gaves med Hensyn til Omraadet, tvende Arter af samme: a, det mere almindelige Fællig, der strakte sig til enten begge Ægtefællers hele Formue eller den væsentligere Del deraf, og b, Fællig blot med Hensyn til Bo, med Hensyn til Driften af den af Ægtefællerne beboede Gaard, Husholdningsfællig. Saadant Fællig benævnedes at eiga í búi [3]. Om Afslutningen af Fællig med Hensyn til Bo gives kun den ene Bestemmelse, at Konen er ikke pligtig til at eie Del i Bo med sin Mand, undtagen hun selv vil [4].

---

1) Herom vil blive handlet i det fölgende under tredie Afdeling; jvfr. ellers Arfa-þ. c. 10, S. 200; c. 12, S. 204. — 2) Jvfr. Festa-þ. 17, S. 330, hvor Fællig forudsættes indgaaet under Betingelse at skulle „oplöses" (rofna), naar Skilsmisse fandt Sted. Ifölge den omhandlede Clausuls Öiemed, der neppe synes at kunne være et andet, end at bevare Formuen for Ætten, synes det klart, at den ligesaavel maatte kunne indbefatte ogsaa Ægteskabets Ophævelse ved Döden. — 3) Dette Forhold omtales i Festa-þ. 21, S. 233; 23, S. 335, Kaupa-b. 9, S. 411. I den latinske Oversættelse er Udtrykket opfattet om Konens exclusive Ret til en vis Del af res familiaris, eller res pecuaria (bú betyder rigtignok undertiden Besætningen til en Gaard). Ligesom imidlertid Udtrykket at *eiga í* búi naturligt synes at maatte forstaaes om at eie en Qvotadel i, jvfr. atte i bo (hvor bo betyder den fælles Masse) Sk. L. I, 5, eiga í fè (Ómaga-b. 3, Kaupa-b. 9), eiga hlut í heyvi, (Landabr.-þ. 18), saaledes kan navnlig med denne Forklaring neppe forenes Bestemmelsen i Kaupa-b. 9, S. 411: „Have Ægtefællerne lagt deres Gods i Fællig, da skal hun (Konen) svare til Gjelden, eftersom hun havde Del i Fællig; men om hun átti í búi, og deres Gods var ikke lagt i Fællig, da skal hun *for sin Del* svare til Betalingen for alt det, som til *deres* Bo er kjöbt", o. s. v. — 4) Festa-þ. 21, S. 333, 23, S. 335.

I det legale Fællig eiede, som anfört, Manden to Trediedele af den fælles Formue, Konen en Trediedel, og Betingelserne for dets Indtrædelse vare: a, at Ægtefællerne havde levet sammen (búit [1]) i det mindste i tre Aar; b, Manden, der jo skulde erhverve de to Trediedele af Formuen, maatte ved Ægteskabets Indgaaelse, og efterat Brudekjöbesummen var bleven betalt, have været Eier af i det mindste en Mark, en Bestemmelse, der aabenbart sigter til Konens og hendes Families Betryggelse; det sees iövrigt let, at Konen allerede iforveien, da mundr ikke kunde være mindre end 1 Mark, maatte være Eier af en Formue af samme Störrelse. Havde Manden ei været i Besiddelse af den fordrede Sum, kunde desuagtet det legale Fællig indtræde, dersom ogsaa Konen ved Ægteskabets Indgaaelse havde været aldeles uformuende (ef þau œxla fè ór öreigð) [2], og selv om den ene af Ægtefællerne (hermed maa vel være ment Konen) havde Formue, medens den anden var formueslös, saa lagde Loven dog endnu deres Gods sammen i Fællig, dersom den uformuende var forholdsvis en saa meget dygtigere Ökonom [3]. c, Om end de anförte Betingelser vare tilstede, indtraadte dog ikke det lovbestemte Fællig, förend, eller med mindre, Beviset var tabt for den forhen enten ved Fæstningscontracten eller under Ægteskabet, mellem Ægtefællerne sluttede Overenskomst om deres Formuesforhold, hvad enten denne nu havde gaaet ud paa intet Fællig, eller Fællig efter et andet Forhold end det lovbestemte [4]. Det bestemmes udtrykkelig, at enhver af Ægtefællerne har lige Ret til at forhindre

[1]) Dette Ord bruges simpelthen om Ægtefællernes Samliv og kan ikke have Hensyn til et tidligere stedfundet contractmæssigt Fællig i Henseende til Bo; jvfr. Udtrykkene búandi (om Ægtemanden), at byggja frændsemi. — [2]) Det ovenfor anförte Sted, Festa-þ. 22. — [3]) Festa-þ. 23, S. 336. — [4]) Festa-þ. 22, S. 335, jvfr. c. 23, S. 336.

Indtrædelsen af det legale Fællig, og specielt omhandles Fremgangsmaaden fra Konens Side i saa Henseende[1]. Vare endnu to af Fæstningsvidnerne i Live, „og lige saa mange eller flere vare döde", kunde nemlig Konen opfordre sin Mand til at foretage en Beregning eller Opgjörelse af deres Formuesforhold (beiða talna búanda sinn); blev nu ikke, ved Fæstningsvidnernes Udsagn, Enighed tilveiebragt mellem Ægtefællerne om Störrelsen af hvers Formue, eller vilde Manden ikke rette sig efter det förte Bevis, maatte Konen tilkalde de nærmestboende fem Bönder[2], for at foretage en Opgjörelse af hendes Mellemværende med Manden; til at paahöre Böndernes Udsagn tilkaldtes nu Vidner, og den skete Opgjörelse „skal gjelde imellem Ægtefællerne derefter, saalænge de Vidner leve, eller indtil anden Overenskomst bliver truffen".

Vi skulle nu nærmere omhandle saavel Ægtefællernes Formuesforhold, naar intet Fællig fandt Sted, som ogsaa Omraadet af Fælliget, det contractmæssige eller legale, naar saadant fandt Sted.

Det vil være hensigtsmæssigt, först at betragte Formuesforholdet, naar intet Fællig bestod imellem Ægtefællerne. Her vedblev da enhver af Ægtefællerne at være Eier af sit medbragte Gods, men Manden skal administrere og bevare (varðveita) Konens Eiendele; han er Værge for hendes Gods (forráðandi fjár þess)[3]. Vi ville nu undersöge Vilkaarene for denne Administration og da tillige de forskjellige Regler, som de forskjellige Classer af Konens Eiendele kunne antages at have været undergivne. Man vil erindre, at der ved Fæstningscontracten blev betinget

---

[1]) Festa-þ. c. 23, S. 336. — [2]) Analogien med det for Domstolene bindende Kvidsudsagn, samt med Skjöns og Vurderingsforretningerne af 5 Naboer, falder let i Öine. Jvfr. iövrigt Festa-þ. 17, S. 327. — [3]) Festa-þ. 51, S. 377, jvfr. c. 16, 50, 51 o. s. v.

en Kjöbesum, mundr, fra Mandens Side, der tilfaldt Konen. Fremdeles tilkom det Formynderen at give Bruden en Medgift, heimanfylgja. Det er vistnok vanskeligt af de faa Steder, hvor disse gjensidige Præstationer findes berörte, at uddrage bestemte Regler om deres Betydning for Ægtefællernes Formuesforhold. Det maa imidlertid for det förste udentvivl med Bestemthed antages, at heimanfylgja har været overdraget Manden under Ægteskabet til Brugs og Frugtsret, altsaa uden at Hustruen har nydt Frugter eller Renter af den, hvorimod den ved Ægteskabets Oplösning maatte tilsvares med dens oprindelige Værdibelöb[1]. At en saadan ususfructus har tilkommet Manden med Hensyn til heimanfylgja, synes at kunne sluttes af Formlen for Fæstningscontracten, hvori Fæstemanden fremtræder som den, der betinger *sig* en Medgift („du lover mig med Haandslag Medgiften"), samt af hans Ret til i fornödent Fald ved Sögsmaal at gjöre sit Krav paa Medgiften gjeldende[2], idet det jo dog paa den anden Side er afgjort, at Medgiften ei tilfaldt ham til Eiendom. Naar der fremdeles hjemles Moderen, der har givet sin Datter Medgift af sin særlige Formue, Ret til, dersom Datteren döer uden Börn, at udtage forlods af Boet saavel Belöbet af den givne Medgift, som ogsaa „mundinn ávaxtalausan", Brudekjöbesummen uden Renter[3], saa synes herved at være antydet en Forskjel imellem disse Datteren tilhörende Formuesdele, der enten maatte söges deri, at det er blevet forudsat som en Selvfölge, at Moderen fik Renter af heimanfylgja, men til at antage en saadan forskjellig Regel med Hensyn til denne Præstation fra hvad der i analoge Forhold var gjeldende, og hvad der i det anförte Sted er udtalt om mundr, synes der neppe at

---

[1]) Heimanfylgja omhandles fornemmelig i Arfa-þ. 2, S. 172, 174, c. 5, 11, Festa-þ. 6, 7, 17, 23; Kaupa-b. 9. — [2]) Festa-þ. c. 7 og c. 6. — [3]) Arfa-þ. 2, S. 174, jvfr. ogsaa c. 5, S. 185.

kunne være Anledning [1], eller, hvad der er naturligst, deri at det med Hensyn til heimanfylgja, i Modsætning til mundr, er forudsat som Selvfölge, hvilket altsaa ikke behövede udtrykkelig at bemærkes, at Moderen ingen Renter fik af samme, hvilken Forudsætning netop vilde finde sin naturlige Forklaring i et saadant Forhold, hvor Datteren under Ægteskabet ikke nöd Frugterne af Medgiften. Endelig fölger ialfald denne Sætning bestemt af Sagaernes mangfoldige indirecte Tilkjendegivelser, samt af Reglerne om heimanfylgja efter navnlig de norske Love [2]. Hvad Vederlag modtog nu Konen for de til Manden saaledes afstaaede Fordele? I de ældre norske Love finde vi, som i Grágás, en mundr, der tilfaldt Konen, og ligeledes en af Hustruen medbragt heimanfylgja, hvis Brug og Frugter under Samlivet vare overdragne Manden, men vi finde her endelig ogsaa en tredie Præstation, en Præstation, der til Vederlag for Brugs og Frugtsretten over heimanfylgja ydedes Hustruen af Manden. Dette Vederlag, der i Gulathingsloven fornemmelig benævnes gagngjald (egentlig Gjengjeld; gagn, igjen, imod), i Frostathingsloven þriðjungsauki (Trediedelsforögelse) og i Sverres Kristenret, samt de nyere Love tilgjöf [3], og hvis Störrelse ialfald efter Frostathingsloven,

---

[1]) Jvfr. navnlig Principet i Arfa-þ. 2, S. 172, 173. — [2]) See Frostath. L. IX, 19, XI, 5, o. s. v.; tydeligst fremtræder det i den nyere Landslov, Erfðat. c 1, hvor det bestemmes, at i det mindste to Trediedele af heimanfylgja skal bestaae i saadanne Ting, „som kunne være den, der faaer Pigen til Kone, til Nytte eller Fordel". — [3]) I Gulath. L. forekomme a) mundr cap. 25, 51, 58, 103, 104, 124; b) gjöf cap. 51, 54, 115, 124; c) tilgjöf, cap. 104, 115; d) gagngjald cap. 54, 115; e) mynding, cap. 54. Det sidste forstaae vi som ensbetydende med gagngjald. Ligesom der neppe synes at være tilstrækkelig Grund til at antage gjöf for en anden Præstation end mundr, der iövrigt her synes at være paa Overgangen til Morgengave, jvfr. c. 51, saaledes turde det uden-tvivl være et Spörgsmaal, om ikke tilgjöf i Gulath. L. er = gjöf = mundr, men ikke = gagngjald, som i de senere Love; jvfr.

som den anförte Benævnelse antyder, stod i et aliqvot Forhold til Medgiftens Störrelse, tilfaldt Hustruen, dersom hun overlevede Manden eller dersom Skilsmisse fandt Sted paa Grund af Mandens Bröde[1]. Derimod faldt dette Vederlag bort, dersom Manden blev den længstlevende, dersom Konen foraarsagede Skilsmisse uden lovlig Grund, samt efter Frostathingsloven, naar hun bedrev Hor[2]. Uagtet saaledes Erhvervelsen af denne Præstation tildels beroede paa en Hazard, synes den dog at have kunnet komme til Existents som eventuel endnu medens Samlivet bestod[3]. Det kunde nu netop synes efter selve Indholdet af Grágás, at en lignende Præstation har fundet Sted efter den islandske Ret, idet der nemlig paa et par Steder[4] i Forbindelse med heimanfylgja omtales en Præstation fra Mandens Side under Benævnelsen „viðgjöld", „þat, er við er goldit", der ifölge Ordbetydningen ligefrem tilkjendegiver sig som et Vederlag for heimanfylgja (við = imod). Sveinbjörnsson[5] har ogsaa i Glossariet til Udgaven af

---

navnlig i saa Henseende cap. 115 („kaupa"), samt Sprogbrugen i cap. 51, 61.

[1]) Frostath. L. III, 6, IX; 19; Gulath. L. 54. — [2]) See Frostath. L. III, 6, 22, IX, 19, XI, 14 jvfr. III, 7; Gulath. L. 54. — [3]) Frostath. L. IX, 19. — [4]) Nemlig Arfa-þ. 2, S. 174, c. 5, S. 185, c. 11, S. 201. Ordet viðgjöld forekommer kun paa det förstanförte Sted. — [5]) Hverken Schlegel eller de övrige Forfattere, der efter ham have gjort den islandske Familieret til Gjenstand for Undersögelser, har omhandlet Spörgsmaalet om Tilværelsen af en saadan Præstation, ligesaalidet som de iövrigt have gaaet dybere ind paa Undersögelsen om Formuesforholdet mellem Ægtefællerne efter Grágás. Jvfr. iövrigt med Hensyn til den norske Ret Páll Vídalín: Skýringar á fornyrðum ísl. lögb. er Jónsbók nefnist, voc. gagngjald, hvilket Udtryk dog af ham er misforstaaet, samt S. Th. Thorlacius: Om det gamle nordiske Lovsprog, og især om Hemfærth og Tilgave i Ny Saml. af Vidensk. Selsk. Skr. 4. D.

Grágás [1] antaget, at ved bemeldte Udtryk er betegnet en særlig Præstation fra Mandens Side til Vederlag for Frugterne af Medgiften, analog med det norske gagngjald. Vi troe imidlertid, at der neppe er tilstrækkelig Grund til at antage Existentsen af en saadan særlig Præstation. De tre eneste Steder, hvor hine Udtryk forekomme, angaae alle dens Ret, der har givet Bruden Medgift, til at fordre sammes Belöb igjen af Konens Bo, og det hedder da herom, at vedkommende kan fordre baade Medgift, og „viðgjöldin", eller „þat, er við er goldit". Det maatte nu vistnok allerede erkjendes for ikke lidet besynderligt, at denne Præstation ikke skulde være bleven omhandlet ved andre Leiligheder, end netop i Anledning af den nysnævnte Materie og navnligen ikke, hvor ellers Regler gives om Forholdet med mundr og heimanfylgja ved Oplösningen af Ægteskabet [2]. Endnu större Tvivl reise sig imidlertid ved at sammenholde de anförte Steder med det fjerde Sted, hvor Retten til at tilbagefordre Medgiften af den afdöde Hustrus eller Enkes Bo ligeledes omhandles. Dette Sted gaaer umiddelbart forud for hint Sted af Arfa-þ. 2, det eneste af de tre Steder, hvor selve Udtrykket viðgjöld anvendes. Det hedder her, at Moder skal forlods udtage af sin Datters Bo „saameget som hun har givet hende i Medgift, saavel som den mundr, dog uden Frugter, som kom derimod" (ok svá mundinn ávaxtalausan, þann er þar kom til). Naar det nu umiddelbart derpaa i den fölgende Passus hedder, at den Mand (en fremmed), der giver Pigen Medgift, skal, under de nærmere fastsatte Betingelser, efter hendes Död udtage denne sin Gave saavelsom viðgjöldin (ok svá viðgjöldin), saa synes der neppe at kunne være Tvivl om at der her med viðgjöld er ment det samme som med mundr i den förste Passus. Det ligger da

---

[1]) Jvfr. ogsaa hans Glossarium til Járnsíða, voc. gagngjald. — [2]) See navnlig Festa-þ. 17, S. 329, Kaupa-b. 9. S. 411.

ikke fjernt, at viðgjöld kun er brugt som en Onskrivning af mundr paa det förste Sted, og af de tvende Alternativer, det nysanförte Sted byder os, enten at Udtrykket mundr i en videre Betydning har indbefattet den særlige Præstation viðgjöld, eller at ingen saadan særlig Præstation har været til, maae vi tiltræde det sidste. Men ved dette Resultat komme vi nu til at tillægge mundr en ny Betydning. Vi have hidtil betragtet mundr som den Præstation, hvorved Manden „kjöber" sig en „Kvinde" til Kone. Nu see vi imidlertid, at mundr tillige havde Betydningen af en Modpræstation mod heimanfylgja, altsaa et Vederlag for den omhandlede Frugtsret. Mundr havde saaledes en dobbelt Betydning; ved mundr tilforhandlede Manden sig paa engang baade Kone og Medgift [1].

Vi skulle nu nærmere betragte Reglerne for det i Anledning af mundr imellem Ægtefællerne stedfindende Forhold. Mundr blev, som i det foregaaende forklaret, enten betalt ved Fæstningscontracten, eller Löfte blev givet om dens senere Udredelse, og den kom saaledes til Existents ialfald ved Ægteskabets Indgaaelse eller ei lang Tid derefter. Mundr blev saaledes allerede under Ægteskabet Konens Eiendom. Det er klart, at der ei kan være Tale om, at Manden her har haft en lignende Brugs og Frugtsret, som over heimanfylgja [2]. Hvad der derimod er vanskeligere at afgjöre er, om Konen selv har faaet sin mundr

[1]) Iövrigt maae det erindres, at det vistnok stod Parterne frit for ved Fæstningscontracten at vedtage saadanne Bestemmelser om Formuesforholdet, som man fandt for godt, og at altsaa meget vel Fæstningscontracter kunde afsluttes, hvilket og Sagaliteraturen (Njáls s. c. 2) afgiver Exempel paa, hvor Vederlaget for Medgiften er blevet betinget, i Lighed med hvad der gjaldt i Norge, i en særlig Præstation fra Mandens Side. — [2]) Herimod taler ogsaa Arfa-þ. c. 2, S. 174, c. 5, S. 185 (ávaxtalausan).

til fri Bestyrelse, eller om den har været undergivet Mandens Administration imod Tilsvarelsen af Frugter. Unægtelig synes for det förste Resultat at tale, at mundr kunde betales strax ved Fæstningscontracten, og at ialfald ved denne en Overenskomst blev truffen om Tidsfristen for dens Udredelse, ligesom det ogsaa i Festa-þ. c. 50, S. 370 hedder: „Naar Ægtefællerne ere begge komne i een Seng, da har Kone Ret til sin mundr (heimill mundr) og til Frugter af alt det Gods, som blev betinget i Fæstningscontracten." Afgjörende for den modsatte Mening ere imidlertid udentvivl de temmelig nöiagtige Bestemmelser om Konens Ret til ved Ægteskabets Oplösning at udtage sin mundr, om den Afkortning hun, under visse Betingelser, maa taale i dens Belöb samt om Fortabelsen af den[1]; ligeledes de ubetingede Forskrifter om Mandens Værgemaal for Konens Gods i Forbindelse med den Betragtning, at mundr ofte maatte have en betydelig Værdi, og navnligen hyppig bestaae i faste Eiendomme[2], med Hensyn til hvilke hint Værgemaal netop fornemmelig synes at maatte være kommet til Anvendelse. Vi troe derfor at burde antage, at mundr var undergivet Mandens Administration imod Tilsvarelse af Renter.

Foruden Medgiften og Brudekjöbesummen maatte der imidlertid gives endnu en tredie Classe af Formuesdele, tilhörende Hustruen. Vi have seet, at heimanfylgja blev bestemt ved Fæstningscontracten. Senere kunde imidlertid Bruden eller Hustruen, ved Arv eller paa anden Maade, erhverve Formue, der da ei kan antages at være bleven lagt til eller indbefattet under Medgiften. Ogsaa var det naturligt, hvad vi ogsaa lære af Sagaliteraturen[3], at der

---

[1]) Kaupa-b. 9, S. 411, Festa-þ. 17 S. 329, jvfr. c. 15, þingskapa-þ. 42, S. 126. — [2]) Jvfr. Njáls s. c. 2. — [3]) Et interessant Exempel har man i Harðar s. Grimkelss. c. 3. Enken Signýs Broder Torfe var imod hendes Giftermaal med Goden Grimkell; „jeg synes ikke om, at du tager bort fra Herredet med dit Gods."

ved Fæstemaal blev taget Hensyn til Beilerens Formue, og at Medgiften blev afpasset efter den mundr, han kunde give, hvorfor Medgiften ingenlunde behövede at omfatte Brudens hele daværende Formue. Til denne Classe af Konens Formuesdele, som, under Lovens Taushed, ikke kan antages at have været unddraget Mandens Administration, sigte udentvivl Udtrykkene i det ovenanförte Sted, Festa-þ. c. 50 „Naar Ægtefællerne ere begge komne i een Seng, da har Konen Ret til sin mundr, (hvilket vi forstaae om Frugterne af mundr), *saavelsom til Frugter af alt det Gods, som blev hende betinget i Fæstningscontracten*[1]. Nogen særegen Benævnelse haves der ei for denne saaledes af Manden forrentede Del af Hustruens Formue. Udtrykket fè konu synes navnlig at betegne dels Konens Formue, med Undtagelse af mundr[2], dels hele Formuen, denne indbefattet[3], dels endelig alene den Del af Formuen, af hvilken Manden tilsvarede Rente, altsaa med Udelukkelse af heimanfylgja[4].

Den tilsvarede Rente (vextir, leiga) maae antages, i Mangel af Overenskomst, at have været den lovbestemte, 10 Procent (1 Öre for 10 om Aaret)[5].

Tilvisse maa dette hele Forhold forekomme ikke lidet besynderligt. Tager man Hensyn til den ovenberörte Forskjellighed imellem den islandske og norske Ret i Hen-

Signý svarer: „jeg seer her et godt Raad, Broder; — jeg vil overdrage til dig alt mit Gods, imod at du udreder min heimanfylgja, saaledes som min Fader har bestemt den ved Fæstningscontracten, og vil det gjöre i det mindste en Forskjel af 20 Hundreder; det overskydende vil jeg give dig som Venskabstegn".

[1]) Jvfr. ogsaa Festa-þ. c. 23, S. 336; samt Analogien af c. 17, S. 330, 331. — [2]) Festa-þ. 17, S. 330, þingsk.-þ. 42, S. 126[8]. — [3]) Festa-þ. 15, S. 328 jvfr. c. 17; c. 16, S. 329; c. 18, S. 331; c. 19 S. 332; c. 50, S. 370[14]; c. 51, S. 371; c. 54, S. 377; jvfr. c. 21, S. 333; c. 23, S. 335. — [4]) Festa-þ. 23, S. 336. — [5]) Kaupa-b. c. 1, S. 390.

seende til Maaden, hvorpaa Vederlag gaves for Medgiftens Frugter, bliver det vistnok sandsynligt, at mundr ikke oprindeligen har haft Betydning af et saadant Vederlag. Imellem de isolerede, skarpt overfor hinanden staaende, Ætter har mundr da været Vederlaget for dels den frivillige Overdragelse af Samleieretten, og Afstaaelsen af den övrige Ret over den kvindelige Slægtnings Kjönsære, i hvis Krænkelse ellers hele Ættens Ære blev fornærmet, til Medlemmet af den fremmede Æt, dels de med den oprindeligen udentvivl uarveberettigede Kvindes Udredning og Forsorgen for hendes Subsistents i hendes nye Stilling forbundne Opoffrelser; mundr har da tilfaldet Ætten, ikke Bruden som saadan. Ætten har da vel oprindelig sörget for den bortgifte Slægtnings Subsistents og Fornödenheder, ligesaafuldt som medens hun var hjemme. Senere maatte man föle det uhensigtsmæssige heri, men istedenfor nu at overdrage visse, til Hustruens Tarv afsondrede, Formuesdele til hendes Mand til Administration imod Renter, hvortil han jo ikke heller saa ligefrem kunde være villig, fandt man det gavnligst for Hustruen, som for Ætten, at overdrage disse Formuesdele til Manden til rentefri Administration, imod et derfor betinget Vederlag under eet, der ved Ægteskabets Oplösning af Hustruen tilförtes Ætten tilligemed den uforringede Medgift; mundr, der ved Ophöret af Ættens umiddelbare Forsorg for den bortgifte Slægtnings Underhold, naturligen maatte gaae over til at blive hendes egen, modtog da i Island en Forögelse i Værdi, der svarede til den nye Character, den nu fik foruden sin ældre, og i Norge indtraadte en særlig Vederlagspræstation fra Mandens Side for den afstaaede ususfructus.

Vi have nu omhandlet Vilkaarene for Mandens Administration af Hustruens Formue; vi skulle nu nærmere betragte Omfanget af hans Raadighed over samme. Det vil erindres, at Manden benævnes Værge for Konens Gods

(forráðandi)[1]. „Naar Ægtefællerne ere komne sammen", hedder det „skal Manden raade for deres Gods og for deres Kjöbslutninger" (skal hann ráða fyrir fè þeirra ok kaupum)[2]. Heri ligger udentvivl en Beföielse til endog at afhænde Konens Eiendele, og navnligen sees det af et andet Sted, at Konens Ret til mundr ingenlunde var en tinglig[3]. Undtagelsesvis forbydes det dog Manden at udleie Konens Kostbarheder (gripir), hvilke det selvfölgelig altsaa ogsaa har været ham forment at sælge[4]. Ligesom der iövrigt ingen Forskjel gjöres paa de forskjellige Classer af Hustruens Eiendele, og navnligen ei heller paa Jord eller Lösöre, saaledes antydes heller ikke noget Ansvar for ham for Bortsættelse eller Forödelse af den ham betroede Formue[5]. Manden er fremdeles rette Sagsöger eller Sagvolder i alle Konens Formuesforhold vedrörende Sager, endog dem der have reist sig för Brylluppet[6]. Hustruens Myndighed til at raade over Godset var kun ringe. Hun maa ikke kjöbe (kaupa, afslutte Handel) for mere end en halv Öre om Aaret. Overskrides dette Belöb, kan Handelen omstödes af Manden, og den fremmede der har handlet med hende, maa betale Bod. Paa den anden Side findes det bemærket, at Manden kan benytte sin Kone til paa sine Vegne at afslutte Contracter paa Thinge eller paa Markedet ved de fra Udlandet ankomne Kjöbmænds Skibe[7]. Saameget mindre Ret havde Konen

---

[1]) Festa-þ. 54, S. 377. — [2]) Festa-þ. 21, S. 333. — [3]) Kaupa-b. 9, S. 411. Dette Sted ville vi finde Anledning til at omtale i det fölgende under Skilsmissematerien. — [4]) Festa-þ. 50, S. 370. — [5]) Alene bestemmes der for det Tilfælde, at Manden vil löbe ud af Landet med sin Kones Gods, at hun da kan give hvem hun vil Fuldmagt til at forbyde ham Bortreisen, samt, om fornödent, anlægge Sag mod ham, men hvad dette Sögsmaal skulde gaae ud paa, bestemmes der ei; Festa-þ. 18, S. 331. — [6]) Festa-þ. 50, S. 370. — [7]) Festa-þ. 21, S. 333, 334.

over sin Mands Gods. Afhændede hun noget af dette, hvor lidet det end var, kunde Manden fordre sin Ting tilbage, og vælge om han vilde anlægge Sag mod tredie Mand for Ran (görtœki) eller Tyveri (enda á hann orði at ráða við hinn), altsaa Straf af enten tre Marks Bod tillige med Tvigjeld, eller Fredlöshed [1].

Konen skulde, som bemærket, nyde Renter af den Del af hendes Formue, hvis Frugter ei vare overdragne til Manden. Af disse Renter skulde hun leve. „Kone skal og af sit Gods alene tage det hun behöver til sit Underhold" [2]. Slog ikke Renterne til, hvilket navnlig maatte indtræffe, naar hun fik fattige Slægtninge at forsörge, maatte, som ogsaa i det nysanförte Sted maaskee antydet, Capitalen angribes. At saadant er skeet, sees af at der hyppigt omtales, at den ene Ægtefælle er „formueslös" (fèlaus), at den ene Ægtefælles Formue er „fortæret" [3]. Vi maae heraf slutte, at Manden har været pligtig til at afgive endog hele Hustruens Formue, naar hun trængte dertil. Uagtet det ovenudviklede Princip maatte der dog gives Tilfælde, hvor Ægtefællerne skulde nyde Rettigheder eller overtage Byrder i Forening med hinanden. Her gjaldt altid Forholdet $\frac{1}{3}$ imod $\frac{2}{3}$, det samme som ved legalt Fællig. Af Böder for Leiermaal, begaaet med Datteren, tilfaldt saaledes Moderen en tredie Del,

---

1) Festa-þ. 21 S. 331. At det hyppigt forekommende Udtryk at ráða orði við har den angivne Betydning synes at kunne udledes af Landabr.-þ. c. 11, S. 233, c. 47, S. 348; jvfr. om görtœki og þjófskapr, Vígsl. c. 115, S. 188. Næsten, som det synes, i Strid med de ovenanförte Bestemmelser om Mandens Værgemaalsret, tales der paa et enkelt Sted, þingskapa-þ. 42, S. 126 om Gjeld stiftet med begge Ægtefællernes Samtykke (ráð). — 2) Festa-þ. 50, S. 370. — 3) Jvfr. Ómaga-b. 3, S. 237, 239, Festa-þ. 14, S. 325 ff.

Faderen to tredie Dele[1], og til Datterens Medgift eller til de fælles Börns Forsörgelse bidrog Manden de to tredie Dele, Hustruen Trediedelen[2].

Der gaves et Par Tilfælde, hvori Manden fortabte sin Ret til at bestyre Hustruens Formue, nemlig: a, naar han af Ligegyldighed i tre Aar undlod at hvile i samme Seng med sin Kone[3]; b, naar Ægtefællerne forligtes saa ilde, at Konen kun med Vanskelighed kunde faae hos Manden (af sine Renter eller sin Capital), hvad hun behövede til sit Ophold. I dette sidste Tilfælde maatte Hustruen dog först have Biskoppens Tilladelse til at fordre sit Gods udleveret, eller saa stor en Del deraf, som Biskoppen fandt det passende[4]. I disse Tilfælde bestyrede Konen selv sin Formue, dog udentvivl under Formynderskab af sin nærmeste Slægtning[5].

Vi skulle nu betragte Forholdet, naar Fællig fandt Sted mellem Ægtefællerne. Omfanget af det conventionelle Fællig maatte ganske beroe paa Parternes Bestemmelse, naar en saadan blev truffen. Derimod gjaldt i Mangel af nöie Overenskomst saadant Fællig, samt ligeledes legalt Fællig, ikke ubetinget for alle Ægtefællerne vedkommende Formuesforhold. Saaledes bestemmes der, at gjöld (nærmest Böder),

---

[1]) Festa-þ. 20, S. 333. — [2]) Festa-þ. 23, S. 336, 337; Ómaga-b. 3, S. 236, 239. — [3]) Festa-þ. c. 16, S. 329, c. 51, S. 371. Imellem disse to Steder er der iövrigt en Modsigelse, idet det förstnævnte Sted giver Konens Frænder, det sidstnævnte, der kun findes i cod. arnam., Konen selv, Ret til at anlægge Sagen mod Manden til Udredelse af hendes Formue. — [4]) Festa-þ. c. 51, S. 371; c. 54, S. 377, 378. Disse Steder forstaae vi om det samme. Cap. 51 findes, som i Udgaven rigtig anfört, ei i cod. reg.; derimod findes det citerede Sted af cap. 54, der i Udgaven angives kun at være at finde i cod. arnam., opfört i cod. reg. (S. 114 i Membr.) med Begyndelses- og Slutningsordene forbundne med usque: Þar er hjú verða eigi samhuga usque gögn báro til. — [5]) Festa-þ. 16, S. 329.

der vedkomme den ene af Ægtefællerne, vel skulle udredes af det fælles Bo, men ved Skiftet skal den anden Ægtefælle forlods (at afnámi) udtage et lige saa stort Belöb uden Renter[1]. Og dersom en Arv tilfalder den ene af Ægtefællerne, har denne Valget imellem, slet ikke at lade Arven komme ind i det fælles Bo, og nyde Frugterne af den selv, eller at lade Arven gaae ind i Boet, og ved Fælligets Oplösning udtage forlods et lige saa stort Belöb, medens Frugterne under Ægteskabet nödes lige af begge Ægtefæller[2]. I Conseqvents hermed synes hver af Ægtefællerne ogsaa at have kunnet særskilt forpligte sig og navnligen omtales endog Gjeld stiftet særligen af Konen, der kunde indtales hos hende selv[3]. Det vanskeligste Spörgsmaal er imidlertid her, om mundr og heimanfylgja svandt ind i Boet, eller ikke, et Spörgsmaal, der iövrigt selvfölgelig bortfalder i de Tilfælde, hvor Fællig var stiftet blot for Samlivstiden. Det fortjener at bemærkes, at den norske Lovgivning lod heimanfylgja og gagngjald (tilgjöf) svinde ind i Fælliget[4], hvorimod det synes, at mundr har bestaaet ligefuldt, og ved Ægteskabets Oplösning tilfaldet Hustruen[5]. Antages det, at Medgiften ogsaa efter den islandske Ret, for at Fælliget ei skulde beröves næsten al Betydning, saavelsom vel ogsaa ligefrem ifölge Fælligets Hensigt, maatte svinde ind i dette, er det klart nok at de anförte Bestemmelser af de norske Love om mundr ei kunne afgive tilstrækkelig Analogi til at antage et andet Resultat om denne sidste Præstation. Idet de

---

[1]) Festa-þ. 23, S. 335. — [2]) Festa-þ. 17, S. 330, 331. At en Arv, der var tilfalden Hustruen, og af denne holdtes udenfor Fælliget, er bleven unddragen Mandens Administration, antydes ikke. — [3]) Ómaga-b. 35, S. 302. Vi forstaae dette Sted i sin Sammenhæng om det Tilfælde, at der er Fællig. — [4]) Den nyere Landsl. Erfðat. c. 3. „Er der ikke Fællig mellem Ægtefællerne, da har Konen Ret til tilgjöf." — [5]) Gulath. L. 61; Borgarth. Kr. R. II, 10.

nævnte Bestemmelser af den norske Ret maae antages støttede paa den Betragtning, at Betydningen af mundr, der efter den norske Ret blot var Brudekjöbesum, maatte svækkes ved at den svandt ind i Fælliget, har derimod Bemundr, som ovenudviklet, i den islandske Ret tillige Betydningen af en Modpræstation mod heimanfylgja; og netop denne Forbindelse mellem bemeldte Præstationer maatte udentvivl medföre, at enten begge, eller ingen af dem, svandt ind i Ægtefællernes Formuesfællig. Om det omhandlede Spörgsmaal haves ingen bestemt Tilkjendegivelse i Grágás; imidlertid turde dog Kaupa-b. 9, S. 411, om Fremgangsmaaden ved skuldadómr efter en afdöd, ved Modsætningen mellem de forskjellige Bestemmelser, tale for, at mundr og heimanfylgja svandt ind i Fælliget.

Det sees let, at de omhandlede Spörgsmaal ei have Anvendelse paa Omraadet af Fællig med Hensyn til Bo. Ligesom i övrigt det legale Fællig selvfölgelig maatte indbefatte Fællig i Henseende Bo, saaledes er det klart, at der ei heller let kunde tænkes noget conventionelt Formuesfælleskab, hvor ikke Fællig i Bo fandt Sted.

Ved Fællig var det Forhold, i hvilket hver af Ægtefællerne havde Del i det fælles Bo, Normen for Deltagelsen i fælles Rettigheder og Byrder, og altsaa gjaldt ei her altid Forholdet $\frac{1}{3}$ imod $\frac{2}{3}$. Saaledes hedder det navnlig om Arven efter de fælles Börn, at en saa stor Del tilfalder hver af Ægtefællerne „som de have Del i Fælliget" (sem fè á til)[1]. Med Hensyn til Fællig i Bo bestemmes der, at hver af Ægtefællerne „at sínum hluta" skal svare til Gjelden for hvad der er kjöbt til deres Bo,

[1]) Festa-þ. 23, S. 337; den samme Regel er udtalt om Deltagelsen i Medgiften til Datteren, sst, S. 336, om Forsörgelsen af Börnene, sst. og Ómaga-b. 3, S. 236, 239, om Ret til Bod for Fornærmelser mod Börnene, Festa-þ. 23, S. 337, om Deltagelsen i den fælles Gjeld, Kaupa-b. 9, S. 411.

derimod ei for hvad der er kjöbt til den anden Ægtefælles Tarv (þurftir) alene [1].

Ligesom hvor intet Fællig fandt Sted, havde ogsaa her Manden Værgemaalsret over Boet, og der gives ham endog Ret til at anvende hele Formuen til at betale Gjeld med (til skuldagildis) [2]. Naar der var Fællig i Henseende til Bo, hvilket, som bemærket, i Reglen maatte være indbefattet under det almindelige Fællig, havde Hustruen imidlertid her en noget större Myndighed. Hun fik nemlig, „dersom hun vilde", Raadighed over Husholdningen inden Væggene (á hón at ráða búráðum fyrir innan stokk), samt over Melken af Gaardens Besætning [3]. Derhos gives den Bestemmelse, at dersom hun, under Mandens Fraværelse paa Thinge, kjöber hvad der nödvendigen behöves til Husholdningen (kaupir þat, er skyldliga þarf til bús þeirra), da kunde et saadant Kjöb ei omstödes [4].

Efterat vi saaledes have omhandlet Ægtefællernes Formuesforhold, skulle vi nu betragte den mere personlige Side af Ægtefællernes Forhold. Reglerne om Ægtefællernes Ret til ægteskabeligt Samliv ere forskjellige for Mand og Kone. Undlod Manden af Ligegyldighed (fyrir úrœktar sakir) at „hvile i samme Seng" med Konen i samfulde 6 Halvaar (misseri; 3 Aar), mistede han Værgemaalsretten over hendes Gods, samt Ret til Böder for med hende begaaet Leiermaal [5]. En större Ret havde Ægtemanden. Forlod Konen sin Mand (ef kona firrist bónda sinn), kunde Manden, efter först at have budt hende hjem, nedlægge Forbud (lýritt) mod at hun blev huset af nogen (innihöfn hennar) og det gjaldt da Landsforvisning for dem, der vare sammen under Tag med hende, efterat have faaet Kundskab om Forbudet. Saadant Forbud kunde nedlægges, enten

---

1) Kaupa-b. 9, S. 411, 412. — 2) Ómaga-b. 35, S. 302. — 3) Festa-þ. 21, S. 333. — 4) Festa-þ. 21, S. 334. — 5) Festa-þ. 16, S. 329; c. 51, S. 371.

paa det Sted hvor hun opholdt sig, eller der hvor han vidste hendes sidste Nattested, eller endelig paa Lovbjerget[1]. Fra den heri liggende Ret for Manden til at forlange, at Konen skulde have Ophold hos ham, fandt Undtagelse Sted med Hensyn til Tyende; havde Tjenestekarlen en Uge efter Skiftetidens Begyndelse (fardagar) ikke skaffet sin ogsaa tjenende Hustru Condition paa det Sted, hvor han selv tjente, maatte han finde sig i, at hun nu selv valgte sig et Opholdssted for de næste 12 Maaneder[2]. Noget ganske andet var det, at en bestaaende Tyendecontract kunde lægge Hindringer i Veien for at Ægtefællerne strax flyttede sammen[3].

Begrebet Hor, Ægteskabsbrud söger man forgjæves i Grágás. Naar Konen lader sig forföre, har Manden Ret til Sögsmaal mod Forföreren[4], og Ret til Leiermaalsbod hos ham (rèttarfar)[5], og træffer han Forföreren i Seng med hende, kan Manden udöve Drabshevnen[6], alt Rettigheder, der för Ægteskabet havde tilkommet Kvindens Frænder paa Grund af den Ætten tilföiede Fornærmelse.

---

[1]) Festa-þ. 36, S. 353, jvfr. c. 14, S. 326, 327. Det vil erindres, at en lignende Fremgangsmaade anvendtes mod Fæstemöen, Festa-þ. 6; jvfr. iövrigt ogsaa Þingskapa-þ. 25, S. 73, Kristinr. c. 13, S. 58. — [2]) Þingskapa-þ. 56, S. 146 (i cod. reg.) = Kaupa-b. 53, S. 465 (i cod. arnam.). Af mindre practisk Betydning er det, at naar Tjenestekarlen fik en Kone, der havde Gaard, kunde han, som det synes, ikke forlange, at hun forlod Gaarden for at tjene med ham, hvorimod han maatte tage Ophold hos hende, dersom han önskede at leve sammen med hende; Þingskapa-þ. 58, S. 162 = Kaupa-b. 64, S. 480. — [3]) Þingskapa-þ. 57, S. 156, Kaupa-b. 62, S. 476. — [4]) Festa-þ. 25, S. 339. Var Manden udenlands, tilfaldt Sögsmaalsretten Frænderne, Böderne derimod, som ellers, Manden, Festa-þ. 36, S. 352. — [5]) Jvfr. navnlig Festa-þ. 36, S. 352, c. 16, S. 329; jvfr. Undtagelsen med Hensyn til modtvillige Betleres Koner, c. 27 S. 341. — [6]) Vigsl. c. 31, S. 60.

Imidlertid betragtedes Lösagtighedsforseelser med gift Kone strængere end i Almindelighed. Straffen mod Forföreren for Leiermaal var vel her, som ellers, Fredlöshed, men ligesom Præscriptionstiden af Sögsmaalet her var 3 Aar, istedenfor ellers et Aar, saaledes hörte ogsaa Leiermaal med gift Kone til dem, som man ikke, under Straf, maatte slutte Forlig om, uden ifölge Tilladelse af Lovretten. For at give den gifte Kone et Lönkys var Straffen Landsforvisning, hvad enten hun tillod det eller ikke, hvilken Straf var strængere end den almindelige [1]. Tvivlsomt er det, om Manden med Hensyn til Konen har haft en lignende Ret som den, der tilkom Frænderne med Hensyn til den kvindelige Slægtning, nemlig at affordre den forförte en Bod, og dersom hun ikke kunde betale samme, at lade hende afsone den med Gjeldstrældom[2]. Noget tilsvarende til disse Rettigheder havde Hustruen ikke. Retten til Leiermaalsboden mistede Manden, dels naar han i tre Aar af Ligegyldighed undlod at söge Seng med Konen, dels naar Ægtefællerne uden hans Skyld (eigi fyrir hans úrækt; — vanrækt A. M. 347) havde været skilte i tre Aar, og han ikke hvert Foraar tilböd hende Opholdsted hos sig [3]. Om Lösagtighedsforseelse begaaet af gift Mand tales ingensteds. Imidlertid sees det, at Biskoppen kunde give gifte Mænd og gifte Koner, der avlede Börn udenfor Ægteskabet, Tilhold om at afholde sig fra saadant Levnet, og dersom dette Tilhold ei blev taget til Fölge, tilkom Biskoppen en Bod af 3 Mark [4]. Blev Konen dræbt, var Manden enten alene, eller, naar visse af de nærmeste Slægtninge vare til, i Forening med

---

[1]) See Festa-þ. 24, 30, 31, 33, 49. — [2]) Festa-þ. 36, S. 351. Ordene paa dette Sted indbefatte rigtignok Ægtemanden. — [3]) Festa-þ. 16, S. 329; 55, S. 381; A. M. 347. Saadant „heimboð" var dog uden Virkning, dersom Biskoppen havde givet hende Lov til selv at bestemme sit Opholdsted; c. 55 og A. M. 347. — [4]) Festa-þ. 53, S. 376, 377 (kun i cod. arnam., hvor cap. betegnes som nýmæli).

disse og som Formand for dem, rette Sagsöger; i Böderne for Konens Drab fik ogsaa Manden en Andel med hendes Frænder, ligesom han, uagtet saadant ei er specielt udtalt, udentvivl har haft den samme Ret som den Frænde, der var Sagsöger, til i det omtalte Tilfælde at udöve Drabshevn. De omhandlede Rettigheder i Anledning af Konens Drab, vare imidlertid betingede af, at Manden havde arvedygtige Börn med hende, et Moment hvortil neppe i noget andet Forhold mellem Ægtefællerne Hensyn findes taget [1].

Mandens Myndighed over Hustruens Person kunde, hvor Skilsmissefriheden navnlig i den ældre Tid var saa udstrakt, ikke være stor [2]. Om nogen Tyranniseren af Hustruen findes der saaledes ingensteds handlet, og naar Tilföielse af store Saar var en lovbestemt Skilsmissegrund, saa gjaldt dette lige for begge Ægtefæller, uden at en större Strænghed vises mod Konen. Imidlertid bestemmes der, at Manden maa ikke före sin Kone bort af Landet med sig imod hendes Villie; gjör han det, kan hun erklære Skilsmisse; men naar det umiddelbart derefter hedder at „Bortförelsen af hende *og hendes Gods*", skal komme ham lige saa dyrt at staae som om det var en fremmed Persons Gods, saa skinner her let igjennem Hensynet til Faren for at Hustruens Formue skulde gaae tabt for Ætten [3]. Manden var i alle personlige Forhold rette Sagsöger for

---

[1]) Vígsl. 36, S. 68, 69; 49, S. 89 (A. M. 347); 13, S. 18. Med Hensyn til den nærmere Belysning af disse forskjellige Forhold maae henvises til Ætsafdelingen i det fölgende. — [2]) Naar Sagaerne afgive Exempler paa at, Ægtemanden kunde sælge, bytte eller testamentere sin Kone bort, saa er dette kun en Fölge af at han havde kjöbt hende, hun var hans „Fruentimmer" (manns kona); jvfr. Grimm, S. 450. — [3]) Festa-þ. 19, S. 331, 332; Forbindelsen med det næstforegaaende cap. 18 fortjener ogsaa i den omhandlede Henseende Opmærksomhed.

Konen, som i de formuesretlige [1]. Mandens Værnething (þingfesti[2]) var ei altid ligefrem Konens. Af sig selv fulgte saadant kun i det Tilfælne, hvor en Bonde giftede sig med en Kvinde, der ei havde Bo (Gaard). I andre Tilfælde beholdt hver af Ægtefællerne sit Værnething, dersom ikke Manden ved Brylluppet ved en Erklæring bestemte det anderledes. Naar Tjenestekarlen fik en Kone, der havde Bo, kunde han dog ikke bestemme hendes Værnething efter sit, men maatte fölge hendes, dersom han ei vilde beholde sit forrige [3].

I et Par Bestemmelser finde vi Ægteskabet hævet noget over det rent contractmæssige Standpunkt. Vi have antydet, at en Hindring for Ægtefællernes Samliv kunde ligge i en Tyendecontract, hvis Tid endnu ei var udlöben. Tjente navnlig Ægtefællerne hver paa sit Sted, kunde den ene vel tage Ophold hos den anden, naar de ikke vare i fast Tjeneste, og Konen skulde da være $\frac{1}{3}$ af Aaret hos Manden, Manden de $\frac{2}{3}$ hos hende, men vare de i fast Tjeneste, kunde Ægfællerne ikke saaledes opholde sig hos hinanden, med mindre 5 tilkaldte Naboer fandt at en Undtagelse kunde gjöres for dem [4]. I et Par Tilfælde maatte imidlertid Husbonden finde sig i, at Tyendecontracten aldeles veg for Ægteskabet. Begjerte saaledes Manden at blive taget i Tjeneste paa det Sted, hvor Konen tjente, men ikke kunde blive enig derom med Husbonden, havde Manden Ret til at tage sin Hustru bort af Tjenesten uden at denne paadroges de sædvanlige Fölger af Tyendecontractens Misligholdelse [5]. Og nödtes Manden til at for-

---

[1]) Festa-þ. 50 S. 370; Ómaga-b. 7, S. 255. — [2]) Om Værnethinget jvfr. ovenfor S. 163, 171. — [3]) Kaupa-b. 61, S. 479, 480; Þingskapa-þ. 58, S. 162. Det synes, at man har kunnet boe i et andet Vaarthingsdistrict end det man hörte til, Þingskapa-þ. 60, S. 164. — [4]) Kaupa-b. 62, S. 476, Þingskapa-þ. 57, S. 156. — [5]) Þingskapa-þ. 56, S. 151, Kaupa-b. 56, S. 470.

lade Tjenesten formedelst et, ved en af hans Slægtninge udövet, Drab af en Slægtning til en anden af Gaardens Folk (um sakir), saa kunde ogsaa Hustruen, der tjente sammesteds, frit forlade Tjenesten og fölge sin Mand; ja det samme gjaldt endog om Manden, naar Hustruen nödtes til at forlade Tjenesten af den omhandlede Grund[1]. Endnu vigtigere ere Bestemmelserne om Ægtefællernes gjensidige Forsörgelsespligt[2]. Havde den ene Ægtefælle ikke tilstrækkelige Subsistentsmidler, var det nemlig Pligt for den anden Ægtefælle, der var i Stand dertil, at forsörge hin. Denne Pligt synes at have været af samme Udstrækning som Pligten til at forsörge saadanne Slægtninge, som man ikke var nærmeste eventuel Arving til[3]; Undtagelse fra denne Forsörgelsespligt fandt kun Sted, naar den trængende Ægtefælle led af saadan Sindsforvirring, at samme maatte bevogtes (vitfirring, gæzlusótt), og den anden Ægtefælle ikke havde Tyende nok til at besörge Bevogtelsen[4].

---

[1]) Þingskapa-þ. 57, S. 157; jvfr. iövrigt S. 158; Baugat. S. 173, 187; Þingskapa-þ. 6, S. 30, og 31, 32, samt det fölgende under Ætsafdelingen. — [2]) Ómaga-b. 29, S. 287; 34, S. 300. — [3]) Ómaga-b. 29, S. 287, jvfr. 28, S. 286. Forsörgelsen skulde fortsættes saalænge der endnu vare Underholdningsmidler nok tilbage for 2 Halvaar for alle de Slægtninge, som den vedkommende havde at forsörge, foruden vel ligesaa meget for den trængende Ægtefælle; naar der ikke var saa meget tilbage, maatte den trængende Ægtefælles Forsörgelse overtages af sammes Frænder. En stærkere Forsörgelsespligt fandt Sted med Hensyn til Slægtninge, som man var nærmeste eventuel Arving til. — [4]) I det omhandlede Tilfælde maatte Frænderne overtage Bevogtningen af den vanvittige. Kom denne imidlertid til Forstand, saaledes at der i 2 Halvaar eller længere ikke viste sig Spor til Sindsforvirringen, skulde den paagjeldende vende tilbage til sin Ægtefælle. Tages der Hensyn til at det ene Sted, hvor Ægtefællernes gjensidige Forsörgelsespligt omhandles, c. 34, S. 300, er en Bestemmelse, der uden Sammen-

Endnu maa anföres den Bestemmelse, at sin Kone maatte ingen, ligesaalidt som visse af de nærmeste Slægtninge, afgive til nogen til Forsörgelse udenfor Landet, (selja af landi), med mindre hun havde saadanne Feil (lestir), at hun vilde været af ringere Værdi for sammes Skyld end ellers, i Tilfælde af at hun var Trælkvinde [1].

Vi skulle endelig her omhandle Ægteskabets Virkning med Hensyn til Svogerskab (sifjar). Ægtemanden traadte i Konens Sted som Fæstningsmand for hendes kvindelige Slægtninge[2] og for Leiermaal, begaaet med disse Slægtninge, tilkom ham Sögsmaalsret mod Forföreren og Leiermaalsbod af dennes Gods[3]. Blev en Udlænding fra Norge (en Nordmand) dræbt i Island, tilkom Sögsmaalsretten for Drabet, dersom han var gift i Island, dem, der vilde været nærmest til Sögsmaal, i Tilfælde af at hans Kone var bleven dræbt, altsaa hendes Frænder, i hvilket Tilfælde, som let sees, Svogerskabet kunde have Virkning ligesaalangt som Slægtskabet strakte sig[4]. I Ud-

---

hæng med det omkringstaaende findes, baade i cod. arnam. og i cod. reg., langt henne i Forsörgelsesafsnittet, samt at den anden Bestemmelse, c. 29, S. 287. alene findes i cod. arnam., kan man vistnok ledes til at antage, at disse Lovbestemmelser maaskee först ere en yngre Tids Affödninger. Det maa endnu bemærkes, at efter en ældre Regel kunde den ene Ægtefælle, erklære Skilsmisse, naar den anden Ægtefælle havde Slægtninge at forsörge, men ikke Formue nok dertil, og der altsaa var Fare for at det vilde gaae ud over den anden mere formuende Ægtefælle, Festa-þ. 14, S. 325, 326. Senere er imidlertid givet en Lov, hvorved denne Skilsmissegrund blev ophævet og blev det bestemt, at de fattige Slægtninge, ifölge de almindelige Regler om Forsörgelsespligten, skulde, i Tilfælde af vedkommende Ægtefælles Uformuenhed, gaae over til den efter samme nærmest beslægtede Frænde, Festa-þ. 53, S. 376.

[1]) Ómaga-b. 21, S. 275. — [2]) Festa-þ. 1, S. 305. — [3]) Festa-þ. 50, S. 370; Arfa-þ. 18. — [4]) Vígsl. 66 S. 108, 109 Not. 5. Stedet findes alene i cod. reg. I Udtrykkene „útlendr maðr norrœnn eða ór Noregs

redelsen eller Modtagelsen af Frændeböder for Drab toge tre nærbesvogrede (námágar þrír) Del, „dersom man var gift med Moder, Datter eller Söster" til den dræbte eller Drabsmanden[1], og besvogrede i samme Grader kunde forkastes af Kviden eller Domstolen[2]. Endelig havde som ovenfor er udviklet, Svogerskab Betydning som Ægteskabshindring; Grændsen for Svogerskabet var her endog sat ved den lige Sidelinies 4de og 5te Mand.

C. ÆGTESKABETS OPLÖSNING.

Det lovlig stiftede Ægteskab kunde oplöses enten ved Döden eller ved Skilsmisse.

Skilsmisse (skilnaðr, hjóna-skilnaðr) betegner i Grágás Oplösning af Ægteskabet saavel ifölge foregaaende Mangler, af hvilke dog kun een omhandles som Skilsmissegrund, nemlig Slægtskab og Svogerskab[3], som ifölge Omstændigheder, indtraadte efter Ægteskabets Stiftelse. Disse sidste skulle vi her nærmest omhandle. Af Sagaerne vide vi, at Skilsmissefriheden i den ældre Tid har været særdeles udstrakt[4]. Senere synes den at være bleven indskrænket ved Geistlighedens Indflydelse, og i Grágás opstilles endog, som det synes, Biskoppens Tilladelse som den principale Maade, hvorpaa Skilsmisseret kunde erhverves, de lovbestemte Skilsmisseaarsager derimod som noget exceptionelt; („Aldrig skal Ægteskabsskilsmisse finde Sted her i Landet, uden naar Biskoppen tillader det, undtagen naar Ægtefællerne skilles formedelst" o. s. v.[5]).

---

konungs veldi" er det dog vel muligt, at norrœnn, ligesom ellers hyppigt, betegner en Mand fra Norden, Skandinavien.

[1]) Baugatal, S. 183. — [2]) Þingskapa-þ. 6, S. 29; 16, S. 50; jvfr. Vígsl. 27. — [3]) Jvfr. det ovenfor S. 222 udviklede om den Classe af Ægteskabshindringer, der medförte Straf, og vel derhos i Almindelighed, i det mindste som practisk Fölge, Ægteskabets Oplösning. — [4]) Jvfr. de i Noten til Kristenr., S. 116–118 anförte Exempler af Sagaerne. — [5]) Festa-þ. 14, S. 325.

De lovbestemte Skilsmisseaarsager, som findes omhandlede, ere [1] fölgende: a, naar den ene Ægtefælle tilföier den anden en saadan Legemsbeskadigelse, der henregnes til „större Saar" (þann áverka, er hin meiri sár metast) [2]; b, Uformuenhed til at forsörge trængende Slægtninge (fyrir ómegðar sakir), hvorunder indbefattedes tvende Skilsmisseaarsager: 1. Naar den ene Ægtefælle havde eller fik Slægtninge at forsörge men var uden Midler dertil (fèlaust), kunde den anden Ægtefælle, som havde „fè" endnu, erklære Skilsmisse, for at ikke sammes Formue skulde fortæres af hine, kun den förstnævnte Ægtefælle vedkommende, Slægtninge [3]; 2. Naar Ægtefællerne vare for fattige til at kunne forsörge deres fælles Börn. I dette Tilfælde kunde Skilsmisse ei blot, som ellers, erklæres af Ægtefællen selv, men ogsaa af Frænden, som staaer nærmest til at overtage Börnenes Forsörgelse, naar Ægtefællerne blive ude af Stand til at bestride samme; imidlertid kunde Frænden ikke erklære Skilsmisse, förend han var bleven nödt til at overtage idet mindste et af Börnenes Forsörgelse, og saavel heraf, som af den fölgende Bestemmelse, at dersom Ægtefællerne,

---

[1]) Foruden Slægtskab og Svogerskab, som ovenbemærket. — [2]) Festa-þ. 14, S. 325. De „större Saar" vare tre, Hjernesaar (heilund), Hulsaar, (Saar der gaaer ind i Caviteterne, holund) og Marvsaar (der gaaer ind til Marven igjennem et Ben, mergund). Som större Saar agtedes det ogsaa, naar man skar Tunge udaf ens Hoved, eller stak Öine ud, eller skar Næse eller Öre af en, eller bröd Tænder ud af ens Hoved, eller gildede ham, eller gav ham et Forhaanelseshug tværs over Bagdelen, eller endelig tilföiede ham Benbrud; Vígsl. 7, S. 11, 12, jvfr. c. 51, S. 90, 91, og c. 10, S. 14. — [3]) Festa-þ. 14, S. 325, 326. Det er neppe med Grund, at Udtrykkene „fyrir ómegðar sakir" S. 325 og paa andre Steder ere i Udgaven oversatte ved alendorum multitudinis causa, da Forsörgelsen af een trængende jo allerede nok kunde ödelægge en uformuende Mand.

efterat saadan Skilsmisse er erklæret af Frænden, avle Börn, skal det ansees som Leiermaal, er det klart nok, at den hele Regel kun er givet med Hensyn til Frændernes subsidiære Forsörgelsespligt[1]. Disse tvende Skilsmisse-aarsager, der findes omhandlede i begge codices, ere i en senere Tid ophævede ved en Lov, der er indfört i Festa-þ. 53, S. 376 og kun findes i cod. arnam., hvorved der bestemmes at Ægteskabsskilsmisse aldrig skal finde Sted formedelst Fattigdom (fyrir fátœkis sakir), men at de trængende Slægtninges Forsörgelse skal gaae over til Frænderne ifölge de almindelige Regler om Forsörgelsespligten. c, Naar Manden vilde före sin Hustru imod hendes Villie ud af Landet[3]. Flere end disse lovbestemte

---

[1]) Festa-þ. 14, S. 327, jvfr. Ómaga-b. c. 3. Jvfr. Festa-þ. c. 12, S. 323, samt ovenfor S. 223, 224. — [2]) I A. M. 347 findes denne Lov noget forskjelligt fremsat: „þat er mælt, at hvergi skal hjúna skilnaðr vera fyrir fátökis sökum, sá er þau ráði sjálf (i cod. arnam. hvártki sá, er þau ráða sjálf, nè frændr þeirra). Skipta skal úmögum þeirra, ok föra frændum, sem í lögum er mælt (cod. arnam. sem áðr var mælt). — [3]) Festa-þ. 19, S. 331, 332. Om det i c. 18, S. 331 omhandlede Tilfælde har haft en lignende Virkning, kan vistnok være tvivlsomt. Som ovenfor bemærket, er det klart, at Bestemmelsen i cap. 19 er motiveret ved Frygten for, at Hustruens Formue skulde gaae ud af Familien. Det fortjener at bemærkes, at i den almindelige Regel om de lovbestemte Skilsmisse-aarsager, Festa-þ. 14, S. 325, omhandles ikkun de under a og b nævnte Skilsmissegrunde, ikke den her omhandlede: „Ægteskabs-skilsmisse skal aldrig være her i Landet, undtagen naar Biskoppen tillader det, med mindre Ægtefællerne skilles formedelst Uformuenhed til at opfylde Forsörgelsespligten, eller de tilföie hinanden saadan Legemsbeskadigelse, som kunne regnes til de större Saar". Det turde af flere Grunde være sandsynligt, at den nysciterede Regel er fra en yngre Tid, ved Siden af hvilken hin Bestemmelse i cap. 19 er bleven staaende; det maa i saa Henseende bemærkes, at c. 14 findes omtrent ordlydende i Kristenr. c. 24, S. 116,

Skilsmissegrunde omhandles ikke [1], og navnlig nævnes ingensteds Hor[2] som saadan Skilsmissegrund, ligesaa lidt som Landsforvisnings eller Fredlöshedssag.

Den anden Vei, ad hvilken Adgang havdes til Skilsmisse, var vedkommende Biskops Tilladelse (byskups lof). Naar det i Festa-þ. 54, S. 377,[3] hedder „Dersom Ægtefællerne ei kunne enes (þar er hjú verða eigi samhuga), kan Biskoppen tillade Konen at fordre sit Gods fra Manden, om han end ikke gjör Lovskilsmisse mellem dem (þótt hann göri eigi lögskilnað þeirra)" o. s. v., saa synes disse Ord, om end ei aldeles sikkert, at involvere, at Biskoppen, alene paa Grund af Uenighed mellem Ægtefællerne, *kunde* tilstede Skilsmisse. At ialfald Opinionen ikke har været for en altfor stor Strænghed fra Biskoppens Side ved Meddelelsen af saadan Tilladelse, synes klart af den korte Frist (en Dag), man

---

men alene efter cod. Skalholt., der er eiendommelig ved sine mange Bestemmelser fra en yngre Tid.

[1]) Man kan neppe, som Schl. har antaget S. CXXII, af c. 20, S. 332 udlede, at der har været flere lovbestemte Skilsmissegrunde end de nævnte; paa det anförte Sted tales nemlig udentvivl om Skilsmisse baade ifölge Lov og ifölge Biskopstilladelse. — [2]) Naar Schlegel S. CXXII antager det for utvivlsomt, at Hor, dog tildels kun under visse Betingelser, har været Skilsmisseaarsag, hvorfor dog intet Bevis föres, saa kan dette vel være rigtigt, forsaavidt angaaer den ældre Tid, inden Geistlighedens, navnlig efter Midten af det 12te Aarhundrede voxende Indflydelse, da Skilsmissefriheden maaskee aldeles ei har været indskrænket ved Lovene. Interessant er Erkebiskop Eriks Brev i Nidaros til Biskopperne i Island (skrevet imellem 1188 og 1193) i F. Joh. hist. eccl. I, 244 ff., hvis forskjellige Forskrifter om de til Ægteskabet hörende Forhold og da ogsaa om Hor kun liden Virkning synes at have haft paa Lovgivningen. — [3]) Dette Sted fattes ikke, som i Udgaven anfört, i cod. reg., men findes i Membranen S. 114, skjöndt ei fuldstændigt: Þar er hjú verða eigi samhuga usque gögn báro til (S. 378 i Udg.).

gav Biskoppen, naar Begjering paa Althinget var fremsat for ham om Skilsmisse, til at afgive sin Resolution [1]. Den af Ægtefællerne, der vilde söge Biskoppens Tilladelse til Skilsmisse, maatte forud med et bestemt Varsel opfordre (bjóða, stefna) den anden Ægtefælle til at möde for Biskoppen [2]. Dette Möde kunde skee i Biskoppens Hjem, eller paa Althinget; i sidste Fald var Varslet 3 Uger, i förste, dersom Reisen fra det Sted, hvor Ægtefællerne boede, kunde gjöres paa saa kort Tid, 14 Nætter. Til Reisen frem og tilbage var det Mandens Pligt at levere sin Kone en reisedygtig Hest, selv om det var hende selv, der sögte Skilsmissen. Konen kunde iövrigt overdrage til en anden at möde paa hendes Vegne. Dersom man valgte at andrage Sagen paa Althinget, skulde dette skee den förste Thingdag (den förste Fredag i Thinget), og den derpaa fölgende Dag, om Löverdagen, skulde Biskoppen erklære, om han vilde tillade Skilsmissen; i modsat Fald ansaaes han at have givet sit Samtykke til Ægteskabets Oplösning [3].

Saavel naar Biskoppen gav Tilladelse til Skilsmisse, som naar en saadan fandt Sted ifölge en lovbestemt Grund, havde Biskoppen at bestemme, om de fraskilte Ægtefæller eller hvem af dem maatte indgaae nyt Ægteskab (ráða ráðum sínum) [4]. Formen for Skilsmisse-

---

[1]) Festa-þ. 15, S. 328. — [2]) Festa-þ. 15, S. 328, 329; 17, S. 330, 331. — [3]) -þá skal heimta fè hennar, sem hann hefði lofat skilnað; i cod. reg. sem hann *hafi* lofat skilnað. — [4]) Festa-þ. 14, S. 326; 20, S. 332, 333; Arfa-þ. 4, S. 178, 179 (ráða ráði sínu í annat sinn). At Udtrykket ráða ráðum sínum ikke bör forstaaes om conditioni suæ prospicere, eller om connubium suum continuare (Oversættelsen), men derimod paa den af os antagne Maade, synes navnlig at fremgaae af det sidstanförte Sted, Arfa-þ. 4. Om Fölgerne af at saaledes et nyt Ægteskab blev indgaaet, er handlet i det foregaaende.

erklæringen synes at have været den samme, hvad enten Skilsmisse fandt Sted ifölge en lovbestemt Grund, eller ifölge Biskops Tilladelse. Det maa bemærkes, at der i det förstnævnte Tilfælde ikke udfordredes nogen Dom eller Bevisförelse for Existentsen af det paagjeldende Factum, der skulde afgive Grund til Skilsmissen. Formlen for Skilsmisseerklæringen paa Grund af den ene Ægtefælles Uformuenhed er os opbevaret: „Jeg tilkalder Vidner paa, at jeg vil skilles fra min Fælle (fèlaga), af den Grund, at jeg vil ikke lade min Fælles fattige Slægtninge fortære mit Gods[1]". Oplöstes Ægteskab ifölge Biskoppens Samtykke, tilkaldte man strax Vidner paa den meddelte Bevilling og erklærede med det samme Skilsmisse[2]. Ialfald ved Skilsmisse af lovbestemt Grund, maatte vel hertil komme en Forkyndelse for Nabobönderne om den erklærede Skilsmisse, hvad iövrigt kun for eet Tilfælde er foreskrevet[3].

Paa et enkelt Sted[4] omtales at Hustruen kunde faae Tilladelse af Biskoppen til selv at bestemme sit Opholdsted (at ráða fyrir vistafari sínu), hvorved man kommer til at tænke paa Skilsmisse fra Bord og Seng[5]. En Mellem-

---

[1]) Festa-þ. 14, S. 326; 19, S. 332. Tidligere synes Formaliteterne at have været mere complicerede. Unnr, der skiltes fra Hrútr paa Grund af hans impotentia, erklærede Skilsmisse först ved sin Ægtemands Leie, derefter ved Hoveddören til Gaarden (fyrir karldyrum), og endelig red hun til Althinget og erklærede Skilsmisse fra Lovbjerget; Njáls s. c. 7; jvfr. Laxd. s. c. 35. — [2]) Festa-þ. 15, S. 328, 329. — [3]) Festa-þ. 14, S. 326; jvfr. som andre Exempler paa saadan Forkyndelse for (5) Naboer, Óm.-b. 1, 25, Kaupa-b. 10, Landabr.-þ. 51. — [4]) Festa-þ. 55, S. 381. I Udgaven er det urigtigen angivet at dette hele cap. er udeladt i cod. reg. Det anförte Sted findes nemlig i Membranen S. 119 med Begyndelsesordene og Slutningen forbundne med usque. Ogsaa i A. M. 347 findes denne Bestemmelse. — [5]) Schlegel, S. CXX synes at antage at saadan Separation har været forholdsvis hyppigere end egentlig

tilstand fandt desuden Sted, forsaavidt Konen i visse Tilfælde, uden at Ægteskabet blev oplöst eller Samlivet ophörte, kunde fordre sit Gods udleveret af Manden, som ellers havde dette under Bestyrelse. Dette fandt Sted: a, naar Manden i 6 Halvaar af Ligegyldighed undlod at söge Seng med hende; i dette Tilfælde behövedes ingen Tilladelse af Biskoppen [1], b, naar Ægtefællerne ei kunde enes, og Hustruen derhos ikkun vanskeligen kunde faae, hvad hun behövede til sit Ophold. I dette Tilfælde kunde Biskoppen efter Skjön meddele Samtykke til Unddragelsen af enten hele Hustruens Formue, eller en Del af samme, fra Mandens Administration [2]. I det förstnævnte Tilfælde mistede Manden derhos Retten til Leiermaalsbod for det Tilfælde at Hustruen senere blev forfört.

Den nærmeste Virkning af Ægteskabets Oplösning, ved Skilsmisse eller ved Döden, var Skifte. Det vil være hensigtsmæssigt först at omhandle Reglerne om Skifte i Anledning af den ene Ægtefælles Död. Ved den i Anledning af Dödsfaldet nedsatte Skiftedomstol (skuldadómr) skulde den længstlevende Enke, forsaavidt ikke Fællig havde fundet Sted mellem Ægtefællerne, udtage sin heimanfylgja, samt, hvad der er en Selvfölge, skjöndt ei omhandlet, sin övrige indbragte Formue. Hvad mundr derimod angik, kom det, dersom der ikke var nok til Creditorerne, an paa, om Manden ved Ægteskabets Stiftelse havde eiet Brudekjöbesummens Belöb gjeldfrit

---

Skilsmisse, men til at antage dette, synes der neppe at være Anledning. Udtrykket at skilja rekkju sína, Festa-þ. 53, S. 376, bör navnlig udentvivl ei forstaaes om Separation, men ligefrem om Skilsmisse.

[1]) Festa-þ. 16, S. 329; 51, S. 371. Schl. antager dette for en egentlig Skilsmisse. — [2]) Festa-þ. 51, S. 371; 54, S. 377.

eller ikke; i förste Tilfælde fik Enken sin hele Brudekjöbesum; i modsat Fald maatte hun derimod concurrere med Creditorerne og lide Afkortning i mundr, som enhver Creditor for sin Fordring, ja der tilstedes hende endog slet intet Krav, dersom Manden ei engang har eiet gjeldfrit saameget som en Mark af Brudekjöbesummens Belöb[1]. Der haves ingen Bestemmelser for det Tilfælde, at Manden blev den længstlevende, og det kan derfor vistnok være tvivlsomt, om ogsaa her det anförte Hensyn er blevet taget til om Manden ved Ægteskabets Indgaaelse har eiet Brudekjöbesummen gjeldfrit eller ikke[2].

Skifte i Anledning af Skilsmisse synes at være blevet foretaget af de nærmestboende 5 Bönder[3]. Dette gjaldt dog kun, naar Ægtefællerne bleve enige. I modsat Fald havde Domstolene at afgjöre Sagen[4].

Om Fölgerne af Skilsmissen for den, der ved sin Bröde gav Anledning til samme, eller som uden lovlig

---

[1]) Kaupa-b. 9, S. 411. Ganske de samme Regler fulgtes ved Executionsretten (féránsdómr) over den landsforviste eller fredlöse Mands Gods, þingskapa-þ. 42, S. 126; 30, S. 83. — [2]) Hvad de nærmere Regler for Delingen angaaer, maa henvises til det om Ægtefællernes Formuesforhold ovenfor udviklede. — [3]) Festa-þ. 14. S. 326, 327; jvfr. c. 17, S. 330. Telja tölur paa det förstnævnte Sted kan neppe betegne enumerare cognationis vel affinitatis propinquitatem (Oversættelsen), men derimod vistnok at opgjöre Ægtefællernes Formuesforhold, jvfr. c. 23, S. 336; c. 53, S. 376. Búar (S. 327) anvendtes heller aldrig for at bevise Slægtskab, hvilket Bevis derimod altid blev fört ved en Asseveration, bestyrket ved 2, 3 eller 5 sannaðarmenn; jvfr. S. 30, 50, 244, 254, 269, 308. — [4]) Under denne Proces skulde, som det hedder c. 17, S. 330, hvor Konen forudsættes at anlægge Sagen ifölge af Biskoppen given Skilsmissetilladelse, först föres Stevnevidner, dernæst Vidnesbyrd om at hun stevnede Manden til Biskoppen, dernæst Vidnesbyrd om at Biskoppen tillod Skilsmissen, dernæst Vidnesbyrd om at Skilsmisseerklæring har fundet Sted;

Grund erklærede Skilsmisse, ere Bestemmelserne uklare. Det hedder: „Dersom Manden er Aarsag i Skilsmisse, har hun Ret til sin mundr og sin heimanfylgja." „Dog kan hun fordre „fè" (hermed menes udentvivl heimanfylgja samt det övrige indbragte Gods), om hun end ikke er berettiget til mundr" [1]. Og paa et andet Sted: „Den af dem, som Biskoppen tillader Skilsmisse, skal have en saa stor Del af Godset i Forhold til den anden Ægtefælle, som om denne uden Grund (forurtalaust[2]) havde erklæret Skilsmisse[3]. Det synes da först at kunne antages, at Skilsmisse paa Grund af Bröde og Skilsmisse uden skjellig Grund have medfört de samme Retsvirkninger for vedkommende Ægtefælle. Dernæst maa det vel antages, at naar Manden var den skyldige, led han intet særligt Onde, men maatte ikkun udrede mundr og heimanfylgja, og paa den anden Side, at naar Konen var den skyldige, maatte hun böde med Tabet af sin mundr. Derimod kan vistnok intet udledes af disse Bestemmelser for det Tilfælde, at der var Fællig mellem Ægtefællerne. Det kan vistnok ogsaa være tvivlsomt, om der her er blevet taget noget Hensyn til, om Ægtemanden har eiet Brudekjöbesummen gjeldfrit ved Brylluppet. Det maa bemærkes, at de udviklede Regler om Skilsmisse vistnok i det hele have været gjældende, ligesaavel naar Ægteskabet oplöstes formedelst

derefter skal föres Vidnesbyrd om Fæstningscontracten, og er der bleven sluttet Overenskomst om Fællig, Vidnesbyrd herom. Har der ikke fundet Fællig Sted, skal en Kvid af 5 af hendes Naboer afgive Udsagn, om hvormeget hun har forbrugt af sine Renter eller sin Capital, for at det derefter kan bestemmes, hvor meget hun nu kan fordre.

[1]) Festa-þ. 17, S. 329, 330. — [2]) Forurtalaust, foróttalaust eller foráttalaust betegner uden gyldig Grund, jvfr. S. 377, 153, 157, jvfr. Njáls s. c. 8, Eyrb. s. c. 14; Gulath. L. 54 (foryftalaust). — [3]) Festa-þ. 15.

en forudgaaende Grund, f. Ex. Slægtskab, som naar saadant skete iflölge en senere indtraadt Omstændighed [1].

ANDEN AFDELING.
FORHOLDET MELLEM FORÆLDRE OG BÖRN.

Forholdet mellem Forældre og Börn er en Virkning af Ægteskabet og tillige et Led i Slægtsfölgen. Ægteskabet er Udgangspunktet for Ætten, er Ættens Mulighed, Forældreforholdet er Ættens förste Trin. Dette Forhold danner saaledes Overgangsleddet mellem Ægteskab og Æt.

Vi vide, at Faderen i den ældre Tid ofte udsatte sine Börn, noget der ei kan forundre os paa et Culturtrin, hvor man i haarde Aaringer ofte greb til at dræbe sine Oldinger. Udsættelse af Börn fandt Sted i Island indtil ind i det 11te Aarhundrede [2]. Kristendommen maatte efterhaanden fortrænge denne hedenske Skik, og vi læse i Kristenr. c. 1: „Hvert Barn skal föres til Kirke, som er födt, saa hurtigt det skee kan, hvorledes end dets Skabning er".

Ved at betragte Bestemmelserne i Grágás om Forholdet mellem Forældre og Börn, vil det sees, at vi ikke have at gjöre med en i et strængt patriarchalsk Princip grundet Magt, som tilkom Familiens Hoved over de underordnede Medlemmer af Familien. De Rettigheder, Faderen havde over sit Barn og Barnets Pligter mod Faderen ere væsentligen ikkun det höieste Trin af de Rettigheder og Forpligtelser, som samtlige Medlemmer af Ætten indbyrdes havde imod hinanden. Ved at afhandle disse Forhold ville vi ikkun beröre hvad der er eiendommeligt for Forholdet mellem Forældre og Barn, ikke hvad der er fælles for den hele Æt.

Der gives ingen Bestemmelser til at hjemle, eller til at indskrænke Faderens Revselsesret over Barnet. Ganske leilighedsvis hedder det, ved at omhandle den private Straf,

---

[1]) Jvfr. Festa-þ. 14, S. 326, 327. — [2]) Jvfr. J. Erichsen, de expositione infantum (bagved Gunnl. s. ormst); Rosenvinge 1, 167, 168.

det ikke 12 Aar gamle Barn skal underkastes for udövet Drab: „Man skal give ham en alvorlig Revselse med Ris, saaledes som man vilde gjöre, dersom man var Fosterfader eller Fader, men ikke skal man tilföie den unge Mand noget Saar (örkuml, mindre Saar)"[1]. Heraf vil man imidlertid neppe kunne slutte noget om Grændserne for Revselsesmyndigheden.

De vigtigste Afvigelser fra de almindelige Regler om Ættens indbyrdes Rettigheder og Pligter fandt Sted i Henseende til Forsörgelsespligten. Idet det var Pligt for Ættens Medlemmer fra de nærmest til de fjernest beslægtede, saalangt Slægtskabet naaede, at forsörge hinanden efter en bestemt Fölgeorden, var denne Forpligtelse stærkest i Forholdet mellem Forældre og Börn. Naar Faderen ikke kunde forsörge sit Barn, kunde han sælge det i Gjeldstrældom (selja í skuld)[2]. Nöiagtige Bestemmelser om saadan Gjeldstrældom og navnlig om Tiden for sammes Varighed, findes ikke; dog synes det, at Salget er skeet til den, der som nærmeste Slægtning var pligtig til efter Faderen at overtage Forsörgelsen. Ogsaa stod det i Faderens Magt at sikkre sine Börn livsvarig Forsörgelse ved at sælge dem i Arvesalg (selja arfsali), hvorved den, der overtog Barnets livsvarige Underhold, erhvervede Eiendomsret over Barnets hele nærværende Formue eller en Del af samme[3]. Vilde eller kunde Faderen ikke skaffe sine Börn Forsörgelse paa denne Maàde, var det hans Pligt, selv at gaae i Gjeldstrældom for Börnene[4]. Paa den anden Side var det Pligt for Barnet at gaae i Gjeldstrældom for Forældrene, naar disse ikke paa anden Maade kunde finde Forsörgelse[5]. Först havde man at gaae i Trældom for sin Moder, men trængte Faderen mere til Forsörgelse, skulde man gaae i Trældom for denne; var

[1]) Vígsl. 32, S. 63; med Hensyn til örkuml jvfr. Festa-þ. 32, S. 347. — [2]) Ómaga-b. 1, S. 234. — [3]) Arfa-þ. 22, S. 227. — [4]) Ómaga-b. 1, S. 233, 231. — [5]) Ómaga-b. 1, S. 232, 233.

Barnet först gaaet i Gjeldstrældom for Faderen, og Moderen derefter trængte til Forsörgelse, skulde det overlade Faderens Forsörgelse til fjernere Frænder eller til Communen, og gaae i Gjeldstrældom for Moderen. Sin Fader eller Moder eller Börn eller Afkom maatte man ikke afgive til nogen til Forsörgelse udenfor Landet (selja af landi), med mindre de havde saadanne Feil (lestir), at de formedelst disse vilde have været ringere i Værdi, dersom de havde været Trælle, hvilket nysnævnte Hensyn ei blev taget i Henseende til fjernere Slægtninge [1].

Faderen kunde altid tvinge sin Datter til Ægteskab. Andre Frænder kunde derimod vel udöve saadan Tvang mod Mö, ikke mod Enke, hvis Samtykke var fornödent naar det ei var Fader, der fæstede hende bort [2].

Vi have seet, at Forsörgelsespligten mod Moderen var endog stærkere end imod Faderen. Om Moderen har kunnet sælge sine Börn i Gjeldstrældom, eller sælge dem i Arvesalg, maa derimod betvivles, da Fader altid nævnes, som den, der udöver disse Rettigheder. At navnlig Moder ei har kunnet tvinge sin Datter, der var Enke, til Ægteskab, maa bestemt antages efter de Udtryk, hvorved bemeldte Ret hjemles Faderen i Modsætning til andre Slægtninge [3]. Uægte Barn var ikke pligtigt til at gaae i Gjeldstrældom for Forældrene [4], og i Conseqvents hermed maa det antages at ei heller Forældrene have været pligtige til at gaae i Gjeldstrældom for disse eller have kunnet sælge disse i Gjeldstrældom eller i Arvesalg, hvorom iövrigt ikke haves Bestemmelser. Der gives ingen Bestemmelse om, hvorvidt Faderen kunde tvinge sin uægte Datter til Ægteskab. De omhandlede Regler kunne iövrigt, med Undtagelse maaskee af den anförte Bestemmelse i Ómaga-b. 21, ikke antages at have

---

[1]) Ómaga-b. 21, S. 275, 276. — [2]) Jvfr. ovenfor S. 208-211. — [3]) Festa-þ. 2, S. 306. — [4]) Ómaga-b. 29, S. 288.

været gjeldende ogsaa i Forholdet til Börnebörn, hvilket allerede fölger af deres Orden i Slægtsfölgen[1]. Ligesaalidt finde disse Bestemmelser Anvendelse paa Forholdet mellem Stedforældre og Stedbörn[2].

I eet Forhold havde det, som vi have seet i det foregaaende, Indflydelse paa Ægteskabsrettighederne, om Ægtefællerne havde Börn sammen, nemlig med Hensyn til Mandens Ret til Sögsmaal og Böder for Konens Drab[3].

Familieeenheden mellem Fader og Sön finde vi udtrykt i Reglen, at ingen maa afgive Kvidsudsagn for anden Mand, undtagen Fader for Sön eller Sön for Fader[4], og at Fader og Sön regnes i Vidnesbyrd for eet Vidne (dette sidste gjaldt iövrigt ogsaa om to Brödre)[5]. I Forligsformularen mellem den dræbtes og Drabsmandens Frænder (tryggðamál) hedder det: „de skulle være saa forligte og enige, som Fader med Sön, eller Sön med Fader"[6]. Med Opnaaelsen af den modnere Alder maatte Barnet indtage en mere selvstændig, sideordnet Stilling i Forhold til Faderen, og det Baand, der forener dem, bliver det mere omfattende Ætsbaand. Sönnen danner en egen Familie, og vi have nu en Række af beslægtede, der samtlige sammenholdes ved Blodsbaandet.

TREDIE AFDELING.

ÆTTEN.

Indbegrebet af de ved Blodsbaandet forbundne, med Ætsrettigheder udrustede, Individer benævnes ætt; Ættens

---

[1]) Sönnesön tog Arv i 15de Arvegangsclasse, Arfa-þ. I, S. 170, 171. — [2]) Jvfr. om dette Forhold Baugat. S. 183. Vígsl. 27. — [3]) Vígsl. 35, S. 68, 69. — [4]) Þingskapa-þ. 55, S. 142. — [5]) Þingskapa-þ. 55, S. 143, 144. — [6]) Vígsl. 113, S. 169, jvfr. övrigt ogsaa Bestemmelsen i Vígsl. 27, S. 45. I Henseende til Arvingernes Forhold til den afdödes Creditorer var der en Forskjel paa Börn og andre Arvinger; see Kaupa-b. 6, S. 402.

Medlemmer hedde frændr, Frænder (frændkona, Frænke), der ligesaavel anvendes om Forholdet mellem Fader og Sön som mellem de fjerneste Slægtninge; Slægtskabet kaldes frændsemi, ogsaa skuldleikr, skuldleikar [1], hœrur, hreyrur [2]; beslægtet hedder skyldr, o. s. v. Den nærmeste Slægtning betegnes ofte ved Udtrykket nánasti niðr.

Benævnelserne for Slægtskabsforholdene i den op- og nedstigende Linie (sonr, sonarsonr, faðir, föðurfaðir o. s. v.) have intet eiendommeligt [3]. Mere Opmærksomhed fortjener Betegnelsen af Slægtskabet i Sidelinien. I det Benævnelserne for förste og andet Led i Sidelinien, Brödre og Södskendebörn (bróðir; brœðrungar, d. e. Brödresbörn, systkinasynir, Broders og Sösters Börn, systrungar, Söstresbörn) ere de samme, som vi finde i de norske Love, har Grágás derimod eiendommelige Benævnelser for de fjernere Led i Sidelinien, nemlig næsta brœðra for Næstsödskendebörn, annara brœðra for Næstnæstsödskendebörn, og þriðja brœðra for beslægtede i femte Led. Beregnet efter Slægtskabsled, efter canonisk Beregning, er Fölgerækken denne: 1) bróðir, 1ste Led; 2) brœðrungar o. s. v., 2det Led; 3) næsta brœðra, 3die Led; 4) annara brœðra, 4de Led; 5) þriðja brœðra, 5te Led [4]. Graderne i den ulige Sidelinie betegnes ved (manni) nánari enn, firnari enn, (en Mand) nærmere end, fjernere end; t. Ex. manni nánari enn annara brœðri.

Ved at betragte disse Betegnelser, vil man ikke let kunne undgaae at betragte dem som Genitiver, der, ved en

[1]) I, 247, 343, II, 93. — [2]) I, 50, II, 93. Jvfr. Udtrykkene ættarmót (to Personers) Ætsmöde, I, 319, 321, og kyn, Slægt, S. 191; sifjar, der oprindelig betyder Slægtskab, bruges i Grágás altid om Svogerskab. — [3]) Det i foregaaende Note nævnte Udtryk kyn synes S. 275 at betegne Descendenter, eller blot Börn. Jvfr. Ordet skot om de af Forældrene avlede Börn, Ómaga-b. 3, S. 239. — [4]) See fornemmelig Baugat. II, 172, samt I, 28, 29, 50, 208, 221, 228, 229, 246, 285, 293, 300, 310, 345, o. s. v. Af disse Benævnelser dannes Maskulinformen næsta brœðri, o. s. v.

Ellipse, maatte betegne Börn af næstir brœðr, af aðrir brœðr, af þriðju brœðr[1], paa hvilken Maade Södskendebörn, Næstsödskendebörn og Næstnæstsödskendebörn maatte engang have været, om ei betegnede, saa dog tænkte. Ordet brœðr maatte da i disse Forbindelser, uegentligen, skjöndt vistnok ei aldeles unaturligen, have betegnet de beslægtede paa begge Sider i Sidelinierne. Herefter vilde imidlertid næstir brœðr (= brœðrungar), aðrir brœðr og þriðju brœðr, forstaaede ligefrem efter Ordene, betegne beslægtede i förste, anden, tredie Sidelinie, hvorimod disse Benævnelser, efter vor Beregning, betegne 2det, 3die og 4de Led i Sidelinien. Vi maatte, med andre Ord, have ventet, at Rækken havde været: brœðr (1ste Led), næstir brœðr eller ogsaa aðrir brœðr (2det Led), þriðju brœðr (3die Led). I Forbindelse hermed maae vi henlede Opmærksomheden paa Bestemmelserne om Maaden, hvorpaa Slægtskabet beregnes. Knèrunnr (egentlig Knæafstamning) er Udtrykket for Rækken af de paa hinanden fölgende Led, d. e. Linien; knè (Knæ) betyder Led, navnlig i et Træ[2], og bruges i de norske Love i Betydningen af Slægtskabsled. Naar det nu hedder: „det er knèrunnr, at tælle fra Södskende (at telja frá)"[3], og paa et andet Sted „man skal for Domstolen „tælle" Slægtskabet mellem den trængende og den forsörgelsespligtige, og begynde ved Brödre (hefja upp at brœðrum) eller Söstre eller Broder og Söster, og tælle *siden* Linierne paa begge Sider (telja síðan knèrunnu), indtil man er kommen til de to paagjeldende Personer"[4], saa er det vistnok unægteligt, at disse

[1]) Naar der i Baugat. S. 181 samt i Ólafs s. h., udg. 1849, S. 54 forekommer næsta brœðrungr, da tör man neppe bygge noget paa denne, udentvivl ved Forvanskning opstaaede, Form; at Udtrykket findes i Ól. s., afgiver iövrigt et af de flere Argumenter for at denne Saga ei er forfattet i Norge. — [2]) Jvfr. ogsaa om Sammenföiningsvinkelen ved Toften paa en Baad, Snorra Edda, den Arnamagn. Udgave S. 581. — [3]) Arfa-þ. 1, S. 171. — [4]) Ómaga-b. 7, S. 253, 254. Jvfr. som andre Steder, hvor der

Udtryk nærmest maae lede til at antage, at man ikke har regnet Södskende med, men derimod begyndt med Södskendebörn og regnet dem for förste Led. Denne Mening bestyrkes nu ikke lidet ved de omhandlede Benævnelser for Slægtskabsleddene i Sidelinien, idet næstir, aðrir, þriðju brœðr, eller rettere næsta brœðra o. s. v., först under denne Forudsætning faae deres naturlige Betydning. Vi troe saaledes at maatte antage, at den saakaldte germaniske Computation af Slægtskabet, hvorefter Södskendebörn beregnedes som förste Led i Sidelinien, har været anvendt ogsaa i Island [1]. Ved Siden af de omhandlede Benævnelser anvendes i een Materie, om Ægteskabsforbudene, Beregning af Slægtskabet ved Tal (5te, 6te Mand, o. s. v.)[2]. Det kan ikke være tvivlsomt, at hine Betegnelser ere de ældre, hvilket kan sluttes

bestemmes, at man skal begynde at tælle ved (hefja upp at) Södskende, Þingskapa-þ. 6, S. 28, Festa-þ. 10, S. 320.

[1]) Denne Mening er ogsaa udtalt af Schlegel, S. CXIX, og Rosenvinge I, 148, der dog ikkun anföre Festa-þ. c. 10 som Bevis for denne Anskuelse. Jvfr. iövrigt med Hensyn til den omhandlede Beregningsmaade Sachsensp. 1, 3: in deme hovede is besceiden man unde wif to stande; in des halses lede die kindere; — ungetveider brüder kindere de stat an deme lede, dar sculderen unde arm to samene gat; also dut die süster kindere; dit is de irste sibbetale, die man to magen rekenet, o. s. v.; jvfr. ogsaa C. 2. c. XXXV, qv. 5. — fratres quasi quidam truncus, ex quo ceteri ramusculi oriuntur, existunt. Med Hensyn til Spörgsmaalet, om denne Beregningsmaade maaskee har været den oprindelige i hele Norden ville vi henlede Opmærksomheden paa et i denne Henseende maaskee ikke betydningslöst Sted i Eidsivath. Kr. R. I, 30 om Ægteskabsforbud: Nú skal telja frændsemi þeirra i Vta knè, ok taki at Vllda. En at frændleif teli III knè, ok taki at Vta; jvfr. ogsaa Gulath. L. c. 24, hvor de pleonastiske Udtryk at sjaunda knè ok sjaunda lið, at fimmta knè ok fimmta lið (efter canonisk Regnemaade) muligen kunde söge sin Grund i en Vaklen af Betydningen af Ordet knè; jvfr. ogsaa Kong Knuds eng. Kirkel. c. 15; see Rosenvinge I, 148 Not. e. — [2]) Her anvendtes neppe den germaniske Computation; see Festa-þ. 4, Not. 1; Rosenv. I, 148, Not. c.; jvfr. dog Schl. S. CXIX.

saavel af hine elliptiske Formers Character, som af sammes Anvendelse i alle andre Materier end netop den ovennævnte, og navnlig ogsaa i det, utvivlsomme Tegn paa höi Alder bærende, Afsnit Baugatal, medens Beregningen med Tal i Materien om Ægteskabsforbudene finder sin tilstrækkelige Forklaring i, at disse vare af fremmed Oprindelse, samt derhos strakte sig længere, end der gaves Benævnelser for.

Ligesom Sproget kun havde Benævnelser for Slægtskabet indtil Sideliniens 5te Led (efter romersk Beregning 10de Grad), saaledes kan det ei betvivles, at dette har været fra gammel Tid den virkelige Slægtskabsgrændse i alle Ætten vedrörende Retsforhold. Udtrykkelig er denne Slægtskabsgrændse ved þriðja brœðra kun sat for Forpligtelsen og Rettigheden til Frændeböder for Drab[1], samt for Forsörgelsespligten efter de ældre Regler om samme i cod. reg.[2]. At Grændsen imidlertid har været den samme ogsaa i de övrige Retsforhold, med Undtagelse af Materien om Ægteskabsforbudene, fölger udentvivl dels for den vigtige Arverets Vedkommende deraf, at Slægtsfölgen for Forsörgelsespligten ellers i eet og alt henholder sig til Arvegangsordenen[3], dels af det fælles Princip i den Orden, hvorefter Ættens Medlemmer kaldtes til Udövelsen af de forskjellige Rettigheder og Forpligtelser, og for hvilken en Typus er at söge i Slægtsfölgen for det andet af de omhandlede Retsforhold, Forpligtelsen og Retten til Frændeböder for Drab. Som

¹) Baugat. II, 172, 173, Þingskapa-þ. 57, S. 158. — ²) Ómaga-b. 27, S. 285 Not. Det hedder endog med Hensyn til denne Materie: „da er der Slægtskab, naar man er þriðja brœðra eller nærmere beslægtet", Ómaga-b. 7, S. 246. — ³) Jvfr. den indirecte Tilkjendegivelse med Hensyn til Arv i Arfa-þ. 6, S. 188: „norske Mand og svenske og danske kunne her tage Arv efter deres Frænder, som ere þriðja brœðra med dem eller nærmere beslægtede". Af Stedet i Kristnis. c. 6, S. 38, hvor Slægtninge fjernere end næsta brœðra og nærmere end þriðja brœðra omtales, kan neppe noget med Bestemthed udledes om Slægtskabets Udstrækning paa den der omhandlede Tid.

antydet, gjelder en forskjellig Regel om Slægtfölgen for Forsörgelsespligten efter en nyere Bestemmelse; ifölge denne, der kun findes i cod. arnam., er Slægtskabsgrændsen indskrænket til den ulige Sidelinies 4de og 5te Grad[1], hvilken Bestemmelse synes at være givet samtidig med og vistnok i Anledning af de indispensable Ægteskabsforbuds Indskrænkning til samme Slægtskabsgrad (1216-1236)[2].

Foruden med Hensyn til Slægtskabets Udstrækning, fandt ogsaa i andre Henseender en Begrændsning af Ætten Sted. Saaledes havde i den ældre Tid uægte Barn — launget-inn, launbarn, úskírborinn, eigi skírgetinn — kun ringe Del i Ætsrettighederne. Til uægte henregnedes ogsaa Barnet, der var i Moders Liv för Brylluppet[3], og ligesaalidt fandt iövrigt nogen Slags Legitimation Sted af uægte Börn[4]. I de egentlige Frændeböder for Drab tager uægtebaaren Sön ingen Del, derimod vel i en Tillægsbod til disse, i hvilken tillige deltage Stedsön og de nærmest besvogrede samt Trælkvindes Sön, men den uægte Sön danner her een Classe med denne sidste, med hvem han altsaa, dersom de begge ere til, maa dele sin Lod i Boden[5]. Desuden skulde Lönbarnet forsörges af Faderen og dennes Æt[6]. Först efterhaanden fik det uægte Barn Del ogsaa i de övrige Ætsrettigheder og som Fölge deraf, de dertil svarende Forpligtelser. Fremstillingen af Stadierne i denne, neppe i alle Retsforhold eensformige, Udvikling, vil rettest finde sin Plads under de forskjellige Materier i det fölgende. Derimod maae vi her opkaste det Spörgsmaal, om de den uægte tilstaaede Ætsrettigheder have tilkommet samme i Forhold til baade Moderens og Faderens Æt, eller alene i Forhold til Faderens

[1]) See det ovenanförte Sted, Ómaga-b. 27 S. 285. — [2]) Festa-þ. 3, S. 309, 310; Kr. R. c. 44, S. 164. — [3]) Ómaga-b. 22, S. 277. — [4]) Festa-þ. 45, S. 361 omhandler navnlig et ganske andet Forhold. — [5]) Baugat. S. 183. — [6]) Ómaga-b. 3, S. 237; 22, S. 277, 34, S. 299, 300, 301; Festa-þ. 56, S. 382.

Æt. Ikke lidet taler vistnok for denne sidstnævnte Mening. Det maa bemærkes, hvad iövrigt i det fölgende nærmere vil blive udviklet, at Leiermaal betragtedes som en Kvindens Æt af Forföreren tilföiet Fornærmelse. Fra dette Synspunkt kunne vi fatte Bestemmelsen om, at Lönbarnets Forsörgelse skal paahvile Faderen, „om han end ikke har Formue" (sè úauðigr), samt Faderens Æt (eigu þau í föðurætt at hverfa til framfœrslu)[1], idet man har fundet, at Faderen var nærmest til at bære Fölgerne af sit delictum[2]. Naar nu saaledes Moder og Mödrenefrænder bestemt fritages for Forsörgelsespligten, synes vistnok den Forbindelse, som denne Ret staaer i til navnlig Arveretten, Værgemaalsretten o. s. v., at maatte gjöre det ikke usandsynligt, at det uægte Barn er blevet anseet som Moderens Familie uvedkommende, og alene hörende til Faderens Æt, ogsaa i de övrige Retsforhold, foruden Forsörgelsespligten. Herfor taler fremdeles, at den uægte siges at være „í ætt", naar Bevis er fört for Paterniteten, men „ikke kommen i Æt", saalænge det endnu ei er bevist, hvem Faderen er[3]. Endelig fortjener den Bestemmelse vistnok Opmærksomhed, at dersom „en Mand bliver dræbt, *som ikke er* ved lovmæssigt Bevis *kommen i Æt, da* tilkommer *Moderfrænder* Drabsögsmaalet, og Drabsböderne, og paa samme Maade skal forholdes med Arv"[4]. For den modsatte Mening tale rigtignok derimod dels den Omstændighed, at Fædreneættens Forsörgelsespligt udtrykkelig[5] begrændses ved den uægtes 16de Aar, Börnealderens Ophör[6], efter hvilken Tid „den nærmeste Slægtning" (altsaa Mödrenefrænder indbefattede)

---

[1]) De nysanförte Steder, Ómaga-b. 3, 22, 34. — [2]) Fra dette Synspunkt er det vistnok tvivlsomt, om Faderens Forsörgelsespligt kan betragtes som en Barnet tilkommende Ætsret. — [3]) See Festa-þ. 45, S. 361; Ómaga-b. 34, S. 299; Vígsl. 71, S. 113. — [4]) Vígsl. 71, S. 113. — [5]) Ómaga-b. 3, S. 237; 22, S. 277, Festa-þ. 56, S. 382. — [6]) Jvfr. Ómaga-b. 5, S. 243.

skal overtage Forsörgelsen, dels at der paa et Sted findes forudsat, at (tidligere avlet) uægte Barn kan have Ret til Leiermaalsbod af Moderens Forförer[1], dels Bestemmelsen om den uægtes Pligt at forsörge „sin Fader og Moder"[2]. Det maa lades uafgjort, om det muligen maatte kunne antages, at uægte Börn först efterhaanden ere blevne stedede til Ætsrettigheder i Moderens Familie. Endvidere er det vistnok tvivlsomt, om ikke Kvinden oprindelig har været uden Ætsrettigheder. Ligesom saadant stemmer med Familiens krigerske Aand, saaledes er ogsaa Kvinden med een Undtagelse[3] udelukket fra Deltagelse i Frændeböder for Drab, ligesom ogsaa fra Sögsmaalsret[4], og ved de Retsforhold, hvori hun har Del, udelukkes hun i Slægtsfölgen altid af den i samme Grad beslægtede Mand. Endelig maae vi her anföre Bestemmelserne om visse Personers Udelukkelse fra Arveretten, hvilken Udelukkelse udentvivl, ialfald i flere af disse Tilfælde, har udstrakt sig til ogsaa de övrige Ætsretsforhold. Foruden de forskjellige Tilfælde af denne Art, der ere omhandlede i det foregaaende i Materien om Ægteskabshindringerne[5], gjaldt saadant om den vanvittige (heimskr),

---

[1]) Festa-þ. 56, S. 382. — [2]) Baugat. S. 183. — [3]) Ómaga-b. 29, S. 288. Saavel denne Bestemmelse, som den næstovenfor anförte, ere sandsynligvis fra en yngre Tid. — [4]) Moder kunde være Formynder for sin Datter; ellers tilkom ogsaa Formynderskab for Kvinder ikkun de mandlige Medlemmer af Ætten. — [5]) Ovenfor S. 222-224. Hertil höre Bigamibörn, Börn af trods Geistlighedens Forbud indgaaet nyt Ægteskab, af Ægteskab i de forbudne Grader, Börn af Ægtefæller der ikke ved Brylluppet eiede 120 Örer (her gaaer Bestemmelsen rigtignok ud paa Udelukkelse fra Forsörgelsesretten), Barnet af den vanvittige, eller den 80aarige Olding, der uden nærmeste eventuelle Arvings Samtykke indgik Ægteskab, af fri Mand og Trælkvinde, (saadant Barn hedder hrísungr, avlet i Krattet), af den frie Kvinde og Trællen, som hun har frigivet for at ægte

der ikke veed, til hvilken Side Sadelen skal vende paa Hesten, eller om han selv paa Hesten skal sidde forlænds eller baglænds [1], om Betleren, der af Ladhed (úmennska) flakker omkring fra Gaard til Gaard (göngumenn) [2], om Börn, födte paa Betleri (á verðgangi), om end Forældrene ikke vare skyldige i Ladhed [3], endelig om den fredlöse Mands Barn (saadant Barn benævnes vargdropi, Ulvedraabe) saavelsom ligeledes det af den fredlöse Kone undfangede Barn (bæsingr, avlet i Baas)[4]. Medens norske Mænd og danske og svenske „af de tre Kongers Riger, hvor vor (Islændernes) Tunge er" („danskir eða sœnskir eða norrœnir, ór þeirra konunga veldi þriggja, er vár tunga er) havde Ret lige med Indlændinger[5] til Arv, for deres „her" (i Island) döde Slægtninge saavelsom til Drabssögsmaal og Drabsböder efter disse, tilkom disse Rettigheder af andre „Udlændinger", Folk af „alle andre Tunger, end den danske Tunge" (af öllum öðrum tungum, enn danskri tungu), alene Fader, Sön eller Broder til den afdöde, og dette dog kun, dersom de för havde været i Landet, og den afdöde da havde kjendtes ved dem [6]. Ifölge en ved en senere Lov ophævet Bestemmelse berövedes Arveretten Kvinder, der,

---

ham (Barnet hedder da hornungr, avlet i Krogen); see Arfa-þ. 4, Festa-þ. 12. I nogle af disse Tilfælde var Barnet ikkun udelukket fra Ætsrettigheder i Forhold til den ene af Forældrenes Slægtninge.

[1]) Arfa-þ. 3, S. 175; jvfr. den foregaaende Note om en saadan vanvittigs Börn. — [2]) Arfa-þ. 8, S. 192; 19, S. 224; jvfr. Ómaga-b. 35, S. 301. — [3]) Arfa-þ. 4, S. 177, 178; 20, S. 225, 226; i Ómaga-b. 35, S. 301 bestemmes det, at Börn af lade Betlere ikke have Krav paa at forsörges af Frænderne. Disse Ætsrettigheder erhvervedes dog ved at Barnet tog fast Ophold i en vis Tid, hvorom Bestemmelserne for de to omhandlede Rettigheder ere forskjellige. — [4]) Arfa-þ. 4, S. 178. — [5]) Disse benævnes i Grágás várir landar, íslenzkir menn, Arfa-þ. 6, 13, 16, 17 o. s. v., Landabr-þ. 71; Kristenr. 42, o. s. v. — [6]) Arfa-þ. 6, S. 188, 189; 18, S. 224; Vígsl. 37 S. 71, 72.

skjulte deres Barnefödsel, eller angav en urigtig Barnefader, eller begik Blodskam i de nærmere Grader[1]. Endnu maa anföres den Bestemmelse, at aldrig skal man arve den, som man har dræbt, eller til hvis Drab man er physisk eller psychologisk Aarsag (ræðr bana framkominn)[2]. Iövrigt gives Regelen: „Barn er arvedygtigt, dersom det kommer levende til Verden (í ljós) og Mad kommer i Mund" („kommer ned", cod. arnam.)[3].

Foruden adskillige mindre væsentlige Virkninger, navnlig med Hensyn til Recusabilitet som Dommer, Kvidsmand, Vidne[4], samt som Ægteskabshindring, medförte Blodsbaandet Ret til Arv, Værgemaal, Formynderskab for Kvinder, til Sögsmaal, Hevn og Böder i visse Tilfælde, samt paa den anden Side Forpligtelse til at betale Böder i visse Tilfælde, og Forsörgelsespligt mod trængende Slægtninge. Efter den Orden, hvori Ættens Medlemmer kaldtes til Deltagelse i de nævnte Rettigheder og Pligter, samle disse sig i fölgende Grupper: a, Forpligtelse og Ret til Frændeböder for Drab; b, Ret til Arv, Værgemaal, Leiermaalsbod, Drabsbod; Forsörgelsespligt; c, Formynderskab for Kvinder og Sögsmaalsret for Leiermaal; d, Ret til Sögsmaal for Drab og for Fornærmelse mod död Mand; Ret til Hevn for Drab[5]. For disse forskjellige Reguleringer af Slægtfölgen ligger stedse det samme Princip til Grund, der ikkun — naar fraregnes Slægt-

---

¹) Arfa-þ. 23, S. 228 (cod. arnam.); Festa-þ. 34, S. 348 Not. 1 (cod. reg.). — ²) Vígsl. 71, S. 113. — ³) Arfa-þ. 4, S. 177; 18, S. 223. Iövrigt bemærkes, at naar en fredlös Kvinde var frugtsommelig, betragtedes hun som fredhellig og kunde navnlig ustraffet underholdes; dræbte man hende, paadrog man sig to Drabssager; Festa-þ. 48, S. 364, Vígsl. 35, S. 69. — ⁴) Næsta bræðra (3die Led) kunde ryddes af Domstolen eller Kviden; som Vidne kunde Fader, Broder, eller Sön forkastes; Þingsk.-þ. 6, 16, 55. — ⁵) Af en særegen Art er Retten til Hevn for Leiermaal, hvortil visse nærmere Slægtninge tilkom lige Adgang uden indbyrdes Fölgeorden.

skabsordenen for Forpligtelse og Ret til Frændeböder for Drab, der paa en Maade kan betragtes som Skelettet eller Kjernen til de övrige — modificeres derved, at enten Kvinden havde Del i Ætsrettighederne, eller Ægtemanden i hendes Sted eller endelig at hverken hun eller hendes Mand kaldtes til saadan Deltagelse. Iövrigt betegner denne forskjellige Orden neppe nogen gjennemgribende Forskjel i Institutionernes Væsen. Vi troe at en saadan dybere gaaende Forskjel snarere vil være at söge i, paa den ene Side, Ættens Medlemmers Rettigheder og Forpligtelser mod hinanden indbyrdes, paa den anden Side, deres Rettigheder og Forpligtelser mod den fremmede, der træder i Rapport til Ætten, og vi ville derfor skjelne imellem: a, de Ættens Medlemmer indbyrdes vedrörende Retsforhold (Arveret, Værgemaalsret, Forsörgelsespligt, Formynderskab for Kvinder) og b, Ættens Rettigheder og Pligter i dens Forhold udad til (Sögsmaalsret, Ret til Hevn, Forpligtelse og Ret til Böder) [1].

I. ÆTTENS MEDLEMMER I DERES INDBYRDES FORHOLD.

A. Arveret.

Arven, den afdödes Efterladenskaber, benævnes arfr, ogsaa erfð; det sidstnævnte Udtryk betegner dog fornemmelig successio, hvorfor iövrigt ogsaa haves Udtrykkene arftaka, arftekja; at arve hedder at taka arf [2]; Arvingen benævnes erfingi, arftökumaðr, hvilke Udtryk ogsaa hyppigen anvendes om den nærmeste eventuelle Arving, ogsaa arfi; skaparfi

---

[1]) Schlegel har kun gaaet nærmere ind paa tvende af disse Materier, Arveretten, S. CXXVIII-CXXXIII, og Værgemaal, S. CXXIII-CXXIV. De övrige af os opstillede Retsforhold har han enten ikke omhandlet, eller ikkun berört med nogle Ord; Forsörgelsesmaterien er navnlig senere bleven afhandlet af B. Einarsson, S. 347-353. — [2]) Dette Udtryk bruges ogsaa om den, der tager en Arv i Besiddelse i rette Arvings Fraværelse; see Arfa-þ. 17, S. 220, 221, 18, S. 224 samt c. 6, 13, 14, 15, o. s. v., jvfr. iövrigt ogsaa Arfa-þ. 4, S. 179.

betegner rette (undertiden eventuel) Arving; Arveladeren benævnes, ved Omskrivning, sá, er maðr á arf eptir at taka; Udtrykket arfgengr, arvedygtig, kan endnu bemærkes. Betingelserne for Arveretten have vi alt i det foregaaende omhandlet, forsaavidt samme kunne antages at have haft Betydning ogsaa ved andre Ætsrettigheder. Specielt med Hensyn til Arveretten have vi ikkun at anföre Bestemmelsen om at Skyldtrællen ikkun kan arve levende, ikke livlöse Ting [1], en Forskrift, hvorved udentvivl har været tilsigtet at forhindre Jordegodsets Overgang til fremmede.

Arvegangsordenen er fölgende[2]: 1. Ægte Sön[3]. 2. Datter. 3. Fader. 4. Broder paa fædrene Side (samfeðri). 5. Moder. 6. Samfædre Söster. 7. Broder paa mödrene Side (sammœðri). 8 Sammödre Söster. 9. Uægte Sön [4]. 10. Uægte Datter. 11. Uægte samfædre Broder. 12. Uægte samfædre Söster. 13. Uægte sammödre Broder. 14. Uægte sammödre Söster. „Efter fjernere beslægtede Mænd kaldes ægtefödte til Arv". 15. Farfader og Morfader, Sönnesön og Dattersön. 16. Farmoder, Mormoder, Sönnedatter, Datterdatter. 17. Farbroder, Morbroder, Brodersön, Söstersön. 18. Farsöster, Morsöster, Broderdatter, Sösterdatter. „Ere ikke disse Mænd" hedder det derefter [5] „da skulle Södskendebörn (brœðrungar ok systrungar) tage Arv til lige Dele (jöfnum höndum), med mindre een Mand er af Moderæt eller Faderæt, men flere paa den anden Side, da tager hin halvt mod disse. Nu [6] lever der ingen af de Mænd, da arver

1) Arfa-þ. 17, S. 221. — 2) Arfa-þ. 1, S. 170-172. — 3) „Sön skal tage Arv efter sin Fader og Moder, fribaaren og arvedygtig (ægte). Nu er ikke Sön til, da skal Datter. Da skal" o. s. v. — 4) „Som niende Mand skal Arv tage uægte Sön, og næst ham uægte Datter". — 5) I. A. M. 347 hedder det efterat disse 18 Classer ere opregnede: „þaðan frá er ávallt hinn nánasti niðr til arftöku frjálsborenna ok arfgengra. — 6) Det fölgende findes i en bedre Orden, og tildels bedre udtrykt i cod. reg., men er ei

den nærmeste Slægtning, som er fribaaren og arvedygtig. Nu ere begge ligenær, Kvinde og Mand, da skal Mand. Lige skal Arv skiftes mellem alle Linier; men det er Linie, at tælle fra Södskende. Dersom Kvinder ere nærmest, da er der ogsaa Delingsarv mellem dem".

Det maa bemærkes, at forsaavidt det her hedder, at efter Farsöster, o. s. v. skulle brœðrungar og systrungar arve, og derefter „den nærmeste Slægtning", saa maa udentvivl herved, saavel ifölge selve Ordene som ogsaa efter Analogien af Slægtsskabsordenen efter Baugatal for Retten til Frændeböder for Drab, være simpelthen ment, at efter 18de Arvegangsclasse kaldes Sidelinierne til Arv, först 2den Sidelinie (Södskendebörn), derefter 3die, o. s. v. indtil 5te Led, Slægtskabets Grændse [1]. Hvad dernæst angaaer Principerne og de nærmere Regler for Arveordenen, er det for det förste vistnok allerede af det citerede Sted klart, at Classerne 9-14, i hvilke uægtefödte kaldes til Arv (forövrigt efter samme Principer som ægtebaarne) ere skudte ind i en senere Periode. Afseet fra dette saaledes oprindeligen for Systemet fremmede Element, finde vi i Arveordenen fornemmelig tre bestemmende, tildels med hinanden combinerede Principer, nemlig Grad, Kjön, samt Agnations- og Cognationsforhold. Gradprincipet, Hensynet til Antallet af de mellemliggende Födsler, gjelder dog kun til 18de Arveclasse, der naaer til midt i tredie Grad, hvorefter der pludselig, med Udelukkelse af de i bemeldte Grad beslægtede Ascen-

nöie anfört i Udgaven: „þaðan frá er ávallt enn nánasti niðr til arftekjo. Nú ero fleire menn jafnnánir, þeir er taka eigo, þá skal jafnt skipta í knèrunna alla; en þat er knèruðr, at telja frá systkinom. Ef jafnnáenn er karlmaðr ok kona, ok skal karlmaðr ávalt þar taka. Ef konor ero nánastar, ok er þar ok deildararfr með þeim".

[1]) Schl. S. CXXX forklarer „brœðrungar" ved consobrinorum filii, istedenfor consobrini. I Oversættelsen, samt hos Dahlm. II, 257 er brœðrungar og systrungar opfattet generelt om „Agnater og Cognater", hvilket neppe har meget for sig.

denter og Descendenter (Oldefader, Sönnesönsön)[1], gaaes over til Sidelinierne, hvilke derpaa efter hinanden kaldes til Arv uden noget Hensyn til Grad. Gradhensynet modificeres desuden ved at Börn gaae foran Forældre og at Södskende gaae foran de övrige til 2den Grad hörende Frænder, og paa eet Punkt gjennembrydes det af Kjönsprincipet, idet Moder viger for samfædre Broder. Interessant er Virkningen af Hensynet til Kjön og til Agnation. Kvinde danner aldrig een Classe med Mand, men kaldes til Arv i næste[2] Classe *efter* den lige beslægtede Mandsperson; denne Regel gjelder igjennem hele Arveordenen[3]. Hensynet til Agnations- og Cognationsforholdet har imellem den afdödes Södskende en lignende Virkning som Kjönsprincipet, idet nemlig Södskende paa fædrene Side udelukke dem paa mödrene Side, ja Kjönsprincipet maa her endog vige, idet samfædre Söster gaaer foran sammödre Broder. Om Virkningen af det omhandlede Princip forövrigt have vi ikkun den Tilkjendegivelse[4] ved 19de Arveclasse (2den Sidelinie), at Arven skal deles i to lige Dele mellem dem, der ere af (den afdödes) Faders Æt og dem, der ere af Moders Æt. Naar hensees til, at med Hensyn til Frændeböder for Drab et constant Forhold, $\frac{3}{5}$ imod $\frac{2}{5}$, stedse var det gjeldende imellem Agnater og Cognater, som i Sidelinierne, saaledes ogsaa i de nærmere Classer, saa feiler man neppe ved at antage at i Arveretten hint For-

---

[1]) Disse og fjernere Ascendenter og Descendenter have saaledes slet ingen Plads i Arveordenen. Herved maa udentvivl være seet hen til disse Slægtninges mindre Vigtighed for Ætten med Hensyn til Haandhævelsen af dennes Ære og Forsvar. — [2]) Med Undtagelse af, at samfædre Broder, som anført, stilles imellem Moder og Fader. — [3]) Dette fölger udentvivl bestemt af det ovenciterede Sted af Arfa-þ. 1, navnlig efter Redactionen i cod. reg.; Schl. S. CXXX har antaget, at en Undtagelse fandt Sted med Hensyn til 2den Sidelinie, jvfr. derimod B. Einarsson, S. 317. — [4]) Jvfr. det citerede Sted Arfa-þ. 1, S. 171.

hold, Deling til lige Dele, er traadt istedenfor det med Hensyn til Frændeböderne gjeldende Forhold, ei blot i 2den Sidelinie men ogsaa i de övrige Arveclasser, hvor Agnater og Cognater kaldtes tilsammen til Arv[1]. Det er, da enhver Antydning af det modsatte fattes i Baugatal, sandsynligt, at Agnationsforholdet ikkun er blevet bestemt ifölge Kjönnet af den med den afdöde nærmest forbundne Slægtning (Moder, Datter) og at derfor f. Ex. Næstsödskendebarnet paa (den afdödes) fædrene Side, der gjennem sin Moder er beslægtet med den afdöde, ikke derfor, med Hensyn til Arvedelingen efter denne, henregnes til Cognaterne[2]. I Lighed med Agnationsforholdets Indflydelse paa Arvedelingen, saavelsom navnlig ifölge Analogien fra Baugatal, hvor saadant bestemt er udtalt[3], maa det antages, at de i Arveclasserne 15-18 ved Siden af hinanden opstillede Slægtninge af lige Grad i den op- og nedstigende (enten Sidelinie eller lige) Linie, have inden hver af Classerne udgjort Partier, hvem lige Lodder ere tilfaldne, uden Hensyn til Antallet af de til hvert Parti hörende Personer (6 Brodersönner t. Ex. toge da tilsammen ikke de $\frac{6}{7}$ Dele af Agnatlodden i 17 Arveclasse imod Farbroder, men ikkun Halvdelen). Ligeledes blev, hvilket udtrykkelig er bestemt, i Sidelinierne Arven delt lige mellem samtlige lige nære Linier, uden Hensyn til Personernes Antal[4].

---

[1]) Herfor taler ogsaa Ómaga-b. 31, S. 301, hvor der tales generelt om „Faderfrænder" og „Moderfrænder". — [2]) Det sees iövrigt let, at man ikke ganske kan istedenfor Agnater og Cognater sætte fædrene og mödrene Frænder. — [3]) S. 176. — [4]) See det ovenciterede Sted Arfa-þ. 1: „Lige skal Arv deles mellem alle Linier"; Baugatal, S. 176: „Lige skal Arv gaae i alle Linier (knèrunna), om end een Mand er i een Linie, men mange i en anden." Til denne Regel sigte Ordene Arfa-þ. 1: „dersom Kvinder ere de nærmeste, da er der og Delingsarv (deildararfr) mellem dem".

Vi have bemærket, at Classerne 9-14, i hvilke uægte Börn og Södskende kaldes til Arv, maae antages at være senere indskudte i Arveordenen. Man synes at kunne paavise i selve Grágás flere Stadier i uægtefödtes Arveret. Oprindeligen tog „i Lön avlet" Barn ingen Arv; fra denne Periode skriver sig Udtrykket om den uægte „ikke avlet til Arv" (eigi til arfs alinn") og omvendt om den ægtefödte „til arfs alinn", og „arfgengr" [1] samt Reglen „den Mand er ikke arvedygtig, hvis Moder ei er kjöbt for Brudekjöbesum" [2]. Den anden Periode finder man udentvivl Spor til i Ómaga-þ. 34, S. 299: „(om man end ikke er til Arv avlet), skal man tage Arv efter sine *Forældre*, dersom *ingen* lever af de Mænd, der skulle tage Arv (til arfs eru taldir) efter Lovene". Det tredie Stadium finde vi i den ovenfor fremstillede Arveorden, hvorefter uægte Börn og Södskende stedes til Arv næstefter ægte Börn, Forældre samt Södskende [3]. Der tilföies i Bestemmelsen herom at dersom Slægtskabet er fjernere, arve kun ægtefödte Personer [4]. Trods disse Udtryk findes der dog endnu et

---

[1]) See t. Ex. S. 170, 171, 172, 225, 229, 299, 305, 339; II, S. 66, 68. — [2]) Arfa-þ. 3, S. 175. — [3]) Det synes klart, at Bestemmelsen om uægtes Arveret i Arfa-þ. 1 er et Uddrag af den Lov om uægtes Ætsrettigheder i det hele, der findes i Arfa-þ. 18, S. 222-223[5], og i cod. reg., hvor denne interessante Lov i Udgaven feilagtigen angives at være udeladt, findes samme tilskrevet i Margen, med Begyndelsen og Slutningen forbundne med usque, efter Ordene systir sammœðra i Arfa-þ. 1, hvor Stedet iövrigt ikke passer med det paafölgende der stemmer med cod. arnam. Bemeldte Sted i Arfa-þ. 18, der i cod. arnam. i Margen betegnes som nýmæli, findes ogsaa i A. M. 347, samt paa Skindbladet A. M. 315, Litr. B i tildels afvigende Bearbeidelser, hvilke vi ville finde Anledning til at omhandle i det fölgende under Forsörgelsesmaterien. — [4]) I A. M. 347 hedder det endnu bestemtere, efterat den hele Arveorden er opregnet: Engi arf skulo

fjerde Stadium i uægtes Arveret, nemlig Arfa-þ. 25, S. 229: „Dersom en Mand döer, der ingen Frænde efterlader sig her i Landet, som er næsta brœðri (Næstsödskendebarn) eller nærmere beslægtet med ham, og er arvedygtig (arfgengr), da skulle Arv tage i Lön avlede Personer, der ere næsta brœðrar, eller nærmere beslægtede med Arveladeren"[1].

Efter den fremstillede Arveorden kaldtes den afdödes Fader til Arv i 3die Classe, Moderen i 5te Classe. Hermed staaer imidlertid i Strid den i det foregaaende berörte Bestemmelse, for det Tilfælde at Fællig fandt Sted mellem Ægtefællerne, at Arven efter de fælles Börn skal deles mellem Ægtefællerne efter disses Fælligsforhold[2]. Ifölge denne sidste, sandsynligvis yngre Forskrift, hævedes da Moder, under de angivne Betingelser, op i 3die Arveclasse[3].

Efter Arveladerens Död erhverver den nærmeste Slægtning hans Efterladenskaber. Men allerede forinden dette Tidspunct, endnu i Arveladerens levende Live, træder Arveretten frem som eventuel, med en indgribende, retlig

---

taka laungetnir menn at firnare mönnum, enn föður sinn ok móður ok syskin sín.

[1]) Dette Cap., der i cod. arnam. slutter Arveretsafsnittet, findes ikke i cod. reg. — [2]) Festa-þ. 23, S. 337. — [3]) Det anförte Sted bestemmer ogsaa at Böder for Börnene (Leiermaalsbod, Drabsbod) skulle deles mellem Forældrene efter Fælligsforholdet. Paa et andet Sted, Festa-þ. 20, S. 333 jvfr. 23 S. 337[8], bestemmes der, at Kone skal af Böder for Börnene tage $\frac{1}{3}$ imod Ægtemanden, og en lige saa stor Del imod samfædre Broder. Da den Orden, hvorefter Slægtningene kaldtes til at tage Böder af den omhandlede Art, var den samme som Arvegangsordenen, kan man, ved at combinere de tre anförte Bestemmelser med hinanden, deraf uddrage fölgende Slutninger: a, naar Fællig ikke fandt Sted mellem Ægtefællerne, fik Hustruen $\frac{1}{3}$ imod Ægtemanden af Arven efter de fælles Börn; b, naar den afdödes Fader ikke var til, fik Moder $\frac{1}{3}$ mod samfædre Broder af Arven efter Barnet. Det sees imidlertid let, at disse Slutninger ikke ere aldeles sikkre.

Betydning. Den nærmeste eventuelle Arving har nemlig et retligt Krav paa, at den Arveladeren til enhver Tid tilhörende Formue bevares, for eventuelt ubeskaaret at tilfalde ham som Arv. For at hævde denne sin Ret kan den nærmeste Arving foretage de fornödne Skridt, ei blot efter Arveladerens Död, men ogsaa endnu i dennes levende Live. Den nærmeste eventuelle Arving kan altsaa udöve en Control med den eventuelle Arveladers Dispositioner over Formuen. Arfskot (Arveskud, Arvesvig), at ráða til arfskota, at ráða arf undan[1], er Betegnelsen for en Formuesdisposition (fjárlóg), hvorved den nærmeste Slægtnings eventuelle Arveret utilbörligen krænkes. Enhver saadan Disposition kan „erfingi", den nærmeste eventuelle Arving, omstöde (ripta)[2]. Heraf maatte det være en naturlig Fölge, at man ofte forud sögte at erhverve sin nærmeste Slægtnings Samtykke til sine Formuesforetagender[3]. Den omhandlede Ret tilkom imidlertid ikke blot den, som paa selve Dispositionstiden var nærmeste Slægtning til Overdrageren, men naar en anden Slægtning senere rykkede op i hins Sted som nærmeste eventuel Arving, saa kunde endnu denne gjöre Indsigelse imod den saaledes för hans Tid foretagne Formuesdisposition[4], og det uagtet samme i sin Tid maatte være forbleven upaatalt af den, som dengang var nærmest til Arven, eller endog foretagen med dennes Samtykke. For at gjöre sin Ret gjeldende maatte den eventuelle Arving erklære höitidelig Protest (at

---

1) S. 202, 203, 226, 267, o. s. v. I een Materie findes ikke anvendt Terminologien arfskot, nemlig ved Arvesalgscontracten. — 2) See navnlig Arfa-þ. 21. — 3) Der tales ofte om, at noget foretages med Arvingens Samtykke eller imod Arvingens Villie (at erfingja leyfi; at erfingja sátt; nema erfingi lofi; ef erfingi segir sátt sína á; fyrir ráð skaparfa, o. s. v.), S. 177, 178, 202, 203, 204, 205, 223, o. s. v. — 4) Saaledes synes Arfa-þ. 21, S. 226 i Forbindelse med c. 18, S. 223 at burde opfattes.

segja úsáttir á) mod Dispositionen [1], og derefter anlægge formeligt Sögsmaal, hvorunder Beviset for arfskot förtes ved Nabo-Kvidens Udsagn[2]. Protesten synes i Reglen at være bleven nedlagt paa Althinget fra Lovbjerget [3], og Retten til at protestere præscriberedes i Almindelighed med det tredie Althing, efterat den eventuelle Arving var bleven vidende om den foretagne Disposition [4]. Naar imidlertid den eventuelle Arving vilde paatale en tidligere, med den daværende Arvings Samtykke, eller af ham upaatalt, foretaget Disposition, var Præscriptionstiden kortere. Protesten maatte da nedlægges enten i Löbet af den næste halve Maaned, efterat han havde faaet at vide, at han var bleven Arving, i Nærværelse af 5 Naboer, eller ogsaa paa det næstefter afholdte Althing [5]. Af de specielle Anvendelser af de fremstillede Regler möde os först Bestemmelserne om Gaver. Om saadanne Overdragelser hedder det nu: „Give maa man Vennegaver i levende Live, om man vil (gefa á maðr vingjafar, at sèr lifanda, ef hann vill). Det er og (bestemt), at Arvingen har to Vilkaar, dersom ham tykkes at Arveladeren har til Hensigt at besvige ham for Arven (þykkir hann til arfskota ráða), nemlig enten at stevne ham til Landsforvisning, eller at erklære ham umyndig under sit

---

[1]) Arfa-þ. 21, S. 226; Ómaga-b. 13, S. 267; 14, S. 268. — [2]) Arfa-þ. 11, S. 203; 12, S. 205; Ómaga-b. 13, S. 267. — [3]) Arfa-þ. 21, S. 226; i de i Óm.-b. 13 S. 267, 14, S. 268 omhandlede Tilfælde synes baade at have fundet Sted Protest i 5 Naboers Nærværelse og Protest paa Thinge, jvfr. ogsaa Arfa-þ. 21, 2den Pass. — [4]) Arfa-þ. 21, S. 226. Med den paa dette Sted udtalte almindelige Regel om arfskot stemmer ikke Ómaga-b. 13, om Forsörgelsescontracten („erklære Protest paa Thinget næste Sommer"); de afvigende Regler i Óm.-b. 14, og i Arfa-þ. 22 med Hensyn til Arvesalg („næste Althing") staae forsaavidt ikke i en saadan Modsigelse med Arfa-þ. 21, som Terminologien arfskot, som ovenfor bemærket, ikke anvendtes paa Arvesalg. — [5]) Arfa-þ. 21, 2den Passus.

Værgemaal". „Dem alle gjelder det ogsaa Forvisningsstraf, som tage imod (Gaverne), dersom de alle tilsammen have deltaget i Svigen, og skulle Gaverne derhos gaae tilbage (enda á at dœma rof gjafanna)". Beviset for arfskot förtes i dette Tilfælde ved en Kvid af 9 Naboer[1]. Fremdeles[2]: „Ikke skal man, uden Arvingens Samtykke, give uægte Sön[3] mere end 12 Örer, og det dog kun under Betingelse af, at ikke mindre kommer i andres (Arvingernes) Lod". Endvidere hedder det: „Dersom man giver 12 Örer eller mere til anden Mand, hvem man hverken skylder Tjenester (lið, ofte om Bistand i Retstrætter eller i Feide) eller Gaver, kan Giveren ved Modtagerens Död fordre sin Gave tilbage, dersom den ikke forinden er bleven gjengjeldt for i det mindste det halve (hálflaunuð)"[4]. Vi skulle betragte disse Bestemmelser nærmere. Det synes nu först at kunne antages, at det förstanförte Sted ikke giver en Regel om Gaver i Almindelighed, men at „Vennegaver" ere nævnte i Modsætning til andre Gaver, og som en Undtagelse i Forhold til disse. Naar vi dernæst i det sidste af de tre anförte Steder finde en Modsætning mellem Gaver i Almindelighed og „Gaver for at gjengjelde Tjenester eller Gaver", med Hensyn til hvilke sidste en Undtagelse gjöres fra den i hint Sted givne Bestemmelse, saa synes det at ligge ikke meget fjernt, at en lignende Tanke ligger til Grund for denne Distinction som for Distinctionen mellem Gaver i Almindelighed og Vennegaver, for hvilke

---

[1]) Arfa-þ. 11, S. 202, 203. — [2]) S. 201[10]; den samme Bestemmelse, noget forskjellig udtrykt, findes næsten lige foran, S. 203[22]-204[2]. — [3]) Paa det andet Sted: „uægte Barn". — [4]) S. 204. Ifölge en anden Bestemmelse, S. 203, fandt en lignende Tilbagefordringsret Sted, og det som det synes endog i Modtagerens levende Live, naar man nemlig gav noget i den Hensigt at erholde Gjengjeld (-nú sèr maðr til launa), eller naar Modtageren lovede Gjengjeld; paa dette Sted nævnes ikke Gaver af nogen vis Störrelse,

sidste vi da saaledes maaskee kunne söge et forklarende Udtryk i „Gaver for at belönne lið eller gjafar". Hvad nu altsaa Gaver i Almindelighed angaaer, synes man at kunne antage, at disse i den omhandlede Henseende ikke ere blevne betragtede med Gunst. Dette fölger udentvivl dels af den endog selve Giveren under visse Betingelser indrömmede Ret til at fordre sin Gave tilbage, dels indirecte af Bestemmelsen om Gave til uægte Barn. Om man nemlig end ikke maatte ville betragte den i sidstnævnte Forskrift indeholdte Tilladelse til, uden Arvings Samtykke, at give uægte Barn et maximum af 12 Örer [1], som en Undtagelse til Gunst for samme, saa synes det dog ialfald ingenlunde at at kunne antages, at Gaver til fremmede have været begunstigede fremfor Gaver til saadant uægte Medlem af Familien. Altsaa har man vel ialfald til fremmede ikke kunnet give mere end 12 Örer ($1\frac{1}{2}$ Mark) uden Arvings Samtykke. En Undtagelse gjaldt, som bemærket, med Hensyn til Vennegaver. Den större Frihed ved saadanne Gaver, hvilken allerede fremgaaer af Ordene „Give maa man Vennegaver, om man vil", stemmer ikke mindre med Sagaernes utallige Vidnesbyrd om forholdsvis betydelige Gaver af den omhandlede Art, end med Folkets hele Character, i hvilken Höihjertethed og Opoffrelse i Venskab var ikke mindre fremtrædende, end Haardnakkenhed og Uforsonlighed i Fjendskab. Ifölge Forudsætningerne i den omhandlede Bestemmelse (jvfr. navnlig Udtrykkene: „Forvisning gjelder det *alle*, som modtage"), maa det antages, at Vennegaver ikke have kunnet omstödes, undtagen naar de fandt Sted i et særdeles betydeligt Omfang, hvorved da vel Hensyn er blevet taget til Gavernes relative Værdiforhold til Giverens

[1]) For den 80aariges Brudekjöbesum var ogsaa 12 Örer maximum. Samme Værdibestemmelse findes iövrigt ogsaa som Grændse i Bestemmelsen om Retten til at fordre sin Gave tilbage, men som minimum.

Formue[1]. Fremdeles gjaldt Undtagelse for fromme Gaver. Uden Arvingers Samtykke var man berettiget til at give „den större Tiende" (en tiende Del) af alt sit Gods „til sin Sjælebod" (til sálubóta sèr)[2] eller isteden derfor Sjælegaver (sálugjafar) til samme Belöb, som Tienden vilde have udgjort; „men det er Sjælegaver, naar man giver til dem, der ikke ere pligtige til at betale þingfararkaup, men maae anvende deres Gods og Arbeide til at kunne forsörge sin Familie". Större Tiende maatte man kun give een Gang; dog dersom Formuen senere forögedes, saa havde man Lov til at give Tiende ogsaa af denne Tilvæxt[3]. Mindre Gunst mod Gaver af den omhandlede Art synes et Par andre Bestemmelser at vise. Det hedder saaledes: „Lægger (giver) man Gods til Kirke med Biskops Raad og Arvingers Samtykke, da bör det lige saa fast at holdes, som naar Lovretten giver Tilladelse dertil, og er der samme Straf derfor, dersom det brydes"[4]. Den naturlige Fortolkning af dette Sted synes at maatte före til, at der har været en tidligere Bestemmelse, hvorefter (maaskee kun betydeligere) Gaver til Kirker ikke ere blevne gyldige

---

[1]) Skjöndt Svig ifölge det omhandlede Sted var Betingelse for at Gavemodtagerne kunde blive straffede, og skjöndt ogsaa Udtrykkene om Giveren at ráða arfskot kunde synes at passe til en lignende Forudsætning om denne sidste, tör det dog, ifölge Lovens ringe Hensyn i det hele til Tilregnelighedsgraden ved Forbrydelser, neppe antages, at der i det omhandlede Tilfælde er blevet taget Hensyn til, om virkelig dolus var tilstede eller ikkun culpa. — [2]) Det maa lades uafgjort, om en paa denne Maade givet större Tiende har skullet deles i 4 Dele, saaledes som större Tiende i Anledning af Ægteskab i forbudne Grader (Lovretten fik her een Lod, Biskoppen een, de to övrige kunde Tiendeyderen selv disponere over med Biskoppens Raad, see ovenfor S. 215), og som den ordinære Tiende, der deltes mellem de fattige, Biskoppen, Præsten og Kirken, see Kr. R. 38-40. — [3]) Arfa-þ. 11, S. 202; jvfr. S. 141, 145 og S. 224; Kr. R. 36, S. 142. — [4]) Arfa-þ. 18, S. 223.

alene ved de nærmeste eventuelle Arvingers Samtykke, men have maattet sanctioneres af selve Lovretten; ja der synes endog at henvises til en i denne tidligere Lov fastsat Straffebestemmelse. Endnu vigtigere er fölgende Bestemmelse [1]: „Dersom man kjöber sin Arv selv (kaupir arf sinn sjálfr)[2], da bör det at holdes, med mindre (nema) Arveretten inden Dödsfaldet tilfalder en anden, eller (ok svá ef) Arveladeren ikke, forinden sin Död, har betalt det betingede Vederlag (for Afkaldet), *eller han giver til gudeligt Brug* (eða leggr til guðs þakka); og er *det* ikkun ret (ok er þat því at einu rètt), dersom alle Mænd give deres Samtykke, som staae til Arv eller Forsörgelse, eller ogsaa det i Lovretten bliver tilladt". Dette Sted har man [3] nu forstaaet saaledes, at Arvepagten skulde være ugyldig, blandt andet, naar *ikke* en Gave blev givet til gudeligt Brug. Om det nu end kan gaae an saaledes fra den foregaaende Sætning at underforstaae et „ikke", der ei findes i Membranen, synes man ialfald efter denne Fortolkning neppe at kunne bringe den sidste Passus i nogen fornuftig Forbindelse med den förste. Ordene „alle de, som staae til Arv eller Forsörgelse" i sidste Passus, kunne i og for sig forstaaes, enten om alle de til den Tid nærmeste eventuelle Arvinger (f. Ex. flere Sönner), eller om samtlige fjernere og nærmere Slægtninge, af hvilke enhver havde Mulighed til, ved Oprykning, at blive Arving efter den vedkommende, der efter Forudsætningen staaer i Begreb med at „kjöbe sin Arv selv". Ordet „det" i sidste Passus kunde dernæst tænkes at referere sig til enten overhovedet en renunciativ Arvepagt af den omhandlede Art, eller til en saadan Arvepagt under de nærmere bestemte, senere indtrædende Momenter, der

---

[1]) Arfa-þ. 24, S. 228, 229. Stedet findes kun i cod. arnam. — [2]) D. e. kjöber den nærmeste Arving til at give Afkald paa sin eventuelle Arveret. — [3]) Sveinbjörnsson i Oversættelsen og B. Einarsson, S. 321.

ifölge Indholdet af Bestemmelsen skulle bevirke Arvepagtens Ugyldighed (at en anden inden Arveladerens Dödsfald er bleven nærmeste eventuel Arving, o. s. v.), eller endelig til det sidstanförte af disse Momenter (Gaven til gudeligt Brug). Under den förste af disse trende Forudsætninger vilde man faae det Resultat ud, at Afkald paa Arv ikke var gyldigt uden Samtykke af enten alle renunciantens Medarvinger (dersom „alle Mænd" i sidste Passus forstaaes paa denne Maade), hvilket ingenlunde synes naturligt, eller af samtlige Slægtninge, hvilket vilde være urimeligt, undtagen under den uberettigede Forudsætning, at Afkaldet sögtes erhvervet for derefter at overdrage Arven til fremmede. Under den anden Forudsætning vilde det taaleligste Resultat, man fik ud, blive at samtlige Slægtninges Samtykke skulde kunne opretholde Arvepagten, naar en anden inden Arveladerens Dödsfald blev nærmeste Arving, eller naar Arveladeren ikke inden Dödsfaldet havde betalt Vederlaget, Sætninger hvis Unaturlighed er indlysende, og ikke bedre vil man komme ud af det under den tredie Forudsætning, dersom Slutningen af förste Passus forstaaes paa den angivne Maade. En fornuftig Mening synes derimod at kunne bringes ind i Stedet som Helhed, ved at forstaae Slutningen af förste Passus efter Ordene, uden at underforstaae et „ikke" fra næstforegaaende Sætning. Da det nu derhos er vilkaarligt, som Object for bemeldte Slutningssætning "eða leggr til guðs þakka", at underforstaae *noget af* den kjöbte Arv, faae vi saaledes simpelt hen den Regel, at en renunciativ Arvepagt af den omhandlede Art bliver ugyldig, blandt andet, dersom Arveladeren „lægger" eller giver „arf sinn", som han har kjöbt, „til gudeligt Brug". I den sidste Passus af Stedet forstaae vi Ordene „alle de Mænd" o. s. v. om samtlige nærmere og fjernere Slægtninge, en Fortolkning der allerede efter selve Udtrykkene uden-tvivl er den, der ligger nærmest; herfor kan ogsaa anföres,

at der som Alternativ ved Siden af disse Slægtninges Samtykke stilles Bevilling af Lovretten, hvilken saavel i og for sig, som ifölge det ovenanförte Sted om Gave til Kirke[1], maa antages at have haft större Kraft, end Samtykke af de nærmeste eventuelle Arvinger, hvorimod det snarere maatte være i sin Orden, at saadan Bevilling stilledes lige med samtlige Slægtninges Samtykke. Ordet „det" i sidste Passus referere vi kun til Slutningsordene af förste Passus. Meningen bliver da, at det ikke kan tillades, at give sin hele Formue til gudeligt Brug, om end den nærmeste eventuelle Arving dertil har givet sit Samtykke, men der kræves Samtykke af samtlige, fjernere som nærmere, Frænder, der jo ogsaa alle her vare interesserede[2], da Formuen derved ganske gik ud af Ætten. Kun een Vanskelighed synes ved denne Fortolkning at blive tilbage; der kan nemlig spörges, hvorfor netop Forbud gives mod Gave af Formuen til gudeligt Brug, ikke i Almindelighed mod Bortskjænkelse af hele Formuen til fremmede. Dette kunne vi imidlertid maaskee forklare os af den Fristelse, Erfaringen udentvivl har vist, at man i den förstnævnte Henseende har været udsat for. Ved dette Resultat faaer da ogsaa den i det ovenanförte Sted om Gave til Kirke antydede tidligere strængere Bestemmelse om saadan Gave sin Forklaring. Saavidt om Gaver. Fremdeles finde vi en Anvendelse af det omhandlede Princip, den nærmeste eventuelle Arvings Ret til at före Control med Arveladerens Formuesdispositioner, i Be-

---

[1]) Ovenfor S. 301. — [2]) Det maa bemærkes, at der staaer „alle de som staae til Arv og til Forsörgelse". Med Hensyn til denne sidste maatte Interessen iövrigt, hos endog de fjerneste Slægtninge, være endnu stærkere end med Hensyn til Arveretten, da Forsörgelsespligten i Tilfælde af den nærmeste eventuelle Arvings Uformuenhed til at bestride samme, gik over paa den nærmeste Slægtning efter ham, dersom denne ikke heller var istand dertil, over paa den endnu en Grad fjernere o. s. v.

stemmelserne om Salg af ventendes og falden Arv, og om Arvesalgscontracter. Om Salg af ventendes Arv hedder det: „Ikke bör man at sælge sit Arvehaab (selja arfván sína), dersom den gjör Indsigelse, som staaer nærmest til (Arv), med mindre Contracten (ved Kvidsudsagn) findes at være jafnmæli, d. e. ligelig"[1]. Iövrigt gjaldt om saadant Salg af ventendes Arv Reglen, at naar Overdrageren döde forinden Arvefaldet, blev vel Contracten i Kraft, dersom[2] enten Overdragerens Arvinger, eller ogsaa selve Kjöberen af Arvehaabet, eller dennes nærmeste Arvinger, nu ved Dödsfaldet vare rykkede op til at være de nærmeste eventuelle Arvinger til den omcontraherede ventendes Arv; dersom derimod saadant ikke var Tilfældet, kunde Kjöberen fordre Vederlaget for det glippede Arvehaab tilbage med Renter af Overdragerens Bo[3]. Naar det her bestemmes, at Contracten skal staae ved Magt, ogsaa naar Kjöberens nærmeste eventuelle Arving ved Dödsfaldet er bleven den nærmeste eventuelle Arving til den omcontraherede Arv, saa er det klart, at derved ingenlunde er seet hen til Kjöberens personlige Interesse, thi Arven vil i dette Tilfælde meget ofte ingensinde tilfalde ham[4]. Det var fremdeles ubetinget forbudt[5] at sælge i Udlandet (austr) ventendes Arv efter en Slægtning i Island, eller en i Island falden Arv, hvilken Sælgeren ei selv endnu havde taget i Besiddelse (ef han hefir eigi sjálfr til komit), hvorimod det tilföies, at alle andre i Udlandet foregaaede Overdragelser af i Island beroende Formuesdele skulle holdes, som om de i Island vare afsluttede.

---

[1]) Arfa-þ. 24, S. 229; 10, S. 200. — [2]) „Nú andast sá — ok standa aðrir menn til arfsins, enn þeir, er kaupit áttust við, eða þeirra erfingjar". — [3]) Arfa-þ. 10, S. 200, 201. — [4]) F. Ex. A har kjöbt ventendes Arv af C efter dennes Broder B; C döer og nu bliver dennes Sön D nærmest eventuel Arving efter B; D er Söstersön til A og nærmest eventuel Arving efter denne og Contracten bliver derfor ved Magt; nærmest eventuel Arving til D er imidlertid ikke A, men derimod D's Sönner og Döttre. — [5]) Cap. 14, S. 211.

Det synes klart at dette Forbud er motiveret ved, at Sælgeren lettelig kunde befinde sig i en Vildfarelse med Hensyn til Værdien af Arven, men det er derhos efter Lovens hele Aand særdeles sandsynligt, at Bestemmelsen mindre har Hensyn til Sælgerens personlige Interesse, end til hans hele Æts Interesse i Bevarelsen af Formuen. Arvesalg (arfsal)[1] var en Contract, hvorved den ene Contrahent, mod, som det synes livsvarigt, Underhold, i levende Live[2] overdrog til den anden Part, Forsörgeren, enten sin hele nærværende[3] Formue, eller en vis Del[4] af samme. Arvesalgsmanden siges at seljast arfsali og benævnes ómagi[5] (den der intet formaaer; Udtrykket for saavel den trængende, der skal forsörges, som for den formedelst Alder umyndige); Medcontrahenten siges at taka (ómaga) arftaki. En saadan Contract kunde ogsaa, som i det foregaaende bemærket, Faderen afslutte for sine Börn. Vi have bemærket at Contracten synes at have gaaet ud paa livsvarigt Underhold; dette siges vel ingensteds, men synes navnlig, foruden af Contractens formodede Öiemed, at kunne sluttes af Bestemmelsen om at Arvesalgs-

[1]) Denne Contract omhandles i Arfa-þ. 12; 18, S. 223; 19; 22; Ómaga-b. 14 jvfr. c. 1. — [2]) Betalingen forudsættes at skee ved selve Contractens Afslutning, Ómaga-b. 14, S. 268 (þar er maðr finnr sjálfr fèit). — [3]) „Arvesalgsmanden kan tage Arv, dersom en saadan tilfalder ham, men hans Arvinger skulle have det Gods efter hans Dage. Hverken skal Forsörgerens Lod derved blive bedre eller værre"; Arfa-þ. 12, S. 206, jvfr. paafölgende Note. — [4]) „Nu bliver der noget tilovers, foruden hvad der er givet i Vederlag for Forsörgelsen (nú gengr fè *af því*, er hann hefir arfsali selzt; jvfr. c. 9, S. 195), eller han tager Arvegods siden, da bör det anvendes til at fyldestgjöre hans Forsörgelsespligt, dersom hans Slægtninge komme til at trænge dertil", c. 12, S. 206. — [5]) I Sagaerne undertiden arfsalsmaðr, t. Ex. Sturlunga s. 11, 119; Þórðar s. hreðu, Udg. 1848, S. 50, 51; det samme betegnes vel ved Udtrykket varnaðarmaðr i Eyrb. s. c. 31 S. 156, jvfr. c. 32, S. 162.

manden, dersom han er Bonde, skal ophöre at boe „og fare hjem med hin", „thi ellers er Arvesalget en Nullitet" (ella er ekki arfsalit)[1], hvilken Bestemmelse synes saameget mere at have maattet være analogisk gjeldende om den der ei var Bonde. Ved en saadan Arvesalgscontract kunde nu enten Arvesalgsmandens eller Forsörgerens Arvinger finde sig forurettede. Den förstnævntes nærmeste eventuelle Arving kunde faae Contracten omstödt (rofsmál), dersom Fem-Naboers-Kviden erklærede at Contracten ei alene ikke var jafnmæli, men at det formeget givne endog belöb sig til i det mindste 5 Örer[2]. Noget forskjellige vare Reglerne for Forsörgerens nærmeste eventuelle Arvinger. Naar der, fra disses Side betragtet, ikke fandtes at være jafnmæli, bleve Arvingerne frie for den dem ellers paahvilende Pligt efter Forsörgerens Död at overtage Forsörgelsen. Mellem selve Contrahenterne derimod kunde Contracten efter vedkommende Arvingers Paastand ikke omstödes, undtagen naar samme var i den Grad ugunstig for Forsörgeren, at denne derved kunde skjönnes at ville blive aldeles forarmet (at seljast til þrots, til þrota)[3]. Begunstiget var

---

[1]) S. 206, 268, jvfr. 225. Hermed stemme ikke de anförte Steder af Þórðar s. og af Eyrb. s., hvor Arvesalgsmanden sees at fortsætte sin egen Husholdning. — [2]) Arfa-þ. 12, S. 205. — [3]) Arfa-þ. 12, 22. Med disse Steder, som vi her have fulgt, synes ikke at stemme Ómaga-b. 14, hvor det bestemmes at Contracten efter Paastand af Forsörgerens Arving, naar der ei er jafnmæli, skal gaae tilbage (á at rofna málit), altsaa være ugyldig ogsaa mellem selve Contrahenterne. Maaskee denne egentlig mere conseqvente Forskrift kan antages at være en ældre Bestemmelse. I de omhandlede Tilfælde havde en Femmands-Kvid, af de paa Thinget tilstedeværende Naboer, at give Udsagn om hvorvidt der var jafnmæli. Ved Siden heraf findes imidlertid den Bestemmelse, S. 206, 268, 225 (de 2 förste Steder, der nöiagtigst give Reglen, findes ikke i cod. reg.), at Arvesalgscontracten for at være gyldig skal afsluttes af 5 tilkaldte Naboer (de skulle göra

Arvesalg, naar man gik i Kloster (til munklífa) eller „til Biskopsstolene". Her kunde nemlig Indsigelse ikke fremsættes af den, som senere rykkede op til at blive nærmeste eventuel Arving[1]. Ved Arvesalgscontracten spillede forövrigt ogsaa Hensynet til Forsörgelsespligten en særdeles vigtig Rolle; Arvesalg blev nemlig ubetinget ugyldigt, naar Arvesalgsmandens nærmeste eventuelle Arving netop trængte til Forsörgelse, ja det samme gjaldt endog i visse Tilfælde, naar andre fjernere Slægtninge til ham vare trængende[2]. Dette strænge Hensyn til Forsörgelsespligten afgiver endnu et Argument for det ovenfor antagne Resultat, at Arvesalg gik ud paa livsvarig Forsörgelse. Forskjellig fra Arvesalg var den simple Forsörgelsescontract[3] mellem to Personer om Overtagelsen af en tredie Persons Forsörgelse (at selja ómaga til framfœrslu), i Almindelighed vel for en vis bestemt Tid[4]; Reglerne om Arvingernes Indsigelsesret vare iövrigt her i det væsentlige de samme som ved Arvesalg. Endnu en Anvendelse af Arvingens Control med den eventuelle Arveladers Dispositioner have vi i de ovenberörte Regler om Afslutningen af Formuesfællig mellem Ægtefæller; var ikke ved saadan Contract jafnmæli iagttaget, kunde den nemlig af de eventuelle Arvinger omstödes[5]. Endelig maa anföres, at den 80aarige

---

máldaga með þeim), hvilke til Slutning have at aflægge Ed paa, at de formene Contracten at være jafnmæli. Om nu ifölge heraf et dobbelt Udsagn af Naboer har fundet Sted, eller om maaskee den nysanförte Bestemmelse er en yngre, ved Siden af hvilken hin ældre, skjöndt overflödig, er bleven staaende, maa lades uafgjort.

[1]) Arfa-þ. 18, S. 223. Det var derhos i det omhandlede Tilfælde ikke nödvendigt at Contracten blev sluttet under Edsaflæggelse af 5 Naboer, sst. — [2]) Ómaga-b. 1, S. 232. — [3]) Ómaga-b. 13, S. 266, 267; 14, S. 268[20]. — [4]) Heri kan Forskjellen maaskee antages at have ligget imellem den af Faderen paa Barnets Vegne afsluttede Arvesalgscontract, om hvis Betydning intet nærmere findes bestemt, og en simpel Forsörgelsescontract angaaende et saadant Barns Underhold. — [5]) See ovenfor S. 244.

Olding ikke uden Arvings Samtykke kunde give större Brudekjöbesum end 12 Örer; heller ikke kunde han afhænde Jord (land) eller goðorð, „med mindre han ikke kan beholde samme formedelst Gjeld". Ligeledes var det forbudt den Mand, som laae i Helsot, at sælge sin Jord, uden Arvings Samtykke[1].

De saaledes anförte Bestemmelser turde være af ikke ringe Vigtighed for Opfattelsen af den islandske Arverets Væsen. Ligesom det enkelte Ætsmedlems personlige Egenskaber, Tapperhed, Visdom, o. s. v. ikke vare et Gode for ham selv alene, men et Gode for den hele til Eenhed sammenknyttede Æt, ligesom den enkelte Frændes Anseelse, Magt, o. s. v. var hele Ættens Anseelse og Magt, saaledes maatte ogsaa den af det enkelte Medlem af Ætten erhvervede Formue, det vigtige Middel til at bestaae Kampen mod Naturen som til at hævde Ættens Ære og Selvstændighed overfor andre Ætter, betragtes som et Gode ogsaa for den hele Æt, den maatte ansees erhvervet for den hele Æt, maatte ansees som Ættens Formue, hvilken hin Frænde, det enkelte Led i Ætten, ikkun havde i Besiddelse. Det förste, umiddelbare Udtryk for denne Betragtningsmaade finde vi maaskee i det rent materielle Formuesfællig mellem visse af de nærmeste Slægtninge, hvorpaa Exempel haves i de ældre danske og svenske Love[2]. Et saadant reelt Fællig kunde imidlertid ikke være fyldestgjörende, forsaavidt Ætten strakte sig ud over de Individer, der kunde udgjöre een Husstand; i den islandske Ret finde vi intet Spor til et saadant Fællig. Den enkelte besad altsaa en særskilt Formue, medens dog hans Formue

[1]) See Arfa-þ. 4, S. 178; 11, S. 201, 18, S. 224. — [2]) See om saadant Fællig efter de danske Love Rosenv. I, 169-171, 236-242, jvfr. 243, 253; Larsen i Jur. Tidsskr. XIII, b, 262 ff; om de Spor der findes i de svenske Love til et saadant tidligere bestaaende Fællig, jvfr. Nordström II, 182 ff.

i Virkeligheden var Ættens. Ved den enkeltes Död var den efterladte Formue da iführe heraf ikke en res nullius, men Ættens, ligesom för Dödsfaldet. Ætten havde altsaa at tage den af det enkelte Ætsmedlem erhvervede, nu ved Döden efterladte Formue i Besiddelse. Hvorledes skete dette? Den enkeltes Formue var, som bemærket, ei hans alene, men Ættens, hvoraf han er Medlem. Men Ætten er, nærmere bestemt, Indbegrebet af de med hin enkelte, denne betragtet som Midtpunkt, ved Blodsbaandet forbundne Individer, indtil Slægtskabets Grændse; tog man da f. Ex. den paagjeldendes Farbroder, vilde Ætten bestaae af ganske andre Individer. Det er altsaa, nærmere bestemt, Slægtskabet med hin enkelte, der begrunder Delagtigheden i Adkomsten til hans Formue. Da nu Slægtseenheden er desto stærkere, jo nærmere Slægtskabet er, saa maatte ogsaa hin Delagtighed være störst mellem de nærmest beslægtede. Retten til den afdödes Efterladenskaber maatte altsaa for hans forskjellige Slægtninge staae i Forhold til Nærheden af deres Slægtskab med ham. Gaaende ud herfra, kunde man nu have valgt, at lade hele Ætten arve, ved en forholdsvis Fordeling mellem samtlige Slægtninge, saaledes som ved Frændeböder for Drab, der tilkom baade nærmere og fjernere Slægtninge til den afdöde, men den nærmere Slægtning stedse med et större Belöb, tildels efter et vist Forhold, end den derpaa fölgende fjernere Slægtning. Herved vilde imidlertid Formuen udstykkes og ikkun en overfladisk Conseqvents opnaaes. Altsaa valgte man at lade den nærmest beslægtede tage den afdödes Efterladenskaber i Besiddelse alene. — Den enkeltes Formue tilhörte allerede i hans levende Live Ætten; en Conseqvents heraf var det igjen, at den enkelte ikke frit, efter sit eget Tykke alene, kunde disponere over sin Formue, men at de medberettigede Slægtninge maatte have en Stemme med, og altsaa före et Tilsyn, en Control med den enkeltes Formues-

dispositioner. Denne Control paa samtlige Slægtninges Vegne maatte man da conseqvent overdrage til den nærmeste Slægtning, hvem efter den paagjeldendes Död Efterladenskaberne skulde tilfalde. Med den saaledes förte Control fandt man imidlertid Ættens Ret endnu ikke tilbörligen fyldestgjort; ogsaa den der senere rykkede op til at være nærmeste eventuel Arving kunde nemlig, som ovenfor anfört, gjöre Indsigelser mod den för hans Tid stedfundne Disposition, om end samme var bleven foretaget upaatalt af den daværende nærmeste Slægtning; ja, i eet Tilfælde var endog hele Ættens Samtykke nödvendigt, nemlig naar hele Formuen agtedes bortskjænket (jvfr. ovenfor). Vi have hidtil forudsat, at Formuen var erhvervet af det paagjældende enkelte Medlem af Ætten, men det sees let at den udviklede Betragtningsmaade saa meget mere maatte gjelde med Hensyn til den fra Slægtning til Slægtning nedarvede Formue; denne maatte saameget mere ansees som Ætten tilhörende. Det sees fremdeles let, at Ætten saaledes udgjorde en Kjæde, hvor hvert enkelt Medlem blev controlleret og igjen förte Control, og hvor saaledes Anskuelsen af Ættens Sameiesret maatte blive særdeles rodfæstet hos den enkelte. Fra det saaledes vundne Standpunkt bliver det nu forklarligt, at der i Henseende til Arvingens Control ingen gjennemgribende Forskjel finder Sted mellem Dispositioner i levende Live og Dispositioner, der först fuldbyrdes efter Overdragerens Död [1]. Fremdeles kunne vi nu forsone os med at Contracten om ventendes

[1]) Dispositioner af den sidstnævnte Art findes neppe specielt berörte, undtagen indirecte i Udtrykkene: „Give maa man Vennegaver *i levende Live*". Herved synes unægtelig en större Strænghed med Hensyn til *Vennegaver* mortis causa at være antydet, hvilket da vel maa antages motiveret ved Hensynet til den mindre Fristelse til at foretage Dispositioner i levende Live, hvor Overdrageren selv strax maa föle Savnet.

Arv undtagelsesvis bliver i Kraft, naar Kjöberens nærmeste Slægtning bliver nærmeste eventuel Arving til den omcontraherede Arv, i hvilket Tilfælde jo, som vi ovenfor have bemærket, selve Kjöberen ofte vil komme til at gaae ganske glip af den tilsigtede Fordel. Endelig bliver ogsaa nu den Tanke os mindre uforklarlig, der ligger til Grund for den idelige Brug af Ordene „Arving" (erfingi) om eventuel Arving og Arv (arfr) om eventuel Arv, hvilken Betydning arfr ogsaa synes at have i Ordene arfsal (d. e. Overdragelse i levende Live til en fremmed af hvad der paa Overdragelsestiden var Ættens eventuelle Arv) og arfskot (d. e. Bortskydelse, Afhændelse af Ættens eventuelle Arv). Som stemmende med den ovenanförte Grundanskuelse fortjener maaskee endnu at anföres Udtrykket at taka arf om at arve, egentlig at tage Arven i Besiddelse.

Forskjellige fra de udviklede Regler ere Bestemmelserne om dels den nærmeste eventuelle Arvings Ret til at modsætte sig Dispositioner til andre Slægtninge, dels flere Medarvingers Ret til indbyrdes Jevnet. I den förstnævnte Henseende have vi ikkun fölgende Bestemmelse: „Dersom der ere arvedygtige Sönner, da bör Fader og Moder ikke at give sin Datter i Medgift mere Gods, uden Sönnernes Samtykke (ráð), end at ligesaameget vilde komme i hver af disses Lod, dersom Arven paa den Tid blev skiftet"[1]. Vi kunne heraf slutte, at Sönners „Samtykke" maa have været nöd-

[1]) Arfa-þ. 2, S. 172; den samme Regel gives generelt om Gaver til Datter i c. 11, S. 204; det sidstnævnte Sted findes ikke i cod. reg., og det förstnævntes nyere Oprindelse angives i den nævnte Membran ved et „ným." i Margen. Da de i det foregaaende omhandlede Bestemmelser om Gave til uægte Barn, c. 11, S. 203, 204, vistnok rigtigst bör antages at hidröre fra en Tid, da uægte Personer ingen Arveret havde, höre disse Bestemmelser ikke herhid.

vendigt, naar Faderen vilde give Gaver af lignende Belöb til andre Slægtninge end netop sine Döttre, og at vel i modsat Fald saadanne Gaver have kunnet omstödes og tilbagefordres. At ogsaa andre Slægtninge end Sönner, som nærmeste eventuelle Arvinger, have kunne udöve en lignende Control, er sandsynligt. Om man iövrigt med Hensyn til minimum af de Dispositioner, der have kunnet fordres omstödte, har fulgt lignende Regler som ved arfskot, maa lades uafgjort. Angaaende det andet Spörgsmaal, flere Medarvingers Ret til indbyrdes Jevnet, have vi ligeledes ikkun een Bestemmelse[1]: „Dersom man har givet en af sine Sönner noget til Udenlandsreise (til farar), eller til Brudekjöbesum, eller betalt Böder (gjöld) for ham, eller givet ham Gods i Hænde (œxzt hánum fè), inden han er 16 Vintre gammel, da skulle de andre Sönner tage ligesaa meget af uskiftet Arv, som det belöb sig til, da hin var 16 Vintre gammel. Enhver af dem skal tage det (ham saaledes tilkommende) af Godset, naar Arven tilfalder ham." Kunde nu Forskjellen ikke jevnes i Arven, maatte den, der havde faaet formeget, finde sig i at udrede Differentsen til de övrige Arvinger, dog uden Frugter. De samme Regler gjaldt mellem Döttre, af hvilke nogle havde faaet Medgift, andre ikke; dog tages der ei her Hensyn til nogen vis Alder. Hvilken Regel gjaldt der nu om Gaver til Sön over 16 Aar? Ifölge Sagens Natur og Lovens Aand i andre Bestemmelser, bör det udentvivl rigtigst antages, at den citerede Regel indeholder en Undtagelse til Gunst for de omhandlede Gaver til Sönner inden Opdragelsesalderens Ophör, idet det maa antages, at Gaver til Sönner over 16 Aar ikke have kunnet foretages, uden enten med de övrige Sönners Samtykke, eller med den Virkning, at de have kunnet omstödes strax, forsaavidt

---

[1]) Arfa-þ. 2, S. 173, 174.

samme overskred det Belöb, som kunde tilkomme dem vedkommende af Arven efter Boets öieblikkelige Status. Om lignende Regler ere komne til Anvendelse med Hensyn til andre Slægtninge end Sönner, maa vistnok lades uafgjort.

Arven faldt eo ipso ved Arveladerens Död. „Hvad enten Folk forgaae paa Skibe (Baade) eller under Fjeldskred eller Vandflod, eller hvilken Bane de faae, saaledes at andre Folk ikke vide, hvem der er död först", da skal det ansees „som om de alle ere döde paa een Tid; ingen af dem skal tage Arv efter den anden"[1]. „Slipper nogen af dem bort (d. e. bliver reddet), da skal hans Udsagn om, hvem der levede længst, gjelde"[2]. Om Arveskifte findes ingen Bestemmelser, udentvivl et Bevis paa at der i Praxis ei har vist sig nogen Trang til saadanne Forskrifter. Naar Arvingerne ei selv have kunnet blive enige, er det vistnok sandsynligt, at Skifte er blevet iværksat af 5 Naboer, saaledes som det fandt Sted mellem Ægtefæller[3].

Særdeles interessante ere Bestemmelserne for det Tilfælde, at Arvingen ikke var tilstede for at tage Arven i Besiddelse. Benævnelsen for bona vacantia er dánarfé (udentvivl Dödens Gods; Dannefæ). Der gjaldt her den almindelige Regel, at den nærmeste tilstedeværende Slægtning til den afdöde[4] (ikke til Arvingen), skulde tage Arven i Besiddelse, indtil den kunde komme i Arvingens Hænder. Saadan Besiddelsestagelse benævnedes at taka arf. Der skjelnes iövrigt imellem, om Arven var falden i Island, eller i Udlandet. Vi ville först omhandle det sidstnævnte Tilfælde[5].

---

1) Arfa-þ. 16, S. 219; 18, S. 223, 224; c. 4, S. 183. — 2) c. 18, S. 224. — 3) Var Arvingen umyndig, maatte Værgen lade Arvegodset vurdere ved 5 Naboer, Arfa-þ. 9. — 4) Arfa-þ. 4, S. 181; c. 13, S. 207. — 5) Herom handles fornemmelig i Arfa-þ. 13-15, S. 206-218. Dette Stykke udgjör den væsentligste Del af det af Schl. S. XLV, som Bevis for at Grágás tildels skulde være et Product af theoretiske Jurister, anförte Exempel; see Indledningen til nærværende Afhandling, ovenfor S. 193, 194.

For at kunne tage i Udlandet falden Arv i Besiddelse for at overföre den til den i Island sig opholdende Arving (til úthafnar), maatte man være ikke fjernere beslægtet med den afdöde, end næsta brœðri (Næstsödskendebarn) [1], en Bestemmelse, der udentvivl var grundet i den ikke ligesaa store Tillid, der kunde haves til de fjernere beslægtede og altsaa mindre interesserede Personers Redelighed. Udelukkede fra i Udlandet at taka arf vare de, der som landsforviste eller fredlöse, ikke havde fri Adgang til Landet (þeir er eigi eiga útfœrt). En saadan Besiddelsestagelse af Arv og en redelig Overförsel af samme til Island var forbunden med ikke ringe Fordele; Overbringeren nöd nemlig Frugterne af Arven i Mellemtiden og havde derhos ikkun at tilsvare Arvens halve Belöb lil Arvingen, men beholdt det övrige selv. Besiddelsestagerens förste Skridt var at lade Arvegodset vurdere (virða). „Er noget deraf uvurderet, da er det som om det var alt uvurderet". Vurderingen skulde skee ved 5 „islandske Mænd", eller i manglende Fald, 3 Islændere og to af de paa Stedet værende „husfaste (húsfastir) Mænd", og Vurderingseden var ogsaa stærkere end sædvanligt, nemlig forbunden med at lægge Haanden paa en hellig Bog [2]. Var Arveladeren död i Saxland „eller sydligere", skulde Vurdering ikke foretages, förend Arvegodset

[1]) c. 13, S. 208. — [2]) S. 207. Vurderingen maatte om muligt skee, hvor den störste Del af Godset befandtes, og förend alt var vurderet, maatte intet flyttes bort fra Stedet; var Godset ombord i eller ved et Skib, skulde det vurderes ved Bryggeenden; Vurderingen var ikke gyldig, naar ikke Mændene besaae alt med egne Öine, hvorfra dog tildels Undtagelse fandt Sted med Hensyn til Ladningen i et Skib. Guld, Sölv og andre Varer, der sælges efter Vægt, skulde veies; hvad der kjöbes „i Alen", skulde maales med „rette Alenmaal"; inden Vurderingen maatte Besiddelsestageren intet afhænde af Godset, undtagen for „Begravelsessted (leg; kaupa leg er ei, som i Udgaven antaget, eet Ord), Ligsang, Liglagen, Ligkiste"; S. 208, 209, 207.

var bragt til Danmark (áðr þat kemr til Danmarkar), men er „hans Gods eller Liv i Fare der", da skal det skee i Norge. Döde Arveladeren „i England eller paa Öerne vestpaa (í eyjum vestr; Örkenöerne og Syderöerne) eller i Dublin (í Dýflinni)", skulde Vurdering ikke heller finde Sted, förend det kunde skee „uden Fare for Gods og Liv[1]". Efter Vurderingsforretningen havde Besiddelsestageren höitidelig at erklære, at han nu overtog Ansvaret[2]. Uden saadan Fremgangsmaade erhvervede han ikke de ovenfor omtalte lovbestemte Fordele. „Giver han ikke Erklæringen, skal han ligefuldt bære Ansvaret, men intet faaer han af Frugterne". Reglerne om Besiddelsestagelse af Arvegods i Norge, gjaldt ogsaa for Grönland[3]. Han havde Ret til at give Gaver (mútur) af Godset for at faae det i Besiddelse, men Kviden skulde da ved Hjemkomsten vidne, at han ikke havde givet mere end uundgaaeligt[4]. Han maatte ikke forinden Vurderingen kjöbe större Skibspart (til Overförselen), end der var Udsigt til at kunne sælge igjen[5]. Indfandt der sig efter Besiddelsestagelsen en endnu nærmere Slægtning til den afdöde, selv om det ikke var Arvingen selv, var Besiddelstageren pligtig til at afgive Godset til ham, hvorimod hin beholdt Frugterne af Godset indtil den Tid; dette gjaldt dog ikkun forsaavidt Arvegodset paa den Tid befandtes i Norge eller i Grönland; naar Arven derimod var taget i Besiddelse i Saxland eller England o. s. v., saa behövede Besiddelsestageren ikke at udlevere Godset til den nærmere Slægtning, förend „han

---

¹) Arfa-þ. 13, S. 210. Seilede man fra Danmark eller andre Lande end Norge lige til Island, kunde Vurderingen iværksættes paa Skibet ved Skibsfolkene; S. 210, 211. — ²) Cap. 13, S. 208, 210. Dersom den afdöde efterlader sig et paa Stranden opdraget Skib (skip á hlunni), indtræder Ansvaret for samme dog först „naar det var draget en Skibslængde fremad til Söen", S. 209. — ³) Cap. 14, S. 211; c. 22, S. 227, Not. 3. — ⁴) Cap. 13, S. 207; 17, S. 221. — ⁵) Cap. 13, S. 209.

kommer til Norge med det"[1]. Besiddelsestageren havde at overföre Arvegodset til Island „den paafölgende Sommer"[2]. I modsat Fald havde Arvingen Valget imellem at sagsöge ham til Landsforvisning eller at tage lovbestemt Rente af Godset og dersom Besiddelsestageren eiede Gods i Island, kunde Arvingen söge Fyldestgjörelse i dette ved Sögsmaal mod Ihændehaveren af Godset (stefna þeim manni, er fè hans hefir út hèr)[3]. Dersom derimod Arvegodset til rette Tid blev fört over til Landet, skjelnedes der imellem, om Besidderen vilde reise tilbage til Udlandet samme Sommer, eller ikke; i sidste Tilfælde var det tidsnok at udlevere Arvegodset til den almindelige Betalingstermin i det paafölgende Foraar („Torsdagen, naar 7 Uger ere forlöbne af Sommeren" d. e. i Begyndelsen af Juni); i förste Fald var han derimod pligtig til at sende Bud til Arvingen, der da kunde indfinde sig hos ham og modtage sin Arv. Han skulde udrede Arvegodset „i brændt (d. e. ublandet) Sölv eller i nye Lærreder, eller i Vox, eller islandske Varer, eller i Fæ"[4]. I Nödsfald kom Arvingen til at anlægge Sag, under hvilken Beviset for de i Udlandet foregaaede Factaförtes ved Tylfterkvid[5]. Særegne Regler gjaldt, naar Arvegodset var taget i Besiddelse af den efterlevende Ægtefælle, eller af den, med hvem den afdöde i Island forinden Reisen til Udlandet havde sluttet Formuesfællig (fèlag). Disse Personer vare nemlig ikke pligtige til at afgive Arvegodset til nogen anden end netop selve Arvingen[6].

Retten til under Arvingens Fraværelse at tage i Island falden Arv i Besiddelse[7] tilkom den nærmeste tilstede-

[1]) S. 210; jvfr. S. 212, 213, 215. — [2]) S. 213, 217: var det fra Grönland, skulde Overförelsen skee med det förste Skib, der afgik; S. 211. — [3]) S. 217. — [4]) S. 213. — [5]) S. 214. — [6]) Cap. 14, S. 211; 15, S. 212. — [7]) See Arfa-þ. 4, S. 181-184; 6, S. 188-190; 7, S. 190, 191; 16, S. 218, 219; 17, S. 219-221; 18, S. 224. Disse Steder indeholde mange Exempler paa Gjentagelse af de samme Love.

værende Slægtning til den afdöde lige til Slægtskabets Grændse, altsaa ogsaa fjernere Slægtninge end Næstsödskendebörn. Vurderingen iværksattes ved 5 Jordeiere (landeigendr) og Besiddelsestageren nöd i sin Besiddelsestid Frugterne af Godset, men maatte ved Udleveringen tilsvare hele Capitalen (innstœði). Han bar Ansvar for Arvegodset, og maatte ikke overdrage Bevarelsen af samme til nogen fremmed, saalænge Arvingen var udenlands. Iövrigt skjelnedes der imellem, om den afdöde var Indlænding eller Udlænding, hvad enten han nu i sidste Fald var af „dansk Tunge", eller det var „engelske (enskir) Mænd" eller andre „hvis Sprog og Tunge Folk her ikke forstaae". I sidste Tilfælde var den lovlige Besiddelsestager ikke pligtig til at udlevere Arvegodset til andre end selve Arvingen, dersom denne indfandt sig [1], hvorimod i förste Tilfælde enhver nærmere Slægtning havde större Ret til Besiddelsen af Godset, end den fjernere, som först havde taget Arven til sig. Dersom den udenlands værende Arving var död omtrent samtidig med Arveladeren, förtes ved Tylfterkvid Beviset for, hvem af dem havde levet længst, hvorved da Resultatet kunde blive, at Besiddelsestageren netop i Virkeligheden fra först af havde været den rette Arving [2]. Naar det derimod blev bevist, at Arveladeren var bleven overlevet af den udenlandsværende, nu afdöde Arving, saa vare nu dennes Arvinger berettigede til at fordre Arvegodset, der jo var bleven deres Arv, udleveret. En Vanskelighed indtraadte imidlertid, naar den udenlands værende Arving, inden han fik Leilighed til at hente sin i Island faldne Arv, blev borte, uden at Efterretninger havdes, om han var i Live eller ikke. Det var i dette Tilfælde af Vigtighed for den maaskee for stedse forsvundne Persons nærmeste Ar-

---

[1]) S. 221, 224. Man vil iövrigt erindre, at Udlændingers Arveret i Island tildels var indskrænket, see ovenfor S. 288. — [2]) S. 181, 189.

vinger at komme i Besiddelse af det ham tilhörende Arvegods i Island, men paa den anden Side var Besiddelsestageren af dette, saalænge ikke Kundskab havdes om Arvingens Död, ikke pligtig til at udlevere Godset til nogen, undtagen til en endnu nærmere Slægtning af den i Island afdöde Arvelader, dersom en saadan gaves foruden Arvingen. Der bestemmes i saa Henseende, at naar der ere forlöbne 3 Somre, fra den Tid, at Efterretninger havdes om at Arvingen var i Live, og naar man dog i dette Tidsrum har haft Efterretninger baade fra „Norges Konges Rige og Sverigs og fra Danmark og England og fra Öerne (Örkenöerne og Syderöerne) og Grönland og Hjaltland (Shetland)", da kunne den saaledes borteblevnes Arvinger [1] den 4de Sommer anlægge Sag mod Besiddelsestageren for at faae Godset udleveret; Beviset for Bortehlivelsen förtes da ved en fangakviðr [2] bestaaende af 5 Islændere, der havde at vidne, at man i den nævnte Tid ingen Efterretninger havde haft om den paagjeldende, og at de troede, at han var död[3].

Med Hensyn endelig til Besiddelsestagelsen af Arven efter den i Island afdöde, som ingen Frænde havde efterladt sig i Landet, skjelnedes der mellem [4], om Dödsfaldet var indtruffet: a, ved Skibet[5]; Ret til at tage Arven i Besiddelse havde da efter Fölgeorden: den afdödes Formues-

---

¹) Vi ville oplyse dette ved et Exempel: A er död i Island; Sönnen C, der er Arving, befinder sig udenlands; B, Broder til A har taget Arven i Besiddelse; C bliver borte og nu anlægge C's Sönner Sag imod B for at faae Arven udleveret. Naturligvis maa det först bevises, at C har levet længere end A. — ²) See ovenfor S. 166; jvfr. iövrigt fornemmelig Vígsl. 100, S. 139, 140. — ³) Arfa-þ. 4, S. 183; 7, S. 190, 191; 16, S. 218, 219; 17, S. 219. — ⁴) Arfa-þ. 6, S. 186, 187. — ⁵) Hermed stod det lige, at Dödsfaldet var indtruffet paa Reisen fra Skibet til det Sted, hvor den afdöde vilde tage Vinterophold, S. 186, eller paa Söreisen til Island, eller ved Skibet, der er ifærd med at afgaae fra Udlandet til Island, Arfa-þ. 15, S. 215.

fælle (naar Fælliget ei var indgaaet for at besvige Arvingerne); Madfællen (mötunautr); blandt flere Madfæller, den, som den afdöde hyppigst havde spist sammen med; Styrmanden; dersom der var flere, hver efter den Part, han eiede i Skibet; den Gode, til hvis District Eieren af Grunden hörte, hvorpaa de reisende havde opslaaet deres Boder; b, paa det til Vinterophold valgte Sted (ef hann kemr í vistina)[1]; her gjaldt Fölgeordenen: Formuesfællen; Bonden, hos hvem den afdöde havde taget Ophold; Goden; c, i Bod (som Bodsidder; ef þeir sitja búðsetu)[2]; her var Ordenen: Formuesfællen; Goden, til hvis District Eieren af Grunden henhörte; d, naar den afdöde havde været Bonde, tilkom det Goden at tage Arvegodset i Besiddelse.

Det sees let, at den Ret, der tilkom den afdödes nærmeste tilstedeværende Slægtning til, i Arvingens Fraværelse, at tage Arven i Besiddelse, staaer i en nær Forbindelse med Arverettigheden. For det Tilfælde nemlig, at den ikke tilstedeværende Slægtning, der efter Arveordenen stod nærmest til at arve den afdöde, var afgaaet ved Döden allerede för denne, saa var det netop Besiddelsestageren, der i Virkeligheden fra först af var rette Arving. Paa den anden Side have vi seet, at naar Arveladeren blev overlevet af den ikke tilstedeværende nærmeste Slægtning, som altsaa nu var rette Arving, saa var Besiddelsestageren hverken pligtig til at udlevere Arvegodset til en Fuldmægtig fra ham, eller til hans nærmeste eventuelle Arvinger, men ikkun til ham selv alene; og i Tilfælde af hans Död eller hvad dermed stod lige, at han blev borte, var det hans Arvinger, der personlig kunde afhente deres Arv, men ingen andre. Traf det sig nu, at rette Arving, inden han fik

[1]) Hermed stod det lige, naar Dödsfaldet indtraf paa Veien fra Vinteropholdsstedet til Skibet, S. 187. — [2]) Búðsetumaðr synes at adskille sig fra bóndi derved, at hin ikke havde malkemde Fæ (málnytan smala), þingskapa-þ. 58, S. 158; Ómaga-b. 31, S. 294.

hentet sin Arv, döde, og ikke efterlod sig nærmere Slægtninge end Besiddelsestageren, eller saadanne, som ei selv fik Leilighed til at afhente Arvegodset, saa beholdt ogsaa i disse Tilfælde Besiddelsestageren Arven, i det ene Tilfælde som retlig, i det andet som factisk Arving. Retten til at tage Arven i Besiddelse var saaledes Muligheden til at kunne beholde den som sin. Iövrigt sees det let, at paa den anden Side blev Arven ifölge det anförte taget i Besiddelse af den, der paa Grund af sin egen Interesse, bedst kunde antages at ville paasee Arvingens, ligesom ogsaa iövrigt ikke ringe practiske Fordele ved den omhandlede Fremgangsmaade bleve opnaaede. Det behöver ikke at udvikles, at hvad der saaledes gjaldt om Besiddelsestagelse af den tilstedeværende Slægtning ogsaa gjaldt om den lignende Ret, der tilkom Formuesfællen, Goden, o. s. v. i Tilfælde af at ingen Frænde var tilstede. Formuesfællen, Goden, o. s. v. havde altsaa en subsidiær Arveret, forsaavidt ikke Slægtninge vare til[1].

[1]) Foruden efter disse Regler fandt Arv Sted paa andet Fundament end Slægtskab tillige i fölgende Tilfælde: a, den omvandrende Betler arvedes af Bonden, i hvis Hus han döde; dette gjaldt dog kun om hvad Betleren havde med sig, saafremt det blev bevist, at Arvingerne ingen Skyld havde haft i hans Omflakken ved Forsömmelse af deres Forsörgelsespligt mod ham; naar Betleren var död i det frie, arvede Eieren af Grunden det som han havde med sig, som det synes til Vederlag for hans Pligt, at sörge for Begravelsen; Arfa-þ. 8, S. 191, 192; Kr. R. 6, 7, jvfr. 4; b, Naar en havde forsörget en trængende „for Guds Skyld (fyrir guðs sakir), uden at være pligtig til at forsörge ham", tilfaldt Arven efter ham Forsörgeren, Arfa-þ. 18, S. 224; denne Bestemmelse er, lige som ikke ganske faa andre Steder, gaaet umiddelbart fra Grág. over i Magn. Lagab. Landslov, nemlig Erfðat. 23, rigtignok med en Forandring — ikke, hvilket hyppigere finder Sted, först fra Grág. over i Hákonarbók, og fra denne over i Landsloven; Stedet i Landsl. er igjen gaaet over i Jónsb. Framf.-b. 5, og Chr. IV Norske Lov, Gift. B. 23); c, Arv

Vi have i det foregaaende seet, at en Persons Borteblivelse gav hans nærmeste Slægtninge Ret til at fordre sig satte i Besiddelse af hans Formue. I Forbindelse hermed maa anföres fölgende Bestemmelse. „Dersom en Mand er længer borte herfra, end 3 Vintre, da skulle de Mænd overtage Bevarelsen af hans Gods, som vilde have arvet ham, dersom han var död, selv om han maatte have overdraget Bestyrelsen af sin Formue for en længere Tid til en anden" [1]. Denne Bestemmelse, der synes at omfatte ogsaa det Tilfælde, at det vel vides at den paagjeldende er ilive, gjorde da i det ordinære Tilfælde Anvendelsen af de nysmeldte Regler om Virkningen af Borteblivelse overflödig. Ligesom det vistnok maa antages, at Tanken om en Anticipation af Arverettens Udövelse tildels ligger til Grund i hint Tilfælde, som i Reglerne om Boteblivelse, saaledes er det sandsynligt, at der ved det förstnævnte Tilfælde ogsaa, og vistnok overveiende, er blevet taget Hensyn til de eventuelle Arvingers Interesse i Formuens Conservation, hvilken de ved at overtage Bestyrelsen af samme, kunde sikkre dem. Iövrigt er det en Selvfölge, hvad ogsaa findes udtrykkelig bestemt, at Slægtningene endnu forinden Udlöbet af de 3 Aar kunde komme i Besiddelse af Formuen, dersom den til Udlandet afreiste döde i hint Tidsrum; Beviset for saadant Dödsfald förtes ved fangakviðr, ligesom for andre i Udlandet foregaaede Facta [2]. Det kan vistnok, da intet desangaaende findes fastsat, være tvivlsomt, om de nærmeste eventuelle Arvinger i det omhandlede Tilfælde hvor den i tre Aar fraværendes Gods af dem kunde tages i Besiddelse, have

efter den frigivne tilfaldt, under visse Omstændigheder, Frigiveren; Arfa-þ. 5, S. 184, 185; d, Af Præstens Formue arvede, under visse Betingelser, Kirken et vist Belöb; Kr. R. 13, S. 10.

[1]) Arfa-þ. 17, S. 221; den samme Lov, forskjelligen fremstillet findes i c. 7, S. 190 (= Þingskapa-þ. 55, S. 145, 146). — [2]) Arfa-þ. 7, S. 190, 191.

været berettigede til Frugterne af Godset i Mellemtiden indtil hans Tibagekomst. Dette er dog vistnok sandsynligt efter Analogien fra Reglerne om Bevaringen af falden Arv, samt fra Reglerne om Værgemaal, hvorom maa henvises til det følgende.

Endnu maa mærkes fölgende Bestemmelse: „Dersom en Mand tager Arv, som ansees for rette Arving, men den enes (Arveladerens eller Arvingens) Slægt (kyn) senere viser sig at være anderledes, da skal han udrede til Arvingerne alt detGods udenFrugter (leigulaust), som han tog"[1].

Arveladerens Formuesforpligtelser og Fordringer bleve ved Dödsfaldet eo ipso Arvingens[2]. Paa Betalingsterminerne for den afdödes Debitorer havde Dödsfaldet ingen Indflydelse[3]. Derimod ansaaes den Arveladeren paahvilende Gjeld strax forfalden ved Dödsfaldet. Arvingerne kunde vælge enten strax at skifte, eller först ved en Bekjendtgjörelse paa Vaarthinget, med 2 Ugers Varsel, indkalde Creditorerne til en skuldadómr, en Skifteret, der afholdtes paa den Afdödes Bopæl[4]. En saadan Indkaldelse havde præclusiv Virkning for Creditorerne[5] og Arvingen svarede i dette Tilfælde ikke til videre, end hvad den af-

[1]) Arfa-þ. 7, S. 191; denne Bestemmelse er (igjennem Jónsb. Erfðat. 14) Kilden til Chr. V norske L. 5-2-90. — [2]) Kaupa-b. 6, S. 401; 9, S. 410. Ifölge Udtrykkene i det förstnævnte Sted, maa det snarest antages, at Sögsmaalet mod den afdödes Debitorer har maattet anlægges af samtlige Arvinger, ikke de enkelte hver for sin Del. — [3]) Kaupa-b. 6, S. 401, 402. Det bemærkes, at Overdragelse af en Fordring til en tredie Mand kunde ikke skee uden Debitors Samtykke, Kaupa-b. 6, S. 406; saa meget mindre kan det vel antages at Skyldneren kunde frie sig for sin Forpligtelse ved at en anden overtog Gjelden, med mindre Creditor dertil gav sit Samtykke. — [4]) Kaupa-b. 8, 9; jvfr. iövrigt ovenf. S. 172. — [5]) Den Creditor, der af utilregnelige Grunde udeblev fra Skifteretten kunde imidlertid sagsöge samtlige mödte Creditorer til forholdsvis Afkortning; Kaupa-b. 9, S. 413.

dödes Efterladenskaber belöb sig til. Dersom Arvingerne derimod skiftede, uden först at afholde skuldadómr, tilkom det dem at betale hele Gjelden, om den end var större end Activa, hvilket ogsaa gjaldt naar Arvingen vel havde afholdt skuldadómr, men forinden samme havde udbetalt noget af Dödsboet; dog skulde, som det hedder om dette sidstnævnte Tilfælde, Arvingen „ikke gaae i Gjeldstrældom" for den afdödes Gjeld [1]. Naar saaledes skuldadómr ikke blev afholdt, maatte Creditor sagsöge hver af Arvingerne for en saa stor Del, „som de tage Arv til", fra hvilken Regel alene fandt Undtagelse Sted, naar Arvingerne vare den afdödes Sönner og disse derhos ikke endnu havde skiftet, i hvilket Fald den ældste af Sönnerne kunde sagsöges for det hele [2]. De anförte Regler gjaldt ikke, naar den afdöde var „fattig" (öreigi). „Da var han fattig, dersom han ikke efterlod sig en Mark eller mere Gods". Naar en saadan fattig Mand döde, var „ingen pligtig at betale hans Gjeld", og Arvingen behövede ikke at afholde nogen skuldadómr [3].

Vi have i det ovenstaaende haft Leilighed til at betragte Ætsrettigheder, tilkommende: 1) det enkelte Medlem af Ætten og da: a, Arvingen efter Arveladerens Död; b, den nærmeste eventuelle Arving; c, en fjernere Slægtning; 2) Ætten i det hele, samtlige Medlemmer af Ætten. Tage vi Arveretten i den sædvanlige Betydning om Retten til at erhverve den afdödes Efterladenskaber, finde vi, foruden denne Ret (hvormed Retten til Erhvervelse af den borteblevnes Formue vistnok bör stilles sammen), endnu fölgende med den egentlige Arveret beslægtede Ætsrettigheder: a, Retten til at före Control med den eventuelle Arveladers Formuesdispositioner, hvilken Rettighed tilkom den nærmeste eventuelle Arving og i eet Tilfælde samtlige Ættens Med-

[1]) Kaupa-b. 8, S. 408. — [2]) Kaupa-b. 6, S. 402. — [3]) Kaupa-b. 8, S. 408.

lemmer; b, Retten til i Arvingens Fraværelse at tage falden Arv i Besiddelse og nyde de dermed forbundne Fordele, hvilken Ret tilkom den nærmeste tilstedeværende Slægtning til den afdöde; c, Retten til at overtage Bevaringen af den i længere Tid end 3 Aar i Udlandet fraværendes Gods; denne Ret tilkom den nærmeste eventuelle Arving. Endnu en med Arveretten væsentlig beslægtet Ætsrettighed finde vi i Værgemaalsretten.

B. Værgemaalsret.

Mandspersons Gods var indtil hans 16de Aar under Værgemaal; Kvindes indtil det 20de Aar [1]. Benævnelsen for saadant Værgemaal er fjárvarðveizla (Bevarelse af Gods); Værgen hedder fjárvarðveizlumaðr [2], den umyndige benævnes ómagi, hinn ungi maðr, ogsaa simpelthen ungr [3].

Ættens Medlemmer kaldtes til Værgemaal efter samme Orden, som til Arv. „Til Godsbevarelse skal der tages som til Arv" [4]. Med Hensyn til den Alder, der krævedes til at være Værge, skjelnedes der mellem Mand, Mö, gift Kone og Enke [5]. Sexten Aar gammel Mand kan overtage Værgemaal, dersom han ikke netop til samme Tid skal, som den der lige er bleven myndig, overtage en ham tidligere tilfalden Arv, i hvilket Fald 20 Aar udfordres; hos Mö kræves altid 20 Aar; gift Kone kan overtage Værgemaal „hvad enten hun er 16 Vintre eller yngre" [6], og Enke yngre

[1]) De i en enkelt Retning forskjellige Regler med Hensyn til Værgemaal for Kvinder ville blive fremstillede i det fölgende i Forbindelse med Materien om Formynderskab for Kvinder. — [2]) Ogsaa lögráðandi fjár, Kr. R. 12; jvfr. om Ægtemanden Udtrykket forráðandi fjár, Festa-þ. 54. — [3]) Værgemaal omhandles fornemmelig i Arfa-þ. 9, 10, S. 192-200; Landabr.-þ. 1, S. 200-213. — [4]) Arfa-þ. 9. jvfr. c. 2, S. 172. Fra det Kvinden tilkommende Værgemaal var undtaget den af hendes Forförer betalte Leiermaalsbod, naar denne tilfaldt hendes Myndling; Festa-þ. 48, jvfr. 56, Arfa-þ. 19. — [5]) Arfa-þ. 4, S. 179, 180. — [6]) Det er vistnok sandsynligt, skjöndt ei afgjort, at den gifte Kones Mand har forestaaet Værgemaalet paa hendes Vegne.

end 16 Vintre" kunde være Værge, dersom hendes Formynder gav sit Minde dertil [1].

Værgen havde Ret til Frugterne af Barnets Gods, imod at underholde Barnet, samt imod at bære Ansvar (ábyrgð) for at Capitalen ikke blev forringet [2]. Ved Overtagelsen af Værgemaalet blev derfor den umyndiges Gods (med Undtagelse dog af Iord og goðorð) vurderet [3], og ved Værgemaalets Ophör havde Værgen at tilsvare det modtagne efter Vurderingssummen, hvorimod iövrigt intet Regnskab behövede at aflægges for Bestyrelsen af den umyndiges Gods. Til de Frugter Værgen ifölge det anförte nöd, henregnedes dog ikke Hval, der drev op paa den umyndiges Forstrand; heller ikke Drivtömmer, forsaavidt der var mere, end der behövedes til Bygningerne paa den unge Mands Jorder; disse Gjenstande blev vurderede og lagte til Capitalen. Det samme gjaldt ogsaa om Arv [4]. Det sees nu let, at disse Vilkaar hyppigen kun i ringe Grad maatte være i Barnets Interesse. Paa Grund heraf tilstededes det enhver tredie Mand (Slægtning eller fremmed) at fordre Værgemaalet afstaaet til sig (undanboð, at bjóða undan, at byde fra), imod at forpligte sig til at underholde den umyndige frit (enda skal eigi meta fúlgu við ómagann) og desuagtet lægge Renter af den lovbestemte Störrelse (lögleigu) til Capitalen. Et saadant undanboð skulde skee ved en enten paa Værgens Hjem, eller paa Vaarthinget eller paa Althinget iværksat solen Opfordring, og Betingelserne for samme vare forövrigt: a, at den födte Værge havde haft Godset under Værgemaal i ikke kortere Tid end 12 Maaneder; b, at den frabydende eiede dobbelt saa meget som den umyndige eller ogsaa kunde „faae een eller

[1]) Saaledes forstaae vi Ordene: ef lögráðandi hefir fyrir ráðit; i Oversættelsen: bonorum custodiam — ea tantum lege capiat, ut ejus negotia legitimo tutore gerantur. — [2]) Cap. 9, S. 192, 195. — [3]) Cap. 9, S. 193, 194. — [4]) Cap. 9, S. 195, 196.

to Mænd med sig, hvis Formue i Forening med hans udgjorde det dobbelte mod Barnets"; c, om nu end disse Betingelser vare tilstede, kunde den födte Værge dog endnu selv underkaste sig hine for den umyndige fordelagtige Vilkaar, dersom han var Eier af en i det mindste lige saa stor Formue, som Barnet [1]. Paa denne Maade kunde Værgemaalet dog aldrig fratages Fader, samfædre Broder eller Moder; „det er de tre Mænd, fra hvem Godsbevarelse saavelsom Frugterne ikke kan bydes" [2].

Naar den umyndige havde Gods i forskjellige Fjerdinger, skulde det hele föres til det Sted, hvor den största Del af Formuen beroede; dog dersom Jordegods var i een, Lösöre i en anden Fjerding, skulde dette flyttes til den förstnævnte Fjerding, og havde han Jorder i flere Fjerdinger, til den, hvor den störste Jord fandtes[3]. Værgen traadte i eet og alt i den umyndiges Sted; navnlig sluttede Værgen Contracter paa dennes Vegne og repræsenterede den umyndige under Sögsmaal; saaledes havde Værgen ogsaa at indkalde Creditorerne til skuldadómr, naar en Arv tilfaldt Myndlingen [4]. Som ovenbemærket havde Værgen at bære Ansvar for, at den umyndiges Capital ikke blev forringet; Saadant Ansvar for Værgen omhandles specielt for det Tilfælde at han forsömte at anmelde en den umyndige tilkommende Fordring i Debitors Dödsbo. Ansvaret mod Værgen gjordes vistnok i Reglen simpelthen gjeldende ved at affordre ham Erstatning ved Værgemaalets Ophör. Særegne Regler gjaldt for det Tilfælde, at Værgen solgte den umyndiges Jord. I et saadant Tilfælde kunde denne efter at have naaet Myndighedsalderen, söge sin Jord tilbage (brigða, brigð) fra Besidderen [5]. Dette Vindicationssögsmaal anlægges paa

[1]) Cap. 9, S. 196; 10, S. 197. — [2]) S. 192, 196. — [3]) Cap. 9, S. 195. — [4]) See Landabr.-þ. 1, S. 205; Kaupa-b. 9, S. 410; Kr. R. c. 13, S. 56. — [5]) Landabr.-þ. 1, S. 200-213 Tilbagesögningen kunde ikke udsættes længer end til Sommeren efterat den vedkommendes 20de Aar var fyldt.

Althinget, og maa bebudes Sommeren iforveien fra Lovbjerget. Besidderen af Jorden skal da inden en Maaned efter denne Bebudelse stævne sin Hjemmelsmand (heimildarmaðr) til at möde paa næste Aars Althing, denne igjen inden en lignende Frist den endnu fjernere Hjemmelsmand, o. s. v. lige til Værgen. Under den saaledes anlagte Sag blev da, efter förte Beviser for Uretmæssigheden af den af Værgen foretagne Afhændelse, Jorden tildömt Vindicanten, hvorhos enhver af dem der efterhaanden havde været Besiddere af Jorden tilkjendtes sin Kjöbesum tilbage af hans Hjemmelsmand, lige til Værgen [1]. Under bemeldte Sag kunde den sagsögte först fremsætte den Indsigelse, at Salget var skeet fordi Jorden havde været behæftet med Gjeld, eller fordi den umyndige havde haft trængende Slægtninge at forsörge [2]; bevises dette ved Kvidsudsagn, kan Sagsögeren replicere, at Jorden er bleven solgt under dens Værdi; herimod kan den sagsögte igjen fremsætte den Indsigelse, at Jorden er bleven solgt til saa höi Pris, som der kunde opnaaes; lykkes nu ogsaa dette Bevis, kan Sagsögeren dog endnu begjære Kvidsudsagn, om det ikke desuagtet havde været fordelagtigere for ham, at Værgen ikke havde solgt Jorden, samt endelig, dersom dette Bevis glipper, om der ikke har været tilliggende Jorder (leiguból), eller Herligheder (ítök) i andre Mænds Jorder, som kunde været solgte, uden at Hovedjorden (aðalból) blev afhændet [3]. Ligesom denne Sag i Virkeligheden gik udover Værgen, der som sidste Hjemmelsmand uden Regres maatte betale, hvad han havde modtaget i Kjöbesum for Jorden, saaledes kunde Værgen ogsaa, naar

[1]) See navnlig S. 206 (fè þat *allt*), 209, 210. — [2]) Jvfr. Arfa-þ. 9, S. 195. — [3]) S. 207. Vi have her fulgt cod. reg., som i Ordenen af de forskjellige Exceptioner og Replicationer afviger fra cod. arnam.; med den förstnævnte synes at stemme A. M. 315 D, hvor Stedet findes, men paa en meget beskadiget og med Undtagelse af enkelte Ord ulæseligt Del af Membranbladet.

Vindicationssögsmaalet blev vundet, eller med andre Ord, naar det befandtes, at Afhændelsen var sket uden lovlig Grund, sagsöges til Landsforvisningsstraf saavel af Myndlingen, som af den förste Kjöber [1]. Af det nysanförte sees det, at Reglen om at Capitalen skulde uforringet tilsvares af Værgen, ikke var uden Undtagelse; det bemærkes endnu, at foruden det anförte Tilfælde, hvor nemlig den umyndige havde Slægtninge at forsörge, kunde ogsaa Capitalen angribes til at reparere en den umyndige tilhörende Kirke [2].

Der gives ingen fælles Benævnelse for Værgemaal for Gods og Forsorg for den umyndiges Person; dette Forhold staaer kun i en lös Forbindelse med hint. Det hedder: „den skal have den unge hos sig, (varðveita), som bevarer (varðveitir) Godset" [3]. Iövrigt vedvarede den personlige Umyndighed indtil samme Alder, som Umyndighed i Henseende til Formuen; „Mandsperson 16 Vinter gammel eller ældre skal selv raade for sit Opholdssted (heimilisfang). Mö, 20 Vintre gammel eller ældre skal og selv raade for sit Hjem". Contracter om personlige Handlinger afsluttedes af Værgen (som her benævnes lögráðandi) paa den umyndiges Vegne [4].

Vi have hidtil ikkun omhandlet Værgemaal for Börn, hvilket Forhold er det eneste, hvorom specielle Regler findes. Værgemaal fandt imidlertid fremdeles Sted for den fjottede (heimskr) [5], for den, der gjorde sig skyldig i arfskot, samt for den, der formedelst Alderdom eller Sygdom ikke var istand til selv at forestaae sine Formuesanliggender [7]. Under Lovens Taushed maae de ovenanförte Bestemmelser om Værgemaal for Börn antages ogsaa i disse Tilfælde at have været i det hele gjeldende. Ligesom imidlertid Reglerne om Værgemaal for Börnenes Person ikkun have kunnet finde analogisk

---

[1]) Landabr.-þ. 1, S. 212. — [2]) Kr. R. 12, S. 52. — [3]) Arfa-þ 9, S. 193. — [4]) Þingsk.-þ. 56, S. 147; Kr. R. 13, S. 56. — [5]) Arfa-þ. 3, 4, S. 175-177. — [6]) Arfa-þ. 11, S. 202, 203. — [7]) Arfa-þ. 11, S. 201, 202.

Anvendelse paa det förstnævnte af disse Forhold, saaledes turde det vistnok være tvivlsomt, om ikke Bestemmelserne om undanboð alene bör antages at have været gjeldende med Hensyn til Værgemaal for de formedelst ung Alder umyndige. Det maa endnu bemærkes, at det, om den nærmeste tilstedeværende Slægtnings Bestyrelse i Arvingens Fraværelse af den i Island faldne Arv, paa flere Steder hedder, at der skal forholdes med saadant Gods som med den formedelst Alder umyndiges Midler, som med „ung Mands Gods" (ómaga fè, ungs fè) [1].

Værgemaal tilfaldt, som bemærket, den nærmeste eventuelle Arving. Kaste vi nu et Blik paa de nys berörte særegne Tilfælde, i hvilke Værgemaal fandt Sted foruden for Börn — for den, som gjorde sig skyldig i arfskot, for fjottede, syge og for Oldinger — saa sees det let, at Værgemaalsretten i disse Tilfælde er særdeles beslægtet med den Control, som den eventuelle Arving, paa Ættens Vegne, kunde udöve med Hensyn til Formuesdispositioner, der vare i Strid med hans Ret; hin Control er den förste, mildere Anvendelse af det samme Princip, som i Umyndiggjörelsen finder sit strængere Udtryk. Dette samme Prinsip maa da udentvivl ogsaa antages at have ligget til Grund for Værgemaal for Börn, ved Siden af Nödvendigheden af, i Barnets umodne Alder, at bære Forsorg for samme. Men hertil kom nu et andet, ikke mindre vigtigt Hensyn. Det er neppe uden Betydning, naar, som bemærket, den nærmeste tilstedeværende Slægtnings Bestyrelse i Arvingens Fraværelse af den i Island faldne Arv stilles sammen med Værgemaal. Ligesom man i det förstnævnte Forhold overdrog Bevaringen af Arvegodset til den i sammes Conservation mest interesserede, saaledes har

[1]) Arfa-þ. 4, S. 181, 182; 6, S. 189. Navnlig kunde og i dette Tilfælde Tilbagesögning finde Sted af Jordegods, Landabr.-þ. 1, S. 202, 203, 206.

man udentvivl ogsaa ved Værgemaalsretten taget et saadant væsentligt Hensyn til den umyndiges Gavn, i det man overdrog Værgemaalet til den umyndiges nærmeste eventuelle Arving, der netop paa Grund af sin egen Interesse maatte være særdeles opfordret til at paasee Myndlingens Interesse. Vi see saaledes at Værgemaal var et lige væsentligt Gode for Myndling som for Værge.

Værgemaalet, fjárvarðveizla, var, som vi have seet, en Ret for Værgen, med samme kunde være forbundne store Fordele. Nydelsen af Frugterne af den umyndiges Formue, imod at sörge for hans Subsistents, kunde imidlertid ikkun være en Fordel, naar Formuen var betydelig. Naar den umyndiges Formue var ringe, blev det derimod en Byrde for den nærmeste eventuelle Arving, med de utilstrækkelige Frugter af Capitalen, at maatte bestride den umyndiges Underhold; Byrden kunde da være lige saa stor i dette Tilfælde, som Fordelen i hint Tilfælde, og disse modsatte Eventualiteter svarede da til hinanden. Men naar Værgemaalet er blevet en Byrde, saa benævnes det heller ikke længer Værgemaal, fjárvarðveizla; det er da ikke længer Værgemaal vi have for os, men Forsörgelsespligt. Værgemaalsret for Gods danner saaledes Overgangen til Forsörgelsespligten mod trængende Slægtninge.

Med dette nysnævnte ikke lidet interessante Retsforhold ville vi i Annalernes næste Bind, hvor Slutningen af nærværende Afhandling vil blive optaget, först have at beskjæftige os, hvorefter vi i Materien om Formynderskab for Kvinder ville finde Overgangspunktet til det andet Hovedafsnit af Ætsafdelingen, nemlig Fremstillingen af Ættens Retsforhold udadtil.

UDSIGT OVER BISPEDÖMMET SLESVIGS GAMLE OMFANG OG INDDELING; ved Dr. H. N. A. Jensen, Sognepræst til Borne i Angeln.

(Til Forklaring over det medfölgende antiqvariske Kort: Diœcesis Slesvicensis circa annum 1523, tab. I).

Först i den nyere Tid har man henvendt större Opmærksomhed paa Middelalderens kirkelige Geographie, især fra den Tid man i Tydskland ved Hjælp af samme har sögt nöiere at udfinde de enkelte Landskabers gamle politiske Inddelinger og Underafdelinger. Det viste sig nemlig, at de Inddelinger, i hvilke Landet allerede var deelt ved Christendommens Indförelse, vare blevne lagte til Grund for de kirkelige Inddelinger, ikke alene ved Bestemmelsen af Bispedömmernes og Erkebispedömmernes Grændser, men ogsaa ved Underafdelingerne af Diöceserne, da den kirkelige Opsigt var fordeelt imellem Domcapitlernes Prælater. For det meste havde man nöiagtigere Efterretninger om den gamle kirkelige Inddeling end om den gamle politiske Inddeling af Landet „Gaue" og „Undergaue" eller „Centenen", netop fordi den kirkelige Inddeling forblev uforandret indtil Reformationen, imedens den gamle politiske Inddeling forsvandt temmelig tidlig, paa den Tid da Greverne og Hertugerne begyndte at tiltage sig Magt over de enkelte Egne. Det var i og for sig rigtigt ved Hjælp af den temmelig bekjendte kirkelige Inddeling at söge muligviis at bestemme den mindre bekjendte gamle Inddeling i „Gaue"; men i Udförelsen heraf er man ofte gaaet for rask til Værks og har draget falske Slutninger, idet man antog, at Archidiaconaterne, Provstierne eller Decanaterne, eller hvad ellers Underafdelingerne i de biskoppelige Diöceser maatte hedde, overalt havde samme Omfang, som de gamle Gaue og

Landskaber [1]. Der forekommer mange Exempler paa at en Gau, som det synes, aldeles vilkaarligt er bleven gjennemskaaret af Diöcesernes Grændser, om endog i Reglen ethvert Bispedömmes Omfang i Begyndelsen var blevet sammensat og dannet af et vist Antal Gaue; ligeledes rettede Grændserne af de kirkelige Underafdelinger sig sædvanligt efter de politiske Underafdelingers Grændser; dog uden at dette just i alle Tilfælde slaaer ganske til.

Gaae vi imod Nord ud over Tydsklands Grændser, finde vi her ganske lignende Forhold: ogsaa her har i Reglen den gamle politiske Inddeling dannet Grundlaget for den kirkelige. Dog træffer man ogsaa her paa Afvigelser derfra; men her have vi den Fordeel, at vi ikke behöve at nöies med Formodninger eller Slutninger, som i mange Egne i Tydskland, vi ere tvertimod som oftest ved gode Kilder i Stand til at kunne give selvstændige Efterretninger baade om den gamle politiske Inddeling af Landet og den ældre kirkelige, og det er interessant paa denne Maade at sammenligne begge. Hvad der herved især kommer til Nytte, er den Omstændighed, at den ældgamle Inddeling i Herreder indtil den Dag idag har vedligeholdt sig ikke alene i hele Kongeriget, men ogsaa i Hertugdömmet Slesvig, omendskjöndt i det sidste ikke uden flere Forandringer, som for störste Delen have deres Grund deri, at Geistlig-

[1]) See saaledes Carl Heinrich Ritter v. Lang i hans Baierns Gauen nach den drei Volkstämmen der Alemannen, Franken und Bojoaren aus den alten Bisthums-Sprengeln nachgewiesen, Nürnberg 1830. Herimod Carl v. Spruner: Bayerns Gauen nach die drei Volkstämmen der Allemannen, Franken und Bajoaren aus den Urkunden nachgewiesen, Bamberg 1831. Man finder meget gode Bemærkninger om den gamle Inddeling og især over Forholdet imellem den politiske og geistlige hos Ferdinand Heinrich Müller i „Die deutschen Stämme und ihre Fürsten, oder historische Entwickelung der Territorial-Verhältnisse Deutschlands im Mittelalter. 4 B. Berlin 1844, S. 6 ff., især ogsaa S. 18.

hedens og Adelens Godser allerede temmelig tidligt bleve unddragne Herredernes Jurisdiction eller, som man kaldte det i gamle Dage, fik Birkeret. Vi have imidlertid Efterretninger nok for i de allerfleste Tilfælde at kunne paavise Herredernes gamle Omfang, og dermed gaae tilbage til den Tid, da Valdemar den Andens Jordebog blev forfattet, som tydeligt lærer os at kjende Landets Inddeling i den förste Halvdeel af det 13de Aarhundrede. Ved denne Jordebog (Langebek Skriptt. rer. Dan. T. VII, p. 507 sqq.) lære vi ogsaa at kjende de gamle Sysler (undtagen dem i Sjælland), der svare til de tydske „Gaue", ligesom Herrederne svare til de tydske „Untergaue" eller „Centenen". Hermed kan man sammenligne det, som er os bekjendt om Inddelingen i biskoppelige Diöceser eller Stifter, og ogsaa her möder os den heldige Omstændighed, at endogsaa denne oprindelig kirkelige Inddeling har tjent som Grundlag for den senere Inddeling af Kongeriget i Stiftamter, omendskjöndt der heri ere skeet nogle Forandringer.

Hvad Halvöen i Særdeleshed angaaer, saa har Fordelingen af Landet Nörre-Jylland i Bispedömmer i Begyndelsen fuldkommen nöiagtig rettet sig efter Syslerne. Denne Fordeling er, som bekjendt, kommen i Stand 1065, og det netop paa fölgende Maade: Under Stiftet 1, Börglum lagdes *Vendsyssel* og *Thy*. 2, Viborg: *Salling*, *Himmer* Syssel og *Ommer* Syssel. 3, Aarhuus: *Abo* Syssel og *Löfre* Syssel. 4, Ribe: *Hard* Syssel, *Varde* Syssel, *Jelling* Syssel, *Almind* Syssel af Nörre-Jylland og desuden endnu en Deel af Sönder-Jylland, hvorom vi strax nedenfor ville tale videre. Den vigtigste Forandring, som er foregaaet hermed, bestaaer i, at Biskop Jacob af Viborg 1395 satte en Deel af Ommer-Syssel i Pant til Stiftet Aarhuus, hvilket er forblevet hos dette; det var den östlige Deel, bestaaende af fire Herreder: *Onsild*, *Stefring*, *Hald*

og *Gjerlöv* Herreder. (Vide Pontoppidans Annal. eccl. Dan. T. II, p. 250).

Mere uregelmæssig var Inddelingen af Sönder-Jylland, thi heraf hörte, som ovenfor bemærket, en Deel til Bispedömmet Ribe, og derved blev paa en paafaldende Maade ikke alene Syslerne, men ogsaa Herrederne gjennemskaarne af Diöcesgrændsen imellem Bispedömmerne Ribe og Slesvig. Bestemmelsen af denne Grændse synes allerede at være skeet paa Knud den Stores Tid; idetmindste finder man en Bemærkning, som hentyder derpaa. Det hedder nemlig i Chronicon ecclesiæ Ripensis, Langebek Scriptt. rer. Danic., VII, p. 185, om Biskop Odincar, der döde i Aaret 1043[1] eller efter Dankwerth (Landesbeschreibung S. 79) allerede 1035: Hic Othincarus Episcopatus Jutiae certis limitibus dicitur discrevisse. Men disse Episcopatus Jutiæ kunne ikke dengang være andre end Ribe og Slesvig; thi Stiftet Aarhuus, som rigtignok har existeret tidligere, var dengang ophört, og er först bleven gjenoprettet 1065, paa hvilken Tid ogsaa Börglum og Viborg först bleve til. Bestemmelsen om Grændsen mod Slesvig kan imidlertid ikke være skeet alene ved Biskoppen af Ribe, men der maa have fundet en Overeenskomst Sted mellem ham og Biskoppen af Slesvig, som maa have været desto nödvendigere, som ogsaa Bispedömmet Slesvig just paa denne Tid under Knud den Store blev gjenoprettet efter sit Forfald, og man först nu kunde tænke paa at bygge flere Kirker (thi i Aaret 1001 kaldtes Kirken i Slesvig ecclesia desolata og först 1018 blev Domkirken oprettet paany, og der gik muligviis en Tid hen, inden Kirkevæsenet kunde blive indrettet paa andre Steder). Man kan imidlertid meget let forklare sig, hvorfor den politiske Inddeling ved denne Ordning ikke kunde tjene som Grundlag for Bestemmelsen af de kirke-

[1]) Dette Aarstal er sandsynligviis rigtigere, da Scholiasten til Adam af Bremen angiver det.

lige Grændser, naar man tager begge i nöiere Betragtning. Til at gjöre dette anskueligt kan medfölgende Kort tjene. Dette Kort fremstiller Stiftet Slesvig saaledes som det var kort för Reformationen: foruden Herredernes Grændser ere ogsaa de gamle Syslers Grændser angivne, og det viser saaledes Diöces-Grændsens Afvigelse fra den gamle politiske Inddeling af Landet, som denne med Sikkerhed kan sees af Valdemars Jordebog; det syntes hensigtsmæssigt at angive denne Inddeling paa Kortet, fordi Forholdene derved lettere kunne forklares. Foruden denne Inddeling i Sysler, som fandt Sted i Aaret 1231 eller noget tidligere, men siden forsvandt, da der blev oprettet Lehn og Amter, sees ogsaa paa Kortet Bispedömmet som det var i Aaret 1523, altsaa kort för Reformationen. Dette Tidspunkt er blevet valgt, fordi Slutningen af den katholske Tid netop maatte synes passende til en saadan Fremstilling, og vi just fra dette Aar besidde en fuldstændig Fortegnelse over alle de Kirker, der hörte til det Slesvigske Diöces [1]. Man kunde ikke med Sikkerhed angive de enkelte Kirker i enhver ældre Tid (undtagen ved Aaret 1463, for hvilket liber censualis Episcopi Slesv. giver Oplysning).

Jeg maa först med Hensyn til Grændsen imellem Bispedömmet Slesvig og Stiftet Ribe forudskikke nogle Bemærkninger. Man tager feil, naar man troer, at Udtrykkene „Hertugdömmet Slesvig" og „Sönderjylland" ere eensbetydende, naar vi altsaa i det fölgende komme

[1]) I den saakaldte Schwabstedter Bog, der er aftrykt hos Westphalen Monum. inedita T. IV, 3140, men ikke correct. Jeg besidder Manuscriptum Fabricianum, hvorefter det ucorrecte Aftryk er skeet, og har ved det faaet större Vished i mange Punkter. Sammenlign hermed de ældre Kirke-Registre, om hvilke jeg har givet Efterretning i min Statistik over Hertugdömmet Slesvig S. 85-86. Ved flere Enkeltheder vil jeg ogsaa henvise til denne kirkelige Statistik.

til at tale om Sönderjylland, saa maa man ikke derved forstaae Hertugdömmet Slesvig i sin nuværende eller forhenværende Udstrækning. Af Sönderjylland hörte kun en Deel, men det rigtignok den störste, til Hertugdömmet, heller ikke nu omfatter dette hele Sönderjylland. Saaledes ligger Staden Ribe selv upaatvivlelig ikke i Nörre Jylland, men i Sönderjylland, naar man antager Skodborg-Aaen eller Konge-Aaen for Grændsen, endvidere er der, som bekjendt, et heelt District i Nærheden af Töndern (Grevskabet Schackenborg og Godset Tröyborg), som rigtignok omtrent til 1400 har hört til Hertugdömmet, men siden den Tid ikke mere hörer dertil og endnu er en Rest af Sönderjylland. Men til Hertugdömmet höre foruden den störste Deel af Sönderjylland endnu:

1) Öerne Als og Æröe, som i ældre Tider bleve anseete for hörende til Fyen, og derfor ogsaa henhörte under Odense Stift; her komme de, naar Talen er om Bispedömmet Slesvig, ikke i Betragtning[1].

2) Öen Femern, oprindelig et vendisk Land, der nu rigtignok hörer ind under det slesvigske Generalsuperintendentur, men för Reformationen hörte til Fyens Stift.

3) Nordfrisland, i Begyndelsen et Land for sig selv, der ikke hörte til Sönderjylland, og endnu en rum Tid, efterat Hertugdömmet var oprettet, ikke var afhængigt af dette, men af Kronen.

4) Landet imellem Eideren og Slien (Terra inter Sliam et Eydoram, „Provincia Slesvicensis"), kan man lige saa lidt egentlig regne til Sönderjylland; det var ogsaa for störste Delen en Tid endnu kongeligt, efterat Hertugdömmet allerede var oprettet. Paa Knud den Stores Tid blev det

---

[1]) Sönderborg hörer rigtignok nu ind under det slesvigske Generalsuperintendentur, men för Reformationen stod det under Biskoppen af Odense. Kekenis, der ogsaa nu staaer under Generalsuperintendenten, har förste faaet sin Kirke i Aaret 1615.

i Aaret 1026 afstaaet af den tydske Keiser, efterat det siden 931 havde været et Markgrevskab, og Heinrich I havde sendt en Koloni Sachsere derhen, (hvilket man endnu kan see af Husenes Bygningsmaade o. s. v.); i endnu ældre Tider, beviisligt fra 811 til 931, var det dansk (i det 9de Aarhundrede Sillendi). Dette District har en Tidlang staaet under Bispedömmet Oldenborg, men kom derpaa under Bispedömmet Slesvig.

Til Bispedömmet Slesvig hörte altsaa idetmindste fra Knud den Stores Tid det nylig nævnte Landströg imellem Eideren og Slien[1], endvidere hele Nordfriisland og en Deel af Sönderjylland, bestaaende af de tre sönderjydske Sysler: Barwith Syssel, Ellum Syssel og Istathe Syssel; det sidste heelt og holdent, af Ellum Syssel kun den sydostlige Halvdeel og af Barwith Syssel den östlige Halvdeel. Diöcesgrændsen imellem Slesvig og Ribe gik altsaa midt igjennem Barwith- og Ellum-Syssel.

Efter Valdemars Jordebog indbefattede Barwith Syssel 1231 fölgende fem Herreder: Hathærslebhæret, Thyurstrophæret, Fröshæret, Gramæhæret, Rafnstorphæret. Dette sidstnævnte var allerede dengang deelt i to Dele, hvori vi allerede see Adskillelsen i Nörre- og Sönder-Rangstrup-Herred (xx marce puri et de alia parte xxv marce). Da Lehnene Haderslev og Aabenraa opstode, maa denne Adskillelse have udviklet sig fuldkomment, da Sönder-Rangstrup-Herred kom under Aabenraa Amt eller Brundlund-Lehn. I Jordebogen mangler endvidere Kalslund-Herred, som nödvendigviis maa antages for at have været en Deel af Barwith-Syssel, da det ligger S. for

[1]) Hertil er i senere Tider hyppig blevet regnet Swansen, hvilket efter dets Beliggenhed at regne er rigtigt, men jeg er overbeviist om, at Swansen ikke har hört til det tydske Markgrevskab, men altid har været et dansk Land, afsondret fra dette ved Östervolden.

Kongeaaen, der altid er blevet anseet for at danne Grændsen imellem Nörre- og Sönderjylland. Sandsynligviis er dette Herred noget senere bleven adskilt fra Frös-Herred (1321 var det til og blev dengang tilligemed Frös-Herred og Mandö tildeelt Cantoren i Ribe Domkirke som Provsti; k. Statist. S. 1457); thi at det blot skulde være glemt, kan neppe antages. — Overseer maa saaledes Omfanget af Barwith-Syssel, saa strakte dette Landskab sig mod Öst fra lille Belt (ved dette ligger i Nærheden af Koldingbugt Landsbyen Bjert, forhen kaldt Byarthae, Bjærtæ, Barthe, hvoraf Syslet synes at have faaet sit Navn) indtil Vesterhavet, mod Nord begrændset af Kongeaaen, ved hvis anden Bred Varde- eller Warwith- og Almind-Syssel vare beliggende.

Som det synes, hörte ogsaa Ribe endnu hertil, thi i Jordebogen blive endnu Indkomsterne fra denne Stad anförte, förend man kommer til den nye Overskrift Ellum-Syssel. Imod dette Syssel gaaer Grændsen op ad Ribe- eller Nips-Aa indtil det Sted, hvor denne opstaaer ved Foreningen af Flads-Aa og Gjelst-Aa, derfra gaaer den opad langs med den venstre Arm — eller Gjelst-Aa — i sydöstlig Retning indtil Höirup, og derpaa mod Syd, for det meste langs med smaa Bække, saa at Landsbyen Rost (der rigtignok hörer under Arrild-Sogn i Hvidding Herred) endnu kom til dette Syssel som hörende til Nörre-Rangstrup-Herred [1]. Derpaa gik Grændsen mod Öst og igjen imod Syd indtil Arn-Aa ved Bedstedt. Arndrup er endnu tingpligtig til Slux-Herred, ligger altsaa oprindelig udenfor Sysselet. Endelig gaaer Grændsen over til Virl-Aa, og efterat have fulgt denne til dens Udspring, gaaer den tæt forbi Ries, af hvilket Sogn Landsbyerne Mjöls og Lunderup,

[1]) Denne Landsby er paa nogle Kort, f. Ex. hos Gliemann, urigtig betegnet som henhörende til Hvidding-Herred. Smlgn. Schröders Topographie v. Schlesw. og kirchl. Statistik S. 1504, 1505, 1518, 1525.

beliggende i Sönder-Rangstrup-Herred, endnu maae regnes med til Barwith-Syssel; derpaa gaaer den en kort Strækning over til Gjenner Fjord.

Ellum Syssel, der har sit Navn efter Landsbyen Ellum ved Lygumkloster, indbefattede Hvidding-Herred (Hwitinghæret), Löghaehæret (Löe-Herred med Lygumklosters Birk), Höthershæret (Höyer-Herred, hvortil formodentlig ogsaa Tönder-Herred og Mögeltönder have hört, maaskee ogsaa Visbye Sogn, smlgn. kirchl. Statistik S. 1570 og 1695), Risaehæret, Loctorphæret (saakaldt efter Lautrup, nu Slux-Herred) Clyppælöfhæret (nu Lundtofte-Herred), Kjærræhæret (Karr-Herred) og Sundwith. Ogsaa dette Syssel strakte sig altsaa fra Vesterhavet til Östersöen, idet det begyndte ved Ribe, gik langs med Barwith-Syssel, som ovenfor er beskrevet, og derpaa langs med Östersöen til Flensborg Fjord og böiede fra denne i Nærheden af de to smaae Oxeöer. Disse hörte til Wies Herred, altsaa til Istath-Syssel, ligesom ogsaa Landsbyen Hönsnap. Snart naaede Grændselinien Geil-Aa og gik langs med denne, indtil den böiede af imod Syd og naaede Aaen ved Vallsböl. Denne Aa er den gamle Grændse, saa at en Deel af denne Landsbys Mark med Kirken laa i Wies-Herred, den anden Deel i Kar-Herred. Det samme synes at have været Tilfældet med Hörup, og Skaflund laa bestemt i Kar-Herred (see kirchl. Statistik S. 892, hvorefter S. 453 maa rettes). Den sydlige Grændse dannede Soholmsaa, den vestlige imod Frisland den gamle Danmarks Grav imellem Kar-Herrred og Böking-Herred, derefter de Vande, som vare der, hvor nu Gotteskog-Söen er, indtil Mundingen af Wid-Aa.

Paa Grund af disse Syslernes Grændser, var det ikke muligt, at lade dem blive udeelte ved den kirkelige Inddeling. Ribe selv laa paa Grændsen imellem Barwith- og Ellum-Syssel, det maatte derfor erholde en Deel af begge

til sit Diöces, thi begge Syslerne kunde ikke heelt blive lagte til dette Stift, fordi Slesvig-Stift ellers vilde blive for indskrænket. Derhos kom i Betragtning, at der fra begge Bispesæderne vistnok allerede för Bestemmelsen af Grændserne var blevet anlagt Kirker, især paa de vigtigste Steder. For saadanne vigtige Steder kan man fremfor alle antage Tönder og Haderslev. Tönder stod allerede tidlig i Forbindelse med Ribe, Haderslev med Slesvig; sidstnævnte havde en Collegiat-Kirke, som ansaaes for Datter af Cathedralkirken i Slesvig. Tönder maatte altsaa blive ved Ribe, Haderslev ved Slesvig. Hvilke Landsbykirker, der dengang have været til, kan man ikke med Bestemthed angive; men der er stor Sandsynlighed for, at ved de nye kirkelige Indretninger paa Knud den Stores Tid ethvert Herred fik en Kirke. Ethvert Herred maa altsaa oprindelig kun have været eet Sogn. I mange Herreder kunne endnu de gamle Hovedkirker kjendes; de andre vare Capeller og bleve först senere selvstændige. Ikke sjeldent har det været Tilfælde, at Landsbyer, som laae i en Udkant af et Herred, vare langt borte fra deres Herredskirke og derfor gave sig ind under en nærmere Kirke i et andet Herred, og denne Omstændighed maa man tage Hensyn til ved en nöiagtig Beskrivelse over Landet, fordi netop derved ere opstaaede smaa Afvigelser mellem de politiske og kirkelige Grændser. Naar man antager, at saadanne Herredskirker maae være oprettede strax i Begyndelsen af Knud den Stores Regjering, saa synes det, at der til begge de nordligste Sysler i Sönderjylland fra Ribe kunne være udgaaede en Kirke for Frös-Herred (med Kalslund-Herred) — formodentlig *Hygom*, en for Gram-Herred, sandsynligviis *Gram*, en for Rangstrup-Herred, formodentlig *Agerskov*, en for Hviding-Herred, *Bröns*, en for Löe-Herred, *Lygum*, og en for Höyer-Herred, hvortil ogsaa Tönder-Herred hörte, formodentlig *Mögeltönder*. Havde man nu villet lægge de

nævnte Herreder i deres hele Udstrækning under Ribe Stift, saa vilde dette Diöces have naaet lige til Östersöen, og Haderslev være bleven ganske skilt fra de övrige Dele af Bispedömmet Slesvig. For at dette ikke skulde skee, maatte altsaa den östlige Spidse[1] af Rangstrup-Herred blive afskaaret, altsaa det nuværende Öster-Lygum Sogn, hvortil för ogsaa Landsbyen Strandelhjörn (som nu er lagt til Beftoft Sogn i Nörre-Rangstrup-Herred) skal have hört, saaledes som ogsaa Landsbyerne Lunderup og Mjöls i Sönder-Rangstrup-Herred synes allerede tidligt at have givet sig under den nærved liggende Kirke i Ries. Var endvidere hele Gram-Herred blevet ved Ribe, saa vilde Grændsen have naaet til nær ved Haderslev — (nu höre endogsaa et Par Landsbyer i Gram-Herred til S. Severin eller Gammel-Haderslev Sogn, saa langt naaer Gram Herred); her blev altsaa dette Herred deelt imellem Ribe- og Slesvig Stift, og Grændsen blev trukken op imod Nord, men rigtignok med nogle Krumninger formedelst Bugtningerne af Markerne, der hörte til de enkelte Landsbyer; for paa denne Linie at kunne naae til Skodborg-Aaen maatte endelig den östlige Spidse af Frös-Herred afskjæres, hvilken nu dels udgjör Skodborg Sogn, dels traadte i kirkelig Forbindelse med det paa den anden Side af Aaen beliggende Wandrup Sogn, der hörer til Ribe Amt, og derved er bleven adskilt fra Bispedömmet Slesvig (Holte, Bastrup og Österbyegaard). Ved denne Betragtning kan man idet mindste nogenlunde gjöre sig en Forestilling om, hvilken

---

[1]) Paafaldende er det ved Formen af Herrederne, at de ofte löbe ud i Spidser, og dette netop til en Havbugt eller en större Flod. Maaskee kan man forklare dette af den Omstændighed, at Herredsinddelingen havde Hensyn til den militære Forfatning, og der altsaa gjerne skulde være en Plads til at udruste Skibe paa i ethvert Herred.

Grund der har været til Bestemmelsen af Diöcesgrændsen, der synes saa paafaldende.

Ved denne Leilighed fortjener det imidlertid at bemærkes, at rigtignok den sidst omtalte Linie i det Hele taget er forbleven Grændsen imellem Ribe Stift (Törning-Lehn) og det slesvigske Generalsuperintendenturs District indtil vor Tid; men at Bispedömmet Ribe efter Reformationen har mistet en Deel Kirker i Syd, nemlig: Hellevad, Ekvad, Bedstedt, Lygumkloster, Nörre-Lygum, Brede, Skads, Jerpstedt, Höyer, Tönder, Abel og Uberg, men derimod har faaet S. Laurentius paa Föör, S. Clemens paa Amrom, og heelt imod Nord Seest ved Kolding, som 1566 blev aftraadt til Nörre-Jylland (smlgn. kirchl. Statistik S. 206).

Under Bispedömmet Slesvig blev altsaa foruden de nævnte Dele af Barwith- og Ellum-Syssel endnu tilbage af Sönder-Jylland:

Istathe-Syssel, saaledes kaldt efter Landsbyen Istad eller Idstedt i Nærheden af Slesvig, nu hörende til Michaelis-Menighed i Slesvig, men som i gamle Dage har haft en egen Kirke og heller ikke som den övrige Deel af dette Sogn har hört til Arens Herred, men til Struxdorf-Herred; derfor ligger den egentlig endnu i Angeln. Istathe Syssel strakte sig fra Ellum-Syssel idet mindste til Slien og Dannevirke. Hertil er vel efter 1026 kommet Landet imellem Slien og Eideren, da dette i Valdemars Jordebog er bleven tilföiet uden særskilt Overskrift. Herrederne vare: Wies-Herred, Huusby-Herred, Nie-Herred, Slæs- eller, som man nu skriver det, Slies-Herred, Struxdorf Herred, Uggel Herred, Nörre- og Sönder-Gös-Herred, Arælds- nu Arens-Herred; og endnu sydlig for Slien Fræslet, (som maa have været Egnen om Kropp og Hütten), Swansöe og Kamp, det sidste det forhenværende store Sogn Kampen eller det nuværende Hohner-Herred med Indbegreb af de Districter

af Rendsborg Amt- og Stadgebet, som laae paa denne Side Eideren. Iarnwith (nu Dänische Wohld) bliver först senere nævnt i Jordebogen under de kongelige Godser, Stapelholm slet ikke.

Til Bispedömmet Slesvig kom endelig endnu hele *Nord-Frisland* eller Utland, som det bliver kaldt i Jordebogen, ogsaa deelt i Herreder, som senere skulle blive nævnte, naar deres Inddeling i Provstier vil blive omtalt.

Hvad nu den videre Inddeling af det slesvigske Diöces angaaer, saa havde denne sin Grund deri, at Domherrerne her, som i andre Stifter, efterhaanden tilvendte sig en Deel af de biskoppelige Rettigheder. Prælaterne af Domcapitlerne og nogle Domherrer forvaltede de enkelte Provstier, af hvilke der i det Hele var syv, og ved hvis Inddeling man ofte har fulgt den gamle politiske Inddeling af Landet, dog ikke ganske uden Undtagelse, hvilket ved den paafölgende specielle Beskrivelse nærmere vil blive forklaret og anskueliggjort ved Kortet.

I. PRÆPOSITURA MAJOR. *Domprovsten* eller *Storprovsten* havde under sin Opsigt Landet imellem Eideren og Slien, tilligemed Swansen og af Istathe-Syssel tre Herreder, nemlig: Arens-Herred, Nörre-Gös-Herred og Sönder-Gös-Herred, samt et frisisk Herred: Lundenberger-Herred. I dette District vare i Aaret 1523 fölgende Kirker efter Registret i Schwabstedter Bogen over det Cathedraticum, som blev udredet til Biskoppen, og over Tiender, hvorhos maa bemærkes, at Biskoppens Tiender tildeels vare bortskjenkede og at der i Frisland slet ingen Tiende blev givet, men kun Landpenge (terragium). PRÆPOSITURA MAJOR eller det store Provsti indbefattede: 1, *Risebye,* 2, *Kosleve,* nu Kosel. 3, *Sitzbye,* nu Siesbye. 4, *Swansen.* 5, *Wapenis,* nu Wabs. 6, *Borbye.* Disse 6 Kirker ligge i Swansen, men Sognene Kosel og Borbye naae imod Syd udenfor dette Lands Grændser. Den gamle Hovedkirke

har sandsynligviis været Swans-Kirken, fordi den endnu förer Navn af Landet selv og den ved samme Kirke liggende Landsbye kun hedder Kerkbye (nu Karbye). Borbye maa være yngre end Ekernborg, fordi Landsbyen og Kirken have deres Navn af dette (Borgbye i gamle Documenter). Kosel og Wabs kaldes kun Capeller i den gamle Fortegnelse (hos Heimreich Kirchengeschichte S. 122, og i Falcks Statsbürg. Mag. IV, S. 195 ff., hvilket vi citere som Catalogus vetustus). I Swansen var en Vikarius, der ogsaa i Cathedraticum udredede 12 Skilling som de mindre Kirker, medens de större gave 24 Skilling. 7, *Eckernförde*, efter Catal. vetust. forhen kun et Capel, nemlig for Borbye. 8, *Gettorp* med et derværende Capel, S. Jürgens Capel, et berömt Valfartsted. 9, *Jellenbek* (Capellet S. Catharinae er bleven forlagt derfra til Krusendorf). 10, *Slabbenhagen*, det nu saakaldte Dänisch-Hagen. Disse tre ligge i Dänisch-Wohld. 11, *Sestede* (Sehestedt), efter Catal. vetustus kun et Capel, ligger nu rigtignok i det adelige Godsdistrict i Dänisch-Wohld, men bliver i Dankwerths Landesbeschreibung ikke regnet vil dette Landskab, men til Berg-Herred, det nuværende Hütten-Herred. Inddelingen af Herrederne i dette District mellem Eideren og Slien er dog temmelig ny. Hütten selv har et adeligt Gods og har först faaet Indretning som Herred, efterat det i Aaret 1523 var kommet under Landsherren. Man kan derfor ikke med Nöiagtighed angive de enkelte Districter i Landet imellem Eideren og Slien. 12, *Bünstorp*, synes at have været en af de gamle Hovedkirker, da Præsten endnu faaer Kornleveringen fra fjerne Landsbyer i Hohn Sogn. Smlgn. kirchl. Statistik S. 1236. 13, *Kampen* kaldes i Catal. vetust. kun et Capel, laa tæt foran Rendsborg, hvor nu Kronværket er, blev nedrevet 1691, og Menigheden blev deels lagt under Christus-Kirken i Rendsborg, deels fik den en ny Kirke i Hohn. Forhen var dette Sogn det största i Omfang af alle de Sogne, der

have hört til Bispedömmet Slesvig. Hele Districtet hed 1231 Kamp; 1554 Vester-Krog, altsaa dengang endnu ikke Hohn-Herred. 14, *Kroppe*, har kun været et Capel. Kropp-Herred er, som det synes, först blevet oprettet imellem 1407 og 1491. I denne Egn har efter Catal. vetustus endnu ligget et Capel, Hügelstadt (det gamle Huglæstad, som forekommer 1285), som imidlertid ikke var til 1523, og hvis Beliggenhed endnu ikke engang nöiagtig kan paavises. Man formoder, at det har ligget ved Reide. 15, *Hollingstede* ligger i Arens-Herred, men en Deel af Sognet nu i Kropp-Herred. 16, *Stapel*, d. v. s. Syder-Stapel, synes at have været en gammel Hovedkirke. 17, *Ervede*, nu Ervde. 18, *Beveringhusen*, nu Bergenhusen. Disse to have sandsynligviis kun været Capeller (til Syder-Stapel) og udgjöre tilligemed Syder-Stapel Landskabet Stapelholm, dog strækker Bergenhusen Sogn sig udenfor dette Landskab. 19, *Haddebye*, som bekjendt en gammel Kirke. Den ligger endnu indenfor Arens-Herred, men Sognet strækker sig længere. Om de i dette Sogn beliggende St. Johannis Klosters Landsbyer forhen maaskee have hört til Arens-Herred, er uvist. 20, *Hütten*, efter Catal. vetust. et Capel.

Til Præpositura major maa vistnok ogsaa regnes *St. Michaelis-Menighed* udenfor Slesvig; i Catal. vetust. skeer dette udtrykkeligt. Maaskee have ogsaa Kirkerne i Staden hört til det store Provsti, dog har man ingen sikker Efterretning derom. Kort för Reformationen vare her endnu fölgende Sognekirker. St. Petri Domkirke, hvortil ogsaa hörte en Menighed; S. Mariæ Kirke paa Holmen eller Vor Frue-Kirke; Helliggeist-Kirken, för kaldt baade S. Drottens- og S. Trinitatis Kirke; udenfor Byen ogsaa S. Laurentii-Kirke med et Sogn, og dernæst S. Michaelis-Kirke. Klostre vare: S. Johannis-Jomfru-Kloster paa Holmen udenfor Byen, et Franciscaner-Kloster eller Graabrödre-Kloster med S. Pauls-Kirke; et Dominicaner-Kloster

for de sorte Munke med Maria Magdalena-Kirken. För havde der været mange flere Kirker i Slesvig. Capeller vare S. Jörgens udenfor Staden; S Jörgen og S. Job ved Gottorff endnu 1528; et S. Gertruds Capel og det hellig Kors's Capel.

Nu fölger Sönder-Gös-Herred eller omtrent det nuværende Husum Amt; deri laa: 1, *Husum* — som Capel udgaaet fra Milstede og först fra Aar 1448 en Sognekirke, 2, *Milstede*, den gamle Hovedkirke. 3, *Hattstede*, Hattstedt, vist ogsaa temmelig gammel. 4, *Swesing*, forhen et Capel. 5, *Olderup*. 6, *Ostenfeld*. 7, *Treya*, forhen et Capel; Sognet strækker sig over til den anden Side af Trene, som dog vist er den gamle Herredsgrændse. 8, *Schobüll*, mangler i Registret fra 1523, men var allerede til 1463 og var först et Capel. Hertil hörer ogsaa: 9, *Suavestede*, Schwabstedt, som ogsaa mangler i Registret over Cathedraticum, men forekommer i Tiende-Registret.

Nörre-Gös-Herred, nuværende Bredstedt Amt: 1, *Fjöld* (skrives ofte Viöl). 2, *Trelstrup* eller Drelstrup. 3, *Brekeling* eller Breklum, den gamle Hovedkirke. 4, *Bredstede*, som Capel udgaaet fra Breklum 1463, siden 1510 Sognekirke. 5, *Bordelum* eller Borlum. 5, *Horne*, Langenhorn. 7, *Bargum*. 8, *Joldelund*. (I Ockholm er Kirken först bygget 1550). Her i Nörre-Gös-Herred boede Friser, undtagen i de to Sogne Fjöld og Joldelund, der altid have været danske; men disse Friser hörte ikke til det egentlige frie Frisland (altsaa hertugelige Friser i Modsætning til Konge-Friser) og ydede ogsaa Tiende; ligedan forholdt det sig med Friserne i Sönder-Gös-Herred i Sognene Hattsted og Schobüll.

Af det egentlige Frisland hörte til præpositura major:

Lundenberg-Herred. I Cathedraticum-Registret forekomme ikke de hertil hörende Kirker; her ydede man heller ikke Tiende, men Terragium. Af andre Efterretninger veed man, at der 1523 vare fölgende Kirker her: 1, *Lundenberg*, den gamle Hovedkirke. 2, *Simonsberg*

3, *Padeleck.* 4, *Morsum,* en betydelig Kirke. 5, *Hamm.* 6, *Lith.* De tre sidste Kirker vare allerede for længe siden ved Havets Oversvömmelser revne fra de övrige Sogne, og hang sammen med Nordstrand.

Foruden Kirkerne i selve Slesvig hörte altsaa til præpositura major 43 Sogne, iblandt hvilke nogle meget store og vidtlöftige, som overhovedet ogsaa Kirkerne længer imod Nord laa nærmere ved hinanden.

II. ACHIDIACONATUS: Archidiaconus Capituli havde under sin Opsigt den övrige Deel af Istathe-Syssel, nemlig: i *Flensborgh,* de fire Sogne-Kirker: *S. Mariæ* eller Vor Frue Kirke, *S. Nicolai-, S. Johannis-* og *S. Gertruds-*Kirker. Den sidste er gaaet ind efter Reformationen og Sognet blev forenet med S. Mariæ-Sogn, men bærer endnu det særegne Navn Ramsherred og har sin Andeel af Bymarken for sig selv. S. Johannis-Kirke ligger oprindelig paa Husbye-Herreds Grund, de andre Kirker oprindelig i Wies-Herred. Derefter fölgende Herreder:

Slesherred, hvori: 1, *Ulsnis.* 2, *Rafnækier,* Rafnkjær, nu Rabenkirchen (Arnis har först faaet sin Kirke efter Reformationen). 3, *Töstrup.* 4, *Cappel,* först, som Navnet ogsaa viser, kun et Capel (S. Nicolai). 5, *Sd. Bradorp* (Sd. Brarup). 6, *Thorstede,* Taarstedt, skal have været Herredskirke. 7, *Brodersbye.* 8, *Goltoft,* Goldtoft; har nu ikke mere sin egen Kirke, men er bleven lagt under Brodersbye. 9, *Loyt,* först vist kun et Capel, da Landsbyen Loyt er den eneste, der hörer dertil. 10, *Borne* mangler i Registret over Cathedraticum, men forekommer i Registret over Tiende og var allerede til 1463.

Struxdorp-Herred, hvortil ogsaa de nuværende Mohrkirch-Herred og Satrup-Herred have hört, indbefattede fölgende Kirker: 1, *Struxdorp,* sandsynligviis den gamle Herredskirke. 2, *Böle.* 3, *N. Bradorp* (N. Brarup). 4, *Kalebye*; den ene Halvdeel af dette Sogn, nemlig Landsbyen Füsing,

ligger ovenfor Aaen i Slies-Herred; först har den kun været et S. Mariæ Capel. 5, *Nübel.* 6, *Tumbye.* 7, *Ulsebye* eller *Vltzebye*, nu Uelsbye, en ganske lille Kirke, först vist kun et Capel. 8, *Moldenit.* 9, *Havetoft.* 10, *Farensted.* 11, *Tolk.* 12, *Satorp* (Satrup), mangler i Registret over Cathedraticum, da denne Kirke var fri for denne Skat til Biskoppen, smlgn. kirchl. Statistik, S. 895 og 1143. 13, har vist ogsaa *Stoldik* eller Stolk været til, som nu hörer til Fahrenstedt Sogn, og ikke forekommer i Registret over Cathedraticum, men i Tiende-Registret 1523.

Her i Struxdorf-Herred laa Antoniter-Herrernes Kloster i *Morkier* (Morkirchen), med et Capel eller en Klosterkirke, hvortil der imidlertid ikke hörte nogen Menighed. Klosteret selv laa i Böel Sogn.

Nyherred, Nieherred, er vist blevet adskilt fra Struxdorf-Herred; hertil hörte: 1, *Esgrus.* 2, *Quern.* 3, *Stenberg.* 4, *Stedorp,* nu Sterup. 5, *Gelting,* Beverö, Birk og Öe (Oehe) vare endnu Öer. 6, *Södorp*, nu Sörup.

Hvor den gamle Herredsgrændse imod Slies-Herred har været, kan ikke med Nöiagtighed angives, da der paa de adelige Godser mod Öst ere blevne nedlagte Landsbyer, og Grændsen imellem Esgrus og Töstrup Sogne, som ogsaa imellem Gelting og Cappeln derved i Tidens Löb er bleven noget forandret, og man heller ikke har nogen Efterretning om, til hvilke Herreder de nedlagte Landsbyer og nogle af dem, der endnu ere til, som hörte til de adelige Godser, oprindelig have hört. Derfor er Grændsen i denne Egn ikke heller angivet nöiagtig paa Kortet, men kun omtrentlig.

Husbye-Herred, hvortil fordum ogsaa Munkbrarup-Herred har hört: 1, *Grumtoft.* 2, *Husbye*, formodentlig den gamle Hovedkirke. 3, *Rüllskov*, uden Tvivl först kun et Capel. 4, *Holdenis-Bradorp*, Mangel-Braderup, det nuværende Munkbrarup; i dette Sogn laa der, hvor nu Glücksborg er, Cistercienser-Munke-Klostret *Rus Regis*, ogsaa efter den

nærved liggende Landsby Rüde kaldet Rye-Kloster og urigtig Ruhe-Kloster. 5, *Adelbye*, her har været S. Jürgens Capellet lige over for Flensborg, og ved Landeveien et S. Just Capel der, hvor nu nogle Huse ligge, som kaldes „beim Kreuz". Det sidste var allerede gaaet ind 1464. 6, *Hüdorp*, nu Hürup.

Uggel-Herred: 1, *Eggebek*. 2, *Jörle*. 3, *Store-Solt* (Grote-Solt). 4, *L.-Solt* (Lütke eller Klein-Solt, forhen Walsdorp efter Landsbyen Wolstrup. 5, *Oversö*. 6, *Stendorp*, Stenderup, nu kaldt Sieverstedt efter den nærved liggende Landsbye.

Wies-Herred: 1, *Bokerke*, nu Bau; Munkene i Rye-Kloster have noget syd for Bau haft et Clause eller Capel ved Stedet Klus, som ligger i dette Sogn, men Capellet synes at have hört til Handwith Sogn. 2, *Handwith*, den gamle Herredskirke. 3, *Haxsted*. 4, *Wyge*, d. e. Store-Wiehe. 5, *Wandorp*. 6, *Wallsböll*; denne Kirke staaer i Cathedraticum-Registret fra 1523 anført under Kar Herred (fordi Præsten i Medelbye havde den som Annex) og saaledes ogsaa i Tienderegistret fra 1463, men her er Navnet ströget ud og der staaer rigtigt derved: non est in Kerherret; men en Deel af dens Bymark laa i Kar-Herred, saaledes ogsaa en Deel af Marken til Hörup, Haxsted Sogn, og hele Schafflund Bye (för Schefttelingh) i samme Sogn; efter Sogneinddelingen naaede altsaa præpositura major her et godt Stykke ind i Ellum-Syssel, hvilket sees paa Kortet. Derimod havde af Wies-Herred Landsbyen Hönsnap med de to smaae Öer Oxenö givet sig under Holeböll-Kirke i Lundtoft-Herred og saaledes strakte præpositura in Ellum Syssel sig igjen noget ind i Istathe Syssel, hvilket ligeledes er antydet paa Kortet; efter Sagnet har forresten Hönsnap i de ældste Tider haft Kirkegang til Handwith som den gamle Hovedkirke i Wies-Herred.

Dette Archidiaconatus indbefattede altsaa med de 4 Kirker i Staden Flensborgh: 51 Kirker.

Hvad de enkelte Sogne i det heelt hertil hörende Landskab Angeln angaaer, henviser jeg til min Bog: Angeln zunächst für die Angler, Flensburg 1844, hvori der findes udförlige Efterretninger om alle hertil hörende Sogne.

III. PRÆPOSITURA IN ELLUMSYSSEL havde först haft sin egen Provst (allerede 1198 forekommer en Dominus Johannes, præpositus in Ællemsyssel), men blev senere annecteret det store Provsti. Hertil hörte alt, hvad der af Ellum-Syssel stod under Biskoppen af Slesvig, nemlig:

Karr-Herred: 1, *Enge*, frisisk. 2, *Lecke*, uden Tvivl engang Hovedkirken i dette Herred. 3, *Stedesand*, frisisk, ligesom ogsaa en Deel af Lecke. 4, *Klixböll*. 5, *Bradorp*. 6, *Humtorp* eller Humptrup, hvor Kirken fordum har ligget længere ude. 7, *Ladelund*. 8, *Karlum*. 9, *Lygum*. 10, *Medelbye*. 11, *Strixsand* var et Capel i Medelbye Sogn, som efter Reformationen er gaaet ind.

Slux-Herred med 6 Kirker: 1, *Raapsted*. 2, *Hostorp*. 3, *Huxsted*, nu Hoist. 4, *Tinglev*. 5, *Büldorp*, Bülderup, formodentlig engang Herredskirken. 6, *Burkarl*. Hoist Sogn udstræker sig rigtignok nu til Nord for Aaen, men de her beliggende Landsbyer ere gaaede over til det fra Lygum, og maatte endnu 1529 betale Tiende til Lygum. Derom handles udförlig i min kirchl. Statistik S. 406. Endvidere höre til Slux-Herred: Arndrup Bye i Bedstedt Sogn, en Deel af Bjolderup Sogn (men Kirken hörer til Riis-Herred), af Uk-Sogn (i Lundtoft-Herred) Landsbyen Lautrup, efter hvilken Slux-Herred för hed Locthorphæret; derimod hörer en Deel af Tinglev Sogn til Lundtoft-Herred, nemlig Stoltelund.

Riis-Herred, hvori: 1, *Lüchte*, d. e. Loyt. 2, *Riis*, sandsynligviis den gamle Hovedkirke. Til den vare et Par Byer gaaede over fra Rangstrup Herred, Mjöls og

Lunderup, og derved havde altsaa Præposituret udvidet sig. 3, *Endle*, nu Enlev, saaledes staaer endnu 1523 i Registret over Cathedraticum, men Kirken var 1522 bygget i Jordkier, derfor staaer ogsaa Jordkier i Tiende Registret; smlgn. kirchl. Statistik S. 263. 4, *Apenra*, her har forhen været flere Kirker og Capeller. 5, *Bjoldorp*.

Lundtoft-Herred, forhen Kliplev Herred; 1523 vare her fölgende Kirker: 1, *Rinkenis*. 2, *Quers*, d. e. Qvars. 3, *Uke*, eller som man nu skriver det Uck. 4, *Ensted*. 5, *Arup*, Kirken eller Capellet der er gaaet ind. 6, *Holeböll*. 7, *Kliplev*, et berömt Valfartsted. 8, *Berendorp*, Berndorp, er efter Reformationen bleven forenet med Kliplev. Hertil kommer endnu: 9, *Felsted*, som ikke betalte noget Cathedraticum, formodentlig fordi Kirken var annecteret til Provsteembedet i Ellumsyssel.

Sundewith, Sundeved, hvortil ogsaa det nuværende Birk Warnis har hört; paa denne Halvöe, der ellers ogsaa forekommer under Navnet Nybel-Herred, vare fölgende Kirker: 1, *Broaker*. 2, *Dütböll*, nu Dyppel. 3, *Nyböll*. 4, *Satorp*. 5, *Uldorp*, Oldorp eller Ulderup. 6, *Attesböll*. 7, *Warnis*.

Dette Provsti indbefattede altsaa 38 Kirker.

IV. PRÆPOSITURA BARWITHSYSSEL; hertil hörte hele det Stykke af Barwithsyssel, der stod under Biskoppen i Slesvig. Hvorledes Forholdet har været imellem S. Mariæ-Kirken i Haderslev og det derværende Capitel, er ikke rigtig klart, dog har man et Beviis for, at Capitlet har været afhængigt af Provsten i Barwith-Syssel allerede i Aaret 1318. I Byen var endnu et Dominicaner-Kloster, udenfor Staden et S. Jörgens-Capel og et S. Gertruds Hospital. Til Provstiet hörte af Söndre-Rangstrup-Herred Öster-Lygum Sogn, som i gamle Registre snart regnes til Gram-Herred, snart til Riis-Herred; smlgn. kirch. Statistik S. 276, men som i alle Tilfælde har hört til Provstiet i Barwithsyssel (see Beviset herfor anförte Sted). I Gjenner

har der ogsaa været en Kirke, men man veed ikke, naar den er gaaet ind.

Haderslev-Herred. 1, *Wilstorp* eller Wilstrup. 2, *Halk*. 3, *Ösbye*. 4, *Gradorp*, nu Grarup. 5, *Stadorp*, nu Starup, forekommer ikke i Cath. Registret 1523, men dog i Tienderegistret. 6, *Ástorp*, d. e. Aastrup. 7, *Odinsbek*, d. e. Vonsbek. 8, *Gammel-Haderslev* var til, uagtet den ikke staaer nævnt i Registrene fra 1523; men den er optegnet i ældre Fortegnelser. 9, *Hoptorp*, Hoptrup. 10, *Moltorp*, Moltrup, staaer i Registrene urigtigt under Thyrstrup-Herred, formodentlig formedelst dens Forbindelse med Bjerning.

Dette Sogns Grændser falde paa nogle Steder ikke sammen med Herredsgrændsen; see kirchl. Statistik S. 154.

Thyrstorp-Herred; hvori vare mange Kirker, nemlig: 1, *Thyrstorp*, Thyrstrup, formodentlig den gamle Herredskirke. 2, *Fjelstorp*, Velstorp, Fjelstrup. 3, *Aller*. 4, *Bjerning*. 5, *Westorp*, d. e. Veistrup. 6, *Stendorp*. 7, *Barth*, Bjert eller Sönder-Bjert. 8, *Dalbye*. 9, *Sested*, Seest, blev som ovenfor bemærket 1566 afstaaet til Nörre-Jylland. 10, *Odinshyld*, formodentlig af Hyld (Hohlunder-, Fliederbaum), nu Vonsyld. 11, *Stepping*. 12, *Frödorp*, Frörup. 13, *Hjerndorp*, Hjerndrup. 14, *Odys*, Oeddis. 15, *Taps*. 16, *Hegeltse*, (denne Form endnu bibeholdt 1523), d. e. Heils.

Ogsaa her afvige Sognegrændserne paa et Pár Steder fra Herredsgrændsen, smlgn. kirchl. Statistik, S. 184.

Af Frös-Herred: *Scotborgh Sogn*.

Af Gram-Herred: 1, *Witze*, eller Wittsted. 2, *Maxtorp*, nu Maugstrup. 3, *Jegerup*. 4, *Sommersted*. 5, *Oxenvad*. 6, *Jeltze*, (1463 og 1523), nu Jels, forhen i Valdemars Jordebog 1231 Jarlsæ. 7, *Hammelev*.

I dette Provsti ere altsaa med Collegiat-Kirken St. Maria i Haderslev 36 Kirker, af hvilke endnu efter Afstaaelsen af Seest og Öster-Lygum 34 udgjöre Haderslev-Provsti.

Nu komme vi til Nord-Frisland. Kortet viser, hvor forrevet dette Land saae ud 1523. Oversvömmelserne havde ödelagt en Mængde Sogne. Et Herred, nemlig Lundenberg-Herred, hörte til Præpositura major, hvilket ovenfor er omtalt; de övrige Herreder i Nord-Frisland vare paa fölgende Maade fordeelte under 3 Provstier.

V. PRÆPOSITURA EIDERSTED. Hertil hörte de tre Landskaber, som nu tilsammen före Navnet Eiderstedt.

Det egentlige Eiderstedt: 1, *Koldenbüttel.* 2, *Widdesworth.* 3, *Welt.* 4, *Vollerwyk.* 5, *Kotzenbüll.* 6, *Alversum*, staaer endnu anfört i Registrene fra 1523, men blev snart efter ophævet. 7, *Tönning*, den gamle Hovedkirke i det egentlige Eiderstedt. 8, *Oldensworth.* 9, *Kating.*

Everschop; heri laae: 1, *Garding*, den gamle Hovedkirke. 2, *Cathrinenheerd.* 3, *Tetenbüll.* 4, *Poppenbüll.* 5, *Oster-Hever.* 6, *Ulvesbüll.* 7, *Barnkemoor*, staaer endnu anfört 1523, uagtet Kirken allerede blev lukket 1491.

Utholm; hertil hörte: 1, *Tating*, som den gamle Hovedkirke. 2, *St. Peter.* 3, *Ording.* 4, *Süderhöved*, som gik ind ved Reformationen. 5, *Vester-Hever*, denne var dengang kun en Ö, og er sandsynligviis det i Valdemars Jordebog anförte Hæfræ.

Altsaa vare der i det Hele 21 Kirker i dette Provsti.

VI. PRÆPOSITURA IN STRAND; her var allerede 1199 en præpositus in Strand et Ford (Föör), senere blev dette Provsti annecteret til Cantoratet ved Domkirken; hertil hörte:

Beltring-Herred med fölgende Sogne: 1, *Evesbüll* eller Eesbüll. 2, *Rörbek.* 3, *Volgsbüll.* 4, *Königsbüll.* 5, *Bupsee.* 6, *Bupte*, hertil holdt sig hvad der var tilbage af Habelde. 7, *Österwold.* 8, *Westerwold.* 9, *Gröde*; en Hallig eller Öe uden Diger.

Af alle disse Sogne er kun Gröde tilbage nu.

Edoms-Herred: 1, *Hersbüll.* 2, *Evensbüll* eller Emptesbüll. 3, *Odenbüll.* 4, *Trindermarsk.* 5, *Gaikebüll.* 6, *Stintebüll*, forhen en af Nordstrands gamle Hovedkirker. 7, *Brunok* 8, *Ilgrof.* 9, *Buphever*; af disse er kun den ene Kirke i Odenbüll bleven tilbage.

Pilworm Herred, her var endnu den gamle Hovedkirke S. Salvatoris paa Pilworm eller Pelworm, men denne var ogsaa den eneste Kirke, der dengang var tilbage i dette hele Herred, som engang skal have haft 16 Kirker; herhen hörte de omkring liggende Halliger Hoge, Südfall, Nübel, Norder-Oog, Süder-Oog, og Pilworm selv var af Havet revet fra det övrige Nordstrand og blev först senere 1551 opdiget; foruden den gamle Kirke var her endnu et S. Crucis Capel, der först efter Reformationen, 1556, blev en Sognekirke og nu hedder den nye Kirke paa Pilworm.

Widrichs- eller Wyriks-Herred. Heraf var kun een Kirke tilbage, nemlig Oland, beliggende paa en Hallig. Halligerne Hingstnes og Langenes besögte ogsaa denne Kirke; men Beboerne af Nordmarsk besögte Kirkerne paa Föör. *Butwehl* (udenfor Digebrudet).

Til disse fire Nordstrandske Herreder kom endnu Föör (saaledes i Valdemars Jordebog skrevet, senere För, Foer, Föhr) og Amrum.

I Oster-Herred paa Föhr vare de to Kirker S. Johannis og S. Nicolai. Den förste var en af de gamle Hovedkirker, men en Deel af Sognet hörte og hörer endnu til Vester-Herred eller Vesterland-Föhr.

I Wester-Herred paa Föhr St. Laurentii Kirke. Endvidere Amrom med S. Clemens Kirke. (Disse to Kirker ere efter Reformationen komne til Ribe Stift, men der bliver endnu prædiket paa Tydsk i dem),

Saaledes havde dette Provsti 24 Kirker.

Endelig VII, PRÆPOSITURA IN WITHA, d. v. s. ved Widaa, som dannede dets nordlige Grændse imod Ribe

Stift og löber ud i Vesterhavet imellem Sylt og Romö, hvorfor ogsaa Sylt endnu hörer hertil, tilligemed to frisiske Herreder, der nu ere landfaste, men dengang ved Sunde vare adskilte fra det faste Land.

Böking-Herred, heri laae og ligge endnu i det saakaldte Risenmoor de 4 Sogne: 1, *Lindholm*, engang Hovedkirken i Herredet. 2, *Risum*. 3, *Dedesbüll*. 4, *Niebüll*; og endvidere paa Halliger eller Öer uden Diger: 5, *Dagebüll* eller Wisch. 6, *Faretoft*. 7, *Galmesbüll*. Her er efter den Tid indvundet meget Land, men Galmesbüll, der ikke kunde tages med indenfor Digerne, er i Begyndelsen af dette Aarhundrede gaaet tilgrunde.

Horsbüll-Herred, eller som det nu sædvanlig bliver kaldt, Widing-Herred efter den forbi det löbende Widaa, var dengang, 1523, endnu ikke landfast, omendskjöndt for största Delen omgivet af et Dige. Kirkerne vare: 1, *Horsbüll*, sandsynligviis den gamle Hovedkirke. 2, *Emmelsbüll*. 3, *Niekerke*; Kirken stod dengang paa et andet Sted og blev först 1566 opbygget paa det Sted, hvor den nu staaer, i Gotteskoog, som dengang nylig var indvundet. 4, *Klauxbüll*. 5, *Rodenes*. 6, *Aventoft*. 7, *Richelsbüll*, denne Kirke er gaaet tilgrunde i Aaret 1615.

Sylt; paa denne Ö vare kun fire Kirker tilbage: 1, *Keitum*, den gamle Hovedkirke. 2, *Morsum*. 3, *Westerland*. 4, *Rantum*. Kirken her har vedligeholdt sig til 1801, då den maatte nedbrydes, fordi den ikke længere kunde holde sig formedelst Flyvesandet.

Antallet af Kirkerne i dette Provsti var altsaa kun 18; men i forrige Tider vare mange gaaet tilgrunde.

Der er endnu en Kirke tilbage i Frisland, som har hört til Slesvigs Stift, nemlig den paa Öen Helgoland; her var kun een Kirke, St. Nicolai, tilbage, da Öen tidligere

havde mistet meget Land; og i Schwabstedter-Bogen bliver 1523 bemærket, at Bispen kunde forlehne Sognekirken paa Helgoland; men vi have ingen Efterretninger om, til hvilket Provsti den har hört.

Naar man nu sammenfatter alle Provstier, saa faaer man fölgende Tal ud for Kirkerne i Slesvig Stift omtrent ved 1523 eller kort för Reformationen.

Præpositura major	43,	Præpositura in Ellumsyssel	38.
hvortil endnu kommer 5 Sognekirker i Slesvig: S. Petri, S. Mariæ, Helliggeist, S. Laurentii og S. Michaelis	5.	— in Barwithsyssel	36.
		— Eiderstedt	21.
		— in Strand	24.
		— in Witha	18.
		Helgoland	1.
Archidiaconatus	51.	Tilsammen	237.

foruden Klosterkirkerne, til hvilke der ikke hörte nogen Menighed, og nogle Capeller, som kun vare byggede til Brug for veldædige Stiftelser eller Sygehuse, og til hvilke der heller ikke hörte nogen videre Menighed. Desforuden havde der ogsaa været Capeller paa Slottene Gottorf og Flensborgh, der ikke ere regnede med her.

Ved Stedsnavnenes Skrivemaade har Forf. troet det hensigtsmæssigt at tage noget Hensyn til de i Slesvig talte Dialecter. De ældste Documenter og Registre vare vel forfattede paa Latin, men af saadanne, hvis Sprog var dansk, hvorfor de ogsaa for störstedelen have opfattet Stedsnavnene temmelig rigtig. Senere findes ogsaa et dog ikke stort Antal af disse Actstykker affattede paa Dansk, altsaa atter nedskrevne af saadanne, der vare det danske Sprog mægtige, f. Ex. det Lygumklosterske Diplomatarium (Diplomatarium Loci Dei, hos Langebek, Scr. rer. Dan. VIII), men ikke længe efter den Tid, i det 14de Aarhundrede, blev for en stor Deel af Landet det Plattydske og derefter i det

17de Aarhundrede det Höitydske det almindelige Skriftsprog, og da bleve uheldigviis en Mængde Stedsnavne forandrede og forhöitydskede, medens der ogsaa fandt en ofte forunderlig Forhöitydskning Sted med de oprindelig plattydske (nedersaxiske) Stedsnavne i den sydlige Deel af Slesvig, ja selv i Holsteen. Derved har der nu dannet sig en eengang vedtagen Skrivemaade, der ofte ikke engang stemmer med Udtalen i det daglige Liv, men hvorfra man ikke kan afvige, uden at volde Forvirring og blive utydelig; saaledes skrives nu *Boren*, uagtet Sognet endnu bestandig kaldes *Borne*, ligesom det i ældre Tider skreves, og Navnet endnu findes i Engelsk, i det mindste i Sammensætninger, f. Ex. *Osborne*; *Fahrtoft* burde hedde *Faartoft*, da det kommer af *Faar*, ikke af *fahren*. I nogle Egne, navnlig i Angeln, forlængede man enkelte Stavelser i Udtalen; dette har viist sig i den Skrivemaade, som her overalt er antagen, navnligen finder dette Sted ved de tvende Endestavelser *bye* og *öe*; *e* er her ingenlunde stumt; i forrige Aarhundrede skrev man endnu meget ofte *bui* og *buy*, hvormed imidlertid Dialecten er noget for skarpt betegnet og denne Skrivemaade derfor forældet, uagtet man dog endnu hörer det næsten saaledes udtalt i nogle Egne af Angeln og *e* endnu temmelig tydelig höres, hvor man taler plattydsk. At ogsaa *Ö* udtaltes meget langt, har foranlediget den forhöitydskede Skrivemaade *Oehe*. Endestavelsen *böll* er i den danske Form beholdt for de Egne, hvor Navnene ere af dansk Oprindelse, *büll* derimod for de frisiske Egne; dette svarer til det holsteenske *büttel*, f. Ex. i *Brunsbüttel*.

For de frisiske Egne maa *V* ikke udtales som det danske *V* men som *F*: *Vollerwyk* eller *Vollerwick* = Follervig, *Volgsbüll* = Folgsböll. *Viöl* skrives i ældre Registre *Fiold* og udtales nu Fjöl, det er at udlede af det danske *Fjeld*, ligesom ogsaa det danske Folkesprog har vedligeholdt sig i den Egn til vor Tid. Det enkelte *v* er

ikke tilstrækkeligt til at betegne den i Slesvig brugelige haardere og fuldere Udtale. Vi staae her, som bekjendt, Englænderne ved deres angelsaxiske Afstamning nærmere og kunne ligesaalidt undvære *w*, som de deres *w* eller dobbelt *ju*, som de kalde det. I Middelalderens Latin optoges Betegnelsen *gu* eller *gv*, f. Ex. *Guilhelmus* for Wilhelmus; Olddansken har for denne Lyd *hv*. f. Ex. *hvid*, *Hval*, *Hvede*, svarende til det tydske *weis*, *W*allfisch, *W*eizen; mærkeligt nok findes i de mejerske Korter i Dankwerths Landesbeschreibung ved 1650 endnu *Gvidding* for Hvidding ved Ribe. Ifölge deraf maatte Stedsnavnene *Wallsbüll*, *Warnis*, *Waabs* o.s.v. skrives Hvalsböll, Hvarnæs, Hvaabs eller Hvabenæs, hvilket vilde forekomme usædvanligt; derfor beholdes heller det ogsaa i ældre Dansk forekommende *w* til denne særegne Lyds Betegnelse i Stedsnavnene. Det er tilstrækkeligt her at henvise til Valdemars Jordebog, hvor til denne Lyds Betegnelse et stort og et lille Vv anvendes staaende ved Siden af hinanden, f. Ex. Vvændlesysæl, og hyppig netop i det her paagjeldende District: Vvarnæs, Vvizhæret, Vvæstærhæret, ogsaa i Midten af Ordene Sundwith, Barwithsysæl, medens det enkelte *v* staaer for *u*, f. Ex. Vtland, Vgglæhæret. I Flensborg Stadret af 1284, der er i sönderjydsk Dialect, hedder det lige i Begyndelsen: Fra *w*ors hærræ aar, thusænd *w*intær, oc tuhundræth fiursintinghæe oc fiyræ *w*inter, a fyrmer *w*or *frugh* aftæn etc. Lyden *w* brugtes ogsaa, hvor Ödanerne ikke have den; f. Ex. istedenfor Odin siges *Woden eller Wodan*, derfor sagde man ogsaa i Angeln *Wonsdau* for Onsdag, ligesom ogsaa Navnet *Wunne*, d. e. Odin, brugtes som Personnavn, deraf *Wonsbek* for Odinsbek ved Haderslev, ligesaa *Wolle*, isteden for Ole, Olaus, f. Ex. Wolstrup, d. e. Wollesthorp (vicus Olai), ikke Voldstrup (vicus valli). Af dette synes det at fremgaae, at *w* for disse Egne har en Berettigelse og kan bibeholdes som Dialectmærke, ihvor forældet det endog fore-

kommer det til enkelt *v* vante Öie. Desuden kan det aldeles ikke undværes i de frisiske Egne, saasom *Welt*, *Wittsworth* i Eiderstedt, ligesom ogsaa hvor plattydske Stedsnavne forekomme, f. Ex. *Wohld*, svarende til det engelske wood.

Det overflödige *e* er bortkastet i Enden af Ord, hvor det nedersaxiske Sprog gjerne tilföiede en Forlængelse, som *stede* for *sted*. Hvor *sted* er dansk, hörer *e* ikke hid, da det ældre Dansk har *stath*. I det gamle nedersaxiske synes dog dette *e* at have været hört svagt: *Sestede*, *Milstede*, og har man tilföiet det, fordi man der ikke havde det blödere *th*, som i den sönderjydske eller angelske Dialect svarer til det engelske *th* og det olddanske eller islandske ð; i den nu brugte danske Retskrivning sættes her *d*, som i *Ved*, istedenfor hvilket den gamle ducumenterede Skrivemaade *with* er bibeholdt i *Handwith*, *Sundwith*, *Withaa*; det udtales med en Lyd, der gaaer over i *j*, man siger saaledes *Han'vejd*, ligesaa *Brændvejd* for Brændeved.

Endnu ere der et Par Endestavelser, hvor Dialecten afviger fra det danske Skriftsprog. *Næs* hörer man ikke her; alene i *Kekenis* ved Als, der udtales næsten som Kejnæs, ellers bestandig det haardere *nis*, som *Ulsnis*, *Holnis*. Det nedersaxiske Sprog har her forlænget Ordet. Forfatteren til Kirkeregistret i Schwabstedter-Bogen af 1523, upaatvivlelig en Plattydsker, bruger dog alene *niss*, men i lib. censual. Episc. Slesvic. af 1463 træffer man hyppig, dog vel uden Grund, *nisse* og *nisze*, saasom *Ulsnisze*.

Kjær kan man ikke godt udtale her; man faaer *kier*, *kär*, og i nogle Egne *karr* deraf; saaledes *Karr-Harde* for Kjær-Herred; selv i plattydske Documenter forekommer *Karren unde Maasen*, det er Kjære og Moser; man siger ogsaa her: min kerre Ven. Af Misforstaaelse har man nu endog af *Karr* gjort *Kark*, Kirke, især hvis en Kirke var paa Stedet, f. Ex. *Rawenkark*, plattydsk for *Ravnkjær*

(*Rafnekyær* staaer i Valdemars Jordebog) og nu forhöitydsket Rabenkirchen her i Angeln; saaledes ogsaa ved Aabenraa Jordkirchen istedenfor *Jordkjær*, eller vel egentlig Hjortkjær, som er forstaaeligt. *Koldkjær* i Kirkesognet Esgrus skriver man Kaltenkirchen, og da her nu ingen Kirke findes, saa fortæller man urigtig at en Kirke forhen har været der. I Kirkesognet Steinberg hedde nogle Huse *Roykjær* eller Roiker, som man udtaler det; men i Kirkebogen staaer Roykirchen. Saadanne uforstaaelige Forhöitydskninger, hvortil ogsaa höre Rundhof for *Runtoft*, Grundhof for *Grumtoft*, ligesom den overlandske Endelse Geltingen for Gelting (som i ældre Tider skreves Gyælthing), ere her undgaaede, ogsaa *sch*, denne Lyd hvorfor vi have den i den meisniske Dialect indtrængte slaviske Consonantsammenstillen at takke, ihvorvel man allerede 1523 finder *Schles*-Harde, *Schwantzen;* Plattydsken lader sig dog her nöie med *sw* eller *s*, f. Ex. swart, swer, slecht.

At optage Navnenes ældste forekommende Former var for Begyndelsen af det 16de Aarhundrede ikke mere passende; derfor staaer *dorp* for *thorp.* Overgangen til *trup* og *drup* og med Bortkastelse af det blöde *d* til *rup* er först skeet senere, saaledes at Stedorp er gaaet over til *Stedrup* og dernæst til *Sterup;* Hythorp, *Hüdrup, Hürup* eller *Hyrup.* Sammentrækning har man særdeles yndet, saaledes er af Ruböllskov blevet *Rüllschau;* videst er man gaaet i nogle Egne sönden for Slien, hvor Beboerne kalde Gübye *Güw*, Nörbye *Nörff*, Fleckebye, *Flebb.* Saaledes er sandsynlig ogsaa af Dammbye blevet *Damp*, af Wabenæs eller Wabenis er fremkommet *Waabs.* Havde man ikke her den ældre Skrivemaade bevaret i Documenter, vilde man aldeles ikke kunne forklare Sammensætningerne, og ved mange falder det alligevel vanskeligt.

I Stedsnavnenes Retskrivning fulgtes saaledes hverken den nyere höitydske eller den nyere, om man saa maa

kalde den höidanske, hvilke begge ikke passede for det 15de og 16de Aarhundrede, ligesaalidt som forældede Former fra det 13de Aarhundrede fastholdtes; derimod toges Hensyn til hvorledes Forholdet i de Tider havde været med Hensyn til den danske, plattydske eller frisiske Befolkning i de enkelte Egne. En fuldkommen consequent Retskrivning lader sig vanskelig gjennemföre; noget Hensyn maa tages til Brugen og det usædvanlige undgaaes. Godt er det også ved et antiquarisk Kort, at man kan beraabe sig paa Documenternes Skrivemaade. Saaledes træffer man Formerne *borch* og *borgh* ikke alene i oldplattydske, men også i danske Actstykker. Valdemars Jordebog har *burgh.* Jeppe Friis Hövitsmand paa Tröyborch 1460, Diplom. Loci Dei. Hans Nilssen paa Troyborch 1519 Lænsmand. Sunderborch i latinske Documenter 1423, 1437, Sunderborgh 1400, Synderborg Alsie 1256 in Dipl. Loci Dei. I Sigillet for Staden Burg paa Femern: Signetum civitatis Borch. I den danske Flensborg Stadret 1284: Flænsborgh. For her at indslaae en Middelvei valgtes den gamle vel documenterte Form *borgh.*

ROKKESTENE PAA HOVLANDSFJELD I MODUMS PRÆSTEGJELD I NORGE, AF CHR. HANSTEEN.

Da jeg i Aaret 1825 med min Familie besögte afdöde Pastor Essendrop paa Modum, fortalte han mig, at der paa Hovlandsfjeld, hvorunder Præstegaarden ligger, befandtes 20 til 30 Rokkestene, samlede paa en Strækning af ikke betydeligt Omfang. Da jeg ikke tilforn havde seet saadanne Stene, og yttrede Lyst til at besee dem, for at kunne gjöre mig et tydeligt Begreb om, hvilken Form Natur eller Menneskehænder havde givet dem, hvorved en saadan oscillerende Bevægelse kunde blive mulig, tilböd Pastor E.

at före os derop. Uagtet det Sted paa Fjeldet, hvor disse Rokkestene ligge, ej er mere end ½ Norsk Miil fra Præstegaarden, saa tilbragte vi dog 2 Timer med Opstigningen, der skeede deels til Hest, deels til Fods; thi Fjeldplateauet er i det mindste 1000 Fod höjere end Præstegaarden, og Opstigningen saaledes meget besværlig. Efter Pastor Essendrops Död foretog jeg i Aaret 1837 efter Opfordring af Etatsraad Rafn en Reise til Modum, alene for at udmaale Dimensionerne af, og om muligt aftegne een af de mærkeligste og störste blandt disse Rokkestene, og medbragte et Reisebarometer, for at bestemme Fjeldplateauets Höjde over Præstegaarden; men uheldigviis har jeg forlagt det Papir, paa hvilket Barometeriagttagelserne og den derpaa grundede Beregning af Höjden var anteguet, saa at jeg ej kan angive den nöjagtig.

Disse Stene kunne kun sættes i Bevægelse i een Retning, som om de bevægede sig om en fast Axe. Et lidet Tryk med Haanden i en Retning, som er lodret paa denne Axe, naar det gjentages nogle Gange taktmæssigen i saadanne Tidsmellemrum, som Stenen iflölge sin Form og Beliggenhed udfordrer til en Oscillation, bringer den i kort Tid til en svingende Bevægelse; og da den ligger paa et fast solid Fjeld, saa frembringer denne Bevægelse, formedelst Stenens store Masse og Tryk mod Underlaget, ved nogle en huul rungende Lyd, der, saa at sige, er forbunden med et Slags Klang eller Tone. Jeg vil först noget nöjere beskrive den i flere Henseender mærkværdigste, der er afbildet paa Tab. II.

For at faae et Begreb om Massens Störrelse, udmaalte jeg dens forskjellige Dimensioner. Disse vare fra *a* til *b* 6 Fod 6 Tommer, fra *c* til *d* 5 Fod; fra *c* til *e* ligeledes 5 Fod. Dersom den havde været et retvinklet Parallelepipedum, vilde den altsaa have havt et Kubikindhold af 162½ Kubikfod. Ved at anslaae den til ⅔ af dette Kubikindhold,

eller 108 Kubikfod, vil man neppe antage den for stor. Da den specifike Vægt af Granit er omtrent $2\frac{1}{2}$ Gange större end Vandets, og en Kubikfod Vand vejer 62 Norske Skaalpund (kun lidet mindre end det nuværende Danske, som er $\frac{1}{2}$ Kilogramme), saa bliver Stenens Vægt 16,790 Skaalpund eller omtrent 52 Skippund. Foran Stenen forestiller Omridset en Fordybning i Fjeldet, hvis Bund er jevn og næsten horizontal, omgivet med en over denne Deel af Fjeldet sig strækkende Græstörv, paa dette Sted af 3-4 Tommers Tykkelse, som formodentlig er fremkommet ved flere Seclers Forvittring af Fjeldets Overflade, og af forraadnede Plantedele, hvilke Vinden har medbragt fra den omgivende Skov, og som var bevoxet med lidet Græs og fornemmelig Mos. Paa den venstre Side af Stenen, hvor Fjeldet er höjere, sees 3 Trappetrin, som ere 15 Fod lange, og have en Höjde af 6 til 8 Tommer; Breden eller Dybden af disse Trin er omtrent som Höjden eller maaskee noget mindre. I Tegningen skjules den störste Deel af Trinnenes Længde af Stenen. Paa venstre Side af Stenen i Forlængelsen af det överste Trin findes et trekantet Hul, hvis Dimensioner ere fölgende: Længden 15 Tommer, Breden 8 Tommer, og Dybden, som jeg maalte med en nedstukket Stav, 5 Fod 4 Tommer. I Nærheden af dette Huls överste Hjörne nærmest Rokkestenen gaaer der, nogle Tommer under Fjeldets Overflade i en Retning mod den Fordybning, hvori Rokkestenen ligger, et andet horizontalt Hul af 5 til 6 Tommers Længde; om dette, som Pastor E. formente, har staaet i nogen Forbindelse med den omtalte Fordybning, hvori Stenen ligger, og blot ved Forvittring er tilstoppet, saa at man ej længer kan forfölge det, kan ej afgjöres. Ved Siden af det store Hul findes to trekantede mindre af ringe Dybde.

Stenens forskjellige Sideflader danne, som man seer af Tegningen, forskjellige mere eller mindre skarpe Kanter.

En saadan noget afrundet Kant hvilede paa den skarpe Kant af det midterste af de tre Trin, en anden Kant hvilede paa en lös Steen i Bunden af Fordybningen. Naar disse to Understöttelsespunkter undtages, var Stenen aldeles frie. Da den i denne Stilling var i Hvile, er det klart, at Rokkestenens Tyngdepunkt maatte ligge i et vertikalt Gjennemsnit igjennem disse to Understöttelsespunkter. Naar man trykkede paa Stenen i en mod dette Gjennemsnit lodret Retning (omtrent fra c mod d eller i modsat Retning), blev den sat i en svingende Bevægelse. Naar denne Svingning skred til en vis Störrelse, stödte Rokkestenens underste Deel an imod den temmelig store Steen, som ligger foran, der syntes anbragt, for at hindre dens Omstyrtning. Om jeg erindrer ret, befandt der sig paa den modsatte Side en lignende Steen, som standsede Bevægelsen i denne Retning. Det omtalte vertikale Gjennemsnit igjennem begge Understöttelsespunkterne paa det midterste Trin til venstre og den underliggende Steen til höire gik ikke ganske lodret med Trappetrinnenes Længderetning, men dannede derimod en noget skjæv Vinkel. Fölgen heraf var, at da en ung Dame i Selskabet, som intet mindre end udmærkede sig ved legemlige Kræfter, morede sig med at sætte Rokkestenen i længere Tid i svingende Bevægelse, saa skred den, til det omstaaende Selskabs Forskrækkelse med skjærende Bulder omsider ved det midterste Trin pludselig nogle Tommer henad imod det midterste Hul foran, i det den forvittrede Kant smulrede sig, hvorved Stenen kom ud af sit forrige Leie, saa den nu har mistet sin Egenskab som Rokkesteen.

Det Tilfælde, som gav Anledning til disse Rokkestenes Opdagelse paa Hovlandsfjeldet, fortalte Pastor E. paa fölgende Maade. I Sommeren 1823 opholdt han sig en kort Tid paa Bornholm, og imedens han der engang besögte en Embedsbroder, stod hans Huusmand Lauge, som han havde

medbragt fra Modum, udenfor Præstegaarden, og kom i Samtale med Graveren. Denne gjorde ham opmærksom paa en stor Steen, der laae frit paa Fjeldgrunden, og bad ham give den et Tryk paa den ene Side, saa vilde han see noget mærkeligt. Lauge gjorde dette, og saae til sin Forundring, at Stenen kom i en svingende Bevægelse. Aaret efter sendte Præsten E. nogle af sine Folk op paa Hovlandsfjeldet, der har sit Navn af den tæt ved Præstegaarden liggende Gaard Hovland, for at opsöge endeel bortkomne Kreature. Da de kom derop, blev Lauge opmærksom paa en stor Steen, der havde en saadan Lighed med den, han havde seet paa Bornholm, at han strax antog den for en Rokkesteen, og var saa vis i sin Sag, at han, uden selv at gjöre noget Forsög, strax kaldte paa sine Ledsagere, og sagde, at han skulde vise dem noget „artigt" (mærkværdigt); ja at han endog indgik et Væddemaal med den Ene om en Næverskrukke fyldt med Molter, som denne havde samlet paa Fjeldet, at hvis han trykkede denne store Steen paa den ene Side, saa vilde den rokke. Dette gik ogsaa virkelig i Opfyldelse til alle Omstaaendes store Forundring.

Disse Omstændigheder, som jeg ogsaa har hört overeenstemmende fortælle af Lauges egen Mund, har jeg senere (1836) erholdt beskrevne i et Brev fra Pastor E. Han tilföjer deri: „Jeg anförer dette for at henpege paa min Formening, at hine respective Rokkesteenstids Mennesker tildannede disse Rokkestene *efter en vis vedtagen Form*. Men er denne min Mening rigtig, saa maae de vel have havt en almindelig antagen Bestemmelse til *Alvorsbrug*, og rimeligvis en gudstjenstlig. Thi alle de, jeg har seet, have virkelig en Form, der strax falder i Öjnene, enten et bautasteens- eller ligkistemæssigt (s. v. v.), overalt et alvorligt Udseende, der paa en Maade imponerer; hvilket ogsaa var Tilfældet med Lauge, da han stödte paa Rokkestenen paa Hovlandsfjeldet. Imidlertid gjorde han sig ikke

videre nogen Tanke om, at der muligen kunde være flere. Men da jeg reed derop, for at besee denne, opdagede jeg strax af Formen, de havde, at der laae mange; og ved at gaae rundt om Myren, paa hvis Sider de ligge, fandt jeg paa det Sted omtrent en Snees, hvilke De, da De med mig var deroppe, for störstedelen har seet. De have altsaa alle en Lighed i Formen. Alle ligge de paa Steder, der deels have, deels tilsyneladende maae have havt noget vist skummelt ved sig, i Nærheden af Myre og tilgroede Kjærn, og saaledes synes at vidne om, at Stedet altid har været beregnet paa, *at forstærke Indtrykket af de der foretagne Forhandlinger*. En Opdagelse har jeg ogsaa gjort, at der nemlig undertiden findes en liden og en stor Rokkesteen liggende ved Siden af hinanden, hvilket bringer mig til at troe, at deres Bestemmelse har været saavel for *Börn* som for *Voxne*, eller og mueligt et Middel i Præsternes Hænder til efter Behag at kunne lette eller vanskeliggjöre Gjerningen for Paagjældende, som ved Rokningen af disse Stene havde at aflægge Vidnesbyrd o. s. v.[1].

„Flere end disse, som De med mig besaae, har jeg ikke selv seet paa Hovlandsfjeldet; men mine Folk paastaae, at der skal være en Mængde, saa at sige ströede omkring paa Fjeldet, og deriblandt en meget stor langt inde paa Fjeldet. Nede i Bygden selv har jeg paa tvende Steder fundet Stene, som jeg af deres Form m. m. holder mig overbeviist om, at have været Rokkestene. I Snarum Annex paa Gaarden Övre-Gubberud har nuværende Storthingsmand Hans Gubberud i sin Skov paa en Aas ved

---

[1]) Da dette kun undertiden finder Sted, saa kunde det maaskee være tilfældigt, da disse Masser ere vel store til at kunne forflyttes ved Menneskehænder. Den her formodede Hensigt, naar de af Geistligheden anvendtes som et Slags ordalia dei, kunde lige saa let opnaaes, ved at anvise den Paagjældende en mere eller mindre fordelagtig Retning, hvorfra Stenen skulde stödes. H.

et Kjærn opdaget En, som han efter den Anvisning, jeg havde givet ham, kjendte at være en Rokkesteen, og som skal rokke saa stærkt, at det giver Gjenlyd eller runger. Da nu Gubberud ligger 2 Miil höjere op mod Krydsherred, saa beviser dette, at i Rokkesteenstiden denne hele Egn maa have været stærkt beboet, skjönt aldeles intet Sagn eller nogetsomhelst Vidne derom haves og gives. Altsaa maae de hidröre fra den mörke Alder. Endnu kun dette, at disse Rokkestene ikke kunne være Tilfældets Værk viser noksom tydeligt den Omstændighed, at, som De erindrer, der vare tre Trappetrin indhugne i Fjeldet, hvorpaa hin mærkelige Rokkesteen, som kom af Balance, med Roden hvilede, og at derimod den forreste Ende var lagt paa en afrundet Steen; og at endelig den anden Steen, der rokker saa det runger i Fjeldet, var lagt paa samme Maade. De vil og erindre, at ved den förstnævnte var nedhugget et aflangt Hul, vel 1 Alen dybt[1]; der synes at give Formodning om, at den maa have været bestemt til *Offerhandling*".

Da jeg efter mit sidste Besög paa Fjeldet var kommen ned i Bygden, traf jeg Hr. Dr. Theodor Scherer fra Berlin, der den Gang var ansat som Hyttemester ved Modums Blaafarveværk (senere Lector i Metallurgie ved Norges Universitet), og overtalede ham til at bestige Fjeldet, besee Rokkestenene, og som Mineralog afgive sit kyndige Skjön om, hvorvidt de Trappetrin ved Stenen tab. II kunde ansees som et Værk af Menneskehænder, eller kunde forklares af Bjergartens Beskaffenhed; samt om mueligt at aftegne nogle af de mærkeligste, da jeg ej var tilfreds med min egen ufuldkomne Tegning. Endnu samme Aar erholdt jeg fra ham medfölgende Afbildninger, og nedenstaaende

---

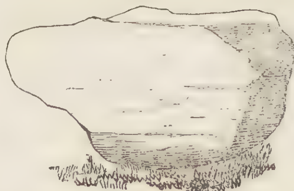
[1]) Ved nöjagtig Maaling fandt jeg, som ovenfor er anfört, Dybden 5' 4"; Pastorens ovenstaaende Yttring grunder sig altsaa ej paa en virkelig Maaling, men er, som Udtrykket „vel 1 Alen" hentyder paa, blot en Gisning.

Bemærkninger, som jeg anförer med hans egne Ord. Uheldigvis kunde han ej erholde Lauge, der som förste Opdager mest interesserede sig for dette Fund, og kjendte hver Steen i den hele Gruppe, til Veiviser; thi da havde man maaskee erholdt Afbildning og nöjere Undersögelse af flere af de större og mærkeligere.

EINIGE BEMERKUNGEN ÜBER DIE ROKKESTEINE (KIPPSTEINE) AUF HOVLANDSFJELD.

Die Bedingungen, welche dazu gehören, dass ein Stein, der sonst der gewöhnlichen Menschenkraft widersteht, leicht auf seiner Unterlage zu kippen ist, sind zwar von der Art, dass sie die Natur erfüllen kann; allein unter allen Möglichkeiten der Lage eines Steines ist diese bewegliche eine so specielle, dass man glauben sollte, unter vielen tausend Steinen nicht einen zu finden, bei dem der Zufall diese Bedingungen erfüllt hat. Es muss daher mit Recht Aufmerksamkeit erregen, wenn man, in verhälltnissmässig kleinem Umkreise mehrere solcher kippbarer Steine findet. So giebt es auf Hovlandsfjeld, kaum mehr als 100 Schritt von einander, drei solcher Kippsteine. Da aber nichts launiger ist als der Zufall, so würde diese Thatsache doch kaum hinreichend seyn, den Schluss auf die künstliche Entstehung derselben zu machen, wenn nicht noch zugleich andere Beobachtungen hinzukommen, die diese Thatsache bekräftigen.

Der kleinste dieser Steine liegt im Walde auf einem nackten, nur mit Moos bewachsenen, Felsboden. Letzterer ist, an der Stelle, wo der Stein liegt, ziemlich eben, dagegen scheint dieser unten

eine Unebenheit zu besitzen, in welche so ziemlich das Loth seines Schwerpunktes fällt, wodurch die Möglichkeit

des Kippens erfüllt ist. Spuren irgend einer angewendeten Kunst sind nicht zu bemerken.

Der mittlere Stein liegt auf einem ähnlichen felsigen Boden, und ist nach unten ziemlich viereckig. Fixirt man zwei diagonalstehende Ecken, so ruht er mit der einen auf einer kaum mehr als 1-2 Zoll hohen, aber fast senkrecht hervorspringenden Unebenheit des Bodens, und mit der andern auf dem tiefer liegenden Theile des letzteren, während die anderen beiden diagonalen Ecken frei liegen. Der Schwerpunkt fällt nun in die Diagonale der beiden aufliegenden Ecken, und folglich wird der Stein in der Richtung der andern Diagonale beweglich seyn. Der Stein steht dicht und parallel an einer mehr als ellenhohen Felsabsenkung. Auch bei ihm lassen sich keine deutlichen Spuren angewendeter Kunst bemerken.

Der dritte und grösste Stein (see tab. II) liegt nahe am Rande eines ziemlich baumfreien Waldplatzes. Er ist durch zu starkes Kippen aus seiner Lage gekommen, und nicht mehr kippbar. An der einen Seite desselben sieht man drei stufenartige Bildungen, die jedoch, als Treppen für menschliche Wesen, viel zu klein sind. Ihre senkrechte Flächen sind höchst wahrscheinlich durch natürliche Spaltungen des Gesteins veranlasst, da man, noch über die Stufen hinaus, die Fortsetzung dieses senkrechten Flächen als Risse im Gebirge findet. Sind aber vielleicht diese Risse zur Aushauung der Stufen benutzt worden? Das will ich nicht entscheiden. Nur so viel ist gewiss, dass

obgleich man solche stufenartige Bildungen zuweilen (im grösserem Maassstabe jedoch) in den Gebirgen antrifft, diese doch unläugbar die Spuren von angewendeter, wenn auch nur roher Kunst an sich tragen. Die mittlere Stufe bildete früher den einen Ruhepunkt des Steines, und der eine von ein Paar Geröllsteinen, welche in einer Vertiefung liegen, den anderen. Ausserdem lag der Stein gänzlich frei.

In der Richtung der Stufen erblickt man ein etwa 2 Ellen tiefes Loch, dessen dreieckige Mündung keinen Zweifel von angewendeter Kunst übrig lässt. Nach unten zu verengt es sich, und läuft endlich ganz spitz aus. Bei näherer Untersuchung fand ich, dass einige Zoll unter der Ausmündung des Loches, noch ein Seitenloch von etwa ein Zoll Durchmesser, in horizontaler Richtung abging. Es war 5-6 Zoll tief, und kann wohl schwerlich durch Menschenhände entstanden seyn, weil dies die Enge des Hauptloches sehr schwierig, wo nicht ohne besondere Instrumente unmöglich gemacht hätte. Übrigens hat es durchaus nicht den Charakter einer künstlichen Bildung, und scheint sich ebenfalls zuzuspitzen. Diese letztere Thatsache, so wie die Beschaffenheit der grösseren Vertiefung, besonders ihr Zuspitzen, machen es sehr wahrscheinlich, dass eine hohle Ader (*ähnlich* einer Blitzröhre) im Gesteine natürlich vorhanden war, und dass vielleicht menschliche Neugier die Öffnung derselben erweitert hat.

Ausserdem finden sich bei dem letzten hier erwähnten Kippsteine als Kunstspuren noch zwei kleine in den Fels etwas vertieft gehauene Dreiecke, welche das Ansehen haben, als sey jede durch 3 Meisselschläge gebildet. In welcher Beziehung diese zu dem dreieckigen Loche oder dem Steine stehen, ist schwer zu sagen. Jedoch können solche Zeichen, welche in so kurzer Zeit auszuführen sind, leicht von späterer Entstehung seyn.

Aus der Beschreibung dieses letzten Steines geht also freilich die Anwendung von Kunst unzweifelhaft hervor, allein ich wage es nicht zu bestimmen, in welcher Beziehung sie zum Steine selbst steht. Das dreieckige Loch und die beiden eingehauenen Dreiecke können ganz beziehungslos zu dem letzteren entstanden seyn. Die treppenartigen Vertiefungen jedoch sprechen für eine künstlich zugerichtete Lage des Steines.

Der Felsgrund, auf welchem diese Steine sämmtlich liegen, ist Granit, und sie bestehen selbst ebenfalls aus diesem Gesteine, jedoch von einer andern Art. Wahrscheinlich gehören sie zu den fremdartigen Felsstücken, welche man die meisten nordischen Gebirge und Ebenen bedecken sieht, und die vielleicht durch Eismassen vom höheren Norden hier abgesetzt wurden.

Th. Scherer.

For at give et Begreb om flere af disse bevægelige Massers betydelige Störrelse, vil jeg endnu tilföje fölgende. Jeg saae En, hvis Form, som hyppigst er Tilfældet, nærmede sig til et retvinklet Parallelepipedum (formodentlig hvad Pastor E. har villet udtrykke med „Ligkisteformen"); dens Længde var 8 Fod 4 Tommer, Höjden 6 Fod; Breden har jeg ikke optegnet; formodentlig har den været forskjellig paa forskjellige Steder. Dersom den ikke har været ligesaa stor som Höjden, maa den dog mindst kunne antages i Gjennemsnit for 4 Fod, naar Stenen ej skulde være for meget udsat for at velte. Under denne Forudsætning vilde den indeholde 200 Kubikfod og veje 31000 Skaalpund. Paa den överste Flade af en anden af lignende Form var der voxet et temmelig höjt Grantræ, som, naar Stenen sattes i Bevægelse, svingede som en Skibsmast i en maadelig Bölgegang eller som en gigantisk Fjederbusk paa en Jettes bevægede Hoved. Under flere af disse havde der i Tidens Længde samlet sig lidt Jord, og der havde skudt sig

Græstörv under Yderkanterne, hvorved de hindredes i den frie Bevægelse. Men Lauge, der som förste Opdager af disse mærkværdige Stene paa Hovlandsfjeldet havde fattet en særlig Interesse for dem, og tjente som almindelig Cicerone for Personer, der önskede at tage dem i Öjesyn, havde omhyggelig renset Græstörven fra Bundfladens Omkreds, og derved igjen tilvejebragt den oprindelige Bevægelighed og for at de ej ved voldsom Behandling af Profane skulde bringes ud af deres Leje, naar han ej selv var tilstede, havde han skudt Steenkiler under dem paa de to modsatte Sider, imod hvilke Bevægelsen er muelig. Disse borttog han ved Forevisning for Besögende. En af disse Stene var, efter Formen at dömme, upaatvivlelig en Rokkesteen; men da der tæt ved hver af de to modstaaende længere Sider, imod hvilke Bevægelsen skulde foregaae, var opvoxet et temmeligt stort Grantræe, imellem hvilke Stenen var fastklemt, saa var Bevægelsen under disse Omstændigheder umuelig.

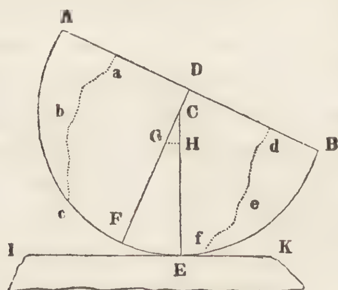
Ved Betragtningen af disse Rokkestene kunne nu fölgende Spörgsmaal opkastes: a) Ere de et Product af *Tilfælde,* saasom af en tilfældig oprindelig Form og af en ligesaa tilfældig Beliggenhed iblandt de mange muelige, som en uregelmæssig Masse kan have, og endelig af en ligesaa tilfældig Form, som det Sted af Klippen, paa hvilke de hvile, maa have, naar de skal kunne rokke; eller af *Naturkræfterne* ved en langsom Forvittring; eller af *Overlæg* formedelst Menneskehænder? b) I sidste Fald, af hvilken Folkestamme og i hvilken Tidsalder ere de istandbragte? Det förste Spörgsmaal hörer under Naturvidenskabernes, det sidste under Historiens og Oldgranskningens Forum. Alene til det förste Spörgsmaals Besvarelse formaaer jeg at levere noget Bidrag. Disse Spörgsmaales Besvarelse forekommer mig ikke at mangle Interesse; thi skulde der vise sig den höjeste Grad af Sandsynlighed for, at de ej ere Tilfældets Værk, saa kunde de maaskee give Anledning

til en Gisning om vort Nordens tidligere Beboere i den forhistoriske Alder, förend den nuværende nordgermaniske Stamme drog herind. I vor Tid gribe heldigvis de forskjellige Videnskaber ind i og understötte hinanden. De ældste historiske Begivenheder, vi kjende, bleve i lang Tid opbevarede ved mundtlig Tradition, inden de ved flittige Samlere bleve optegnede af Krönikeskrivere. Saaledes opbevaredes de vigtigste Begivenheder selv troeligen; men Tidspunktet, naar de tildroge sig, blev, som af mindre Interesse, ofte forglemt. Dette kunde derfor af senere Historieskrivere ej uden ved vidtlöftige Combinationer, og ej altid med Sikkerhed udfindes. Til Chronologiens Berigtigelse optraadte derfor ofte Astronomien som Hjelpevidenskab, og fastsatte med fuld Sikkerhed Aar og Dag, da en enkelt vigtig historisk Begivenhed indtraf, og forskaffede derved faste Udgangspunkter, hvorved atter andre forangaaende og efterfölgende kunde bestemmes. Men Fortidsmenneskets Tilværelse har ogsaa efterladt sig Spoer paa *Jordens Overflade*; en flittig og forstandig Gransken af disse kan endog give Vink til Besvarelse af Spörgsmaal angaaende enkelte Forhold i den mörke Alder, om hvilken saavel Historie som Tradition aldeles tie. Men for at kunne besvare det förste Spörgsmaal paa en saavidt muligt tilfredsstillende Maade, nödes jeg til at fremsætte nogle almindelige Betragtninger over et tungt fast Legemes Ligevægt og Bevægelighed, naar det er understöttet paa eet eller flere Punkter.

Istedetfor den samlede Virkning af Tyngden paa alle et fast Legemes Partikler, kan man tænke en ligesaa stor enkelt Kraft anbragt i vertikal Retning paa et enkelt Punkt i Legemet, som derfor kaldes dets *Tyngdepunkt*, hvilken med Hensyn paa Legemets Ligevægt og Bevægelse vil være ligegjeldende med hine. Et fast Legeme vil være i Ligevægt, naar det er understöttet i *eet* Punkt, ifald en

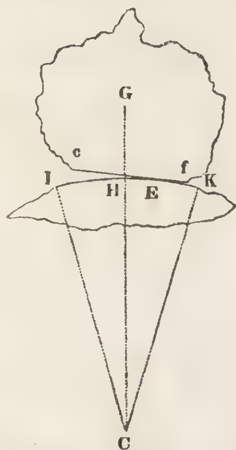
Vertikallinie igjennem Tyngdepunktet tillige gaaer igjennem det understöttede Punkt; naar det er understöttet i *to* Punkter, ifald denne Vertikallinie skjærer den rette Linie, som kan tænkes imellem de to Understöttelsespunkter; og naar det er understöttet i *flere* Punkter, dersom Vertikallinien igjennem Tyngdepunktet falder indenfor Omkredsen af den retlinede Polygon uden indgaaende Vinkler, som kan tænkes imellem de yderste Understöttelsespunkter. I disse tre Tilfælde ophæves nemlig Tyngdens Virkning af Understöttelsespunkternes Modstand. Denne Ligevægt kan være af tre Slags; enten kan Legemet have en saadan Form, at Ligevægten vedbliver, hvordan man end forandrer dets Stilling; eller at det, naar Stillingen ved en udvortes Aarsag noget forandres, saaledes at en ret Linie igjennem to Partikler af Legemet, som för var vertikal, nu bliver hældende, af sig selv vender tilbage til den oprindelige Stilling; eller endelig, at Legemet, efter at den oprindelige Ligevægtsstilling er forandret, bevæger sig videre i samme Retning, det er velter om. I det förste Tilfælde kaldes Ligevægtsstillingen *ligegyldig*; i det andet kaldes Ligevægten *stadig* (équilibre stable), i det tredie *ustadig* (équ. instable). Ved en Kugle og en Cylinder af eensartet Materie, som hvile paa et horizontalt Plan, er Ligevægtsstillingen ligegyldig; thi i Kuglen ligger Tyngdepunktet i dens Middelpunkt, og i Cylinderen i Midten af Axen; og Vertikallinien igjennem Tyngdepunktet gaaer i den förste igjennem Beröringspunktet med Fladen, i Cylinderen igjennem Midtpunktet af den rette Linie, som forbinder alle Beröringspunkterne. Dersom derimod Tyngdepunktet af et Legeme ved den mindste Forandring i Ligevægtsstillingen *stiger*, saa vil det igjen söge at synke tilbage til den forrige Höjde, og Legemet vil efter nogle Svingninger indtage den oprindelige Silling; *synker* derimod Tyngdepunktet ved en noksaa liden Forandring af Ligevægtsstillingen, saa vil

Tyngden drive det videre i samme Retning, og Legemet vil rotere, indtil Tyngdepunktet har naaet det laveste Standpunkt, det ifölge Legemets og Underlagets Form kan naae. Saaledes har et Æg en ligegyldig Ligevægtsstilling, naar det hviler paa en horizontal Flade med Længdeaxen omtrent horizontal, og to ustadige Ligevægtsstillinger, naar det hviler paa hver af Endepunkterne af denne Axe, der staaer vertikal. En Tærning (Kubus) har paa et horizontalt Plan 6 stadige Ligevægtsstillinger, naar det hviler paa hver af de 6 Sideflader; 12 ustadige Ligevægtsstillinger, naar det hviler paa hver af de 12 Sidelinier; og endelig 8 ustadige, naar det hviler paa hvert af de 8 Hjörner. En eensartet Cylinder, der hviler paa et horizontalt Plan, har efter det Foregaaende en ligegyldig Ligevægtsstilling; thi om man ruller den paa Planet, saa beholder Tyngdepunktet altid i alle Stillinger samme Höjde. Men afskjærer man en Skive af den, parallel med den Axe, saa erholder den en bestemt og stadig Ligevægtsstilling, den nemlig, i hvilken

Gjennemsnitsfladen er horizontal. A F B være et paa Axen lodret Gjennemsnit af et saadant Cylindersegment igjennem Axens Middelpunkt C, hvilket berörer et horizontalt Plan I K i Punktet E. Tyngdepunktet, som i den *hele* Cylinder laae i C, vil i *Cylindersegmentet* være rykket til et Punkt G i en Radius C F, som staaer lodret paa Gjennemsnitsfladen A B. Fælder man fra G en Perpendikulær G H paa den vertikale Radius C E, saa er i denne Stilling C H Tyngdepunktets Dybde under Cylinderens Axe; men naar Radius F C kommer i en vertikal Stilling, saa er C G Tyngdepunktets Dybde under Axen, og da

C G er större en C H, saa vil Cylinderen rulle, indtil Radius C F bliver vertikal og altsaa Punktet F kommer i Beröring med Underlaget, da Punktet G har sin störste Dybde under Axen. At Cylindersegmentet ej kan hvile i den her afbildede Stilling sees ogsaa deraf, at en vertikal Linie igjennem Tyngdepnnktet G ej træffer Beröringspunktet E, og at Tyngdepunktet altsaa ej er understöttet. Den Stilling, i hvilken C F er vertikal, er altsaa en stadig Ligevægtsstilling, omkring hvilken Cylinderen altid vil oscillere, naar den bringes ud af samme. Men det er ligegyldigt, hvad Form Legemets Gjennemsnit a b c f e d for Resten har, naar blot Banen c F f, paa hvilket Rullingen skal skee, er cirkelformig, eller i det mindste har ved Punktet F en Krumning, hvis Radius C F er större end Tyngdepunktets Afstand F G fra Hvilepunktet F. Er den mindre, vil Ligevægten være ustadig, og Legemet ved den mindste Bevægelse velte; er den ligesaa stor, bliver Ligevægten ligegyldig, og Legemet vil hvile i enhver Stilling indenfor Banens Grændser. Dette er Theorien af Vuggen og vore Vuggestole, og dette er Mechanismen ved de fleste Rokkestene paa Hovlandsfjeldet.

Imidlertid er en anden Mechanisme ogsaa muelig. Dersom de Gjennemsnit c f af Legemet, som kunne komme i Beröring med Underlaget, ere retlinede, saa maa Underlaget I K være convext, dog saaledes, at ligeledes her Krumningsradien C H er större, end Stenens Tyngdepunkts Höjde G H over Underlaget. Thi naar Underfladen c f i den her afbildede skraae Stilling berörer Underlaget i Punktet E, istedetfor i H i Ligevægtsstillingen, saa kan

man let bevise, at Tyngdepunktet G er steget, og altsaa vil synke tilbage igjen, ligesom man seer, at Vertikallinien G C igjennem Tyngdepunktet G ej gaaer igjennem Understöttelsespunktet E, saa at Ligevægt ej kan finde Sted i denne Stilling. Dette Forhold finder Sted ved den af Dr. Scherer afbildede anden Rokkesteen. Jo mindre Tyngdepunktet stiger ved Bevægelsen, desto lettere er Stenen at sætte i Bevægelse. Krumningsradien maa altsaa ved begge Former kun lidet overstige Tyngdepunktets Höjde over Understöttelsespunkterne eller Banerne.

Da hverken Fjeldets Overflade eller Rokkestenens Underflade ere jevne og regelmæssige, saa maa Beröringen kun skee i to Gjennemsnit af Stenen nær ved dens modsatte Endeflader, hvor den har sin störste Udstrækning, og af disse to Gjennemsnit maa den underste Deel, som kan komme i Beröring med Underlaget, være afrundet; thi berörte Stenen Fjeldet med andre Dele af Underfladen, vilde deres Ujevnheder standse Oscillationen. Disse Betingelser finde ogsaa Sted ved alle Rokkestene paa Hovlandsfjeldet. Under Stenen har Fjeldets Overflade en Concavitet, saa at den kun hviler paa to Punkter nær Endefladerne; ved den store Rokkesteen tab. II, hvis underste Overflade er meget uregelmæssig med stærkt fremspringende Kanter, hviler, som ovenfor er bemærket, et Punkt paa en underliggende Steen, og et andet paa den skarpe Kant af det midterste Trin; den S. 370 afbildede Steen hviler paa to afrundede fremspringende Forhöininger af Fjeldet.

Naar man nu betænker alle disse Betingelser, som udfordres, naar en saadan stor Masse skal med Lethed kunne sættes i en oscillerende Bevægelse; at den kun maa beröre Fjeldet paa to Punkter nær Enderne af dens störste Længdeaxe, at fölgelig Fjeldet enten maa have en Fordybning under den mellemliggende Deel, eller et Par fremspringende Forhöjninger henad imod Stenens Endeflader,

hvorpaa den alene hviler; at Stenens Tyngdepunkt maa ligge i et vertikalt Gjennemsnit igjennem disse Beröringspunkter, hvorpaa den skal bevæge sig, maa have en Krumning, afpasset efter dens Tyngdepunkts Höjde over Understöttelsespunkterne; saa troer jeg man ikke vil finde den Paastand overdreven, at der blandt tusinde Stene neppe vilde findes een, ved hvilken et blot Tilfælde, som Forvittring eller den forhistoriske uhyre Naturrevolution, der styrtede alle disse erratiske Blokke ud over Skandinavien, ja endog over Östersöen ned paa de pommerske Kyster, og formodentlig derved frembragte de Frictionsstriber paa Fjeldene, hvis Forklaring endnu er, og formodentlig længe om ej altid vil blive en uoplöselig Gaade for Naturforskerne, skulde forene alle disse Betingelser. End mere usandsynlig bliver en saadan Oprindelse, naar man, som her, paa eet Fjeld i en liden Omkreds af faa tusinde Skridt finder over 30 saadanne Stene samlede, imedens der paa andre Fjelde, f. Ex. det store Hardangerfjelds vidtlöftige Plateau, saavidt mig er bekjendt, ikke er opdaget en eneste, uagtet jeg ved en Vandring over dette Plateau i 1821 har seet det besaaet med saadanne erratiske Blokke, nogle af en uhyre Störrelse, sikkerlig i millionviis. Paa denne Fjeldörken tjene de den vejfarende Bonde, ligesom Söemærker og Fjeldfortoninger Söemanden, til at finde Veien; paa de större egentlig Mærkestene, have Bönderne, for at adskille dem fra den övrige Mængde, opstablet Pyramider af mindre Stene, og af saadanne Mærkestene har man altid een, undertiden flere indenfor Synskredsen. Her hvor Beboerne af de omliggende lavere Bygder hver Sommer lade deres Qvæg drive op, for at spare det i Bygden voxende Græs til Vinterfoder, vilde visselig Rögterne (Gjetergutterne) i deres lange Eensomhed og Örkeslöshed have havt Leilighed til at opdage et saa mærkeligt Særsyn. Det vilde sat deres Phantasie i Bevægelse, saa de neppe

vilde undladt, at sætte det i Forbindelse med et eller andet Sagn, og at bringe Efterretningen med sig tilbage til deres Hjemstavn.

Disse Rokkestene saavelsom alle erratiske Blokke ere sædvanlig fremmede paa Stedet, hvor de findes. Saaledes bemærker Dr. Scherer om Rokkestenene paa Hovlandsfjeldet, at de vel ere af Granit, men af en anden Art, end Fjeldets Masse. Han mener, at de muligen kunde være skudt hen til deres nuværende Sted ved Ismasser fra det höje Norden. At Kanten af Iisjökler kan i Tidens Længde ved at forlænge sig, skyde Steenmasser nogle hundrede Fod fra det oprindelige Sted, seer man med de saakaldte Morainer (Jökelgjerder), og at Steenmasser, der i det höjeste Norden fra en Præcipice styrte ned paa Havets frosne Isflade, kunne, naar denne ved Havets Bevægelser brydes i större eller mindre Iisflag, paa disse ved Strömninger föres hen til andre ikke altfor langt mod Syden liggende Punkter, og der afsættes paa lave Kyster, kan ikke nægtes. Men at Iisjökler skulde kunne forskyde en Mængde store Masser fra flere Mile fraliggende Punkter, hvor alene saadan Steenart har sit Hjemsted, over Bjerg og Dal og paa flere tusind Fod höje Fjeldsletter, eller at Isflag skulde kunne bringe de store Skandinaviske eller Finske Granitblokke, der nu findes paa de Pommerske Kyster endog temmelig langt fra Havet, til deres nuværende Sted, det forekommer mig aldeles ubegribeligt. Hertil udfordres efter min Formening langt större Kræfter, en Revolution af en langt voldsommere Art. Blandt Geologerne, som gjerne ville forklare alle Phænomener paa Jordens Overflade af Klodens egen Udvikling, gjette Nogle paa uhyre Eruptioner fra dens Indre, hvorved hele Landstrækninger have nedsænket sig under Havfladen, andre, som för laae under samme, have hævet sig, hvorved Havet er sat i en voldsom Bevægelse, har overströmmet Fastlandet fra Nord mod Syd,

og revet med sig disse löse Blokke, og endelig nedstyrtet dem paa fjerntliggende Steder, imedens de finere afskurede Partikler have afsat sig paa Vejen og dannet de lange Sandheder igjennem Jylland og Hertugdömmerne og Lyneburg og den store Sandörken imellem Hamburg og Berlin. Omendskjönt denne Forklaring synes noget eventyrlig, saa maa man dog tilstaae, at de 9 Asteroider, man siden dette Aarhundredes Begyndelse har opdaget imellem Planeterne Mars og Jupiter, og hvoraf man formodentlig med Tiden vil opdage flere, synes at vidne om, at en Planet i denne Afstand fra Solen ved en indvortes Explosion er bleven sprængt, og at altsaa en saadan mindre Explosion i vor Jordklodes ældre Historie ikke kan erklæres for umuelig. Men man kan ogsaa tænke sig en udvortes Aarsag til en saadan voldsom Oversvömmelse. De saakaldte Meteorstene, som fra Verdensrummet falde ned paa vor Jord, betragtes nu som Fragmenter af den ovenomtalte Planet, der ved Explosionen have erholdt en saa excentrisk Bane, at de kunne nærme sig Jordens Bane, og naar Jorden paa samme Tid tilfældigvis er nær dette Punkt, kunne tiltrækkes af den. De, som i den historiske Tidsalder ere nedfaldne paa Jorden, have ikke været af nogen betydelig Störrelse; men man kan ikke nægte Muligheden af, at en större i den mörke Fortid, för Jorden beboedes af Mennesker, kan være nedfalden. Endelig opdager man i Himmelrummet med Teleskoper en stor Mængde svagt lysende Pletter, hvoraf nogle synes blot at bestaae af en dunstformig Masse. Vor Sol bevæger sig, som bekjendt, med sit Planetsystem med en betydelig Hastighed henimod et vist Punkt paa Himmelen. I de mange tusinde Aar af dens Tilværelse maa den altsaa have gjennemlöbet en uhyre Strækning, og Jorden kan paa denne lange Vandring gjerne have nærmet sig til en saadan erratisk Masse, som den har bemægtiget sig, og hvorved Havet er sat i en voldsom Bevægelse.

Om end disse Forsög til at finde en Aarsag til disse erratiske Blokkes Udbredelse over Egne, der ere fjerne fra deres oprindelige Hjemstavn, kunne synes den Uvante eventyrlige, saa maa man dog tilstaae, at naar et Phænomen foreligger, som ej kan forklares af de, sædvanlig i det smaae, virkende Naturkræfter, saa maa Phantasien gjennemlöbe Mulighedernes Rige, og standse ved Aarsager, der i det mindste ej kunne erklæres for umuelige [1].

Lykkeligvis have vi her intet med Aarsagerne at bestille. Factum ligger for vore Öjne. En uhyre Mængde tildeels store Stenblokke ere omspredte paa Jorden langt fra deres oprindelige Hjemstavn, tildeels kastede op paa höje Fjeldflader, tildeels paa lavere Sletter, uden at mellemliggende Dale eller Havstrækninger have været til Hinder, og have under denne Steenflod afskuret de modstaaende Fjelde, hvori de have efterladt sig Striber, som vidne om Flodens Retning. Men naar uregelmæssige Legemer kastes med stor Hastighed hen over en Flade, er det langt sandsynligere, at de komme til Hvile paa en af deres större Sideflader, end paa en af de mindre, allermindst paa en Sideflade, hvor Ligevægtsstillingen næsten er ligegyldig [2].

---

[1]) Den Bonde, som i 1821 tjente mig som Veiviser paa min Vandring over Hardanger-Fjeldet, yttrede om disse Stene, at de „vel laae der fra Syndflodens Tid", en sund Dom, der vil sige, at de kun kunde være hidbragte med en meget voldsom og aldeles extraordinair Oversvömmelse. — [2]) En Tærning, hvis 12 Kanter (Sidelinier) og 8 Hjörner ere afstumpede, kan have en stadig Ligevægtsstilling, naar den hviler paa en af disse afstumpede Hjörner eller Kanter, ligesaavel som naar den hviler paa en af de 6 större Sideflader. Men kaster man den henad et horizontalt Bord, saa vil der blandt 200 Kast neppe træffe eet, i hvilket Tærningen vil blive hvilende paa en af de förste. Da her ikke kan være Tale om mathematisk Vished, men kun om en saa overvejende Grad af Sandsynlighed, at den modsatte Paastand var en Urimelighed, saa kan jeg ej tiltræde Dr. Scherers Yttring, at da intet er lunefuldere

Ifölge alt det Ovenanförte antager jeg det derfor som utvivlsomt, at Rokkestene ere tildannede ved Menneskehænder. Det Folk, som frembragte dem, behöver ej at have havt noget klart Begreb om Theorien af et Legemes Ligevægt, eller om de Betingelser, som ere nödvendige, naar det med Lethed skal kunne bringes til at oscillere uden dog at velte. Et mechanisk Blik og nogle Forsög ville være tilstrækkelige. Heller ikke udfordres noget kunstigt Redskab til at give Stenen den fornödne Runding omkring Hvilepunkterne. Ved gjentagne Slag med en skarp Steen vilde denne kunne tilvejebringes. Bevægede Massen sig ej let nok, behövede man blot at afrunde den lidt stærkere, indtil man efter endeel Forsög fandt, at man havde naaet det forönskede Maal. Den simple Erfaring, at naar en Steen hviler paa en skarp Kant velter den ved den mindste Forandring i Stillingen; naar den hviler paa en bred plan Flade, udfordres der en stor Kraft til at velte den; vilde let fremkalde den Tanke, at ved at give Fladen en Figur, der ligger imellem disse to Extremer, vilde den forönskede Bevægelighed kunne tilveiebringes. Man opsögte et Sted paa Fjeldet, hvor der var en Fordybning af passende Störrelse til den udvalgte Steen, veltede den derover, og tildannede den ved gjentagne Forsög, indtil den kunde rokke.

I Irland og Wallis skulle, saavidt mig er bekjendt, ogsaa saadanne Rokkestene findes. Da Brittaniens ældste Beboere vare Kelter, hvis Efterkommere endnu findes paa

---

end Tilfældet, saa vilde alle de anförte Omstændigheder ej være tilstrækkelige til at godtgjöre disse Stenes kunstige Oprindelse, naar ej andre Kjendsgjerninger bekræftede den". Her skulde et Kast have bragt 30 Stene paa en liden Strækning i en saadan Stilling, og tilvejebragt alle de nödvendige Betingelser, imedens det samme Kast paa andre meget större Stækninger blandt Tusinder af Stene ej har frembragt een eneste Rokkesteen!

de to ovennævnte Landstrækninger, saa kunde det være muueligt, at deres Druider havde benyttet disse Rokkestene ved deres mysteriöse Gudstjeneste ved Menneskeoffringer, eller som ordalia dei. Dette kunde da lede til den Gisning, at vort Skandinavien ogsaa, förend den nuværende nordgermaniske Stamme trængte herind, har tildeels været befolket af en Keltisk Stamme, der har fortrængt det ældste oprindelige Lappefolk mod Norden, og siden igjen er bleven fortrængt eller udryddet af den kraftigere germaniske Stamme. Af historiske Grunde er Prof. Rud. Keyser, og af antiquariske Prof. Nilsson kommen til lignende Slutninger. Dog er dette fra min Side kuns löse Gisninger, hvis Værd jeg maa overlade Historikerne og Oldgranskerne at bestemme. Jeg vil alene tilföje, at der i Maridalen findes et temmelig höjt Fjeld, hvis höjeste Kuppe (omtrent 1½ Norsk Miil fra Christiania) förer Navnet *Vaggesteenskollen*, hvilket synes at hentyde paa, at der paa samme maa findes en Rokkesteen, da det Danske Verbum „vugge" af vor Almue udtales „vaagge" eller „vagge". Denne formentlige Rokkesteen have Omstændighederne ej endnu tilladt mig at opsöge og undersöge.

DUEAAS-FUNDET, VED C. F. HERBST.

(Jfr. Afbildningerne Tab. III.)

Under et Besög paa Bornholm i Efteraaret 1848 erfarede jeg at der paa den saakaldte Dueaas, der ligger omtrent ¼ Miil N. for Rönne, var i Sommerens Löb fundet 4 menneskelige Skeletter og forskjellige Jernvaaben, der opbevaredes hos den der paa Stedet boende Skovfoged Lund. Denne Efterretning vækkede i höi Grad min Opmærksomhed, ikke alene fordi det efter Beretningen syntes at være et Fund

fra Jernalderen, der som det förste Stadium af Antiqvarernes Forskninger (hvilke naturligviis bör gaae ud fra den sikkre historiske Tid) fortrinsviis trænger til Undersögelse og Belysning, men ogsaa fordi Fundet var paa Bornholm, der, naar det engang er undersögt saaledes som det fortjener, vistnok ifölge sin Beliggenhed vil afgive vigtige Bidrag til Oplysning om Folkebevægelsernes og Culturens Gang i Oldtiden. Desværre fik jeg denne Efterretning saa seent, at min Tid kun tillod mig at gjöre et meget kort Besög paa Dueaasen, men ved Hr. Lunds Hjælp blev jeg dog sat istand til selv, om end löseligen, at undersöge Findestedet og jeg fik derved en tydeligere Underretning om de gjorte Fund. Han medgav mig derhos godhedsfuldt samtlige der fundne Oldsager til Museet for de nordiske Oldsager, hvor de opbevares tilligemed de sammesteds senere fundne Gjenstande under Nr. 10,256-10,274.

Ved at anlægge en Gruusgrav tæt Vest for Landeveien imellem Rönne og Hasle fandtes sidst i Juli 1848, omtrent 2 Alen dybt nede og liggende i det löse Gruus, Levningerne af 4 ubrændte Liig, der alle laae med Hovederne mod Nordvest (af disse ere tvende Laarbeen og et Cranium indleverede til Museet) og fölgende Oldsager:

1) *Et Jernsværd*, 22 T. langt og 1¼ T. bredt, afbildet paa Tab. III (fig. 1). Paa Haandtaget, hvis Form er lidet krumböiet, sidder endnu Spor af Træbeklædning, der har været fastholdt ved 3 Jernnagler. Klingen, som har Ryg, har havt en Træskede, hvoraf betydelige Levninger endnu findes, og denne har været sammenholdt ved et om dens Midte anbragt Jernbeslag. Sværdets Spidse mangler.

2) *Et Jernsværd*, næsten af samme Form som foregaaende men med et mere krumformet Haandtag (fig. 2). Det er brudt i 5 Stykker, der tilsammen ere 20½ T. lange, men Spidsen mangler. Ogsaa paa dette er der Spor af Træbeklædning baade paa Haandtag og Klinge.

3) En $5\frac{1}{2}$ T. lang *Jernkniv*, der paa begge Sider har Spor af Træbeklædning. Den er brudt i 4 Stykker og Spidsen mangler.

4) *Et flaskeformet Kar* af brændt Leer (fig. 3), $6\frac{1}{2}$ T. höit og over Bugen 5 T Diameter.

Næsten ovenpaa denne Begravelse, neppe 1 Alen længere mod Nord og kun i en Dybde af $\frac{3}{4}$ Alen under Jordens Overflade, fandtes en af smaa Stene sat Kiste, der kun var omtrent $1\frac{1}{4}$ Alen lang, og som var dækket med en eneste flad Steen. I denne laae en Mængde Kul og brændte Been samt fölgende Oldsager, der alle bære tydelige Spor af at have været med paa Baalet:

1) *Et Jernsværd*, 26 T. langt og $2\frac{1}{2}$ T. bredt (fig. 4), og hvis Klinge har en Ryg, langs ad hvilken der paa hver af Siderne er indgravet en fordybet Stribe. Paa begge Sider af Haandtaget har der været lagt Skinner, som fastholdtes ved 9 Nagler, af hvilke 4 sidde paalangs og 5 paatværs. Sværdet var sammenböiet og fandtes brudt i 6 Stykker.

2) Tvende Brudstykker af et ligesaa bredt og aldeles lignende *Sværd*, af hvilke det ene ligeledes fandtes krumböiet.

3) *En Landsespids* af Jern (fig. 5), $10\frac{1}{2}$ T. lang og $2\frac{1}{2}$ T. bred, og med en ophævet skarp Stribe langs Midten af hver af Siderne. Den var brudt i 3 Stykker.

4) Spidsen af en *Jernkniv*, næsten 4 T. lang.

5) *En Skjoldbukkel* af Jern (fig. 6), 6 T. i Diameter. Den har udentvivl oprindelig havt en fremstaaende Spids, der nu mangler. Tæt ved den laae en lös Nagle med et stort Hoved.

6) Et lille *Jernbeslag* af uvis Bestemmelse. Det er næsten 3 T. langt men kun $\frac{1}{4}$ T. bredt, concavt og afrundet for begge Enderne. Henimod den ene Ende sidder en Nagle igjennem det.

7) Et $4\frac{1}{2}$ T. langt Stykke af et *Jernkar* (fig. 7), der efter Stykkets Böining at dömme oprindelig maa have holdt

omtrent 13 T. i Diameter. Karrets Rand har været dannet af en $\frac{1}{2}$ T. tyk Jernstang, og tæt under denne er der paa det fundne Brudstykke ved en paaloddet Jernböile fastgjort en temmelig stor Ring, der öiensynligt har tjent som Hank. Et Par Jernstykker, som medfulgte, have maaskee hört til dette Kars Bund.

8) Et lille *Kar* af brændt Leer (fig. 8), 3 T. höit og $3\frac{1}{2}$ T. i Diameter.

De her omtalte tvende Begravelser ere paa Grund af deres forskjellige Characteer de mærkeligste af de mangfoldige, som ere fundne paa Dueaasen, og som jeg længere hen nærmere skal omtale. De laae næsten ovenpaa hinanden og den förstnævnte Begravelse, der laae $1\frac{1}{4}$ Alen dybere nede, maa derfor öiensynligt hidröre fra en ældre Tid end den anden. Naar dette er antaget maa det imidlertid forekomme besynderligt, at Ligene i den ældre Begravelse vare nedlagte ubrændte og at derimod Ligene fra den senere Tid vare brændte; thi efter alle hidtil gjorte Erfaringer tör man næsten ansee det for afgjort, at den Skik at brænde de Dödes Legemer, hvad Danmark angaaer, kun fandt Sted i den förste Tid af Jernalderen, som en Fortsættelse af Skikkene i Broncealderen, og at den meget snart ophörte her. Paa disse Begravelser tör man dog ikke uden videre bringe denne Regel i Anvendelse. Bornholms Beliggenhed i Östersöen medförte ganske naturligt, at den i Oldtiden ofte blev hjemsögt af forbiseilende Vikinger, der gjorde Strandhug paa dens Kyster, og da nu desuden de her omtalte Begravelser ligge nær ved Stranden, synes det ikke at være urimeligt at antage at een af dem indeholder Ligene af nogle under Udövelsen af Strandhug faldne Vikinger. Man vil neppe feile ved at antage at dette er Tilfældet med den förstnævnte Begravelse, og at Ligene i denne have været nedlagte ubrændte er da enten en Fölge af at disse Vikinger ikke have havt til Skik at brænde

deres Döde eller af at de under et hurtigt Tilbagetog ikke have faaet Tid til at anvende denne langsomme Ceremoni paa deres faldne Stalbrödre. De ved Ligene fundne Sværd, der have en aldeles forskjellig Form fra de nordiske Sværd fra Jernalderen, synes ogsaa at vidne om at de have tilhört Folk fra et fremmedt Land, men hvor dette skal söges kan jeg ikke afgjöre, da jeg ikke kan erindre at have seet aldeles lignende Sværd; dog ville de muligt forekomme et eller andet Sted paa Östersöens sydlige Kyster. — Den anden Begravelse med de brændte Liig, der maa have fundet Sted i en senere Tid, stammer maaskee ogsaa fra Vikinger, især fordi det der fundne Sværd ligeledes afviger fra de i Norden hyppigst forekommende; men jeg skulde dog snarere troe, at den tilhörer Öens Beboere i den sidste hedenske Tid ligesaavel som de mange andre meget lignende Begravelser, der findes omkring paa Dueaasen, og med hvilke dette utvivlsomt er Tilfældet. Disse indeholde alle brændte Liig; men paa Bornholm har man ganske sikkert ogsaa langt længere end i det övrige Danmark vedblevet med den Skik at brænde de Döde, ligesom i Norge og Sverrig og navnlig Bleking, til hvilket man almindeligt og med Grund har antaget at Bornholm slutter sig i antiqvarisk Henseende.

Ovenfor har jeg omtalt at der omkring paa Dueaasen findes mangfoldige Begravelser fra Jernalderen. Skovfoged Lund fortalte mig, at man ved at grave Gruus paa dette Sted havde stödt paa en Mængde saadanne, som bestode af Kul, brændte Been, Stykker af Jernsager og Leerkar, der uden at være omgivet med Stene var nedlagt i det löse Gruus, og ved at betragte Gruusgravens Vægge kunde jeg paa ikke faa Steder see Spor af saadanne Begravelser, der alle laae omtrent en Fod under Jordens Overflade. Ved at grave paa et saadant Sted traf jeg en hidtil urört lignende Begravelse, der indeholdt en Mængde Kul, brændte Been, nogle forrustede Jernstykker og et lille

Leerkar med udböiet Munding, der kun var $2\frac{1}{4}$ T. höit og $2\frac{3}{4}$ T. i Diameter. Det stod omvendt og var aldeles opfyldt med Kul og brændte Been, der var blandet med Gruus. Kort efter min Afreise fandt Hr. Lund i en lignende Begravelse 9 Stykker af et $1\frac{1}{4}$ T. bredt Jernsværd med Ryg, som han indsendte her til Museet, og hvis Haandtag, der var brudt i 2 Stykker, er afbildet paa Tab. III (fig. 9). Længere hen i September stödte Hr. Lund i samme Gruusgrav paa endnu en lignende Begravelse, hvorfra han indsendte nogle Brudstykker af et Leerkar og en Mængde Stykker af et Jernsværd, hvis Haandtag er aldeles som det under fig. 9 afbildede; og endelig modtog Museet ogsaa fra Overlærer Lefolii i Rönne et lille Leerkar, der var fundet i samme Gruusgrav, og som var $1\frac{2}{3}$ T. höit og $2\frac{1}{3}$ T. bredt i Mundingen.

Det er heraf tydeligt, at Dueaasen i Oldtiden har været benyttet som en almindelig Begravelsesplads, og det synes ikke at man har holdt sig til en mere indskrænket Deel af dette Sted, thi efter Skovfoged Lunds Beretning findes der i Flyvesandet der i Nærheden hyppigt lignende Begravelser, og kun faa hundrede Alen S. V. for den omtalte Gruusgrav saae jeg en Skrent ud imod Havet, hvori der endog laae et heelt Lag af Kul og brændte Been og derimellem enkelte Skaar af större Leerkar. Med Hensyn til denne Maade at nedlægge Levningerne af de brændte Liig paa, maa jeg henvise til Worsaaes „Blekingske Mindesmærker" S. 11-12, hvor det omtales at en temmelig lignende Begravelsesmaade har fundet Sted i Bleking.

Med Hensyn til de paa Dueaasen fundne Jernsager maa jeg til Slutning bemærke, at de desværre alle ere saa angrebne af Rust, at de neppe ville kunne opbevares i lang Tid. Det er gaaet med dem som med alle her i Danmark fundne Oldsager af Jern, der meer eller mindre stærkt ere fortærede af Rust, hvad enten nu dette maaskee

er en Fölge af at de, hvad oftest er Tilfældet, have været nedlagte i Gruus, eller af at Jernet angribes stærkere af Syrerne i vor Jordbund end t. Ex. Broncen. Dette er maaskee ogsaa een af Grundene til, at der i Danmark synes at være et uforholdsmæssigt ringe Antal Grave fra Jernalderen; thi Bonden, hvis Opmærksomhed meget godt vækkes, naar han træffer en besynderlig dannet Steen eller endnu meer naar han finder et Stykke af det gule Bronce, bryder sig ingenlunde om et Stykke rustent Jern, som han godt kjender, ja kaster det som oftest bort uden at vise det til Nogen, naar det ikke tydeligt har Formen af en ham bekjendt Gjenstand.

FUND AF ROMERSKE OLDSAGER I DANMARK,

VED J. J. A. WORSAAE.

De nordiske Lande bleve, som bekjendt, paa Grund af deres afsides Beliggenhed, ingensinde undertvungne af de seirrige romerske Hære, der ellers gjorde saa store Erobringer i Tydskland, Frankrige og Britannien. Men ikke destomindre kan man sige, at de nordiske Lande, endnu medens Keiserne herskede i Romerstaten, vare underkastede en vis Indflydelse fra Rom af. Beviserne for denne mærkelige Kjendsgjerning findes ikke hos de romerske eller græske Skribenter, der i det Höieste omtale enkelte Eventyrerers og Handelsmænds Reiser til det yderste Thule. De findes heller ikke hos de nordiske Skribenter, hvis Beretninger overhovedet fornemmelig angaae langt senere Tider. Men de findes i de nordiske Samlinger af jordgravede Oldsager, der allerede have givet saa mange samtidige og uomstödelige, om end af den skrevne Historie aldeles ukjendte, Vidnesbyrd om Nordens ældste Culturforhold og Forbindelser med andre Lande.

Gjennem lange Aarrækker havde man især i visse Egne af Norden stundom fundet romerske Mynter, der antoges for at være hidkomne ved directe Handelsforbindelser med Romerne i Britannien, eller ogsaa ved Mellemhandel over Nordtydskland fra de romerske Colonier i Ungarn. Dette Sidste syntes at have meest Sandsynlighed for sig, da de fleste af de ommeldte Mynter opgravedes paa Öen Gotland eller Gulland, paa Öland, Bornholm og paa den sydvestlige Kyst af Skaane. Med Undtagelse af et större Fund af romerske Sölvmynter i Nærheden af Slagelse, vare romerske Mynter sædvanlig ikkun sjelden og mere enkeltviis fundne i Sjælland, Fyen og paa den jydske Halvöe, men i Norge saa at sige aldrig, omendskjönt navnlig de sidstnævnte Egne af alle nordiske Lande laae nærmest ved det romerske Britannien. Med Hensyn til Tiden viste mange Erfaringer, at fordetmeste samtlige i Norden fundne romerske Mynter vare prægede *efter* Christi Födsel under Keiserherredömmet, især mellem Aarene 50 og 200. Ældre Mynter, der dog ikke hidrörte fra en tidligere Tid, end de sidste Consulers Regjering, vare saa sjeldne, at man maatte ansee dem for at være hidkomne med Massen af de senere Mynter. Den Tidsbestemmelse, som Mynterne paa denne Maade afgave for en directe eller indirecte Handelsforbindelse mellem Nordboerne og Romerne (Aar 50-200 e. Ch.), stemmede ogsaa paa det Nöieste overeens med Romernes Overskriden af Alperne, der jo skete henimod Christi Födsels Tid, og med deres videre Udbredelse over det midterste, vestlige og nordvestlige Europa.

Imidlertid antydede Mynterne kun at der havde fundet en Handelsforbindelse Sted mellem vort Norden og Rom, uden nærmere at oplyse, hvorvidt denne Handelsforbindelse i hiin tidlige Tid virkelig havde yttret nogen Indflydelse paa Culturtilstanden i Norden. Det var dog altid let tænkeligt, at Mynter alene som Udtuskningsmiddel kunde

være löbne en lang Vei fra deres oprindelige Hjem og gjennem mange forskjellige Folkefærds Hænder. Men efterhaanden begyndte man at opdage, at Handelsforbindelsen med Romerne ogsaa havde hidbragt mange forskjellige, selv större Kunstgjenstande, hvis smagfulde Former og ypperlige Forarbeidning ufeilbarlig havde maattet opfordre Nordboerne til at forsöge paa at efterligne dem. I Sverige fandtes der i Aaret 1818 i Westmanland ved Mælaren en Bronce-Vase, 18 Tommer höi, med en romersk Paaskrift, ifölge hvilken Karret var viet til Apollo Grannus [1], og af saa udmærket Arbeide, at der i den Retning ikke vilde være Noget til Hinder for at henföre den til den romerske Kunsts skjönneste Tid. Paa Öland opgravedes i Aaret 1835 en qvindelig Bronce-Statue, 11 Tommer höi, formodentlig en Juno, som dog ikke med Hensyn til Forarbeidning kunde sættes ved Siden af den nysnævnte til Apollo Grannus helligede Vase [2]. Samme Aar blev der i Norge, paa Augvaldsnæs, fundet nogle udmærkede, sikkert romerske Vaser af Bronce og Kobber [3]. I de danske Lande vare Fund af romerske Oldsager i bestandig Tiltagende, og samtidig dermed gjordes lignende Iagttagelser paa de tilgrændsende nordtydske Kyster, især i Meklenborg [4].

De i de danske Lande opgravede romerske Oldsager have navnlig bestaaet i Broncekar af forskjellig Störrelse, nogle temmelig store, men dog sædvanligst smaae, i Form af Sier og Kasseroller eller Ösekar med lange Haandtag, og have i Reglen hidrört fra den senere Keisertid. For-

[1]) Jvfr. Berättelse af Jonas Hallenberg om ett forntids Romerskt Metallkärl, funnet i Westmanland år 1818. Stockholm 1819, 8vo. — [2]) Jvfr. Hildebrand: „Utlåtande öfver märkvärdigare Iordfynd, som blifvit Kongl. Majestæt och Kronan hembjudna". Stockholm 1842, 8vo. — [3]) „Urda" II. S. 7-9. Tavle I fig. 9, 10, 11. — [4]) Jvfr. „Jahrbücher und Jahresbericht des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde", III og V Anhang, VIII 38, 51 og XI, 397 fgl.

saavidt de ere fundne *i Grave,* har man alene truffet dem i de bekjendte större Begravelsespladser fra Jernalderen, som i dette Tidsskrift efterhaanden ville blive Gjenstand for en udförlig Beskrivelse (jvfr. alt Aargangen 1847), hvortil vi henvise Læseren. Men de som ere fundne löse omkring i Jorden, uden at der er Spor til nogen Grav, ere uden Sammenligning baade de talrigste og vigtigste. Vi skulle derfor ogsaa her fornemmelig holde os til den sidstnævnte Art, idet vi först gaae over til en nærmere Betragtning af et Par af den senere Tids i denne Henseende mærkeligste Fund.

I. NÖRRE-BROBY FUNDET.
(Tavle IV–V.)

Paa nogle, den Lundegaardske Stiftelse tilhörende Jorder i Nörre-Broby Sogn i Fyen, i Nærheden af Odense ligger (paa Gaardmand Sören Rasmussens Mark) en betydelig, ved Naturen dannet Jordforhöining. Af dennes Overflade var der ved Plöining o. d. borttaget et Par Alen, da man for adskillige Aar siden begyndte i den söndre Ende at grave efter Mergel og Leer. Omtrent en Alen under den daværende Overflade stödte man paa en Mængde Rullestene, der kunde anslaaes til omtrent at udgjöre tre Vognmandslæs, og ved at borttage dem fandtes fölgende Oldsager, som nu opbevares i Museet i Kjöbenhavn (Nr. 5224-5240).

1) *Et lille rundt Metalspeil* (Tavle IV Fig. 1) af en zinkblandet Metalmasse, tre Tommer i Tværmaal. Paa Forsiden, der brugtes som Speil er det ganske glat; kun er der om Kanten en dreiet Rand og en Kreds gjennemborede Huller, ved hvilke Speilet aabenbart har været befæstet eller fastsyet. Paa Bagsiden findes meget net dreiede Kredse; svage Spor af Rust turde muligen antyde, at et Haandtag her har været befæstet. Aldeles lignende Speile

af selvsamme Form og Metalblanding opgraves meget hyppig i Italien og i andre af Romerne beherskede Lande (5231).

2) *Et Broncekar*[1] *som en Kasserolle* (Tavle IV Fig. 2 a) ligeledes af samme Form som de romerske med en dreiet Bund (Fig. 2 b). Det sex Tommer lange Haandtag ender sig i en Runding, hvorpaa sees flere dreiede Kredse. Karret selv er i det Hele kjendelig dreiet, som de ophöiede Rande ved Mundingen udvise. Indvendig er det overdraget med en Zinkblanding. Da det fandtes var det bedækket med et Laag af Træ, der lignede Bunden af en Siebötte, og inden i det laa et Stykke uldent Töi, omtrent 1½ Qvarteer langt og noget nær ligesaa bredt (5233).

3) *Stykker af et stort Broncekar,* femten Tommer i Tværmaal (Tavle IV Fig. 3 a), som paa den ene Side har et Haandtag, der ender sig i to Dyrehoveder. Karret, som indvendig hverken synes at have været belagt med Zink eller Tin, har oprindelig hvilet paa en lav, dreiet Fod (Fig. 3 b og c), der er smukt forarbeidet. (5232).

4) *Et Stykke af Haandtaget til en Sie af Bronce,* hvortil muligen ogsaa har henhört *et lille Stykke Bronce,* (Tavle IV Fig. 4) hvorpaa med et Stempel er indslaaet den romerske Indskrift DISAVCVSF. (5235-5234).

5) *En Sölvnaal med en Knap af Guld* (Tavle V Fig. 5). Den er nu fem og en halv Tomme lang, men har oprindelig været meget længere. Tæt under Knappen er den belagt i Rader med en fiint vævet Guldtraad, der seer ud som en Fletning. Knappen selv er dækket af en lignende Guldtraad og ender sig i en Zirat, i Form af en Drue-

---

[1]) Den Bronce, hvoraf saavel dette Kar, som flere af de efterfölgende Oldsager ere forfærdigede, er, vel at mærke, en heel anden Metalblanding, end den Bronce, der benyttedes i den ældre, saakaldte Broncealder. Broncen i Broncealderen bestod nemlig væsentligst af Kobber og Tin, medens i den senere Tid Broncen fornemmelig var sammensat af Kobber og Zink.

klase. Der fandtes ogsaa Stykker af to mindre Naale af Sölv, som dog kun have havt runde, udslaaede Knapper af Sölv. (5227-5228).

6) *En Guldberlok* (Tavle V Fig. 6), som heelt over er belagt med det saakaldte Kornarbeide, hvorimellem er lagt smaae Guldtraade i Form af S, eller rettere af Spiraler. Öskenen viser Spor af Slid. (5225).

7) *Ni Perler af tyndt Guldblik* (Tavle V Fig. 7), hver omtrent ⅓ Tomme i Tværmaal. Ydersiderne ere udslaaede i Ruder, de fladere Sider i Straaler. (5224).

8) *En lille Guldspiral* af en sammenvreden Guldtraad, og *fem store Perler med Striber* (Tavle V Fig. 8-9) af lysegrönt gjennemsigtigt Glas. (5226 og 5230).

9) *To Knapper af Glas* (Tavle V Fig. 10-11), flade paa den ene Side med en afrundet Overflade, og gjennemborede i Midten. Paa den ene, som er lysegrön, er anbragt en Spiral af hvid Emaille, og paa den anden, som er bruun, en lignende af guul Emaille. (5229).

10) *To Broncestykker* (Tavle V Fig. 12), rimeligviis *Sporer,* som dog hverken have havt Hjul eller Pig, men i Stedet derfor en fremstaaende skarp Kant, der gaaer heel rundt om. (5238).

11) *Et Bidsel af Bronce*, bestaaende af to store med en Tværstang forbundne Ringe (Tavle V Fig. 13). Da dette utvivlsomt er en Levning af Ridetöi, bliver det endnu sandsynligere, at de nysmeldte Broncestykker have været Sporer. (5237).

Foruden de her afbildede Oldsager fandtes endnu et smukt forarbeidet Metalbeslag til en Træspand med en Kjedehank, der har hængt i to massive Sidestykker (5236). Træspanden eller „Træskrinet" fandtes hensat mellem to Stene, hver omtrent 1 Al. lang og ½ Al. bred, som vare de eneste store Stene blandt de mange Rullestene. Fremdeles et lille Metalstykke, (5239), der er en Slags ufuldkommen

Forestilling af en Fugl. Baade det og en lille Broncekuap (5240) fremviser Spor af Jernrust.

II. BYRSTED-FUNDET.
(Tavle VI).

Ved at grave Stene i en Jordforhöining („en Höi") paa Byrsted Mark i Veggerby Sogn, Aalborg Amt, fandt Steenklöver Christen Andersen Kraas (1846) adskillige Oldsager, som efterhaanden erhvervedes for Museet ved Medvirkning af den daværende constituerede Stiftamtmand i Aalborg, Kammerjunker Hoppe og Dhrr. Overauditeur Timm og Pastor Brorson i Kirketorp. (Nr. 9370-9375 og 9816).

1) *Tvende Sölvbægere* (Tavle VI Fig. 1), som fandtes staaende i Höien paa meget smukke Steenfliser. De ere dreiede og prydede med net ciselerede Zirater langs Overranden og paa det tilloddede Fodstykke. Deres Höide er $3\frac{3}{4}$ Tomme og deres Brede i Mundingen fire Tommer. Hvert Bæger har havt en pragtfuld Hank, der foroven ender sig i en saakaldet Palmet. Baade Form og Forarbeidning hentyde bestemt paa romersk Oprindelse. (9371 og 9816).

2) *Syv Stykker af Sölvnaale* (jvfr. Tavle VI Fig. 2, 3 og 4), som foroven have været prydede deels med massive Knapper, deels med Knapper af gjennembrudt Arbeide. (9373).

3) *To aabne Perler og et lille rundt Hængesmykke med Ösken* (Tavle VI Fig. 6-7) af fiint flettet Arbeide af Guld. (9373).

4) *En Guldfingerring* meget massiv, kun udhamret. (9372).

5) *En Fibula* eller et Spænde af Sölv (Tavle VI Fig. 5) med Sölvtorn og med en om Midten paalagt fiin Fletning af Guldtraad. Den er ikke ganske fuldstændig. (9374).

6) *Stykker af en stor Bronceskaal paa Fod* (Tavle VI Fig. 8), nemlig næsten hele Overranden, Levninger af de meget tynde Sider, de to meget massive Hanke, samt de to Palmetzirater, der have været anbragte under disse Hanke.

Bunden og Fodstykket bestaaer af en massiv dreiet Skive eller Ring. Arbeidet er utvivlsomt romersk.

Endelig indsendtes en overbrudt, meget fortæret Landsespids af Jern og to Stykker, som det synes, af lignende Landsespidser, hvilke laae i Nærheden af de ovennævnte Oldsager, men dog for sig selv alene.

Medens der saaledes ikke kan være nogensomhelst Tvivl om, at der baade ved Nörrebroby og ved Byrsted er fundet flere reent romerske Sager fra de förste Aarhundreder efter Christi Födsel, eller rettere fra den senere Keisertid, er det höist sandsynligt, for ikke at sige vist, at der ved dem tillige er fundet adskillige Stykker, som ere forarbeidede i vort Norden. I denne Henseende maa udhæves f. Ex. af Nörre-Broby Fundet Guldberlokken (Nr. 6), hvortil lignende oftere ere fundne her (jvfr. Annalerne for 1847, Tavle II Fig. 5), og hvis Forarbeidning blandt andet saa ganske svarer til de for Norden eiendommelige Guldbracteater. Endeel af de ovenbeskrevne Guldzirater og Sölvnaale saavelsom det ved Byrsted fundne Sölvspænde kunne ogsaa godt være forarbeidede her. I det Hele have de ved Nörre-Broby og Byrsted opgravede Oldsager saa megen Overeensstemmelse med de Sager, der i Reglen findes i de större Begravelsespladser fra Jernalderen i Danmark, at man uden Videre havde maattet henföre de to nysnævnte Fund til denne Klasse af Mindesmærker, hvis de kun havde været ledsagede af Spor af ubrændte Liig. Men hverken Levninger af ubrændte eller brændte Liig vides at være iagttagede paa Findestederne.

Af andre Fund i Danmark af romerske Oldsager udenfor Grave maa navnlig mærkes det i Annalerne for 1845 Tavle XI Fig. 94 afbildede udmærkede Broncekar MCCCCLXXI), der for omtrent tyve Aar siden blev opplöiet

i Nærheden af de saakaldte Trehöie ved Kjeldby paa Möen. Det har forhen havt en Hank, som har været fastgjort paa hver Side i to dobbelte Örer. Neden under dem er graveret i ophöiet Arbeide de skjönneste Arabesk-Zirater i græsk Stiil, som paafaldende ligne Ziraterne paa det i Westmanland (1818) fundne ypperlige Broncekar. Et stort Kar (CCLXXXV) med Hank, hvortil Bunden mangler, ziirlig dreiet og i det Hele af smukt Arbeide (afbildet i Annalerne for 1845 Tab. XI fig. 98) opgravedes med en Glasskaal nær Alsted i Sjælland. Karret er sikkert romersk, og det er meget rimeligt, at Glasskaalen ogsaa er romersk. Idetmindste er der oftere fundet romerske Glasbægere i Danmark (jvfr. Annalerne for 1845 Tab. XII fig. 108 og 110). Sammesteds i Annalerne er under Fig. 100 afbildet en Leerskaal, hvori sidder en tynd Bronceskaal, deri et lille Metalkar med Haandtag og inden i det igjen en smuk Broncesie, aldeles liig de romerske; den blev opdaget ved Gruusgravning i en Höi ved Freslöv, ved Juellinge i Sjælland (MCCCXXXI). To Kasseroller af Bronce (8049) af ganske udmærket Arbeide, med dreiet Bund, fandtes ved Törveskjæring paa Ullerup Mark, Fredriksborg Amt. De ligne meget det ovenfor omtalte og her (Tavle IV Fig. 2) afbildede Kar fra Nörre Broby, og ere saavelsom dette utvivlsomt romerske. En aldeles lignende Kasserolle (9481) fandtes ogsaa (i Aaret 1847) *med et romersk Fabrikstempel* paa Haandtaget i en Höi ved Rumperup i Bregninge Sogn ved Kallundborg. Tilligemed den opgravedes en meget massiv Hank til et Kar af Bronce med to Örer (9482), paa hvilke er anbragt tvende Menneskehoveder med opstaaende Dyreörer. Denne Hank synes ligesom Kasserollen at være romersk, om end fra en sildigere Tid. En Kasserolle af Bronce, liig de foregaaende, optoges med en mindre, hvori en Broncesie var indsat (7333-7335) i Nærheden af Slagelse. Fra Gaardmand Niels Andersen i

Forballum mellem Ribe og Tönder indkom Aar 1848 til Museet en lille Metalkop (9977) med udböiet Munding (2 T. höi, 3 T. i Mundingen), som baade ud- og indvendig er overdraget med tynde Sölvplader som en Slags Plettering. Den er af romersk Arbeide, og dreiet med tre Striber som Zirater om Midten. Den stod inden i et större (romersk?) Metalkar med Hank, hvoraf Stykker medfulgte. Brudstykker af andre större Metalkar af romersk Oprindelse indsendtes fra Jægerspriis (8287) og fra Balslev i Fyen (10893). Endelig erholdt Museet nylig fra Beldringe ved Præstö en meget stor, velbevaret romersk Broncevase (10636), 12¾ T. höi og 9¼ T. bred i Mundingen. Ikkun Hanken mangler.

I Forbindelse med de i de större Begravelsespladser fra Jernalderen opdagede romerske Sager, udgjöre de i Danmark allerede fundne romerske Oldsager et ikke ubetydeligt Antal. Flere ville ufeilbarlig fölge, og naar man saaledes vil kunne paavise en længe fortsat betydelig og directe Indvirkning af den romerske Cultur paa Norden, især vel paa den sydlige Deel, hvad enten nu denne Indvirkning er kommet ved Forbindelser med det romerske Ungarn, det romerske Tydskland eller det romerske England, eller maaskee rettest med alle disse Lande tilsammentagne, vil det ikke længere staae som en ulöst Gaade, at det nordiske Folk ligesaavel som Angelsaxerne i England og Slaverne i Meklenborg strax i Jernalderen kunde bearbeide og efterligne de romerske Motiver paa en noget egen Maade. Thi Jernalderens Oldsager i det skandinaviske Norden og i de nysnævnte Lande, England og Meklenborg, ligne vel hinanden forsaavidt, som de öiensynlig have et fælles Udgangspunkt, idet de ere blevne til paa Ruinerne af den undergaaede romerske Civilisation, men de ere dog indbyrdes saameget forskjellige baade i Form og Forarbeidning, at hvert Lands Oldsager for sig maae betragtes som selvstændige, af hinanden i Hovedsagen uafhængige Frembringelser.

INDHOLD AF AARGANGEN 1849.

I Texten findes indsatte Afbildninger af tvende Rokkestene paa Hovlandsfjeld S. 369 og 370, jvfr. S. 376-377.

Præpositura major
Archidiaconatus
Præpositura i Ellumsyssel.
Barwithsyssel.
Eiderstede.
Strand
Withaa
Herredsgrændse.
Gammel Sysselgrændse.
DIŒC
WARD-S
SKADS HERRED
MALT HERRED
GJÖRDING HERRED
KALSLUND H.
FANÖE
Ribe
RIPEN
Mandöe
HVIDDING
ELLUM
ROMÖE
LÖVE H.
SYS
HOYER-H.
TONDER H.
SLUX HERRED
SYLT
WIDING-H.
KAHR HERRED
ÖSTER H.
VESTER FOOR
BÖKING H.
AMRUM
WIDRIGS H.
BELTRING H.
Norder Oog
PILWORM H.
LUNDEN
Süder Oog
Husum
EIDER-STED
EVER-SCHOP
UTHOLM
Tönning
DIŒC
Helgoland
Wesselburen
DITH

DIŒCESIS
SLESVICENSIS
circa annum
1523
efter Udkast af
Dr. H. N. A. JENSEN,
Sognepræst i Borne.
1847.

FYEN

DIŒCESIS- ...-SIS

OTHO- ALS -EN

ÆRRÖE

TERRA INTER SLIAM- ET EIDORAM

DIŒCESIS- BREMENSIS

DIŒCESIS- LUBECENSIS

HOLSTEN

WAGERLAND

Kolding. Sested. Stendorp. Dalbye. Barth. Odinskyld. Westorp. Hegeltse. Tyrstorp. Frödorp. Stepping. Aller. Thyrstorp. Brandsöe. Hjerndorp. Fjelstorp. Bjerning. Sommersted. Maxtorp. Jegerup. Moltorp. Odinsbek. Haderslev. Aastorp. Hammelev. S. Severin. S. Marie. Osbye. Stadorp. Cradorp. Wilstorp. Halk. Hoptorp. Witze. Aarö. Barsöe. Gjenner (S. Jacobi). Lüchte. Rüs. Rüs Herred. Apenra. Jordkjer. Enlev. Bjoldorp. Ensted. Felsted. Lundtoft Herred. Quers. Rinkenis. Holeböll. Sund. Uldorp. Satorp. Attesböll. Nyböll. Dalböll. Broaker. With. Kegnæs. Sönderborgh. Ulkeböll. Lysabbel. Sönder H. Tandslet. Hörup. Adserballig. Nottmark. Ketting. Egen. Nörre H. Svendstrup. Oxböll. Hagenberg. Lyöe. Avernakoe. Bregninge. Ridding. Tranderup. Ristse. S. Alberti.

Bokerke. Wies. Klus. S. Gertrud. S. Marie. Flensborgh. S. Nicolai. S. Johannes. Handwith. Adelbye. Rüllskov. Husbye. Bradorp. Grüntoft. Stenberg. Beveröe. Birk. Gelting. Hüdorp. Herred. Wyge. Wandorp. Solt. Oversö. St. Solt. Södorp. Quern. Stedorp. Esgrus. Ny Herred. Satorp. Morkier. Strukdorp. Tumbye. Böle. Bradorp. Toystrup. Cappel. Rabnekier. Uggel H. Havetoft. Ulrebye. Stendorp. Jörle. Eggebek. Strukdorp. Sles Herred. Loyt. Borne. Swans. Sitzeby. Farensted. Tolk. Thorstede. Ulsnis. Swansen. Stolik. Idsted. Kalebye. Goltoft. Risebye. Wapenis. Arens-Herred. S. Michaelis. Moldenit. Brodersbye. Slesvig. Haddebye. Koslevo. Barbye. Eckernförde. Jellenbek. Dänisch Wohld. Treya. Ostenfeld. Dannewirke. Kograven. Hollingsted. Hütten. Stubbenhagen. Kroppe. Gettorp. Schönberge. Kerstenhagen. Schonenkerken. Selente. Bunstorp. Vestede. Bovenau. Flemhude. Kyl. Elversbagen. Lebrade. Sorgbrück. Kampen. Rendsborgh. Kamp. Krosde. Westensee. Eider. Flinbeck. Barkow. Jevenstedt. Tellingstede.

L. Chr. Möller sc.

Tab. II.

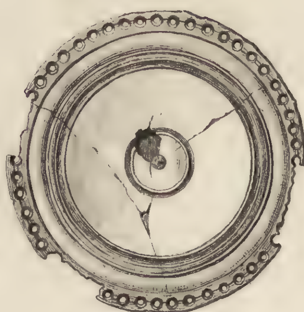
ROKKESTEEN PAA HOVLANDSFJELD.

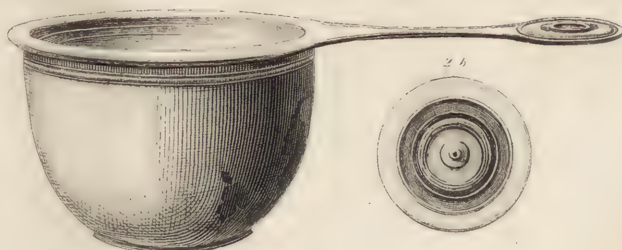
DUEAAS - FUNDET.

1

2 a

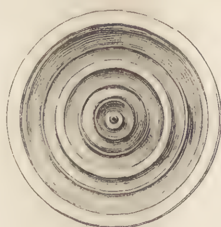
2 b

3 a

3 b

3 c

4

NÖRRE BROBY-FUNDET.

NÖRRE BROBY-FUNDET.

BYRSTED – FUNDET.

